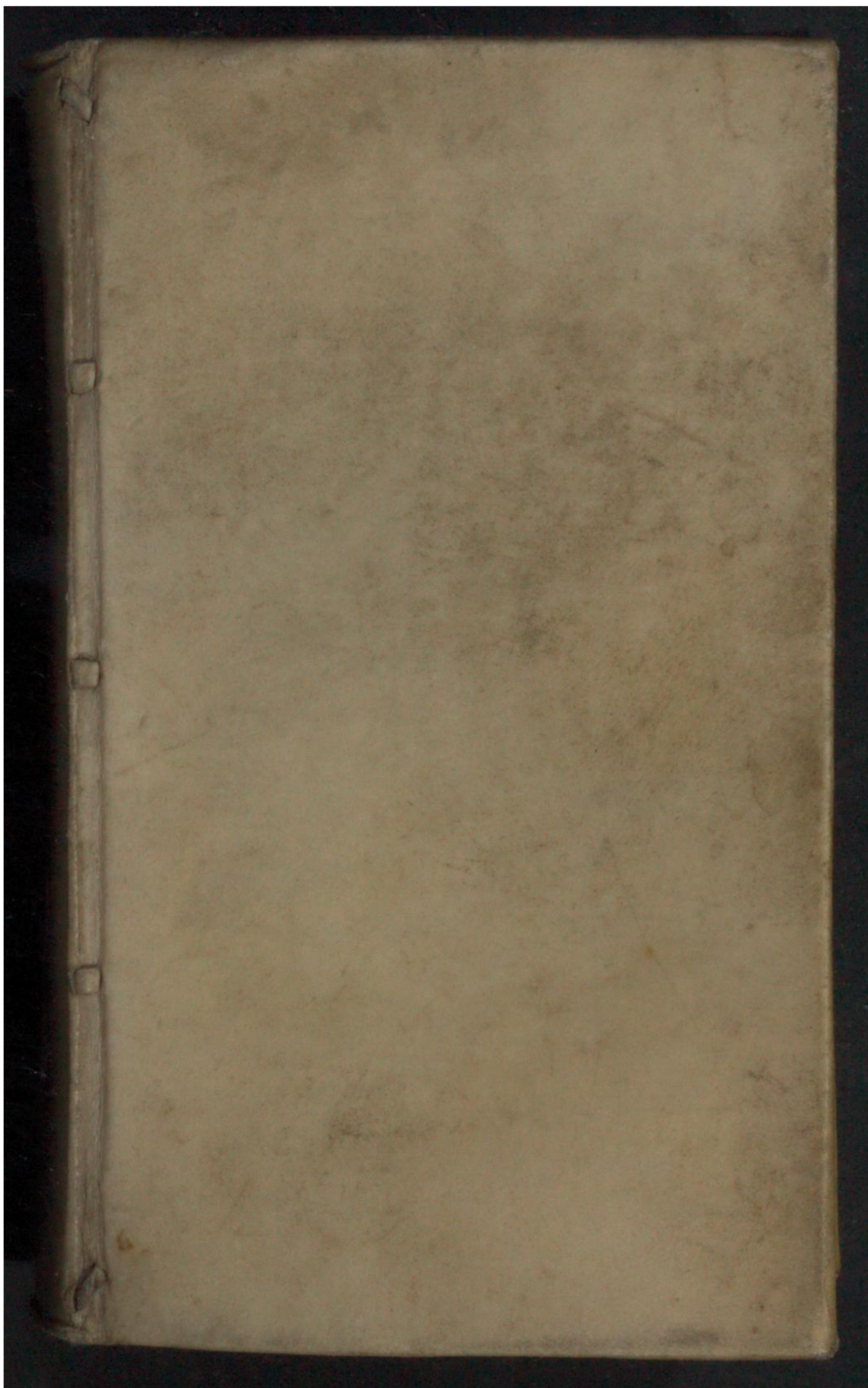
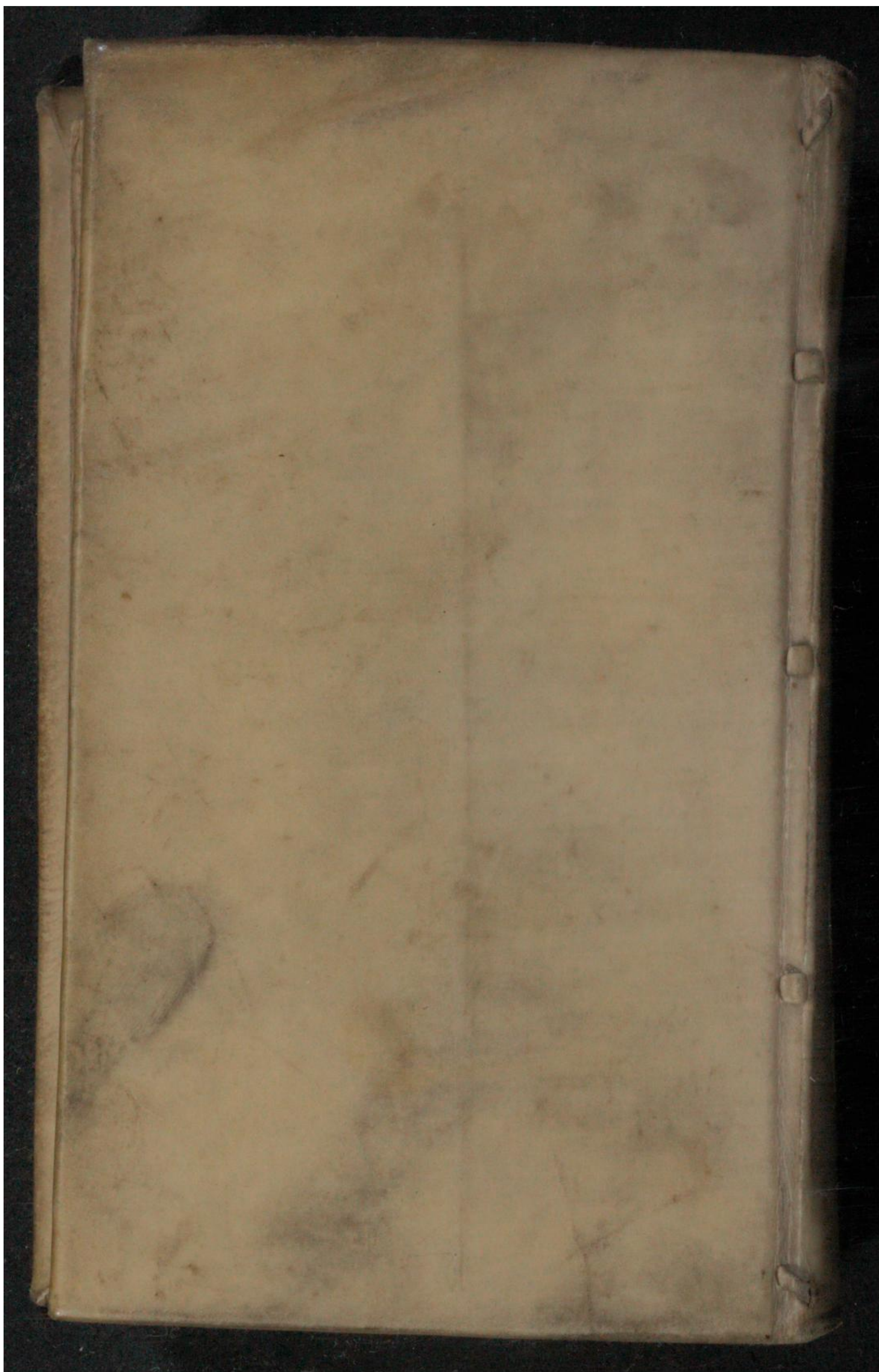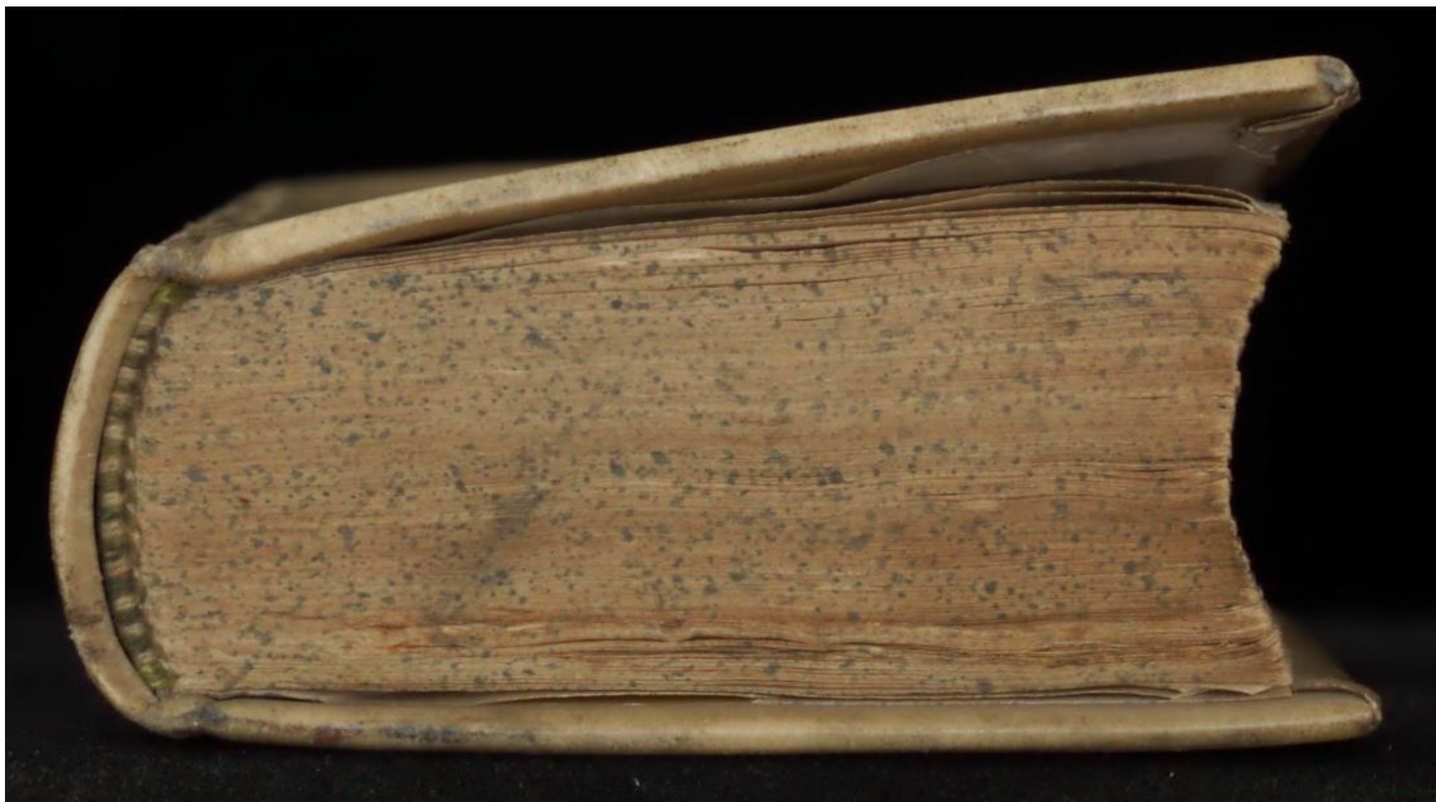

471
K
14

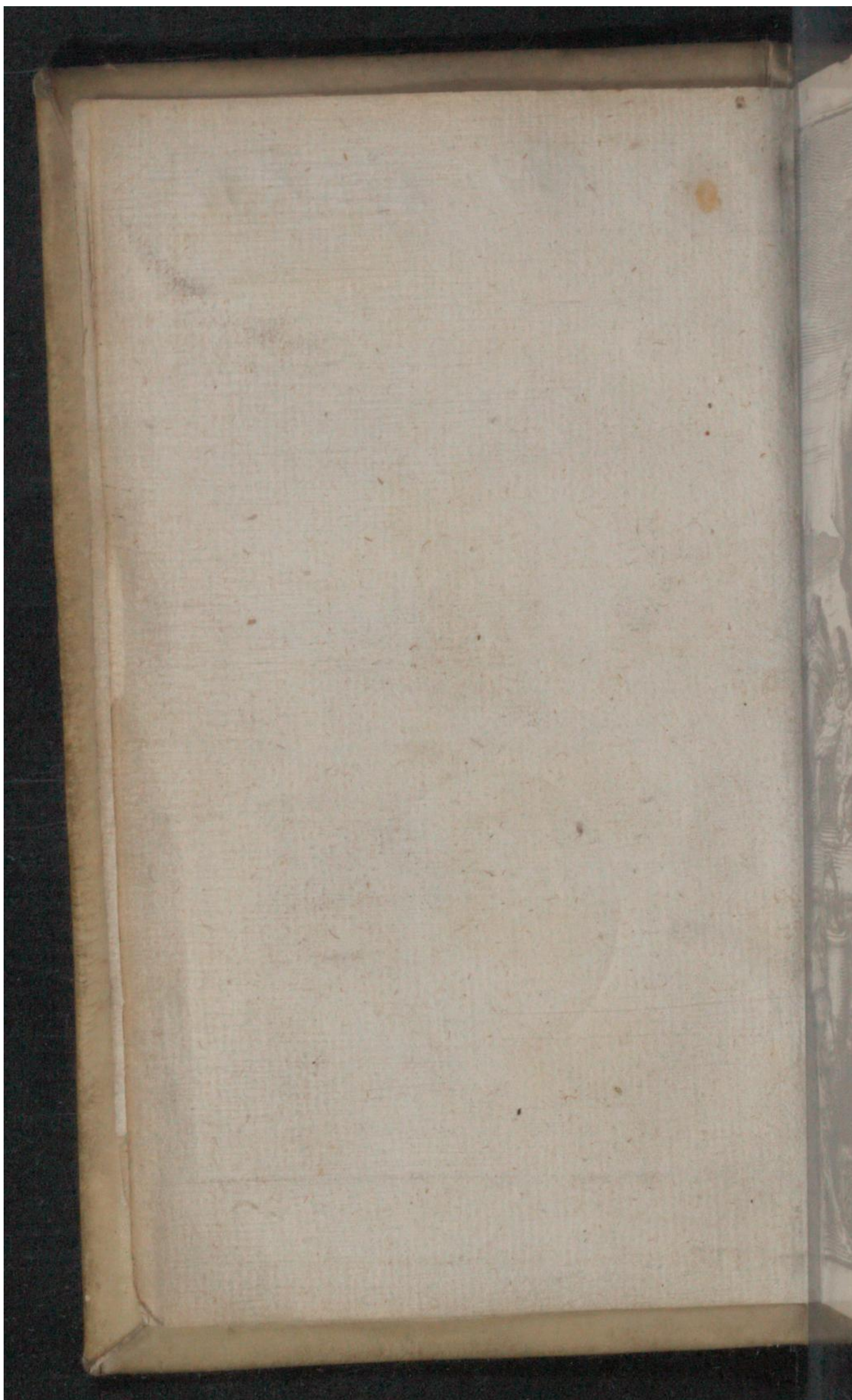

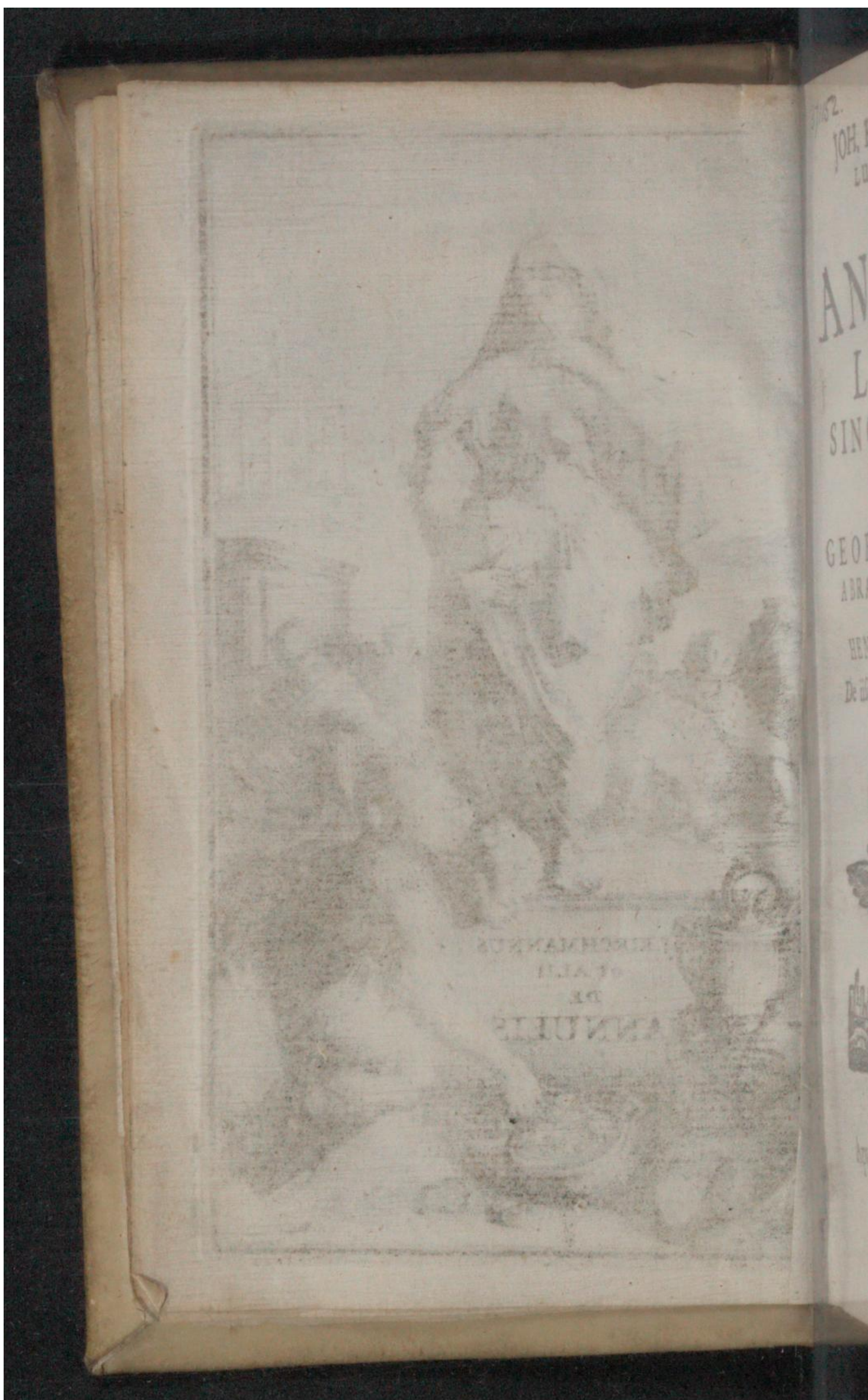

2670

J. 22.

J. KIRCHMANNUS
et ALII
DE
ANNULIS

JOH. KIRCHMANNI LUBECCENSIS DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

Accedunt

GEORGII LONGI,
ABRAHAMI GORLÆI,
ET
HENR. KORNMANNI
De iisdem Tractatus absolutissimi.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↄ Iↄc LXXII.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Admodum-Reverendo, Generoso, ac Excellentissimo Domino,

D^N. IOHANNI ADOLPHO KIELMANNO A KIELMANSECK,

Domino Hereditario in Satrupholm & Opdorff: Ecclesiæ Cathedralis, quæ est Hamburgi, PRÆPOSITO, Serenissimi Cimbrorum Ducis Regnantis, CONSILIARIO INTIMO, Cameræ DIRECTORI & CANCELLARIO, nec non PRÆFECTO in Moorkirch, Dolroth & Langstede;

Domino ac Patrono suo Gratiosissimo.

Olemne quasi ac tralatitium est, Admodum Reverende, Generose, ac Excellentissime Domine Cancellarie, ut Clarorum Virorum lucubrationes Illustribus ac Principibus Viris aliisve in summâ dignitate constitutis consecrentur, ut inde non solum splendorem quendam fœnerentur, sed etiam

iam tanquam ſub tutelari aliquo Numine ſecurius in publicum procedant. Cum itaque ab aliquot jam annis id egerim, ut optimi beneque de me meriti Parentis mei Librum de ANNULIS, per litteratum orbem jam pridem diſtractum, ac Doctiſſimis quibuſque hujus ſeculi Viris probatum, priore editione auctiorem ac correctiorem typographi operâ publici juris facerem, flagitium certe me admiſſurum putavi, ſi ſub alio, quam ſplendidiſſimo Tuo Patrocinio illum in lucem emitterem. Cauſſę autem, quę me eo impulerunt, in promptu ſunt longe graviſſimæ, ac inter illas facile familiam ducit ſingularis iſta obſervantia, qua Te piiſſimus Pater meus à multis annis proſecutus eſt, quam &, quamdiu vitalem huncce ſpiritum hauſit,

Tibi abſque fuco ac fallaciis more majorum illibatam ſervavit: nulla alia de cauſa, quam ob auguſtas ac plane divinas animi Tui dotes, in quibus exornandis & ipſum ſymbolum aliquod olim contuliſſe, Ipſemet in Tuis XXV. die Octob. Anno MDCXXIX. poſt reditum ex Bataviâ Itzehoæ datis ad ipſum litteris, teſtis omni exceptione major es. Et ſane non facile dixerim, quanto ille gaudio perfundebatur, cum ex Generoſiſſimo Domino WINTERFELDIO, & ſuæ olim diſciplinæ alumno (de quo nihil tam magnifice dici poteſt, quin id merita in hoſce Ducatus ſuperent) intellexit, Te à Sereniſſimo PRINCIPE noſtro in auguſtiſſimum CONSILIARIORUM aulicorum numerum cooptatum eſſe, illaque ampliſſima Senatoria di-

gnitate ſumma cum laude fungi. Quid autem animi ipſum jam eſſe putares, ſi in hunc uſque diem fata illum reſervaſſent, ac de ceteris ſummis iſtis dignitatibus, ad quas Principum maximi Te poſtmodum tuo merito certatim evexerunt, audiviſſet? Quis enim quæſo Germanię angulus eſt, ad quem non penetravit famoſiſſima illa totique Regio-Ducali Domui Holſaticæ ſalutaris Legatio, quam ante aliquot luſtra auſpiciis Sereniſſimi PRINCIPIS Tui in Ratiſponenſibus Comitiis ac aula Cęſarea difficillimo rerum ſtatu obiviſti, & quidem tam inſolita cum dexteritate, ut non ſolummodo partes Tibi demandatas ex voto adimpleveris, ſed & Illuſtriſſimos Imperii Ordines in Tui admirationem accenderis, Cęſareamque Majeſtatem

adeo Tibi devinxeris, ut Te dignissimum judicarit, quem non solum, hereditario jure, Nobilitate donaret, verum etiam & Augustalis Dignitatis suæ participem faceret, ac inter splendidissimos illos Sacri Palatii Comites allegeret. Egregium mehercule & vere Cæsareum de Ingenii Tui magnitudine ac in ponderosis rebus gerendis solertia judicium! Si enim

Principibus placuisse Viris non ultima Laus est,

Cujus quęso, Generose Domine Cancellarie, acroama Tibi honorificentius esse potest, quam istius, qui omnium Principum Princeps est Maximus ac inter eos tantum eminet, quantum inter minora cœli lumina Luna solet? Nec longe inferior est hæcce dignitas, qua Serenissimus Princeps Tuus Te iisdem

de cauſis non ita multo poſt or-
navit,dum Summum Magiſtra-
tum , qui quidem hiſce in locis
in Virum togatum cadere po-
teſt , ac proinde quaſi quoddam
honorum ſolſtitium eſt, ſine ul-
lo ambitu Tibi demandavit,
quem etiam tanta cum pru-
dentia ac vitæ ſanctimonia ge-
ris , ut omnium bonorum judi-
cio quaſi de cœlo miſſus videa-
ris , qui juſtitiam , ſuperioris ſe-
culi dicam an hominum? vitio,
loco motam, tanquam alter Pa-
pinianus poſtliminio in priſti-
num ſtatum reſtituas. Non eſt
itaque, ut aliquis admiratione
afficiatur,quod Ordo Equeſtris
Ducatus Schlesvicenſis Te Ci-
vem ſuum eſſe voluit, ac Sere-
niſſimus Princeps Tuus tam
ſplendidam Pręfecturam,quam
in ſuperioribus annis nulli niſi
Eminentiſſimi Nobiles iſtius
Du-

Ducatus administrarunt, fidei Tuę concredidit. Merita Tua in Principem ac Patriam utrumque Tibi conciliarunt, quę sane tanta sunt, ut non solummodo omnibus Antecessoribus Tuis, quotquot fuerunt in Officio Cancellariatus palmam hac in re plane dubiam facias, verum etiam iis, qui posteris erunt in annis, adscensum desperatione imitationis plane prohibeant. Sed quo me ducit amplissimorum meritorum tuorum commemoratio? quorum laudes ne culpa ingenii mei deterere videar, silentio ea obsignabo; ad exemplum sagacis istius pictoris, qui velo obumbrasse dicitur, quod penicillo exęquare desperabat. Pręterquam itaque, quod respectu auctoris, tam charissimi ac fidissimi quondam capitis tui, Libri hujus Dedicatio optimo

jure Tibi competat, volui & e-
go illa ipſa omnem ingrati ani-
mi maculam à me amoliri, &
meam erga Te devotionem, qua
nulli Tuorum clientum cedo,
publice teſtari. Eſt enim proh
dolor! inter homines ita jam
conſtitutum, ut pro beneficiis
vix ulla eſſe gratia, imo benefi-
ciorum memoria breviſſimo
temporis ſpatio plane exſtirpari
ſoleat: ne itaque alicui idem de
me ſuſpicari liceret, omnem ſu-
ſpicionis anſam hacce Nuncu-
patione pręcidere volui. Accipe
igitur, Admodum Reverende,
Generoſe ac Excellentiſſime
Domine Cancellarie, Patrone
gratioſiſſime, hunc Optimi Pa-
rentis mei de ANNULIS libel-
lum, tanquam ſummę meę erga
Te Tuamque Familiam obſer-
vantiæ ac devotionis teſſeram,
& quidem vultu illo ſereno ac
be-

benigno, quo iſtius auctorem olim amplexus es, & me porro, ut cœpiſti, de optima nota Tibi commendatum habe. Supremus ille vitæ neciſque Dominus Te tum corporis tum animi præſertim bonis quamdiu ſervet ſuperſtitem atque illam longiſſimam, quam deſignat ANNULUS, Æternitatem Tibi Nobiliſſimæque Tuæ familiæ felicem ac beatam eſſe velit. Dabam SCHLESWIGÆ Anno poſt Chriſtum natum cIɔ Iɔ CLVII. XX. die Martii, quo ante XIV. annos piiſſimus Parens meus mortalitatis onus placide depoſuit.

Admodum-Reverendæ
ac
Generoſæ Dignitatis
Veſtræ

Obſervantiſſimus
ac devotus
Cliens

JOHANNES KIRCHMAN D.

Nobilißimo & Amplissimo Viro

DOMINO

JANO RUTGERSIO

SERENISSIMI SUECIÆ REGIS

GUSTAVI ADOLPHI

Consiliario & ad Potentissimos Ordines

Belgii Fœderati Legato, Domino & amico suo magno

JOHANNES KIRCHMANNUS S. P. D.

ANni sunt hodie novem, Nobilissime Rutgersi, quando hac transiens, ad me quem Rostochio huc commigrasse intellexeras salutandi causa ultro veniebas, &, quæ tua est humanitas, me nihil tale cogitantem ad amicitiam tuam non admittebas solum, sed & advocabas. Ex illo tempore etsi quidem Fortuna te & Virtus certatim ad amplissimas dignitates evexere; non tamen semel con-

conceptos amoris noſtri igniculos intermori paſſus es, ſed eos non ſolum abſens inter tot negotia, quibus quotidie diſtringebaris, ſuavisſimarum epiſtolarum quaſi flabello ventilaſti: verum etiam quoties in hanc Urbem veniſti, ea benivolentiæ & amoris ſigna mihi incoram oſtendiſti, ut majorem vix poſſes ulli eorum, quos quotidianus vitæ uſus tibi adjunxit. Hæc tua ſingularis humanitas ita me cepit, ut rationem mihi eſſe ineundam putarem, qua meam quoque erga te obſervantiam declararem, niſi vellem perpetuam ingratitudinis notam ſuſtinere. Quare cum hoc ipſo temporis articulo, quo Serenisſimi & fortisſimi Regis tui ad Belgii Fœderati Ordines Legatus hâc denuo tranſis, libellus noſter De Annulis fatone an caſu? Typographi opera abſolutus exiret, largiter mihi in genium amicitiæ noſtræ peccaturus videbar, ſi eum alteri quam tibi inſcriberem. Præter enim quam quod tu me ad illum perficien-

dum

dum & divulgandum crebro hortatus es, tu quoque omnium optime judicare de his ſtudiis potes; quæ ab ineunte ætate ſic ſemper coluiſti, ut jam in Reipub. litteraria unanimi ſuffragio omnium litteratorum jus ſpectandi in ipſa orcheſtra conſequutus ſis: quæque ſic etiam nunc amas, ut nec in graviſsimis occupationibus tuis, non in difficillimis & periculoſiſsimis itineribus, quibus fere florem ætatis tuæ contriviſti, priſcos ſcriptores è manibus deponas. Teſtantur id libri Variarum Lectionum, multiplici eruditionis copia referti, quibus æternitati nomen tuum conſecraſti: teſtabuntur id Venuſinæ Lectiones, quibus ut aliquid otii nactus extremam tandem manum imponas, nec earum editionem orbi diutius invideas, omnes Muſarum alumni te rogamus. Nolo hic ceteras animi tui dotes recenſere, ne quid auribus tuis dare videar. Hoc tantum à te etiam atque etiam peto, ut tenuem hunc libellum, quem clariſſimi nominis tui auſpiciis jam in pu-

publicum emitto, tanquam exiguum pignus & monumentum magnæ in te observantiæ magnique cultus benigna fronte accipias, eique locum aliquem in selectissima tua bibliotheca assignes. Quod si, ut spero, à te impetravero, voti mei summam me consequutum putabo. Vale Vir Amplissime & me solito amore complecti persevera. Datum Lubecæ a. d. IV. Kal. Decemb. Anno CHRISTI CIↃ IↃ C XXIII.

JO-

JOHANNES RUTGERSIUS JOHANNI KIRCHMANNO ſuo S. D.

PErlegi, Vir Clariſſime, & ita me Deus amet, perlegiſſe jucundum fuit, ea folia, quæ è tuo DE ANNULIS Libello ad me miſiſti. Tam enim accurate, tantaque cum eruditione tota ejus Hiſtoria à te tradita eſt, ut neque ei ad perfectionem, neque tibi ad ſummam laudem quicquam deeſſe videatur. De quo ego plura dicerem, ſi tot mihi linguæ forent, quot tu eo libello tibi obligaſti. Quod vero me potiſſimum eligere tibi placuit, cujus honoris tam præclarum laborem dedicares, verba non invenio, quibus gratias tibi condignas agam. Sed totum illud, cui ego ſolvendo non ſum, à tantopere devinctâ tibi & præſenti & venturâ ætate feres. Interim quando aliud, quod reponam, nihil habeo, hunc animum in perpetuum tibi dovoveo. Cujus ego, ut tu tuum erga me hoc ANNULO tuo obſignaſti, teſtem atque obſidem hanc epiſtolam eſſe volo. Vale Vir Clariſſime, &, quod facis, te imitari perge. Dabantur Hamburgi, ipſis Kalend. Decembribus, clɔ Iɔ c xxIII. Dionyſiano.

JU-

JUDICIA CLARISSIMORUM VIRORUM.

HANNIBAL à SCHAUWENBURG

EQUES MELETENSIS,

S. Cæſareæ Majeſtati FERDINANDO II. à Conſiliis bellicis ac Ducis Wallenſtenii ſupremus excubiarum Præfectus.

GRatum quidem mihi fuit, quod mihi noſtram in Academia Piſana ante XXVII. annos contractam amicitiam per litteras in memoriam revocare Tibi volupe fuerit: Longe gratius, quod etiam me nuper coram inviſeris, ac non ſolummodo tui alloquii copiam verum etiam de pace cum Danorum Rege ineunda certam nobis ſpem feceris. Gratiſſimum autem animo meo accidit aureum illud donum Tui de ANNVLIS libelli, nec mihi ſolum, ſed & ceteris Cæſareis Legatis, qui in ardua quadam cauſa cum veſtræ Civitatis Coſ. Dn. Colero agenda, Tuum & conſilium & auxilium deſiderant. Adſis ergo nobis craſtino die, volente Deo, in prandio, & omnes pro Tuo de ANNVLIS Libro magnam Tibi reponemus gratiam, maximam autem relinquemus Reipublicæ Litterariæ: ad quam emolumentum iſtius libri potiſſimum redundat. Lubecæ X. Januarii Anno MDCXXIX.

FOP-

FOPPIUS AB AISSEMA,

Fœderatarum Belgii Provinciarum ad Civitates Anſeaticas Legatus.

Rutgerſius cum iret in Hollandiam, dies aliquot hîc ſubſtitit. Qui cum forte in prandio mihi adeſſet cum nonnullis hujus loci, editionem excellentiſſimi tui Laboris de ANNVLIS mihi aperuit. Ex eo quod & ejuſdem me participem facere dignatus es, pergratum fuit. Vix initia Libri perlegere mihi licuit ob publicas quaſdam occupationes, comperi autem confeſtim ex ungue Leonem, & ſingula omnia vere tua, hoc eſt, accurata, nitida, Latina. Quanti tua Virtus & doctrina apud me ſint, mavelim re ipſa quam verbis teſtari, ſi contingat quandoque occaſio. Interea viſum fuit ſymbolum aliquod exile propenſi mei in te animi tibi ſtrenæ loco reponere, nummum hunc aureum. Sumes eum ab amico, qui tantum te veneratur, quantum tu litteras. Hoc eſt Impenſe &c.
Hamburgi XVII. Jan. Anno M DC XXIV.

ISAACUS CASAUBONUS.

Tuum de ANNVLIS Commentarium, ut omnia tua, perexſpecto cupide. Perge igitur ἀγαθῇ τύχῃ, & rem auge litterariam. δύνασαι γὰρ, ut ſi quis alius.
Lutetiæ Pariſiorum VIII. Kal. April 1608.

GEOR-

GEORGIUS CALIXTUS D.

EX quo doctissimos tuos de FUNERE ROMANORUM ET ANNULIS Libros videre datum est, quod adolescente ante annos nisi fallor XXX contigit, amare equidem Te cœpi & colere. Dexteritatem enim judicii cum multiplici lectione conjunctam mirabar & osculabar, Flensburgi postridie Kalendar. Ianuar. ineuntis anni cIↃ IↃ C XXXV. quem tibi felicem & faustum nobisque omnibus salutarem & tantopere desideratæ paci feracem exopto.

DANIEL HEINSIUS.

MUnus tuum vere eximium de Annulis accepi, pro nomine non uno me obstrictum tibi scire debes. Nam & ab auctore eo est profectum, quem ex accuratis de Funere Antiquorum Libris pridem admiratus sum, & inscriptum ei, quem in terris carissimum habeo, quodque caput rei est, sic scriptum, ut cum hoc tempore vel tituli vel voluptatis causa legamus, longe doctior à Lectione illius discesserim. Quare noli dubitare, quin sim inter eos, quos tu aliud agendo plurima docere potes, &c. Hagæ-Comitis An. 1624. 24. Octob.

THO-

THOMAS LINDEMAN
J.U.D ac Professor in Acad. Rostoch.

DE ANNVLO *Tuo jam ante inaudieram, sed ego istum nondum indueram, nec ejusdem virtutes indagaram. Nunc quo pressius eundem examino, eo penitius scrutari desidero. Magno is tibi labore constitit, ast immortalitatem retribuit: ad quam rectam viam uti grassaris, ita eandem diutissime & felicissime prosequaris voveo. Optant hæc non tantum Viri magni tibi Amici, sed & juvenes infiniti, &c.* Rostochii III. die Novemb. An. M DC XXV.

MICHAEL PICCARTUS.

T*ractatum tuum de ANNVLIS avide expectamus, teque rogamus, ut matures: mirifice me affecit Caroli Paschalii Opus de Coronis, non minus animum perpruriscere facit spes tui de Annulis syntagmatis. Nam ex FVNERIBVS tuis quæ nobis voluptas nata? quanto major speranda ex nitore & dignitate Annulorum?* Altorfio IV. Cal. Jan. An. cIↄ Iↄ c XIII.

GERARDUS JOH. VOSSIUS.

E *Quidem feci te semper plurimi, ob excellentem interiorum litterarum doctrinam. Atque hoc satis per se erat ad nos conciliandos. Quanto nunc magis id fieri à me æquum est,*

est, cum litteris tuis, quibus Nobilissimum Iuvenem IOHANNEM FRIDERICVM A WINTERFELDT *mihi recommendasti, benivolentiam testatus sis prior? Quod vero hactenus iis non responderim, infortunii potius est quam voluntatis, &c. Atque eo id magis nunc exigebatur, quia dono etiam obstringere me tibi voluisti: Libro nimirum* DE ANNVLIS *monumento ingenii tui docto sane & laborioso. Quod quanto ego accuratius lego, tanto magis jucunda ejus nec fructuosa minus lectione oblector. Pluraque de præclaro & immortali hoc opere adderem. Sed quia me meaque litteris ipse extollis tuis: alibi sane (nam Doctissimi cujusque scriptis celebrarē mereris) commodius id fiet, quam hoc loco: ne videar epistolam tuam imitari, mutuoque potius gratificari quam præ meritis efferre virtutes tuas.* Lugd. Batav. cIↃ IↃ c xxviii.

MATTHIAS BERNEGGERUS.

EX *quo primitus egregios illos Libros de* FVNERIBVS ROMANORVM & ANNVLIS *videre contigit, Kirchmanne Clarissime, etiam illud alterum evenit, quod solet ubi hæc talia oculis nostris offeruntur. Quid autem? ut voce ita sensu Virgiliano,* PERII. *Ita dico, & Libros illos, & multo magis eorum auctorem, sed quasi tacitus amavi: & ex eo quæsivi occasionem, cum auctore, hoc est, Tecum per litteras, quando comminus non licet, confabulandi. Hactenus denegata fuit, jam demum satis commoda affertur &c.* Argentorati xx. Jan. An. M DC XXX.

JOH.

JOH. MICHAEL DILHERRUS.

Postquam Libros illos tuos reconditæ eruditionis de Funere Romano *atque* ANNULIS *summa animi oblectatione perlegi, in penitissima & sacræ & secularis Litteraturæ adyta Te perrupisse animadverti. Alter famam tuam rogo funereo eripiet; alter nomini tuo annos addet innumerabiles.* Jenæ prid. Cal. Octobr. cIↄ Iↄ C XXXVI.

JOH. HENRICUS BOECLERUS.

De cetero si fas est publico nomine aliqua meæ preces apud te moliri, cum plurima cottidie domi tuæ nasci compererim ad rempublicam litterariam ornandam pertinentia, noli quæso ea diutius, quam cuperent eruditi, premere, sed quibus amplissima eruditionis tuæ documenta, Libros dico DE FUNERIBUS ROMANORUM AC ANNULIS *dedisti, eorum desideria perpetua benignitate implere perge.* Argentorati M DC XLII. an. Feb. XVI.

JOHAN-

JOH. KIRCHMANNI DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

Annuli etymon & variæ significationes. Ungulus, Condalus.

ANnulorum hiſtoria non admodum in vulgus nota eſt, quæ tamen multos inſignes & notabiles ritus continet, quorum explicatio magna luce perfundere poterit priſcos ſcriptores. Ea re nobis viſum fuit, quæ de iis ſparſim legimus, hoc libro collecta vulgare, & hanc operam gratificari illis, qui antiquitatis & humaniorum literarum ſtudio tenentur. Ne vero quenquam longiore antelogio detineamus, jam nunc à carceribus proſilimus in ipſum circum, quem ita decurremus, ut à nominis notatione, quod in quaque re Stoïci facere conſueverunt, exorſi, ut

aliud ex alio in mentem nobis inciderit, ita quodque persequamur.

Annulus igitur, vel, ut alii scribunt, *Anulus*, & *Anellus*, diminutiva sunt, & à voce *Anus*, quæ circulum significat, derivantur. Nam *ut parvuli circuli annuli: sic magni dicebantur anni*, teste Varrone lib. 5. de ling. Latina: qui etiam hinc *tempus illud, à bruma ad brumam dum sol redit, Annum* dici autumat. Cui adstipulatur Servius in lib. 1. Æneidos: *Annus dictus quasi anus, id est, anulus, quod in se redeat: ut est in secundo Georg. Atque in se sua per vestigia volvitur annus.* Ob quam causam etiam annus apud Ægyptios, ante inventas literas indicabatur *picto dracone caudam suam mordente: quia in se recurrit*, ut ait idem Servius ad hæc verba: *Septem ingens gyros* lib. 5. Æneidos.

Habet igitur hæc vox duplicem significationem, Laxam & Astrictam. Hæc est, qua usitatum & vulgo notum digitorum gestamen proprie denotatur. Græci à digitis Δακτύλιον appellavere, teste Plinio lib. 33. cap. 1. Prisci *Vngulum* interpretati sunt; quod, præter Plinium dicto loco, testatur Festus: *Vngulus Oscorum lingua annulus*. Pacuvius in Iliona: *Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum.* Et in Atalanta: *Suspensum in lævo brachio ostendo ungulum.* Idem autem Festus notat annulum quoque *condalum* dici solitum:

Con-

Condalus, ait, *annulus: Condalium similiter annuli genus*, à Græco Κόνδυλος, quod digiti articulum significat: mutato υ in a, ut κύλιξ calix. Plaut. Trinum. Act. 3. scen. 3. vers. 7. *Satin' in thermopolio condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem.* Et vers. 15. *Inter eosne homines condalium te redipisci postulas?* Idem Plautus Menandri fabulam, quæ Δακτύλιον inscribitur, & ab Athenæo lib. 6. laudatur, cum vertere vellet, Condalium eam nominavit, ex qua Varro lib. 6. de ling. Lat. locum quendam citat.

Laxior significatio est cum Annuli appellatione signamus, quicquid fere orbiculari forma præditum est. Quo sensu *Annulos velares* dixit Plinius, quibus aulæa & cortinæ contrahuntur, aut expanduntur lib. 13. cap. 9. *Lignum intus* (loquitur de Persica Ægypti) *grande, firmæque duritiæ, ex quo velares detornant annulos.* Loricam quoque esse *tunicam ex anulis ferream* ait Varro, lib. 4. de Ling. Lat. Et compedes, quibus noxiorum, vel fugitivorum pedes vinciuntur, *Annulos* vocavit Martialis cum alibi, tum lib. 3. Epigram. 29. quo Zoilum perstringit, qui ex servo eques factus priores annulos, puta compedes, Saturno dedicabat:

Has cum gemina compede dedicat catenas
Saturne tibi Zoilus annulos priores.

Eodem significatu & Apuleius sumsit lib. 9. Metamorph ubi describit homines

in pistrino laborantes, quorum *nonnulli exiguo tegili tandummodo pubem injecti; cuncti tamen sic tunicati, ut essent per pannulos manifesti, frontes literati, & capillum semirasi, & pedes annulati.* Sed & de intortis illis crinibus, qui alias *cirri* dicuntur, usurpat idem Martialis libro 2. Epigr. 66.

Vnus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta non bene fixus acu.

De Inauribus Plautus in Pœnulo Act. 5. scen. 2.

MILPH. *Viden' homines sarcinatos consequi?*
Atque ut opinor digitos in manibus non habent.
AGOR. *Quid jam?* MILPH. *Quia incedunt cum annulatis auribus.*

Eodem modo etiam apud Græcos Δακτυλίε vox varie accipitur. Nam præterquam quod, ut apud Latinos *Anus*, sic ipsa quoque podicem significat, etiam retibus τοὺς δακτυλίους tribuit Xenophon libro de Venatione; Et utrasque rotæ extremitates: & ferreos illos circulos, per quos habenæ trahuntur: & perforatos lapides, quibus alligare rudentes solent, Δακτυλίους appellari, notat Jul. Pollux lib. 1. Onomastici cap. 10, 11. Et lib. 10. cap. 30.

CAP.

CAPUT II.

Annulos à Prometheo orignem trahere fabulosum. Eorum usum apud Hebræos & Ægyptios etiam ante Trojana tempora extitisse. Græcos lignis à vermibus exesis res quasvis ante inventos annulos signasse. θριπήδεστα. Romanos à Sabinis vel Hetruscis annulorum usum accepisse. Statuas quoque annulis fuisse ornatas.

ORigo annulorum incerta est. Fabulæ illorum vestutatem à rupe Caucasea repetunt & Promethei vincula eo detorquent. Narrant enim ipsum, quod ferulâ ignem è cœlo furtim sustulisset, à Jove ad Caucasum religatum, & volucri objectum; sed postea, cum Jovem monuisset, ut à Thetide abstineret, nisi vellet ab eo, quem ipsa paritura esset, regno expelli, ejus indulgentia ab Hercule liberatum, hac tamen lege, quoniam juraverat, se nunquam eum soluturum, ut ad pœnæ præteritæ indicium annulum ferreum digito gestaret, cui saxi fragmentum esset inclusum: hoc exemplo deinde mortales in gratiam Promethei annulos primum digitis induisse. Plinius in præfatione libri 36. & Servius in 6. Eclogam Virgilii. Verum hoc Plinio merito videtur esse fabulosum, cum libro 32. cap. 1. inquit: *Pessimum vitæ scelus fecit, qui annulum primus induit, nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum annu-*

lum dederit antiquitas, vinculumque id, non gestamen intelligi voluerit. Quomodo & apud Germanos *fortissimus quisque ferreum annulum [ignominiosum id genti] velut vinculum gestabat, donec se cæde hostis absolveret*, teste Tacito de Moribus Germanorum. Trojanis temporibus Annuli usum fuisse ignoratum affirmat idem Plinius, hac ratione ductus, quod Homerus eorum nullam fecerit mentionem, *cum & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet.* Iliad. ζ. *& conditas arcis vestes, ac vasa aurea, argenteaque & ea colligata nodi, non annuli nota* Odyss. θ. De Græcis quidem hæc vere dicuntur. Nam hos, & præsertim Lacones, ante inventum annuli signatorii usum, lignis à vermibus exesis res quasvis signasse, legimus in Græcorum commentariis. Hesychius: Οἱ Λάκωνες σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένοις καὶ σημαινομένοις ὁπότε βούλοιντο. Ubi ex Philostephano tradit, Herculis id fuisse inventum. Hinc signacula illa θριπήδεστα & θριπόβρωτα fuerunt nuncupata. Etymologici autor: θριπήδεστα, τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα, οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο. Eustathius Odyss. α. θριπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομικοὶ ἀντὶ γλυπτῶν σφραγίδων. Suidas: θριπήδεστα, ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐσφράγιζον. Atque hujus consuetudinis fit mentio apud Lyco-

phronem

phronem Caſſandrâ, & Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις, ut præter Caſaubonum notavit Clariſſ. Meurſius ad Lycophronis Caſſandram. Notat etiam Theophraſtus ſuâ ætate multos ſignaſſe lignis, quæ vermiculi vel teredines pertuderant, lib. 5. hiſtor. cap. 1. πολλοὶ ὑπὸ τὸν φλοιὸν ὑποδυόμενοι σκώληκες ἐπιπολῆς ἐγγράφουσι τὸ στέλεχος, οἷς καὶ σφραγῖσι χρῶνταί τινες. *Cæterum vermes ſub corticem ſe inſinuantes, truncum in ſuperficie corrodunt, quibus quidam loco ſigillorum utuntur.* Quibus verbis θριπόβρωτα vel θριπηδέστατα σφραγίδια intelligi dicit Salmaſius ad Solinum, pag. 933. A. Sed apud Hebræos, & Ægyptios etiam ante Iliaca tempora annulos fuiſſe uſurpatos apparet, cum ex facto Judæ, qui Thamari nurui ſuæ, quam fornicariam eſſe putabat, mercedem concubitus hædum poſcenti, pignoris loco dedit annulum, cum monili, & virga. Geneſ. cap. 38. verſ. 18. tum etiam ex hiſtoria Joſephi, qui à Pharaone Ægypti rege annulo ſignatorio donatus legitur Gen. cap. 41. & apud Joſeph. lib. 2. cap. 3. Atque ideo non poſſum ſatis mirari, cur Plinius lib. 32. cap. 1. neget Ægyptios annulis uſos eſſe: *Nullos omnino annulos,* inquit ille, *major pars gentium hominumque, qui ſub noſtro imperio degunt, hodieque habet. Non ſignat oriens, aut Ægyptus etiam nunc, literis contenta ſolis.* Niſi forte Plinius de privatis hominibus intelli-

telligendus eſt, cum Moſes de regio annulo loquatur. Fuit tamen uſus annulorum Ægyptiis etiam tunc cognitus: à quibus ille, ut multa alia, ad Græcos manavit, & inde rurſum forte ad veteres Italiæ populos. Nam Sabinos etiam Romuli temporibus annulos geſtâſſe autor Dionyſius Halicar. lib. 2. pag. 105. ubi de Tarpeja. Καὶ αὐτὴν ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν καὶ τῶν δακτυλίων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε καὶ Τυῤῥηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι. Id eſt: *Hanc cupido ſubiit annulorum, & armillarum, quas illi geſtabant in ſiniſtris brachiis. Gaudebant enim tunc Sabini aureis ornamentis, & non minus, quam Hetruſci, molli victu ac cultu delectabantur.* Suidas de eadem hiſtoria: ὁρῶσα σφραγῖδας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ψέλλια ταῖς χερσὶν ἐπιθύμησε τοῦ χρυσοῦ. Eadem Livius libro 1. quanquam de re ipſa dubitare videtur: *Additur fabulæ, quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo gemmatoſque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent.* A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepiſſe; vel certe ab Hetruſcis, quod innuere videtur Florus, qui inter alia magiſtratuum inſignia, quæ Tarquinius Priſcus à Tuſcis debellatis ſumſit, etiam annulos ponit l. 1. c. 5. *Duodecim Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit. & inde Faſces, Trabeæ,*

Curules, *Annuli*, *Phaleræ*, *Paludamenta*, *Prætexta*. Sed quicquid ſit ſive ab his, ſive ab illis annulorum uſus ad Romanos pervenerit, hoc conſtat, ipſos tarde hanc conſuetudinem amplexos, & ne Reges quidem omnes annulis delectatos fuiſſe. Nam præter Numæ & Ser. Tullii ſtatuas, nullam aliam ex iis, quæ Regibus in Capitolio poſitæ erant, annulum habuiſſe autor Plinius lib. 33. cap. 1. *Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter Numæ Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, quorum è Græcia fuit origo, unde hic annulorum uſus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur. Sed à Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ duravit, ut eorum, qui equo meruiſſent, filii inſigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii ejus ſtatuam ſine annulo eſſe.* Quod vero de ſtatuis annulo ornari ſolitis Plinius ſcribit, idipſum etiam Cicero confirmat, qui lib. 4. Epiſt. 1. ad Atticum ex ſtatu, amictu, annulo, imagine colligit ejuſdem Scipionis Africani ſtatuam eſſe & quæ ad Opis & quæ ad Pollucis ædem poſita eſſet: *De ſtatua Africani ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit Cenſorem non fuiſſe? Atqui nihil habuit aliud inſcriptum niſi COS. ea ſtatua, quæ ad Opis per te poſita in excelſo eſt.*

In illa item, quæ est ad πολυδεύκους, hercule inscriptum est COS. *quam esse ejusdem status, amictus, anulus, imago ipsa declarat.*

CAPUT III.

Annulos vel è simplici metallo vel è mixto. Samothracii qui? Annulos partim solidos, partim cassos. Flamines Diales quo annulo usi? Annulos alios gemmam habuisse, alios ea caruisse. Gemmas fuiße vel figura aliqua insignes, vel nulla. Tres annuli partes: Orbiculum, Palam sive Fundam, & Gemmam. πύελος, πυελὶς, σφενδόνη, ψῆφος. *Annulos etiam ex integra gemma, è succino & ebore fuiße.*

ANnulorum non unum genus reperio. Alii fiebant è simplici metallo, puta ferro, argento, auro. Alii autem è metallo mixto. Nam vel inaurabant ferrum, & argentum, vel aurum ferro cingebant. Erant enim quidam Annuli οἱ ἐντὸς σιδηροῖ, quidam οἱ ἐκτὸς. De his Artemidorus lib.2. ὀνειροκριτικῶν cap.5. Δακτύλιοι ἐκτὸς σιδηροῖ ἀγαθὸν μὲν, οὐκ ἄνευ δὲ καμάτου τὰ ἀγαθὰ σημαίνουσι. *Annuli extra ferrei bonum quidem, sed non citra laborem ipsa bona significant.* De illis Plinius lib.33. cap.1. *Nec non & servitia jam ferrum auro cingunt: Alii per sese mero auro decolorant, cujus licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat.* Utriusque generis annulos gestasse videtur Tri-

malcio ille Petronianus, de quo Satyricus: *Habebat etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem, subauratum; extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, sed plane ferreis velut stellis ferruminatum.* Dicti vero hi annuli *Samothracii* teste Plinio, sive è ferro essent fabricati, & auro cincti; sive è mero auro, & colore quodam fusco decolorati. Neque enim audiendus Isidorus, qui libro 19. cap. 15. de Annulis, *Samothracium aureum quidem* esse asserit, *sed capitulo ferreo à loco ita vocatum.* Nam etiam è ferro fieri solitos indicat Lucretius lib. 6. differens de magnete ferrum alliciente:

Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.

Erant etiam alii, quibus cum circulus totus esset aureus; sigillum tamen gemmæ loco erat argenteum, & è contrario quibus circulus erat argenteus, sigillum vero aureum: Cujusmodi videre est apud Gorlæum Num. 95. 96. 97. 98. Rursum alii erant Solidi, alii Cassi, & pervii. Artemidorus libro 2. cap. 2. Ἀεὶ δὲ ἀμείνονες οἱ ὁλόσφυροι. οἱ γὰρ κενοὶ καὶ θεῖον ἔνδον ἔχοντες δόλους καὶ ἐνέδρας σημαίνουσι, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ ἐγκεκρυμμένον. οἱ δὲ μείζονας τῆς προσδοκίας τῶν ὠφελειῶν, διὰ τὸ μείζονα τὸν ὄγκον τοῦ βάρους ἔχειν. id est, *Semper autem meliores sunt annuli ex toto fabrefacti, nulla inanitate & completi. Vacui enim cavique & qui divinum ac sa-*

crum quippiam intra se habent dolos ac insidias significant, ob id, quod in se continent occultatum. Vacui vero ac cavi etiam majores expectationes, quam commoditates præsagiunt, propterea quod majorem molem, quàm gravitatem habent. Solidis non licebat uti Flaminibus Dialibus, sed tantum cassis & perviis. Festus in Edera: *Sed ne annulum quidem gerere Flamini Diali licebat solidum.* Agellius lib. 10. capite 15. *Flamini Diali annulo uti, nisi pervio cassoque, fas non est.* Rursum alii erant sine gemma, qui Græcis ἄπειροι, ἄλιθοι, ἄψηφοι dicuntur. Aristoteles libro 3. φυσικῆς ἀκροάσεως cap. 9. καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην. *Etenim annulos illos, qui pala carent, ἀπείρους esse ajunt.* Julius Pollux libro 6. cap. 33. Tit. 7. τὸ δὲ περιφερῆ, καὶ ἄλιθον δακτύλιον, ἀπείρονα καλοῦσι: nisi forte ἄπειρον scriptum reliquit Pollux. Nam ἀπείρων valet quidem idem quod ἄπειρος, sed poëticum est. Artemidorus ἀψήφους vocat libro 2. cap. 5. Cujus verba mox asscribam. Hujus generis annuli duo sunt apud me, quorum alter exterius octangulâ, intus rotundâ formâ constat, & inscriptionem habet GENIO CASSI SIGNIF. cujus copiam mihi fecit illustris Marcus Velserus Reitub. Augustanæ II. VIR Præfectus, columen antiquitatis, & Germaniæ nostræ, cum viveret, lumen: in cujus obitu quantam

litteræ

literæ jacturam fecerint, vix decem linguis quis explicare possit. Alter in orbiculo, qua parte gemmæ solent claudi, continet has literas NER quadrangulæ figuræ inclusas: Hunc donavit mihi Nob. & ampliss. Janus Rutgersius potentissimi Sueciæ Regis GUSTAVI ADOLPHI Consiliarius & legatus, de cujus admirabili ingenio & insigni eruditione nunquam ita magnifice quicquam dixero, quin id virtus illius superet.

Alii vero gemmam habebant, eamque vel figurâ aliquâ insignem, vel nulla. Plinius libro 33. c. 1. *Multis hoc modis, ut cetera, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerando: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia esset in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit, ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret, solidas induit.* Quid? quod duas quoque gemmas (forte & plures) uni annulo insertas fuisse, videre est ex Epistola Valeriani Imperatoris, ubi *annuli bigemmei uncialis* fit mentio apud Trebell. Pollionem in D. Claudio. Notat CL. V. Ælius Everhardus Vorstius Celsissimi ac invictissimi Herois D. MAVRITII, Principis Auriaci & Comitis Nassovii Medicus ordinarius in Commentariolo de annulorum origine, quem Abrahamus Gorlæus Dactyliothe-

cæ suæ præfixit, nullum fuisse lapidis pretiosi genus, modo aut scalpro aut cælo corrumpi posset, quod antiquis illis luxuriæ magistris intactum sit relictum: Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum: sed hic quomodo vitiaretur, nostra ætate reperisse Mediolanensem quendam Jacobum Treciam, qui Philippi Hispaniarum Regis gentilicia insignia Adamanti summa arte insculpsit. Cum vero omnes fere gemmæ ad usum sigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tamen maxime omnium ad hos usus aptabantur, Achates, Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac sine labe effigiem exprimerent. Vitreas gemmas in annulis vulgus usurpabat. Plinius libro 35. cap. 6. extremo: *Annulare* (color annularis) *quod vocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admixtis vitreis gemmis ex vulgi annulis: unde & annulare dictum.*

Ceterum imagines, quæ gemmis incidebantur, aliæ erant cavæ, quæ scalpro fiebant: Aliæ extuberantes prominentesque, quæ cælo: unde & gemmæ, quæ ejusmodi imaginem exhibebant, *Ectypæ* dicebantur, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς ἔχειν τὸν τύπον: Seneca libro 6. de Beneficiis, c. 26. *Paulus Prætorius in convivio quodam Tiberii Cæsaris habens imaginem ectypa & prominente gemma.*

Talis

Talis igitur annulus, qui gemmam habet, ut id quoque hoc loco moneam, constat tribus partibus: Orbiculo, Pala, Gemma. Apulejus in Floridis de Hippia philosopho: *Etiam pedum tegumenta crepidas sibi compegerat, & annulum in læva aureum faberrimo signaculo: quem ostentabat. Ipse ejus annuli & orbiculum circulaverat, & palam clauserat, & gemmam insculpserat.* Orbiculus est ipsa annuli περιφέρεια. Pala [quæ & *funda* dicitur Plinio libro 37. c. 8. *Præstantiores funda clauduntur,*] est pars annuli, cui gemma inseritur. Philargyrus in III. Georg. *Paleam* appellat. Polluci πυελὸς vel πυελὶς dicitur: καὶ τοῦ δακτυλίου τὸ μὲν ὁ κύκλος, τόδε ἵνα ὁ λίθος ἐναρμόζεται, πυελός τε καὶ πυελίς. Harpocration: πυελίδα τὸ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον σφραγιδοφυλάκιον. Alii σφενδόνην vocant. Glossarium: *Paleta*, lege *Pala*, σφενδόνη δακτυλίου. Julius Philargyrus in III. Georg. *Palearia. Vnde & paleæ, quæ collum amplectuntur, & ea pars annuli, quæ gemmam cohibet, propter similitudinem Palea dicitur. Cicer. de offic.* 3. *Cum paleam ejus annuli converteret.* Quanquam exemplaria Ciceronis antiquissima *palam* non *paleam* legunt, ut observavit Johan à Wower. Gemma annulo inclusa Græcis dicitur ψῆφος. Suidas: ψῆφον καλοῦμεν λίθον τὸν ἐν τῷ δακτυλίῳ, καὶ τὸν χρημάτων ἀριθμόν. Hinc Artemidorus libro 2. cap. 5. Ἀγαθοὶ δὲ καὶ οἱ

χρηστοὶ

χρηστοὶ οἵγε ψήφους ἔχοντες. ἐπεὶ οἵγε ἄψηφοι ἀκερδεῖς τὰς ἐγχειρήσεις σημαίνουσι, διὰ τὸ ἄψηφον, ψῆφον γὰρ καλοῦμεν ὥσπερ λίθον τὸν ἐν δακτυλίῳ, οὕτω δὴ καὶ τὸν τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Hoc est, *Boni sunt etiam aurei, qui lapillos habent; nam qui lapillis carent, minime lucrosas aggressiones significant, propterea, quod* ψήφους *non habent.* ψῆφον *enim vocamus tum lapillum in annulo, tum etiam pecuniarum numerum.* Erat & genus annulorum, quibus clavis erat adjuncta ad duplicem usum, signandi aperiendique. Cujusmodi annulos (ferreos tamen, ut appareat servorum fuisse, aut vulgarium militum) in Batavis erutos complures se vidisse testatur Justus Lipsius ad Tacitum, qui formam eorum exhibet, uti & Hadrianus Junius in Historia Bataviæ c. 10. imprimis vero Gorlæus Num. 42. Salmasius vero negat istos annulos duplicem usum habuisse, nimirum annuli signatorii & clavis. Siquidem nullum in his sigillum pressum ad signandum aptum. Ac proinde meras claves fuisse putat cum annulo, qualis & hodie fieri soleat in nostris clavibus, quæ sunt longiore scapo, ad Solinum p. 932. Nec vero ex metallo solum, sed & è succino, & ebore, integrisque gemmis annulos factos legimus. Annulum ex Sarda integra cum pala aurea, & circulo argenteo exhibet Gorlæus in Dactyliotheca sua Num. 101. Succineorum,

Ebur-

Eburneorumque meminit Artemidorus libro 2. cap. 5. Σούκινοι δὲ καὶ ἐλεφάντινοι καὶ ὅσοι ἄλλοι δακτύλιοι γίνονται, γυναιξὶ μόναις συμφέρουσι. *Succinei & eburnei, & quicunque alii fieri annuli solent, solis mulieribus conferunt.* Suidas eadem: Σούκινοι καὶ ἐλεφάντινοι δακτύλιοι γυναιξὶν εἰσὶ σύμφοροι. Succino autem multum gavisas fuisse mulieres, testatur Plinius lib. 37. c. 2. *Proximum locum in delitiis, feminarum tamen adhuc tantum, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ autoritatem.* Hinc Ovidius lib. 2. Metamorphoseos de Phaëtontiadum lacrimis:

Inde fluunt lacrimæ, stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit & nuribus mittit gestanda Latinis.

Prudentius περὶ στεφάνων de Eulalia:

Spernere succina, flare rosas,
Fulva monilia respuere &c.

CAP. IV.

Annulos utraque manu quidem gestatos & potissimum sinistra & quare? Digitos omnes, excepto medio, annulis oneratos. Ratio Ægyptiaca de vena à corde ad digitum annularem pergente refutata. Καρίανον, Ακαρές.

SED nec modus gestandi annulos unus idemque apud veteres fuit. Dextra qui-

quidem geſtatos, evidenter oſtendit Jeremias, qui cap. 22. verſ. 24. Deum inducit ſic loquentem: *Etiamſi eſſet Conia filius Ioacim regis Iudæ annulus ſignatorius in manu dextra mea, inde evellam eum.* Sirachus cap. 49. verſ. 13. *Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipſe quaſi ſignum in dextra manu Iſraël.* Apud Romanos vero ante uſum gemmarum (ſi Attejo Capitoni apud Macrob. lib. 7. fides habenda eſt) cum ſculptura adhuc annuli materiæ imprimebatur, ſive ex ferro foret, ſive ex auro, *geſtabatur, ut quiſque vellet, quacunque manu, quolibet digito.* Sed poſtquam gemmæ etiam addi cœperunt, ſiniſtra potiſſimum manus huic geſtamini deſtinata fuit: niſi quod interdum homines ſupra modum molles, & luxuriæ dediti, etiam dextram in ſubſidium vocabant, ſi fors ſiniſtra ferendo oneri non eſſet: id quod ſubindicare videtur Lucianus in Navigio, apud quem cum Timolaus multos ſibi annulos optaſſet, quorum beneficio & recte valeret, & robore alios ſuperaret, & alios in ſoporem collocare, aut aliud quippiam, quod conditionem humanam excedat, præſtare poſſet, quærit ex ipſo Lycinus: Ἀτὰρ εἰπέ μοι καὶ τόδε, τί δήποτε οὐχ εἷς δακτύλιος ἅπαντα ταῦτα δύναταί σοι, ἀλλὰ τοσούτους περιημμένους βαδίζῃ, τὴν ἀριστερὰν πεφορτισμένος, κατὰ δάκτυλον ἕνα, μᾶλλον δὲ ὑπερπαίει ὁ ἀριθμὸς καὶ τὴν δεξιὰν συνεπιλαβεῖν. *At vero etiam hoc responde mihi,*
cur

cur tandem non unus annulus omnia tibi ista potest, sed tam multis revinctus sinistra gravata per singulos digitos? imo vero excedit numerus & necesse erit etiam dexteram ferendo oneri succedere. Quod autem læva manus annulorum sedes fuerit, sicut hodieque est, multa scriptorum loca testantur. Plin. lib. 33. cap. 1. *Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliavêre auro.* Horat. lib. 2. Sat. 7.

— Sæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani
Vixit inæqualis. —

Silius Italicus lib. 11.

— Quos signum illustre superbis
Mos læva gestare viris. —

Tertullianus capite ultimo De habitu muliebri: *Graciles aurium cutes Kalendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit.* Sed cur huic potissimum manui annulos aptarit Antiquitas, duas reperio rationes: Unam, quod læva sit otiosior, quam dextra, cujus officium fuisset non solum annulorum gestatione impeditum, sed & ipsi annuli crebro motu facile potuissent lædi. Diserte Attejus Capito apud Macrob. lib. 7. Saturn. *Postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento pretii, quo sculpendos lapides parassent, gloriarentur. Hinc factum est, ut usus annulorum*

lorum exemptus dextræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otiosior est: ne crebro motu & officio manus dextræ pretiosi lapides frangerentur. Alteram, quod hæc manus plerumque lateat, nec se tam crebro oculis hominum ingerat. Cum enim, qui primum annulos invenerunt, propter rei novitatem & insolentiam in propatulo eos gestare erubescerent, sinistræ manui tanquam magis latenti annulos induerunt, ne si aperte gestati, in reprehensionem aliorum incurrerent. Hanc Plinius nobis suppeditat lib. 33. cap. 1. *Qui primus instituit* (inquit ille) *cunctanter id fecit, lævisque manibus ac latentibus induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus: Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam sartoris usus* (retineo veterem lectionem defensam & explicatam ab Adr. Turnebo lib. 6. Adverf. cap. 22.) *argumentum est, majus in læva fuisse, qua scutum capitur.* Si etiam in levi, inquit, artificio sartorum, impedimentum futurum fuit gestato dextra annulo, quanto majus est, cum sinistra eo onerata tractatio clypei impeditur?

De digitis quibus annuli inserebantur, copiose Plinius, quem operæ pretium est audire: *Singulis*, inquit ille, *primo digitis geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi. Sic in Numæ & Servii Tullii statuis videmus. Postea pollici proximo induere, etiam*

Deo-

Deorum simulachris. Dein juvat & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur, ceteri omnes onerantur. Vides inter digitos, qui annulo insigniebantur, primum fuisse eum, qui minimo proximus est, dictus ob id Δακτυλιώτης vel *annularis*. Macrobius *Medicinalem*: Auctor ad Herennium lib. 3. *Medicum* vocat, ubi de memoriæ artificio tractans ita imaginem quandam instruit: *Et reum ad lectum ejus statuemus, dextra poculum, sinistra tabulas, medico testiculos arietinos tenentem.* Non enim dubium est, quin è digito eo, qui sit minimo proximus, suspensas haberi velit scorteas, id est, è testibus arietinis pelliceas crumenas, ut locum hunc interpretatur Politianus cap. 62. Miscellaneorum. Cur autem communis consensus annulum in hoc digito, & manu præcipue sinistrâ gestandum sibi persuaserit, de hac re Macrobius dicto loco duas affert opiniones: unam Hetruscam, & Ægyptiacam alteram, quas hîc adscribere non pigrabor; Hetrusca desumitur ex fragmento Atteii Capitonis, quod extat apud Macrobium: *Electus autem in ipsa læva manu digitus minimo proximus, quasi aptior ceteris, cui commendaretur annuli pretiositas: Nam Pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minus quam tota manus semper in officio est, unde apud Græcos ἀντίχειρ vocatur, quasi manus altera. Pollici vero vici-*

nus nudus, & sine tuitione alterius appositi videbatur: Nam pollex ita inferior est, ut vix radicem ejus excedat. Medium & Minimum vitaverant, ut ineptos, alterum magnitudine, brevitate alterum: Et electus est, qui ab utroque clauditur, & minus officii gerit, & ideo servando annulo magis accommodatus est. Ægyptiaca nititur fundamentis anatomiæ: Nam ut Disarius apud Macrobium inquit: *De hac quæstione sermo quidem ad nos ab Ægypto venerat, de quo dubitabam, fabulamne, an veram rationem vocarem. Sed libris Anatomicorum postea consultis, verum reperi, nervum quendam de corde natum prorsum pergere usque ad digitum manus sinistræ minimo proximum, & ideo visum veteribus, ut ille digitus annulo tanquam coronâ circumdaretur.* Eadem fere habet Agellius lib. 10. cap. 10. *Veteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus. Romanos quoque homines ajunt sic plerumque annulis usitatos. Causam esse huic rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit, quod insectis, apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est, nervum quendam tenuissimum, ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire. Propterea non inscitum visum esse, eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quasi connexus esse cum principatu cordis videre-*
tur.

tur. Quæ αὐτολεξεὶ deſcripſit Johannes Salisberienſis lib. 6. Policratici cap. 12. Gratianus Can. *Fæminæ* 30. quæſt. 5. ex Iſidori Hiſpalenſ. lib. 2. de divinis officiis cap. 19. *Vnde & quarto digito annulus idem inſeritur, quod in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis, ad cor uſque perveniat.* Sed jam pridem exploſa eſt hæc opinio à Medicis recentioribus, qui ex diligenti & accurata corporum humanorum ſectione obſervarunt, nullam in digito annulari majorem illuſtrioremve aliam, quæ ad cor perveniat, venam aut arteriam, quam in aliis reperiri, neque eum ullo peculiari privilegio aut naturæ indulgentia gaudere, ut cauſa nulla ſit cur hoc quidem nomine reliquis digitis præferri debeat. Tantum de Annulari: Porro eundem honorem quoque Indici tributum, teſtatur idem Plinius. Annulum vero, quo Index ornabatur, Græci Κορίανον peculiari nomine dixerunt. Jul. Pollux lib. 5. cap. 16. Κορίανον ἐκάλουν τῷ λιχανῷ περιηρτημένον. Sed de hoc digito pauciora extant apud probatos auctores veſtigia: plura de digitorum, ut Arnobii voce utar, miniſſimo, quem ipſum quoque annulo ornari ſolitum teſtatur idem Plinius eodem capite; *Sunt, qui tres uni minimo congerant: alii vero & huic unum tantum, quo ſignanda ſignent. Conditus ille, ut res rara, & iniuria uſus indigna, velut è ſacrario promitur: & unum in minimo digito habuiſſe,*

pretio-

pretiosioris in recondito supellectilis ostentatio est. Et notat Gorlæus plerosque annulos sigillaritios, qui hodie reperiuntur, circumferentia (Græci περιφέρειαν dicunt) adeo esse arcta seu angusta, ut, nisi raro admodum alii, quam minimo digito aptari possint. Dicebatur autem hic annulus proprie Ἀκαρὲς; Pollux lib. 5. περὶ δὲ τῷ σμικρῷ δακτύλῳ ἐφόρουν ὁ Ἀκαρὲς ἐκάλουν διὰ σμικρότητα. Ait, annulum istum qui minimo digito gestabatur, propter parvitatem dictum fuisse Ἀκαρὲς. Nam ἄκαρ Græcis idem est, quod μικρὸν vel οὐδέν, teste scholiaste Aristophanis. Hinc scriptores hominem lautissime divitem notaturi, tribuunt ipsi grandem in hoc digito annulum. Petronius de Trimalcione: *Habet etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem subauratum.* Lucianus in Dial. Meretriciis, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς Παρμένων δακτύλιον ἐν τῷ μικρῷ δακτύλῳ μέγιστον πολύγωνον.

Medium digitum Plinius excipit, quanquam Gallis olim Britannisque morem fuisse asserit, ut eo annulos gestarent: Cujus tamen rei testimonium, non memini me alibi legere. Romani vero videntur ideo vitasse, quod hic digitus infamis vulgo & impudicus censeatur, ut legimus apud Pers. Sat. 2. & Martialem lib. 6. Epigr. 70. Proditum autem memoriæ est à Plinio lib. 28. cap. 6. singultum & sternutationem sedari, *si quis annulum è sinistra in*

lon-

longissimum dextræ digitum tranferat: quod utrum verum sit, naturalium rerum indagatores viderint.

Pollicem Plinius præteriit: Sed tamen eo etiam interdum gestatos fuisse annulos, non obscure indicat Julius Capitolinus, qui Maximinum Cæsarem asserit fuisse *pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo.*

CAP. V.

De Annulo Signatorio, qui & sigillaritius. *Tabulas pacta & conventa continentes fuisse obsignatas. Ritus in testamentis signandis.*

SEquitur de annulorum usu, qui multiplex, præcipuus tamen in signando: quam unicam fuisse annuli gestandi causam, indicat Attejus Capito apud Macrobium: *Veteres non ornatus, sed signandi causa annulum secum circumferebant.* Et ipsa vox *Signare* inter alia, teste Festo, etiam *annulo signa imprimere* significat. Ipse vero annulus, quo signa imprimebantur, dictus *signatorius* l. 74. D. De verborum significat. & l. 25. § 10. D. *De Aur. Argento.* Vopiscus *sigillaritium* vocat in Aureliano.

Signabantur autem, ut usitatissimum hunc signandi morem per partes declarem, inter alia primo omnes tabulæ, quæ pacta conventaque continebant. Cum enim maxima pars mortalium fluxam fidem gerat, hæc à priscis inventa ratio est,

ut impreſſis ſignis pacta conventaque ſervarentur. De qua re inſignis locus exſtat apud Senecam lib. 3. de beneficiis cap. 15. *Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditoremque obligaret, nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur: fides potius illa ſervaret & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. Ille per tabulas plurium nomina interpoſitis parariis facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! Annulis noſtris plus, quam animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? Nempe, ne ille neget acceptiſſe, quod accepit.* Quod autem hic Seneca optat, ut homines ſine ſigillis pacta conventa cuſtodiant, id Strabo tribuit priſcis Indis, quos ait in contractibus neque teſtibus uti neque ſigillis, ſed ſimpliciter credere. Verba ejus lib. 15. Geographiæ pag. 488. hæc ſunt: Καὶ ἐν τοῖς νόμοις δὲ καὶ ἐν τοῖς συμβολαίοις τὴν ἁπλότητα ἐλέγχεσθαι ἐκ τοῦ μὴ πολυδίκας εἶναι· οὔτε γὰρ συνθήκης οὔτε παρακαταθήκης εἶναι δίκας. οὐδὲ μαρτύρων οὐδὲ σφραγίδων αὐτοῖς δεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν παραβαλλομένοις. hoc eſt, *In legibus & contractibus maxime ſimplicitatem eo argui, quod non multum habeant litium: nam neque commiſſi neque depoſiti jura ulla habere, neque teſtibus uti nec ſigillis,*

gillis, sed simpliciter credere. Verum & hodie reperiuntur & olim reperti sunt, qui annulis suis obsignata inficiari non verentur; de quibus queritur Juvenal. Satyra 13.

Si decies lectis diversa parte tabellis
Vana supervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipsorum quos litera gemmaque princeps
Sardonichus, loculis quæ custoditur eburnis.

Male ob hanc rem audiverunt Græci, de quibus Polybius in fin. lib.6. παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐὰν τάλαντον μόνον πιστευθῶσιν, ἀντιγραφεῖς ἔχοντες δέκα, καὶ σφραγῖδας τοσαύτας καὶ μάρτυρας διπλασίους, οὐ δύνανται τηρεῖν τὴν πίστιν. id est, *In Græcia talentum si forte creditur, & si decem adhibiti antigrapharii, & totidem sigilla, & testes duplo tanto (plures) fidem servare nesciunt.* De tabulis Nuptialibus diserte Suetonius in Claudio cap. 29. *Illud omnem fidem excesserit, quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignaverit.* Apulejus in Apologia: *Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ.* Juvenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum Feliciter! ingens
Cœna sedet; gremio jacuit nova nupta mariti.

Sponsiones quoque obsignari solitas, liquet ex eo, quod Plutarchus de Cinnæ obitu narrat in Pompejo: ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολυτίμιον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν, Ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγισόμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. hoc est: *Cinna fugiens & deprehensus à quodam manipuli ductore, qui stricto ense eum insequebatur, submisit se ad hujus genua, eique annulum suum signatorium magni pretii obtulit. Ille vero cum eum increpasset perquam insolenter, At ego non ad sponsionem signandam adsum, sed ad nefarium & sceleratum tyrannum puniendum, eum obtruncavit.*

De Testamentis res est vulgatissima non solum ex Jurisconsultorum libris, sed & aliis scriptoribus. Cæsar lib. 1. de bello Gallico, ubi militum suorum, quibus jam jam adversus Germanos pugnandum erat, pavorem perstringit: *Vulgo*, (ait) *totis castris testamenta obsignabantur.* Appianus Alexandrinus lib. 1. ἐμφυλίων de excessu Syllæ: Σύλλας δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνύπνιον ἔδοξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη. καὶ ὁ μὲν αὐτίκα μεθ' ἡμέραν τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξειπὼν, διαθήκας συνέγραφεν ἐπειγόμενος, καὶ αὐτῆς ἡμέρας συνετέλει. σφραγισαμένῳ δὲ αὐτὰς περὶ ἑσπέραν πυρετὸς ἐμπίπτει. *Sylla in rustico secessu somniavit,*

vit, vocari se jam à fato: Quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis somnio, testamenti tabulas eadem die confecit: quibus obsignatis sub vesperam febris eum invasit. Cic. lib. 3. ad Quint. Fatrem Epist. ultima: *De Felicis testamento tum magis querêre, si scias. Quas enim tabulas se putavit obsignare (lapsus est per errorem & suum & Sicuræ servi) non obsignavit.* Et Leg. 15. D. De Testamento militari. *Et ideo, cum miles adduxisset testamentum suum, mox annulo suo signasset, qui super ea re cogniturus erit, considerabit, quo proposito id fecerit.*

Ad hujusmodi tabulas signandas etiam amici advocabantur, qui rei gestæ testimonium perhiberent, easque suo annulo confirmarent: Idque inter recepta Romæ officia numerabatur. Plin. lib. 1. Epist. 9. *Ille me ad signandum Testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Idem lib. 2. Epist. ult. *Aurelia ornata fœmina, signatura Testamentum sumpserat pulcherrimas tunicas: Regulus cum venisset ad signandum, Rogo, inquit, has mihi leges.* Suetonius in Tib. Claudio cap. 44. *Non multo post Testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignavit.* Seneca Epist. 8. *Non videor tibi plus prodesse, quam cum ad vadimonium advocatus descenderem, aut, tabulis testamenti annulum imprimerem, aut in senatu candidato vocem & manum commodarem.* Respexit hunc ritum Tertullianus in De Idololatria: *Si-*

gnatæ signis non Advocatorum, sed Angelorum. Dicebantur autem hi *testes classici.* Festus; *Classici testes dicebantur, qui signandis testamentis adhibebantur.* Dicti iidem & *Signatores*, vel *obsignatores.* Cic. l.12.ad Attic.Ep.18. *Quod scribis Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui.* Et in orat. pro Cluent. *Oppianicus obsignatores ad eum, qui neque Asinium, neque Asulum nossent, adducit.* Juvenalis Sat. 1.

Signator falso qui se lautum atque beatum
Exiguis tabulis & gemma fecerat uda.

Idem Sat. 10.

Veniet cum signatoribus auspex.

Suetonius in Tiber. cap. 23. Allusit etiam huc Prudentius Hymno Epiphaniæ,

Hunc & Prophetis testibus,
Iisdemque signatoribus
Testator, & sator jubet
Adire regnum & cernere.

Atque hos testes, si quidem ad tabulas testamenti obsignandas vocati erant, oportebat in conspectu testatoris uno & eodem tempore convenire, nomen suum subscribere, & annulo obsignare. Nam si quis ex testibus nomen suum non adscripserit, veruntamen signarit: vel si adscripserit se, non tamen signarit, pro eo est, ac si adhibitus non esset, ut ait Ulpianus in l. *Ad testium. §. Si quis. D. Qui testamentum fac.* Si etiam coram testatore non omnes eodem loco testes suo vel alieno annulo signaverint, jure deficit testamen-

mentum, ut est in l. 12. C. *de Testamentis*, Michaël Attaliata in synopsi, Tit. 32. *de imperfecto testamento:* μὴ κρατείτω διαθήκη ἑνὸς τῶν μαρτύρων χωριζομένου εἰ μὴ πάντες, ὁρῶντος τοῦ διατιθεμένου, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον σφραγίσωσιν ἐν ἰδίῳ ἢ καὶ ἀλλοτρίῳ δακτυλίῳ. Unde etiam hoc discimus, testes non suo tantum, sed & alieno annulo signare potuisse: Imo si testis ab ipso testatore annulum accepisset, & signasset, valebit Testamentum, ut est in l. *Ad testium*. D. *Qui testa. facere*. Addit vero Justinianus Imperator in § *Possunt*. Instit. *de Testamentis ordinandis*, potuisse omnes testes & uno annulo signare Testamentum, potuisse & septem annulos eadem & una sculptura esse, id est, eundem χαρακτῆρα, idem ἀποσφράγισμα habere. Michaël Attaliata in synopsi Tit. 31. *de Testamento & codicillis:* ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ δακτυλίῳ ἤτοι βουλλωτηρίῳ δύνανται σφραγίζειν οἱ μάρτυρες τὴν διαθήκην. An vero quælibet alia, quam annuli impressio in testamentis locum habere possit, Jurisc. disputant, *ac magis est, ut annulo tantum quis possit signare, dum tamen habeat charactera*, l. 22. §. 5. D. *Qui testam. fac.* Vide Cujac. lib. 14. Obser. cap. 11. Giphan. ad Inst. de Test. ordin. §. Possunt autem testes. Quod si signa testamenti vetustate vel alio casu interierint, subscriptiones testium vero sint adhuc salvæ, testamenti fidem nullo modo labefactam vult Leo Imp.

constitutione 82. Κελεύομεν κἂν μὴ τῆς σφραγῖδος ἡ σωτηρία περιέσι τῇ διαθήκῃ, τὴν ἀξιοπιστίαν ὑπογραφαὶ δύνανται προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βέβαιον αὐτήν. id est, *Iubemus etiamsi sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem testamenti fides infirmetur:* ut emendat ac interpretatur idem Cujacius lib. 17. Obser. cap. 32. Rebuffus in Constit. Reg. Art. 2. gl. 1. n. 86.

CAP. VI.

Annuli usus in obsignandis literis. Persarum Reges & Cæsares Romanos probatæ fidei viris annuli curam commisisse, qui literas obsignarent.

NEc vero Tabulæ solum, quæ publici privatique contractus scripturam continebant, sed & Epistolæ, ac Diplomata annulis solebant obsignari; quem morem arbitror apud plerasque omnes gentes usitatum fuisse. De Romanis quidem putidum sit exempla apponere. De Judæis vero planum ex historia Achabi Regis Samariæ, cujus annulo obsignatæ fuerunt literæ, quibus Nabothus occidi jubebatur, lib. 3. Reg. cap. 21. vers. 8. Apud Persas quoque eundem morem obtinuisse testatur historia Esther cap. 8. ubi Ahasuerus concedit Mardochæo potestatem mittendi literas regio annulo obsignatas ad omnes populos imperio suo subjectos, ut edictum

de

de extirpandis Judæis, quod Haman à Rege impetraverat, abrogaretur. Et Xenophon lib. 1. Ἑλληνικῶν auctor eſt, Lacedæmoniorum legatum à Dario Perſarum Rege ad omnes Aſiæ inferioris homines literas ſigillo regio munitas ſecum attuliſſe: Ἐπιστολήν τε ἔφερε τοῖς κάτω πᾶσι τὸ βασίλειον ἔχουσαν σφράγισμα. Erat vero harum literarum, quæ Regis Perſarum annulo obſignatæ erant, tanta auctoritas, ut iis nemo contradicere auderet. Nam cum Rex Mardochæo mandaſſet, ut literas ſuo nomine ſcriptas etiam annulo ſuo obſignaret, mox addit ad firmandam auctoritatem literarum, quibus regium ſigillum impreſſum: ὅσα γὰρ γράφετε τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος καὶ σφραγίσθη τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. Eſther cap. 8. Ad eundem modum Alexander Magnus quoque *literas, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obſignabat: iis, quas in Aſiam ſcriberet, Darii annulus imprimebatur*, teſte Curtio lib. 6. Et Perſarum quidem reges videntur non ſolum ipſi annulos geſtaſſe; ſed & aliis, quorum fidem perſpectam habebant, eorum curam commendaſſe. Ita enim Ahaſuerus annulum Hamano, qui cruci affigendus erat, ademiſſe & Mardochæo tradidiſſe, legitur Eſther cap. 8. verſ. 2. videatur ibi Tirinus in Commentar.

Sed hunc morem quoque Cæſares Romanos uſurpaſſe video. Nam Trogi Pom-

peii patrem *sub Cajo Cæsare militasse, Epistolarumque & Legationum simul & annuli curam habuisse*, tradit Justinus lib. 43. Est autem hîc intelligendus ille Cajus Cæsar, qui superato Pompejo Rempubl. tenuit; non is, qui post Tiberium imperio potitus est; cum à bello Mithridatico, quo Trogi pater jam fuit, ad Cæsarem Caligulam, sint ut minimum anni centum; ut recte, mea quidem opinione, existimat amplissimus, & antiquitatis peritissimus Jacobus Bongarsius Henrici IV. Galliæ & Navarræ Regis in Germaniam legatus, amicus noster, dum vivebat, singularis. Mæcenatem quoque & Agrippam in tanto honore ab Augusto Cæsare habitos, ut quascunque ille literas ad senatum vel alios mitteret, ipsi perlegerent, & iis, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hac fine ab ipso acceperant, obsignarent, auctor Dio lib. 51. τοσαύτην γε ἐπὶ πάντα καὶ ἐκείνῳ (Agrippam intelligit) καὶ τῷ Μαικήνᾳ ἐξουσίαν ἔδωκεν, ὥς τε σφᾶς καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἅστε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔγραφε, προαναγινώσκειν, κἀκ τούτου καὶ μεταγράφειν, ὅσα ἐβούλοντο, καὶ διὰ τοῦτο δὲ δακτύλιον ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπισφραγίζεσθαι αὐτὰς ἔχωσι. Sic Mutianus cum omnia suo arbitratu, etiam absque mandato Vespasiani gereret scriberetque, nomine tantum Vespasiani adscripto, annulum gestabat, quem ad ipsum Vespasianus miserat, ut ea, quæ ediceret, sigillum principis habe-

haberent. Καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ δακτύλιον πεμφθέντα ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα τὰ σημαινόμενα λαμβάνῃ, ut ait Xiphilinus in Vespasiano. Nec dubito, quin alii quoque principes hunc morem servarint. Sed silere malo, quæ testibus ac tabulis consignare non licet, quam conjecturis inniti. Postquam vero antiqua illa imperii sedes mutata, & à Constantino Magno Bizantium translata fuit, reperio inter officiales Palatii fuisse, qui Responsa Impp. signarent. Fit horum mentio in l. 14. Cod. Theodos. De Extraordinariis muneribus: *Eos qui cum honore Comitum, nomine Magistrorum, Memoriæ præfuerunt vel Epistolis vel Libellis: item eos, qui ibidem peragendis signandisque Responsis nostræ mansuetudini obsecundant, omnium vilium munerum fieri jubemus exsortes.* Quomodo autem & à quibus hujusmodi Responsa obsignata fuerint, mox ostendam, si prius morem obsignandi tabulas epistolasque priscis Romanis usitatum indicâro.

CAP. VII.

De Lino & Cera in obsignationibus usurpari solita. Cretam quoque huic rei inservisse. γῆ σημαντρίς. Incidere linum, Epistolam solvere. *Signa cognoscebantur ante aperturam.*

IN obsignationibus literarum tabularumque tria adhibebantur: Linum, Cera vel Creta, & Signum. De Signis inferius dicemus. Linum erat vinculum illud, quo constringebatur obligabaturque id, quod erat obsignandum. Huic imponebatur Cera vel Creta, in quam sigillum imprimebant, sed, quod hodieque vulgo fieri solet, prius salivâ madefactum, ne cera illi adhæreret. Unde Juvenalis Satyra I. *Gemmam udam* dixit, quam Scholiastes interpretatur *salivâ tactam propter signaculi impressionem.* Et Ovidius libro 5. Trist. Eleg. 5.

Flens quoque me scripsit, nec qua signabat ad os est
Ante, sed ad madidas gemma relata genas.

Idem libro 9. in fabula Biblidos:

Protinus impressa signat sua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis, linguæ defecerat humor.

Quæ duo loca mihi indicavit nobilissimus & amplissimus Dn. Janus Rutgersius,

ſius, amicus noſter non è multis, quem honoris cauſa nomino.

Creta ſignandi mos eſt antiquiſſimus. Servius libro 4. Æneid. ad illa: longæva ſacerdos. *Sibyllam Apollo pio amore dilexit: & ei obtulit poſcendi quod vellet arbitrium. Illa hauſit arenam manibus, & tam longam vitam popoſcit. Cui Apollo reſpondit, id poſſe fieri, ſi Erythræam (in qua habitabat) inſulam relinqueret, & eam nunquam videret. Profecta igitur Cumas tenuit: & illic defecta corporis viribus, vitam in ſolâ voce retinuit. Quod cum cives ejus cognoviſſent, ſive invidia ſive commiſeratione commoti, ei Epiſtolam miſerunt, cretâ antiquo more ſignatam: qua viſa, quia erat de ejus inſula, in mortem ſoluta eſt.* Meminit cretæ & Cicero 4. in Verrem: *Cum Valentio ejus interpreti Epiſtola Agrigenti allata eſſet, caſu ſignum iſte animadvertit in cretula. Placuit ei: exquiſivit unde eſſet Epiſtola: reſpondit, Agrigento. Iſte literas, ad quos ſolebat, miſit, ut is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur.* Et pro Flacco: *Hæc quæ à nobis prolata laudatio, obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ fere eſt omnibus nota nobis: quâ utuntur omnes non modo in publicis, ſed etiam in privatis literis.* Herodotus videtur appellare γῆν σημαντρίδα libro 2. ubi deſcribit morem Ægyptiorum ſacerdotum, quem in probando bove ſacrificiis apto ſolebant uſurpare. Lo-

cum

cum alibi adduximus.

De Cera vero & Lino res eſt notiſſima. Cicero 4. Acad. Quæſt. *Quid ſi in ejuſmodi cera centum ſigilla hoc annulo impreſſero, ecquæ poterit in agnoſcendo eſſe distinctio? an tibi erit quærendus annularius.* Plaut. in Bacchidibus.

Cedo tu ceram ac linum: age obliga, obſigna cito.

Et in Pſeudolo ſcena prima:

Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum, literaſque interpretes
Salutem mittit.

Inſtit. libro 2. Tit. de pupillari ſubſtitutione. *Separatim in inferioribus partibus ſcribere, eamque partem proprio lino, propriâque cerâ conſignare.* Cæterum morem iſtum vinculis colligandi tabellas apud Græcos quoque obtinuiſſe docent nos Æmylius Probus in Pauſania, capite 4. *Interim Argilius quidam Adoleſcentulus, quem puerum Pauſanias amore venereo dilexerat, cum epiſtolam ab eo ad Artabazum accepiſſet, eique in ſuſpicionem veniſſet, aliquid in ea de ſe ſcriptum, quod nemo eorum rediiſſet, qui ſuper tali cauſa eodem miſſi erant: vincula epiſtolæ laxavit, ſignoque detracto cognovit, ſi pertuliſſet, ſibi eſſe pereundum.* Et Curtius lib. 7. cap. 2.

Par-

Parmenion vinculum epiſtolæ ſolvens, quidnam
Rex ageret, requirebat.

In tabulis tamen, quæ publici & privati contractus ſcripturam continebant, peculiaris aliquis modus obſervabatur, quem Paulus lib. 5. Sententiarum Tit. 25. deſcribit his verbis : *Ampliſſimus ordo decrevit, eas Tabulas, quæ publici & privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter Tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Autor hujus formæ Senatus fuit Neronianis temporibus, quemadmodum Suetonius oſtendit in Nerone capite 17. *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne Tabulæ niſi pertuſæ ac ter lino per foramina trajecto obſignarentur.* Non poterant autem Tabulæ vel Epiſtolæ aperiri, niſi lino ſoluto. Lucianus in Timone : Ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῇ καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ καὶ ἀνακηρυχθῇ μου ὁ καὶ καινὸς δεσπότης. *Poſteaquam autem ſignum ablatum fuerit, & libum inciſum, & tabulæ apertæ & declaratus meus novus dominus.* Unde apud Curtium libro 7. *Parmenio vinculum Epiſtolæ ſolvens, quidnam Rex ageret, requirebat.* Et apud Cicer. 3. Catil. *incidere linum;*

& ali-

& alibi *ſolvere Epiſtolam.* Plaut. in Amphitr. *ſolvere ciſtulam.* Plutarchus πολιτικοῖς παραγγέλμασι, ait λύειν ἐπιστολὴν. Soluto autem vel inciſo lino plerunque ſignum quoque cum eo frangebatur: ideo ante aperturam jubebant ſigna cognoſci, fidei cauſa. Plut. Amphitr. Actu 2. Scen. 2.

— So. *An etiam id credis quæ in hac ciſtellula*
Tuo ſigno obſignata fertur? Amp. *ſalvum ſignum eſt.* So. *inſpice.*
Amp. *Recte, ita eſt ut obſignavi.* —

Et paulo poſt:

Amp. *Agedum eam ſolve ciſtulam.*
So. *Quid ego iſtam exſolvam? obſignata eſt recte: res geſta eſt bene.*
Tu peperiſti Amphitruonem, ego alium peperi Soſiam.
Nam ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
Amp. *Certum eſt aperire atque inſpicere.* So. *vide ſis ſigni quid ſiet.*
Ne poſterius in me culpam transferas.

Et Bacchidibus Act. 4. Sc. 6.

Chr. *Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi:*
Orabat, ut, quod iſtic eſſet ſcriptum, fieret.
Nic. *Cedo.* Chr. *noſce ſignum.* Nic. *novi.*

Et Pſeudolo Act. 4. Sc. 2.

Bal. *Cedo mihi Epiſtolam.*
Sy. *Accipe, here cognoſce ſignum.*

Cice-

Cicero 3. Catilin. *Tabellas proferri jussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primum ostendimus Cethego: Signum cognovit: nos linum incidimus, legimus.* Et mox: *Introductus est Statilius: cognovit & signum & manum suam. Recitatæ sunt tabellæ in eandem fere sententiam. Confessus est. Tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi cognosceretne signum? Annuit. Est vero, inquam, imago avi tu clarissimi viri.* Salustius de hac ipsa re in Conjurat. Catil. *Pellectis literis, cum prius omnes signa sua cognovissent, Senatus decrevit.* Apulejus in Apologia: *Porrige Æmiliano tabulas istas. Linum consideret, signa, quæ impressa sunt, recognoscat.* Respexit huc Plautus Vidularia: *Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.* Et Quintilianus libro 12. capite 8. *Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitione signa frequenter invenies.* De Testamentorum apertione diserte Paulus lib. 4. Sententiar. Titul. 6. *Tabulæ Testamenti aperiuntur hoc modo, ut maxima pars eorum adhibeantur, qui signaverint testamentum: ita ut agnitis signis, rupto lino, aperiatur & recitetur, &c.* Hinc Suetonius in Tiberio capite 23. *Illatum deinde testamentum Augusti, non admissis signatoribus nisi Senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum.* Eratque officium Prætoris, cum initio aperiendæ erant tabulæ, ut cogeret

signa-

ſignatores convenire & ſigilla ſua recognoſcere. l. 4 D. *Teſtament. quemadmodum aper.*

Ideo autem literarum ſigna recognoſcebantur, quia inde, ut & è ſcribentis manu, autor illarum poteſt cognoſci. Sic L. Junius Brutus primus Romanorum Conſul filiorum conjuratorum literas primum *ex utriuſque ſigillo*, ταῖς σφραγῖσιν ἑκατέρων καὶ μετὰ τὸ λῦσαι τὰ σημεῖα τοῖς αὐτογράφοις, *& poſt avulſa ſignacula etiam e manu* cognovit, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libro 5. Utrumque indicat & Ovidius libro 9. de Ponto Eleg. 9.

Ecquid ob impreſſæ cognoſcis imagine ceræ
Hæc tibi Naſonem ſcribere verba Macer?
Autoriſque ſui ſi non eſt annulus index,
Cognitane eſt noſtra litera facta manu?

Interdum quoque ex ipſo ſtylo vel ſermone habito. D. Bernhardus Epiſt 330. *Sigillum non erat ad manum, ſed qui leget, agnoſcet ſtylum: quia ipſe dictavi.* Et Epiſtola 339. ad Balduinum Epiſcopum. *Nutera materies locutionis pro ſigillo ſit: quia ad manum non erat.* Atque hæc potiſſimum de Privatorum hominum literis intelligenda ſunt.

CAP.

CAP. VIII.

De obsignatione Principalium literarum, quæ fiebat Bullarum appensione. Bulla *quid*, Bullare. *Bullæ quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea & Plumbea, singularumque usus. Ceream fuiße duplicem: Rubram & Prasinam.* Δικήριον. *Rescripta Imperialia dicta* χρυσόβουλλα, *licet sigillum aureum non haberent. Aureas bullas miniatis literis & encausto muricio consignari consueviße. Additas etiam in fronte bullarum tres cruces. Tutorem Imperatoris viridi colore usum, Patriarcham cæruleo. Patriarchalis annuli custos Chartophylax.*

NUnc vero etiam de literis Principalibus dicemus, præsertim iis, quæ pragmaticas sanctiones ad totum imperium vel posteritatem pertinentes, quæ privilegia & constitutiones Principibus vel Præsulibus vel Collegiis vel civitatibus vel Præsulibus datas, aliasque magni momenti res continerent. Hæ non lino & cera, ut vulgo, obligari obsignarique solebant, sed erant, ut hodie loquimur, patentes. In quarum tamen ima parte fidei causa sigillum apponebatur, ut legimus in Pragmatico Childeberti Regis apud Aimoinum lib. 2. de gestis Francor. capite 20. *Et ut hæc præceptio cessionis nostræ futuris temporibus, Deo auxiliante, firmior habeatur, vel per tempora inviolabiliter conservetur, manibus propriis vel nostris signaculis subter infra decrevimus* robo-

roborare. Et in Edicto Caroli Magni de obedientia Episcopis & Sacerdotibus præstanda apud CL. Goldastum Tom. 3. pag. 146. *Vt has literas certius credatis, de annulo nostro subterius decrevimus roborare*. Et in donatione Ludovici Einhardo concessa, quæ præfixa est tomo veterum scriptorum à Justo Reubero collectorum: *Et ut hæc autoritas largitionis nostræ per curricula annorum inviolabilem atque inconvulsam perpetuo obtineat firmitatem, & à fidelibus nostris tam præsentibus quam & futuris, seu etiam à successoribus nostris à nobis facta verius certiusque credatur, eam manu propria subterfirmavimus, & annuli nostri impressione signari jussimus*. Et in privilegio Caroli Calvi Francorum Regis apud Aimoinum libro 5. de gestis Francor. cap. 34. *Et ut hæc autoritas, quam ob Dei amorem & remedium animæ nostræ statuimus atque roboravimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulsa perdurare queat, manus nostræ conscriptione eam subterfirmavimus, & de annulo nostro sigillari jussimus*. Observandum hîc quod Jacobus de Breul notat ad caput 10. libri 2. Aimoini ex Petro Caroli VI. Francorum Regis Capellano, qui in Chronicon Damasi Papæ vel potius in Catalogum & vitas Romanorum Pontificum commentatus. *Olim*, inquit, *non appendebantur sigilla per corrigiam vel fila, sicut hodie, sed*

ſed affigebantur literis, tenebantque chartam amplexam ab utraque parte cum bona quantitate ceræ. Idque obſervatum eſt uſque ad Ludovicum Craſſum, qui regnare cœpit Anno Domini CIↃ C X. *Hic enim primus cœpit appendere ſigilla, cum patris ejus Philippi Primi & interiorum Regum privilegia, quæ in noſtro Chartophylacio extant, habeant illa affixa, atque ab utraque parte Pergameni apparentia.* Hactenus ille.

Sigilla autem illa, quæ literis principum appendebantur, à ſequioris ævi ſcriptoribus tam Græcis quam Latinis *Bullæ* appellantur: Unde & ipſas Principales literas, Pontificumque decreta interdum Bullas dici legimus: Non quod in iis conſuleretur aut decerneretur aliquid ab Imperatore vel Pontifice, voce à Græco βȣλὴ deducta: ut argute quidem ingenioſiſſimus Chriſtophorus Colerus exiſtimat capite 4. Parergωv: ſed quod Bulla, id eſt, majus ſigillum, vel ceræ impreſſum, vel capſulæ cuidam ex auro aut argento aut plumbo incluſum literis illis appenderetur, non aliter ſane, quam olim bullæ pueris prætextatis, ut notat nobiliſſimus & antiquitatis hiſtoriarumque prudentiſſimus Marq. Freherus Notis in librum 2. Petri de Andlo. capite 5. ac Limnæus in ſuo de Jure Publ. tractatu egregio tom. 1. lib. 1. cap. 11. n. 14. & ſeqq. Hinc *Bullare* nihil aliud eſt, quam ſigillare

gillare apud Petrum Blesensem & alios. Arnoldus Histor. Slavor. libro 7. cap. 14. *Et Rex, vade, ait, & post modicum revertere, & invenies literas bullatas.* Petrus de vineis Epist. 21. libro 1. *Existens ipse bullator & scriptor & forsitan numerator.* c. licet. § eos etiam de crimine falsi. Nec aliunde dicti *Doctores Bullati*, quam quod ejusmodi literis suæ docturæ sigillatis, absque legitimo examine & promotione nitantur.

Erant autem Bullæ hujusmodi quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea, Plumbea, Jul. Cæsar Bulingerus de Rom. Imp. lib. 2. p. 349. Omnibus utebatur Imperator, & Aurea quidem in majoris momenti negotiis: Cujusmodi tres vidi in archivo inclytæ hujus Reipublicæ; duas Friderici II. Imperatoris, quarum unâ ille avi sui Friderici I. cognomento Barbarossæ privilegia urbi Lubecæ Anno cIↄ C LXXXVIII. concessa confirmat: alterâ eam Liberam Imperii Urbem pronunciat & novis insuper beneficiis cumulat. Tertia erat Ludovici IV. Imper. qua jus cudendæ monetæ tam aureæ quam argenteæ huic urbi concedit. In earum antica parte visitur effigies Imperatoris in solio sedentis & tenentis dextrâ sceptrum, sinistrâ globum cruciferum, cum hoc titulo: FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS REX

JERLEM

JERLEM ET SICILIÆ. Item. LVDOVICVS IV. DEI GRATIA ROM. &c. In parte poſtica, caſtrum turritum cum hac inſcriptione: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. De aliis vid. Limnæum Tom. 1. Juris P. l. 1. c. 11. n. 20. Talis eſt etiam illa nobiliſſima Caroli IV. Imperatoris, quæ κατ' ἐξοχὴν *Aurea Bulla* nuncupatur. Ejus deſcriptionem à Marq. Frehero Notis ad Petrum de Andlo allatam, non poſſum, quin hoc loco adjiciam. Eſſe autem ait verba cujuſdam Pilei Cardinalis, ab Urbano VI. Pontifice in Germaniam miſſi, Anno cIↄ CCCLXXIX. atteſtantis, ſe vidiſſe & tenuiſſe quaſdam literas patentes bonæ memoriæ Caroli Imperatoris Romani tum librum illum Aureæ Bullæ, quem ita deſcribit: Prædictus liber erat ſcriptus in pergameno in 24. foliis, cujus coopertura groſſa, in quo erant ſcripta diverſa negotia ſacrum Imperium & Electores ejuſdem tangentia: qui quidem liber transfixus erat cum filis ſercis glauci & rubei coloris involutis, cum bulla ſeu ſigillo aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majeſtate ſedens cum Corona Imperiali in capite, habens in manu dextra ſceptrum, & in ſiniſtra manu pomum cum cruce deſuper modo Imperiali: & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & ſini-

sinistro Clypeum cum forma Leonis. In
circumferentia vero legebantur hæc ver-
ba: CAROLVS QVARTVS DIVINA
FAVENTE CLEMENTIA ROMA-
NORVM IMPERATOR SEMPER
AVGVSTVS ET BOHEMIÆ REX.
Ab alio vero latere, castrum magnum
cum duabus turribus, habens portam in-
ferius in medio, cum literis: AVREA
ROMA. In circumferentia vero lege-
bantur hæc verba: ROMA CAPVT
MVNDI REGIT ORBIS FRENA
ROTVNDI. Hæc ille. Ad eundem mo-
dum per Bullam Auream Comitiva Pala-
tina ab eodem Carolo IV. donata fuit
Fr. Petrarchæ, ut ipse testatur in Epistola
ad Johannem Episcopum & Cancella-
rium, cui hoc nomine gratias agit, li-
bro 12. Epist. Familiar. 2. *Quanto me nu-
per*, inquit *& quam raro privilegio hone-
stasti? Quod & si solum feceras, secretum
tamen Imperii signum & ingentem bullam
auream adjecisti. Cujus vel aspectus solus
immensum quiddam majestatis & gloriæ
contemplantibus ingerit, & venerabundos
cogit summi imperii & veteris Romæ atque
aurei seculi meminisse.*

Ceterum hoc moris pariter & verbi
Græcos etiam Impp. usurpasse legimus.
Novellas constitutiones Aurea bulla si-
gnatas fuisse clarum est illa Basilii Por-
phyrogeniti tomo primo Juris Græco-
Romani pag. 118. Καὶ ὥστε ἀσφαλῆ ε

ἀμε-

ἀμετάθετον εἶναι τὴν παροῦσαν διάταξιν, οἰκείᾳ χειρὶ ὑποσημηνάμενοι χρυσῷ σφραγῖδι ταύτην ὑποσφραγισθῆναι διωρισάμεθα, μηνὶ Απριλλίῳ δ' ἐπινεμήσεως α'. *Vtque sancta & immutabilis esset hæc constitutio, propria manu subnotatam, aureo quoque sigillo subsignari jussimus, mensis Aprilis die quarto, indictione prima.* Et Nicephori Botaniatæ tomo eodem pagina 123. Καὶ γὰρ ἐπισφραγίζουσα ἡ βασιλεία μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέντα συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσόβουλλον εἰς ἐπικύρωσίν τε καὶ στερρότητα, ὑποσημηναμένη ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τούτων τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν ὑπαγορεύουσα, κορώνην ὥσπερ δήτινα χρυσῆν, τὴν ἀληθῶς σφραγῖδα τούτῳ ἀπαιωρήσασα: *Quippe majestas mea præclare dijudicata gestaque per ipsam Synhodum obsignans, præsentem hanc auream bullam promulgavit, ad confirmandum & stabiliendum ea: cui bullæ rubris literis subscripsit, & per eas veritatem clariorem dictans, verum ei sigillum, quasi quoddam aureum corollarium, appendit.* Utebatur eâdem Imperator etiam in mandatis ad Reges, Sultanos & Toparchas. Clare Codinus De official. Palatii Constantinopolit. ὁ μέγας Λογοθέτης διατάττει τὰ παρὰ τοῦ Βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα πρός τε Ρῆγας, Σουλτάνους καὶ τοπάρχους. καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου ὑπηρέτημα. *Magnus Logotheta disponit mandata & bullas aureas, quæ ab*

Impe-

Imperatore mittuntur, ad Reges, Sultanos & Toparchas: atque hoc quidem proprium est magni Logothetæ ministerium. Ad Clerum quoque datam Bullam auream innuit Nicetas in Manuële Comneno lib 3. ubi narrat Logothetam magis contra Stypiotam Theodorum inflammatum, quod Imperator illi auream bullam cum radiantibus gemmis dedisset, mandassetque, ut in magna Blacherina Ecclesia jurijurando præesset, quo imperii successio Alexio Hungaro & filiæ Mariæ confirmaretur, quod munus ad Logothetæ potius officium pertinebat. Verba Nicetæ hæc sunt: οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνταίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς Λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυπειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον, ἐρυθροδάνου διαλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὴν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, ἐν ᾧ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ τε τῷ ἐξ Οὐγγρίας, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἥστην ἁρμόδια.

De Argentea Phrantzes Chron. lib. 2. cap. 10. *Ego cum literis bulla argentea insignitis & jurejurando firmatis & multo milite missus sum, ut Athenas & Thebas in potestatem reciperem.* Luitprandus in Legat. *Tulerunt autem & alias literas argento signatas, atque dixerunt, Papam vestrum, &c.*

Cerea bulla utebantur ad matrem, uxorem, filium; ad Despotas vero, patriar-

chas,

chas, & reliquos principes honoratiores Plumbea. Hic enim ſenſus verborum Codini Curopalatæ De official. Aulæ Conſtantinopolit. Ο παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης τὴν τοῦ βασιλέως σφενδόνην λαμβάνων σφραγίζει διὰ κηροῦ δηλαδή. οὐδαμοῦ γίνεται ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἢ μὴ πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ. πρὸς δὲ δεσπότας, πατριάρχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τῶν ἐντιμοτέρων, διὰ μολιβδίνης βούλλης. Quæ quidem verba diſerte teſtantur, Ceream & Plumbeam Bullam ſignatam fuiſſe ab Accubitore palæ vel Annuli: ſic enim interpretantur τὸν παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης: quemadmodum Auream (opinor & Argenteam) à magno Logotheta fuiſſe ſignatam paulo ante dixerat. Sed Ceream quoque in Novellis Conſtitutionibus appendi ſolitam reperio: quod teſtatur ſolennis formula, δι᾽ ἐρυθρῶν γραμμάτων τοῦ βασιλέως. καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγὶς, qua multorum Impp. Novellæ concluduntur. Ipſe etiam Alexius Comnenus in quadam Novella Tom. 2. pag. 186. edicit, ne impoſterum cujuſcunque Reſcripti ratio habeatur, quod alicui judicum tranſmiſſam ad ſe litem exhibere prohibeat, κἂν διὰ κινναβάρεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνῃ, κἂν τὴν κηρόβουλλον σφραγῖδα φέρηται. *Licet minio forte ſubſcriptum ſit, licet bullæ cereæ ſigillum habeat.* Et Nicolaus Patriarcha in Synhodali epiſtola ad

Alexium imperatorem affirmat, ſe acce-
piſſe ejus θείαν ἐπίλυσιν διὰ σφραγῖδος ἐκ
κηροῦ καὶ φοινικῶν αὐτοχείρων γραμμάτων τὸ
ἀξιόπιστον κεκληρωμένην. *Divinum reſcriptum
per ſigillum cereum puniceaſque propriæ ma-
nus literas idoneè munitum.* pag. 271.

Erat autem bulla Cerea, ut hoc quoque
obiter moneamus, duplex: Rubra ſcilicet
& Praſina, dicebaturque Δικήριον. Et ute-
batur quidem utraque Imperator: quo
innuebatur ad eum pariter atque ad Pa-
triarcham docendi munus pertinere. Bal-
ſamo de Privilegiis Patriarch. pag. 444.
Ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτο-
ρες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῷ
ἢ θυμιῶσιν, ὡς ἱερεῖς καὶ μετὰ δικηρίου σφραγί-
ζουσι. id eſt, *Hinc enim uſu venit, ut fide-
les principes & imperatores Catechetico more
cum populo Chriſtiano colloquantur, aut ſuf-
fitum faciant more ſacerdotum, & cum cera
duplici obſignent.* Sed Patriarcha tantum
Praſinâ. Itaque legitur bis in Solutioni-
bus quarundam quæſtionum Manuëlis:
Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η' καὶ τὴν κη-
ρίνην πρασίνην σφραγῖδα.

Præter Bullam autem Ceream Praſi-
nam Patriarcha etiam Plumbea ſolebat
uti. Quod diſcimus ex Sanctis quorun-
dam Patriarcharum, quæ extant Tomo I.
Juris Græco-Rom. lib. I. Sentent. Syn-
hodalium Germani Patriarchæ. pag. 236
εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουνίῳ. ἐπινεμήσεως ε', διὰ τῆς
πατριαρχικῆς, καὶ θείας χειρός. ἀπηώρητο

κη-

κάτωθεν μολιβδίνη βοῦλλα, ἔχουσα ἐν μὲ τῷ μέρει τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον, παλάμαις φέρουσαν τὸν κύριον ἡμῶν Χριστόν. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ γράμματα ταῦτα. Γερμανὸς ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίνου πόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Id est, *Habuit scriptum, Mense Iunio, Indictione V. patriarchali & divina manu. Pendebat autem inferne plumbea bulla, habens ex una parte sanctissimam Deiparam, ulnis gestantem dominum nostrum Iesum Christum, ex altera autem has literas: Germanus Dei miseratione, archiepiscopus Constantinopoleos novæ Romæ, & œcumenicus patriarcha.* Et in Manuëlis pag. 242. εἶχε δ', μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η'. διὰ τῆς πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς καὶ τὴν συνήθη μολυβδίνην βοῦλλαν, *Habuerunt hoc, Mense Iulio, Indictione 8. per patriarchalem divinamque manum & solitam plumbeam bullam.* Et libro Secundo in Alexii Patriarchæ, pag. 256. Ταῦτα οὕτω συγκεφαλαιωθέντα καὶ ὁρισθέντα καὶ ἐπὶ συνεδρείων τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν ἐν ὑπομνήμασιν ἐντεθέντα, τῇ συνήθει διὰ μολύβδου σφραγῖδι ἐβεβαιώθη, καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἐπινεμήσεως ια. *Hæc ita summatim exposita & definita, inque consessibus religiosissimorum metropolitanorum monumentis allata, consueto plumbeo sigillo corroborata sunt & data Mense Ianuario, indictione* 11. Et in Constantini Lichudis pag. 264. Ἐγράφη τὰ ὡρισμένα ἐκκλησιαστικοῖς ἔθει καὶ σφραγισθέντα

θέντα τῷ διὰ μολύβδου βουλλωτηρίῳ, ἐπεδόθη μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἐπινεμήσεως ιβ. *Hæc ita sancita & ecclesiastico more perscripta & obsignata per bullam plumbeam, data sunt mense Decembri, indictione 12. &c.* Porro Romanos quoque Pontifices literis suis bullas plumbeas appendere solere, res est vulgo nota. Quod vero Venetorum Duces etiam literas & monumenta publica plumbo obsignant, id Alexandro Pontifici acceptum ferunt, quem Sabellicus l. 7. Decad. primæ scribit, *cum ducem literas ad Fridericum Imperat. de fide Legatis habenda cera obsignantem conspexisset, in Ciani & aliorum gratiam mandasse, ut Ducariæ deinceps literæ plumbo munirentur.* Quandquam ex Obbone veteri historico refert idem scriptor paulo post, *duplici Venetos principes ad eam diem signandi forma usos fuisse, ut publica monumenta plumbo, Epistolas ac reliquos libellos cerâ communirent: Sed tum primum Alexandro auctore receptum, ut in his quoque plumbo illi uterentur. Renatus, Chopvinus de Dominio Galliæ l. 2. t. 2. f. 224. n.* 8. Atque hæcce Pontificialis concessio Baldum fortean movit, quod literas Ducis Venetorum non plumbatas suspectas esse asserat in L. de quib. color. 2. ff. de Leg. Sed de Bullis quæ Impp. Regum, Patriarcharum & Pontificum literis appendi solebant, satis superque dictum est; hoc monendum restat; Imperatorum Edicta vel Rescripta, etsi quidem aureo sigillo

ſigillo munita non erant, χρυσόβουλλα tamen interdum appellari, ut ex Johannis Comneni Novella, quæ ſtatuit, *Ne quid ab Eccleſia Epiſcopo ſuo orbata Quæſtor exigat*, videre eſt. Nam ea χρυσοβούλλου titulum præfert, cum tamen Cereum ſigillum illi fuerit appenſum. His aureis bullis Imperator manu, ſi Dis placet, divina ſubſcribebat, & quidem ſingulari quodam genere encauſti. Nam Leo Imp. in l. 6. C. *de diverſis Reſcriptis* diſerte vetat, ſacra Reſcripta alio colore, quam purpurea inſcriptione luſtrari, & cocti muricis tritique conchylii ardore ea ſignari præcipit, atque hujus ſacri encauſti confeſſionem privatis ſub gravi pœna interdicit. Etſi autem quale hoc encauſtum (Græci appellant σεβασμία κεραία, σεβασμίας καὶ θεωειδεῖς κεραίας. Gothofred.) fuerit, liquido nobis non conſtat; tamen ex illa Leonis lege patet, imperialia reſcripta purpureis literis & encauſto muriceo inſigniri conſueviſſe. Sic Palæologus Imperator Conſtantinopolitanus Romæ, in æde Spiritus S. Eccleſiæ Romanæ Subjectionem jurans Syngrapham, conchylii ſanguine à ſe ſubſcriptam, teſtatam relinquit. Epitome Chronicorum Werweronis Leodienſis monachi apud Briſſonium. Gothofred. ad l. 6. jam jam allegatam C. de diverſ. reſcriptis. Hinc illa uſitata in Bullis Aureis verba, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρός. Nicetas in Manuël. Comneno. l. 1.

ἐρυθροσήμαντον γράμμα, & ἐρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν vocat, ubi scribit Johannem Axuchum Magnum Domesticum custodiæ palatii intentum, atque id agentem, ut Manuël etiam à civibus Imperator salutaretur, literas rubras, aureoque sigillo & serico filo munitas & conchæ sanguine pictas Clero magni templi obtulisse, quibus eis argenteæ monetæ nummi ad CC. minas promittebantur: eundem etiam alias rubricatas Imperatorias literas apportasse, quæ eandem summam nummis aureis designarent. Ὁ δὲ μέγας Δομέστικος τῆς τῶν βασιλείων φυλακῆς ἐπιμεληθεὶς, καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροσήμαντον ἀναγορεύσεως... σφραγῖδι τε χρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἐμπεδον κόγχης ἀναδεδευμένον αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι, τυπῶν αὐτοῖς ἀργύρεα ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δὶς ἑκατὸν κορυφούμενα. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν ἐπιφέρεσθαι τὸν Ἀξοῦχον, διὰ χρυσέων ταῦτα βραβεύουσαν. Et lib. 6. idem Nicetas auctor est, Sultanum Imperatori Constantinopolitano objecisse, τὸ πρόχειρον εἰς παρασπόνδησιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδᾶν καὶ συγχέειν ἐκ τοῦ παραυτίκα τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμοὺς καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκεῖνον ἐπαίρειν φιλοδωρεῶν ὑποσχέσεσι, καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύταις γραφαῖς καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. *Facilitatem in violandis fœderibus, levitatem in dissolvenda amicitia & pacis condi-*

conditionibus temere abrogandis & inanes magnorum munerum pollicitationes, quas rubricatis quidem literis insigniret, sed pauca præberet.

Sed & Cinnabari usos Imperatores in subscriptionibus legimus: quod præter locum ex Alexii Comneni Novella supra laudatum, testatur etiam Gregorius Dialogus Epist. 1. ad Leonem Isaurum, quæ extat tomo 9. Annalium Baronii. Καὶ πέως πρῶτον, καὶ ἐξαίρετον, ὅτι τὰ σὰ γράμματα καὶ σὐκ ἀλλότρια, ταῖς σφραγῖσιν ἐσφραγισμένα ἀσφαλῶς καὶ ἔσωθεν ἀσφαλεῖς ὑπογραφαὶ διὰ κινναβάρεως ἰδιόχειροι σοῦ, ὡς εἴθισται τοῖς βασιλεῦσιν ὑπογράφειν. hoc est, *Inprimis autem & præcipue, quod literæ tuæ & non alienæ sigillis Imperatoriis obsignatæ diligenter essent, & accuratæ intus subscriptiones, per cinnabarim propria manu tua, ut mos est Imperatoribus subscribere.*

Præter hanc subscriptionem tres quoque in fronte cruces ejusdem coloris addebant, per quas tacite scilicet jurabant, rata se ea velle quæ scriberent. Phranzes lib. 3. cap. 4. *Imperator manu sua, eo vidente, cruces cinnabare in fronte bullæ ad confirmationem pro consuetudine exprimit, bullamque auream Legato in manu tradit.* Tutor Imperatoris impuberis viridi colore subscribebat, quod discimus ex Niceta, qui in Alexio Man. Comneni F. testatur, Alexium Protosebastum edictum impetrasse, quo continebatur, ea, quibus

manus Imperatoris adhuc impuberis subscripsisset, μὴ ἄλλως ἀπαραδέχεσθαι οἴεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοὺς χρώματι, τὴν τοῦ ΕΤΗΡΗΘΗΣΑΝ ἐπισημασίαν βραβεύσειε. hoc est, *non aliter rata fore, nisi prius Alexius ea vidisset, & colore viridi subscripsisset*, RATA SUNT. Patriarcha vero subscriptione cærulea uti cœpit sub primis Palæologis. Cantacuzenus lib. 3. cap. 36. *Patriarcha quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecerat, & in subscriptionibus, colore cæruleo usus est.* Sed quemadmodum Magno Logothetæ vel etiam Accubitori palæ curam annuli vel sigilli, quo literæ Imperatoriæ obsignabantur, commissam fuisse, paulo ante ostendimus: Ita etiam Chartophylax erat custos annuli Patriarchalis, quem ille à Patriarcha solenniter acceptum in pectore gestabat. Balsamon de privileg. Patriarch. pag. 458. Ἐγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν, ὡς ἄν τις εἴποι, δακτύλιον, καθὼς εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ λογείου τοῖς χείλεσιν, ἐφ' ᾧ δι' αὐτοῦ τὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα. Ποῖος δὲ οὗτός ἐστί; τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον τὸ παρὰ τῷ στήθει τοῦ χαρτοφύλακος ἀπῃωρημένον, ὡς εἴωθε, διχείᾳ καθεστηκότι λογικοῦ παντοίου συνδέσματος. *Etiam ei porrigit in manum annulum aureum, sicut & Dominus*

minus ad Mosen dixit; Et impones Rationale super Aaronis pectus & annulum facies aureum & accommodabis eum labris ipsius Rationalis, ut per eum nomina filiorum Israelis describantur. Et quinam is est? Patriarchale bulloterium pro more suspensum ad Charthophylacis pectus, receptaculum studii doctrinarum omnis generis. p. 458. &c. Horum magnam partem debemus Cl. & eruditissimo Meursio, quem laude sua fraudatum noluimus.

CAP. IX.

Mos regum Occidentis, in Annuli cura spectatæ fidei viro mandata. Referendarius. Cancellarii *unde: illorum officium apud veteres & dignitas.* Secretum. Secretarium. Levato velo cognoscere. Velarii. ad velum sisti.

ATque hæc in imperio Orientis: In Occidente etiam non dissimilem morem reperio. Nam quemadmodum in Constantinopolitana republica Logothetæ: ita apud Francos custodia & cura annuli, quo regiæ literæ obsignarentur, committebatur alicui spectatæ virtutis viro, qui olim *Referendarius* dictus fuit: quo munere in aula Dagoberti Regis functum esse Audoënum, præter Sigebertum in Actis anni 637. testatur Aimoinus lib. 4. de Gestis Francorum cap. 41. *Ex quibus Audoënus (qui & Dado dictus est) Referendarius fuit Regis Dagoberti, filiusque præcellentissimi viri Antharii. Qui Referenda-*

rius ideo est dictus, quod ad eum universæ publicæ deferrentur conscriptiones, ipseque eas annulo regis, sive ab eo sigillo sibi commisso muniret seu firmaret. Rob. Gaguinus lib. 3. histor. Francorum, hunc Audoënum vocat Cancellarium Dagoberti, ad sui seculi morem respiciens. Neque enim illa ætate ea erat Cancellarii dignitas; quam ut ostendam postea demum in tantum crevisse, ut proximum à rege locum occuparet, non possum mihi temperare, quin ea, quæ de Cancellariis vel ipsemet observavi, vel à Petro Pithæo, Isaacio Casaubono, Petro Colvio jampridem observata sunt, & diversis in locis sparsim leguntur, in hoc caput congeram.

Cancellariorum sub priscis Imperatoribus nulla omnino erat dignitas. Neque enim publici muneris id fuit nomen, sed tantum ministerii in aulis principum, & aliorum procerum. Erat quippe moris, ut magistratus, de negotiis pro ratione muneris quisque sui tractaturi, convenirent in aliquo loco, qui quod à vulgo secretus esset, *Secretum* vel *Secretarium* dicebatur. Donatus (Pithæus memoria lapsus Servius vocat) in lib. 1. Æneid. ad hæc versus vocat) in lib. I. Æneid. ad hæc verba, Tum foribus divæ. vers. 509. *Quomodo est*, inquit, *judiciorum omnium consuetudo. Ducuntur judices usque ad fores Secretarii, ibidemque officium remanet; illi vero ingressi solium ascendunt & sedent.* Constantinus in l. I. C. Theodosii De officio

cio Rector. Provinc. *Non sit venale judicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium.* Hæc Secreta in primo aditu vela & deinde cancellos habebant: hos Græci vocant κιγκλίδας, δρυφάκτους, Polybius historia 15. θύρας δικτυωτὰς διαφανεῖς, ut & Cassiodorus *fenestratas januas*: Aristophanis Scholiastes ad Vespas: Κιγκλὶς ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου, ἣν καὶ καγκελλωτὴν καλοῦσι. Julius Pollux lib. 8. αἱ μὲν οὖν τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκέλλους λέγουσι. Illa vero nunc πετάσματα, nunc παραπετάσματα nunc παραπετάσματα dicuntur. De Cancellis quidem res clara est ex Ammiano Marcellino lib. 30. ubi de quarto genere causidicorum Romanorum agit: *Cumque intra cancellorum venerit septa & agi cœperint alicujus fortunæ vel salus, &c.* Et ex Basilio Seleuciæ Episcopo lib. 1. de vita Theclæ: ubi loquitur de Thamyre, qui D. Paulum sua manu in judicium trahebat: εἴσω δὲ τῆς δικαστικῆς κιγκλίδος παρελθὼν καὶ στὰς ἐπὶ τοῦ βήματος, τοίων δὲ ἀπήρξατο λόγων: *cum subselliorum cancellos esset ingressus, stans pro suggestu, hujusmodi orationem exorsus est.* Vela vero quod attinet, ea in causis quidem levioribus vulgaribusque removeri, & pandi solebant, quod *levato velo cognoscere*, dicebatur, id est, palam omnibus admissis, aperta fore: quomodo intelligenda est l. 5. C. De Naufragiis, ubi Honorius & Theodosius

dosius Imperatores ajunt : *De submersis navibus decernimus, ut levato velo causæ istæ cognoscantur*. vid. Menoch. de A. J. Qu. l. 2. c. 3. cas. 297. In causis vero gravioribus, & præcipue criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent, vela hæc obtendebantur, ut ita à conspectu litigantium reorum reliquique vulgi judices secernerentur, separarenturque: qua de re est insignis locus D Basilii Magni Epistola ad Eustathium, qui dignus totus hic legi: εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅτ' ἂν τινα τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. Καὶ πολὺν ἀναχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι, δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν. hoc est, *Si enim principes hujus mundi, cum facinorosum aliquem ad mortem condemnare volunt, adducunt vela & advocant ad considerationem causæ experientissimos quosque multumque temporis insumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem suspicientes, multumque ingemiscentes ac judicandi necessitatem deplorantes, nemini non manifestum faciunt, quod non ex propria libidine, sed ex necessario legis ministerio condemnationis inferant sententiam.*

Vid.

Vid. Magium lib. 2. Miſcell. c. 13. in eandem ſententiam quoque B. Clemens Romanus lib. 2. Conſtitutionum S. Apoſtolorum cap. 56. *Aſpicite mundana judicia, quorum poteſtati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, ſepulchrorum perfoſſores, latrones: de quibus cum quæſiverunt præfecti judicio ab iis, qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuo eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent, cum multo conſilio & velo interjecto. Tandem vero is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus adverſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur.* Atque hinc jam lucem capit D. Chryſoſtomus homil. 5. in 2. ad Timotheum ubi ait, οἱ λῃσταὶ ἐν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ ζῶντες ἀδεῶς ζῶσιν. ὅταν δὲ παρὰ τὸ πέτασμα ἀγαγὼν στήσῃ αὐτοὺς, διαλύονται τῷ φόβῳ. *Latrones quamdiu cuſtodia detinentur, ſecuri vivunt: ubi vero productos ad velum quis ſtiterit, tum jam metu diſſolvuntur, quippe jam morti propius admoti.* Nam *ad velum ſiſti*, hic nihil aliud eſt, quam coram judice in judicio ſiſti. Ad hoc confirmandum faciunt & illa, quæ leguntur apud Baronium tom. 2. annalium fol. 784. edit. Plantin. in actis Euplii Diaconi: *Calviſianus, intra velum interius ingrediens, ſententiam dictavit, & foras egreſſus, afferens tabellam legit: Euplium*

Chri-

Christianum, edicta Principum contemnentem, gladio animadverti jubeo. Qui vela servabant *Velarii* dicti, ut in veteri lapide: TI. CL. THALLUS PRÆPOSITUS VELARIORUM DOMUS AVGUSTIANÆ. Qui cancellos, *Cancellarii.* Vox non admodum antiqua, cujus nullam in Digestis mentionem factam, notant viri docti: in Codicis vero titulo de Assessoribus & alibi, *ministerium cancellariorum* sæpius leges. Id vero cujusmodi fuerit, luculenter describit Agathias. Narrat ille lib. 1. Narsen ducem Justiniani, qui in Italia contra Gothos bellum gerebat, Ravennam aliquando venisse, solis famulis suis comitatum ac satellitibus & iis, inquit, ὅσοι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ὑπηρέται ἐτύγχανον ὄντες. οἷς δὴ τὰ ἀρχεῖα ἐπεφρόντιστο, τῆς ἄλλης εὐκοσμίας πέρι, καὶ εἴπως μὴ χύδην ἅπασι τοῖς βουλομένοις ὡς αὐτὸν εἰσιτητέα εἴη. τούτους δὲ ἔθος Ῥωμαίοις ἐκ τῶν κιγκλίδων ἐπονομάζειν, καὶ τῆς ἐν τούτοις ἐπιμελείας. Videmus appellari ὑπηρέτας & ministros τῆς ἀρχῆς: præcipuumque fuisse eorum munus, ut ad cancellos hærerent, admissionem curarent, & nequid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur, prospicerent. Simile munus hodie in curia eorum, qui *ostiarii* dicuntur; quod nomen hi acceperunt ab ostio, ut illi à cancellis, quæ pro ostio erant. Hæc prima institutio & antiquissimum cancellariorum munus: Unde jam liquido appa-

apparet, cur Vopiſcus rem indignam & fœdam fuiſſe pronunciet, quod Carinus Imperator præfecturam Urbis, omnibus, quæ intra urbem erant, dignitatibus antecellentem, uni ex Cancellariis ſuis commendaſſet: *Præfectum urbi*, inquit ille, *unum ex cancellariis ſuis fecit: quo fœdius nec cogitare potuit aliquando nec dici.*

Acceſſit poſtea aliquid dignitatis huic generi hominum, ſed multo poſt Carini & Vopiſci tempora. Nam Caſſiodorus in formula Cancellariatus libro II. ſic munus hoc deſcribit, ut appareat ipſius ætate Cancellarium, non, ut olim, oſtiarii munus ſuſtinuiſſe, verum ex parte etiam eorum, qui hodie in aulis principum à ſecretis nominantur, & à libellis ſupplicibus: Sic enim ille: *Hoc igitur laudabile præjudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à* XII. *indictione Cancellorum tibi decus attribuit; ut conſiſtorii noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias; omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam.* Adhuc tamen, ut ibi dicitur, *lucidas fores tenebat & clauſtra patentia.* Sic paſſim apud ſcriptores citimæ vetuſtatis legimus fuiſſe in obſequiis imperatorum, regum & majorum utriuſque imperii magiſtratuum Cancellarios, quorum miniſterio varie utebantur. Nam

Præ-

Præfectum prætorio, cui inter cetera annonæ totius summa procuratio incumbebat, habuisse in officio Cancellarios, quos per provincias dimittebat, intelligimus ex Cassiodoro, libro 12. ubi & Campaniæ, Lucaniæ, Brutiorum, Samnii & aliarum provinciarum Cancellarii nominantur. Præfectum quoque urbi Cancellarios cum scribis in officio habuisse, indicare videtur antiquum Edictum ex autoritate Turcii Aproniani Præf. Urb. propositum, quod extat apud Brisson. libro 3. de Formulis, & Inscript. pag. 647. *Ratio docuit utilitate suadente, consuetudine micandi summota, sub exagio potius pecora vendere, quam digitis conludentibus tradere: Sed adpenso pecore, capite, pedibus, & sevo lactante, & subgulari, lanio cedentibus; reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori, sub conspectu publico fide ponderis comprobata: ut quantum caro occisi pecoris appendat, & emptor noverit & venditor: commodis omnibus & præda damnata, quam Tribunus, officium, Cancellarius, & scriba de pecuariis capere consueverant. Quæ forma interdicti & dispositionis sub gladii periculo, perpetuo custodienda mandatur.* In imperio Orientis etiam Quæstori suos fuisse Cancellarios, apparet ex Novella x. Constantini Tom. 2. Juris Græco-Romani: pagina 154. περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν, de aperiendis testamentis: ἐπειδὴ καὶ διαθῆκαι παρὰ τῷ

Κοιαί-

Κοιαίστωρι ἀνοίγονται), τοῖς ὑπουργοῦσι ἐν τῇ ἀνοίξει καγκελλαρίοις ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρεῖναι, παρέχεσθαι νόμισμα καὶ τῷ πρωτοκαγκελλαρίῳ, ἕτερον νόμισμα ἓν δὲ τοῖς δυσὶ νοταρίοις, ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. *Quoniam testamenta apud Quæstorem aperiuntur, & in eorum apertione cancellarii suas exhibent operas, tam colligendis testibus & hæredibus ab intestato succedentibus, aut etiam legatariis, quam ceteris, qui ob alias causas adesse debent, solidus unus primo cancellario præstabitur, & unus item duobus notariis, dimidius scilicet singulis.* In Constitutionibus etiam Caroli Magni Cancellarius simpliciter pro scriba & actuario usurpatur: *Vt nullus Cancellarius pro ullo judicato aut scripto aliquid amplius accipere valeat, nisi dimidiam libram argenti de majoribus scriptis.* Qui vero huic ordini erat præpositus, summus & primus Cancellarius, in quanta fuerit dignitate, ex Adalhardo Abbate Corbejensi, Caroli Magni propinquo docet Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus Epistola 3. capite 16. *Apocrisiarius, quem nostrates Capellanum vel Palatii Custodem appellant, omnem clerum Palatii sub cura & dispositione sua regebat. Cui sociabatur summus Cancellarius, qui à secretis olim appellabatur, erantque illi subjecti prudentes & intelligentes ac fideles*

fideles viri, qui præcepta regia abſque immoderata cupiditatis venalitate ſcriberent, & ſecreta illis fideliter cuſtodirent. Tandem vero ſub noſtris Imperatoribus, ut & ſub Regibus Francorum, eo aſcendit Cancellarii dignitas, ut quo munere olim apud Romanos Quæſtor ſacri palatii, Gail. l. 1. de PP. c. 5. n. 29. Cothm. ad Cod. Rubr. n. 21. 22. vel Logotheta apud Conſtantinopolitanos, eodem hodie in aulis principum & Regum utatur Cancellarius: qua voce etiam Λογοθέτην interpretatur Nicetas Choniates lib. 7. de rebus geſtis Manuelis Comneni; ubi narrat Fridericum I. Imperator. Epiſcopo Moguntino Cancellario ſuo cum magnis copiis miſſo urbes Italicas à Papa avulſas ſine ullo motu ſubegiſſe: ὃ μὲν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνὴ, Κασκελλάριον, ὡς δ' Ἕλληνες εἴποιεν, Λογοθέτην (ἦν δὲ οὗτος ὁ Μαγούντζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης δυνάμεως, &c. Imo illi ipſi tres ad Rhenum Archiepiſcopi Electorales pro tribus Imperii Germano-Romani regnis, quæ olim corpori Imperii Occidentalis inſerta erant, hoc titulo inſigniuntur, ita ut Moguntinus Antiſtes per Germaniam, Trevirenſis per Galliam, Colonienſis per Italiam Cancellarii & Archicancellarii nomen & dignitatem uſurpet. Quanquam deficientibus duobus regnis, Galliæ ſcilicet totius, & parte Italiæ poſteriorum duorum Cancellariorum poteſtas

ſtas quodammodo exſpiravit, adeo ut nihil fere niſi nomina reſtare videantur. Reinking. de Regim. Sec. Lib. 1. Cl. 4. cap. 7. n. 11.

Cap. X.

Varias res annulis obſignatas, ut templa, domus, ſuppellectilem, pecuniam, alia. Concham ſigillis appoſitam. Claxendix.

JAM vero è diverticulo in viam, à qua aliquantulum aberravimus, revertamur, & alia porro recenſere pergamus, in quibus obſignandis annulos uſurpatos legimus.

De templo obſignato extat illuſtris hiſtoria apud Danielem c. 14. ubi ſacerdotes Beli, Darium decepturi, ut templum annulo regio obſignetur, poſtulant; quod illi poſtea per occultos aditus ingreſſi, quicquid ciborum ſimulachro appoſitum erat, cum uxoribus & liberis abſumſerunt, fraude per Danielem animadverſa, qui in cinere, quo pavimentum clam aſperſerat, veſtigia introeuntium & exeuntium deprehendit.

In Elide quoque obſignatam eſſe illam domum, in qua tres vacui lebetes Dionyſio collocabantur, qui paulo poſt ſigillo, quod integrum manſerat, revulſo, ab ingreſſis vino pleni reperti ſint, tradit Ariſtoteles De Miraculoſis Auditis: verba mihi non poſſum temperare, quin huc aſcri-

aſcribam. ἐν Ἤλιδι, inquit, λέγουσιν εἶναι τι οἴκημα σταδίους ἄπεχον ὀκτὼ μάλιστα τῆς πόλεως, εἰς ὃ τιθέασι τοῖς Διονυσίοις λέβητας χαλκοῦς τρεῖς κενούς. τούτων δὲ ποιήσαντες παρακαλοῦσι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐπιδημούντων τὸν βουλόμενον ἐξετάσαι τὰ ἀγγεῖα, καὶ τοῦ οἴκου κατασφραγίζεσθαι τὰς θύρας· καὶ ἐπειδὰν μέλλωσιν ἀνοίγειν, ἐπιδείξαντες τοῖς πολίταις καὶ τοῖς ξένοις τὰς σφραγῖδας, οὕτως ἀνοίγουσιν. οἱ δὲ εἰσελθόντες εὑρίσκουσι τοὺς μὲν λέβητας πλήρεις, τὸ δὲ ἔδαφος καὶ τοὺς τοίχους ὑγιεῖς, ὥστε μηδεμίαν ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς τέχνῃ τινὶ κατασκευάζουσιν. hoc eſt, *in Elide ædificium eſt, ut ferunt, ſtadiis diſtans octo ab urbe, in quo collocantur tres Dionyſio lebetes vacui, vocatiſque peregrinis, quibus ſcrutari hæc libeat, januarum clauſtra ſigillis obſignant, quæ deinde reſerant. Porro ingreſſi lebetes vino plenos cernunt, pavimento & parietibus omnibus integris & illæſis, ut artis doloſæ ſuſpicio facile abeſſe videatur.*

Sic fores Gynæceorum ſigillo & peſſulo à maritis obſirmari, queritur mulier illa apud Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις,

Εἶτα διὰ τοῦτον ταῖς γυναικωνίτισιν
Σφραγῖδας ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ μοχλοὺς
Τηροῦντες ἡμᾶς, καὶ προσέτι Μολοττικοὺς
Τρέφουσι μορμολύκεια τοῖς μοιχοῖς κύνας.

De quo more etiam Menander apud Stobæum, irridens eos, qui tam arcte uxores obſervent.

Ὅστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
Σώζει δάμαρτα, κ' ἀνδρὶ δὴ δοκῶν σοφὸς
Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖ.

Ad eundem modum lapidem illum, qui ponebatur ſuper os lacus, in quem Daniel demiſſus, & beſtiis objectus erat *Rex obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.* Daniel. capite 6. verſ. 17. Joſeph. lib. 10. Antiquit. cap. 12. Quomodo & lapis ſepulchri, in quod Salvator noſter illatus fuit, à Phariſæis obſignatus legitur. Matth. cap. 26. verſ. ult.

Supellectilem atque adeo penum univerſam ab attentis patribusfamilias annulo obſignatam, ne quid negligentia aut furto periret, teſtatur Plinius lib. 33. c. 1. *Quæ fuit illa Priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur? At nunc cibi quoque & annulo vindicantur à rapina.* Plautina materfamilias in Caſina:

Obſignate cellas, referte huc annulum ad me.

Et Sigaſtrio ſervus in Perſa Act. 2. Scen. 2.

Id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos,
Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.

Horat. lib. 2. epiſt. 2. verſ. 133.

——— *Poſſet qui ignoſcere ſervis,*
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.

Ubi vid. Torrentium.

Martialis libro 9.

Nunc signat meus annulus lagenam.

Persius Sat. 6.

Et signum in vapida naso tetigisse legena.

Tertullianus in Apologetico capite 6. matronam quandam olim *ob resignatos cellæ vinariæ loculos*, inedia à suis necatam scribit. Et matrem Ciceronum *lagenas etiam inanes obsignasse, ne dicerentur, inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ*, legimus in Epistola Qu. Fratris ad Tironem lib. 16. Hujus moris meminit & Theophrastus in Characteribus; ubi inter notas hominis ἀπίστου refert, si quis in lecto cubans uxorem interroget, εἰ κέκλεικε τὴν κιβωτὸν, καὶ εἰ σεσήμανται τὸ κυνούχιον, καὶ εἰ ὁ μοχλὸς εἰς τὴν θύραν τὴν αὐλείαν ἐμβέβληται. id est, *an capsam bene clauserit, aut probe sit arca obsignata, an vestibuli foribus pessulus sit obditus.* Juvenalis de homine sordido loquens, Satyra 14.

Ipse quoque esuriens, nec enim omnia sustinet unquam
Mucida cærulei panis consumere frusta:
Hesternum solitus medio servare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius concham, æstivi cum parte lacerti,
Signatam, vel dimidio putrique siluro.

Irrisus ob hanc rem à Parthis suis fuit Ve-

aones Phraatis filius, quod diverſus à majorum inſtitutis, Græcos haberet comites, & vilem etiam ſuppellectilem annulo obſignaret. Tacitus libro 2. Annal. *Irridebantur & Græci comites ac viliſſima utenſilium annulo clauſa.*

Solebant autem hujuſmodi ſigna olim tegi & occultari concha, fortean ne vel per imprudentiam violarentur, vel alii in fraudem ſimilia ſculperent. Dicta illa concha *Claxendix.* Priſcianus libro 5. *Claxendix, Significat concham, qua ſignum tegitur.* Plautus Vidularia: *Appoſita eſt claxendix. at ego ſigni dicam quid ſit.*

Sed cur hæc in obſignandis domi rebus diligentia, modo ne modum excedat, adhibenda ſit, rationem affert Clemens Alexandrinus libro 3. Pædag. 11. ubi cum dixiſſet, fœminis datum eſſe annulum aureum, non ad ornatum, ſed ad ſignandum ea, quæ domi cuſtodienda ſunt, propter curam domeſticam, quæ illis incumbit; ſtatim ſubjungit: εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν Παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει. ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. *Si omnes à Pædagogo recte inſtituti eſſemus, ſupervacua eſſent ſignacula, omnibus ex æquo bonis, ſervis, dominiſque. Sed quoniam aut nulla aut mala inſtitutio cauſam magnam præbet injuriæ, opus habuimus ſigillis.* Quo pertinet ridi-

culum illud Neronianum de furace servo, apud Cicer. libro 2. de Orat. in Jocis, nimirum *solum esse, cui nihil sit nec obsignatum nec occlusum, quod idem in bono servo dici solet.* Quemadmodum enim servo bonæ fidei herus omnia committit, nihil annulo obsignat, nihil claudit serâ: Ita servus furax omnia resignat & recludit. Id quod testatur lepida illa de Lacyde narratiuncula, quæ extat apud Diogenem Laërtium lib. 4. de vita Philosophorum. Ἐπειδὰν γὰρ τι προέλοι τοῦ ταμείου, σφραγισάμενος πάλιν εἴσω τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐρρίπτει, ὡς μηδέποτε αὐτοῦ περιαιρεθείη, καίτοι βασταχθείη τῶν ἀποκειμένων. Μαθόντα δὴ τοῦτο τὰ θεραπόντια ἀπεσφράγιζε, καὶ ὅσα ἐβούλετο, ἐβάσταζεν. Ἔπειτα τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐνίει εἰς τὴν στοάν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντα οὐδέποτε ἐφωράθη. hoc est, *Cum ex penu promere quicquam voluisset, obsignato aditu, rursus annulum per foramen intro jaculabatur, ut nihil inde ex reconditis rebus tolleretur. Id cum animadvertissent famuli, resignabant, quæ signata erant, & quæ voluissent, inde tollebant, & deinde annulum in porticum per rimam immittebant: idque cum sæpe facerent, nunquam deprehendi potuerunt.* Vide Salmasium ad Solin. pag. 933. B. ad hunc morem resignandi & obsignandi annulo ea, quæ asservare volumus, alludit Theognis non procul ab initio suæ Elegiæ:

Κύρνε

Κύρνε σοφιζομένῳ μὲν ἐμοὶ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Τοῖς δ' ἔπεσιν λήσει δ' οὔποτε κλεπτομένη.

Quod ingeniosissimus Caspar Barthius sic reddidit:

Annulus in signum hæc sciscenti Cyrne prematur,
Qui lateat nunquam surripiente dolo.

Et Lucianus Epigrammate, quod extat lib. 1. Antholog. Tit. 51.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω·
Κρείσσων γὰρ μύθων ἢ κτεάνων φυλακή.
Arcanis dictis linguam obsignare memento:
Dictorum majus depositum est opibus.

Atque huc pertinet memorabile illud Alexandri Magni factum, qui cum aliquando arcanas quasdam literas à matre Olympiade ad se scriptas Hephæstioni legendas dedisset, annulum digito detractum ori ejus admovit, hac ratione silentium illi imperans, ne quas ipsi monstrarat literas, aliis vulgaret. Plutarch. in Alexandro: Πολλάκις δὲ ταῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόῤῥητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος, (ὥσπερ εἰώθη) λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώσκοντος, οὐκ ἐκώλυσε, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὐτοῦ, προσέθηκεν τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγῖδα. hoc est, *Ea cum identidem ad ipsum scriberet Olympias, servabat in abdito epistolas, nisi*

ſemel Hephæſtioni (ut aſſueverat) ſolutam epiſtolam ſecum legenti non vetuit, verum detracto annulo digito, ſigillum ori illius admovit. Nec alienum ab hoc loco eſt votum illud Sirachi ſaluberrimum, quod exſtat cap. 22. verſ. ult. Τίς δώσει μοι ἐπὶ στόμα μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον, ἵνα μὴ πέσω ἀφνιδίως ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου μὴ ἀπολέσῃ με. hoc eſt, *Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, ut non cadam ab ipſis, & lingua mea ne perdat me.*

Præterieram pæne morem obſignandi pecuniam in ſacculo, vel ciſta conditam, ſi forte eam vel apud nummularios vel in æde ſacra deponere volebant: cujus ritus crebra fit mentio apud Juriſconſultos, ut in l. 1. §. *Si pecunia in ſacculo ſignato depoſita ſit:* & §. *Si ciſta ſignata depoſita ſit*, De Depoſiti. Item in l. 29. *Si ſacculum vel argentum ſignatum depoſuero.* D. eodem. It. in l. 8. *Et ſacculum cum ſignatorum ſignis obſignavit.* D. de lege commiſſoria. Item in l. 39. *Si ſoluturus pecuniam tibi tuo juſſu ſignatam, eam apud nummularium depoſuerim, tui periculi eam fore.* Mela lib. 10. ſcribit: quod verum eſt, *cum eo tamen, ut illud ſpectetur, an per te ſteterit, quo minus in continenti probetur.* D. De ſolutionibus. Item in l. 1. §. *Sin autem ſocius vel ſocii recuſaverint pretium accipere, licentiam ei damus offerre*

afferre hoc per publicas personas & sigillo impresso in ædem sacram deponere, C. De Communi servo manumisso. Eundem obsignandi morem Plinius quoque tangit lib. 2. cap. 51. ubi de fulminum agit miraculis: *Aurum & æs & argentum liquitur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ.* ubi Ludov. Dorleans in Tacit. lib. 11. legit; *argentum signatum uritur intus, sacculis, &c.* Extat hujus obsignationis insigne exemplum apud Apul. lib. 10. Metamorph. *Sed ne forte aliquis istorum, quos affers, aureorum nequam vel adulter reperiatur, in hoc ipso sacculo conditos eos annulo tuo prænota, donec altero die nummulario præsente comprobentur. Sic inductus, signavit pecuniam: quam exinde, ut iste repræsentatus est judicio, jussi de meis aliqui curriculo tabernâ promptam afferre: & ecce prolatam coram exhibeo, videat, & suum sigillum recognoscat.* Et aliquanto post. *Qui præter judicii religionem cum fidem suam coram lacerari videret, multiplicato studio verberonem illum contendit redarguere, donec jussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus, annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt: quæ comparatio præcedentem roboravit suspicionem.*

Non etiam silentio prætereundum est, quod Cn. Pompejus, cum in Sicilia bellum gereret, audiretque milites flagitiose

vivere illorum gladiis sigillum impressit, quod qui amovisset, huic pœna infligebatur. Ἀκέων δὲ τοὺς στρατιώτας ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. in vita Pompeii. De Votorum obsignatione videndus nobilissimus D. Janus Rutgersius noster lib. 5. Var. Lect. cap. 5. ubi multis accurate docet, veteres vota concepta tabellis inscripsisse, obsignasse, Deorum genibus plerumque affixisse, & tandem votorum compotes, eas tabellas solvisse, hoc est, lacerasse, ac Diis reddidisse ea, quæ daturos se promiserant. Colv. in 1. Apolog. Apuleji & ibi quoque Scipio Gentilis.

CAP. XI.

De sculptura annulorum. Δακτυλιογλύφοι. *Flaturarius sigilliarius.* σμύρις. *Deorum imagines in annulis gestatas. Pythagoræ scitum;* ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα θεοῦ μὴ περιφέρειν *explicatum. Mos superstitiosorum, qui se juvari putabant gestatione alicujus simulacri.*

AD Signa jam propero, id est, imagines Annulorum sigillaritiorum. Hæ initio quidem insculpebantur cælabanturque in ipso metallo, ex quo annuli facti erant: augente vero luxuriâ, etiam in ipsis gemmis. Diserte id tradit Attejus Capito apud Macrobium lib. 7. cap. 18. *Imprimebatur autem sculptura in ipsa materiâ*

riâ annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret. Postea usus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento precii, quo sculpendos lapides parassent, gloriarentur. Etsi autem Claudii Cæsaris principatu nullas admittebant gemmas in annulis cælatas sculptasve, sed auro ipso signare tum moris erat, teste Plinio l. 33. cap. 1. non tamen ille mos diu duravit, & paulo post tam in gemmis, quam metallo imagines fingi cœlarique jus fuit. Qui vero gemmas auro includebant, vel signa gemmis & auro incidebant insculpebantve, Græcis δακτυλιογλύφοι dicebantur. Hieronymus in Hieremiam c. 24. *artifices inclusoresque auri atque gemmarum* vocat. Augustinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 4. *aurifices insignitoresque gemmarum.* Vetus Inscriptio *Flaturarios sigilliarios.* pag. 638. N. 6.

C. JUNIO THALATIONI
C. MÆCENATIS LIBERTO
FLATURARIO
SIGILLIARIO
C. JUNIUS EVOCATUS FELIX
TIT DD.

Atque hujusmodi δακτυλιογλύφον fuisse Mnesarcham Pythagoræ patrem, tradit Diogenes Laërtius in ejus vita lib. 8. Lapis autem, quo annularii gemmas abstergent, dicitur Σμύρις. Dioscorides lib. 5. cap. 123. σμύρις λίθος ἐστιν, ᾗ τὰς ψή-

φοῦς οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι.

Porro non erant annulorum ſculpturæ, ut hodie, gentilitiæ ac familiares, ſed fiebant pro cujuſque libitu: interdum etiam habebant aliquid ſignificationis occultæ. Quod ut planum fiat, pleraſque, quarum apud priſcos ſcriptores mentio fit, recenſebo, facto initio à Deorum Imaginibus, quas annulo inſculpi olim nefas fuit, & quidem, ut apparet, ex ſcito Numæ, quem Plutarchus ſcribit vetuiſſe, DEO hominis aut beſtiæ alicujus formam tribuere. ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει. hoc eſt, *tanquam fas non ſit auguſtiora exprimere humilioribus, nec fieri queat, ut quis* DEUM *aliter, quam mente aſſequatur.* Atque ex hoc eodem fonte promanavit quoque Pythagoræ ſymbolum: ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα Θεοῦ μὴ περιφέρειν. Quod Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatωn ita effert, & interpretatur. Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, παρεγγύα ὁ Πυθαγόρας. ὥσπερ Μωύσης πρόπαλαι διαῤῥήδην ἐνομοθέτησεν, μηδὲν δεῖν γλυπτὸν ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι. Ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχωμεν, ἐπὶ δὲ τὰ νοητὰ μετίωμεν. Ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι᾽ ὕλης σεβάζεσθαι, ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι᾽ αἰσθήσεως. *Non eſſe geſtandos annulos, neque* DEORUM *imagines eſſe iis inſculpen-*

sculpendas, præcepit Pythagoras: Sicut Moyses multis ante seculis aperte legem sanxit, nullam oportere sculptilem vel pictam vel fictam imaginem simulacrumve facere, ut sensilia minime attenderemus, sed ad ea transiremus, quæ percipiuntur intelligentia. Vt DEI *enim majestas vilis & contempta reddatur, efficit, quæ in promptu est videndi consuetudo: & quæ intelligentia percipitur, essentiam colere per materiam, est eam per sensum vilipendere.* Nec multum hinc abludit interpretatio Jamblichi in Protreptico Symbolo 24. qui postquam primam symboli hujus partem de non gestandis annulis exposuit, mox subjungit: Τὸ δὲ θεοῦ τύπον μὴ ἐπίγλυφε δακτυλίῳ, κατὰ τὴν προλεχθεῖσαν ἔννοιαν περιεργαστῇ χρῆται τοιᾷδε. φιλοσόφει, καὶ ἀσωμάτους περὶ παντὸς ἡγοῦ θεοὺς ὑπάρχειν. Τὸ γὰρ κυριώτατον ῥίζωμα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων τοῦτό ἐστιν, ut legit Rittershusius, ἐξ οὗ τὰ πάντα σχεδὸν ἤρτηται, καὶ ὑφ' οὗ μέχρι τέλους κρατύνεται. Μὴ νόμιζε δὲ μορφαῖς αὐτοὺς κεχρῆσθαι, ὅσαι εἰσὶ σωματικαί. μηδὲ προσδέχεσθαι ὑπόστασιν ὑλικὴν τὸ οἷον δέσμιον ὑλικῷ σώματι, ὥσπερ τὰ ἄλλα ζῶα. Αἱ δὲ ἐν δακτυλίοις γλυφαὶ, τόν τε δεσμὸν δι' αὐτοῦ τοῦ δακτυλίου ἐμφαίνουσι, καὶ τὴν σωματότητα τότε αἰσθητὸν εἶδος, καὶ ὡσανεί τινος τῶν ἐπὶ μέρους ζώων διὰ τῆς γλυπτῆς προσόψεων. ἧς χωριστέον μάλιστα τὸ τῶν Θεῶν γένος, ὡς ἀΐδιόν τε καὶ νοητὸν, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἀεὶ ἔχειν, ὡς ἐν τῷ περὶ θεοῦ ἰδίως καὶ πληρέστατα τεχνολογεῖται. Ab

his tamen diverſus abit Malchus ſtudio & induſtriâ Cl. Rittershuſii noſtri primum in lucem editus, qui in libro de vita Pythagoræ hoc Symbolum ita exponit. Θεῶν εἰκόνας ἐν δακτυλίοις μὴ φορεῖν, τουτέστι, τὴν περὶ θεῶν δόξαν καὶ λόγον μὴ πρόχειρον, μηδὲ φανερὸν ἔχειν, μηδ' εἰς πολλοὺς προφέρειν.

Sed redeo ad Romanos, apud quos, etſi quidem (ut dictum & Attejus Capito diſerte affirmat) fas non erat Deorum formas annulis inſculpi: Video tamen illos hunc morem migraſſe, & cum aliorum, tum Ægyptiorum numinum imagines in annulis geſtaſſe. Unde Plinius perſtringens hanc conſuetudinem lib. 2. cap. 7. *Aliis nullus eſt Deorum reſpectus, aliis pudendus: Externis famulantur ſacris, ac digitis* DEOS *geſtant*. Et lib. 33. cap. 3. *Iam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.* Non ignoro, hæc loca de annulis magicâ arte formatis exponi. Sed nihil impedit, quo minus etiam intelligamus de ſuperſtitione illorum, qui ſimulacrum alicujus numinis, à quo ſe juvari putarent, quotidie circumferebant. Sic Veneris armatæ effigiem geſtabat C. Julius Cæſar. Dio l. 43. Τότε ὅλον τῇ γε Ἀφροδίτῃ πᾶς ἀνέκειτο, καὶ πείθειν πάντας ἤθελεν, ὅτι καὶ ἄνθος τι ὥρας ἀπ' αὐτῆς ἔχοι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ γλύμμα αὐτῆς ἔνοπλον ἐφόρει, καὶ σύνθημα αὐτὴν ἐν τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐποιεῖτο. *Omnino enim Venerem colebat, à quâ ſe etiam formæ quan-*

dam

dam venustatem habere persuadere omnibus nitebatur. Ideo sculptam Veneris armatæ imaginem gestabat, eâque tesserâ in rebus summis plerumque utebatur. De Asclepiade Philosopho, qui illis temporibus vivebat, Am. Marcellinus lib. 22. narrat, ipsum *Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, secum solitum efferre.* Tale quid fuisse videtur, quod Apulejus habuit sudario linteo involutum: de quo ipse in Apologia. *Nam morem mihi habeo, quoquo eam, simulacrum alicujus* DEI *inter libellos conditum gestare.*

Nec solum DEI alicujus simulacrum: sed & hominis pro DEO habiti vel Herois interdum ferebant: Ut Alexandri Magni imaginem familia Macrianorum. Trebellius Pollio de Quiero uno ex 30. Tyrannis. *Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familiâ, quæ hodieque floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis & in annulis in omni ornamentorum genere exsculptum semper habuerunt; eo usque ut tunicæ & limbi & penulæ matronales in familiâ ejus hodieque sint, quæ Alexandri effigiem de liciis variantibus monstrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum in eadem familia virum, cum cænam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret,*

signis brevibus & minutulis Pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidissimos jussit. Quod idcirco posui, quia dicuntur juvari in omni actu suo, qui Alexandrum expressum vel auro gestitant, vel argento. Sed de Deorum imaginibus hæc quidem mihi in mentem veniebant: unum addo, nostris temporibus Viglium Zuichemum præstantissimum Jurisconsultum, Pallade signare solitum, teste Mureto in Catilinarias orationes Ciceronis, qui refert, se aliquot Erasmi Roterodami epistolas vidisse, quæ omnes signatæ fuerint Termino, additis duabus vocibus: NULLI CEDO, non sine suspicione arrogantiæ. vid. & Erasmi Adag. Chil. 3. cent. 5. adag. 42.

CAP. XII.

Effigies majorum, amicorum, Regum, Principum annulis insculptas. Principum imagines in annulo gestare non semper licitum, nec tutum fuisse.

SEquitur jam de Imaginibus Humanis, quas annulis insculptas legimus. Solebant autem plerumque effigiem alicujus ex Majoribus in annulis gestare, qui tamen illis, si à majorum virtute degenerabant, detrahebatur. Valerius Max. lib. 3. cap. 3. de Africani filio loquens, id diserte ostendit, *Cn Scipio superioris Africani filius præturæ petitor candidam togam adeo turpi-*

turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, ut nisi gratia Cicerei, qui patris ejus scriba fuerat, adjutus esset, honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit, utrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? Insuperque è manu ejus annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Sic Pub. Lentulus Sura quoque avi sui imagine in signando utebatur. Cicero 3. Catil. *Tum ostendi tabellas Lentulo & quæsivi, cognosceretne signum, Annuit. Est vero, inquam, signum quidem notum, imago avi tui, clarissimi viri, qui amavit unice patriam & cives suos, quæ quidem te à tanto scelere etiam muta revocare debuit.* Aut ex Amicis. Ovid. lib. 1. Trist. Eleg. 6.

Hæc tibi dissimula, sentis tamen omnia dici,
In digito qui me fersque refersque tuo,
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Chara relegati, quæ potes, ora vides.

Sic Epicuri imaginem in annulis habuêre familiares ejus: Cic. lib. 5. de Finibus. *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, si cupiam: cujus imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis & in anellis habent.* Et Commodum Imp. signo Amazoniæ (ea erat Concubina Martia, quam pictam in Amazone diligebat) literas signare solitum, videre est ex ipsius epistolâ ad Clodium Albinum, quam in hujus vi-

tâ Julius Capitolinus recitat, ubi inter cetera sic loquitur; *Quin & super hoc ad procuratores meos literas misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniæ.*

Nec amicorum tantum aut Majorum, sed & Regum ac Principum imagines gestabant. Aristomenem Agathoclis imaginem in annulo gestasse tradit Polybius lib. 15. Callicratem Ptolemæi adulatorem Ὀδυσσέως εἰκόνα ἐν τῇ σφραγῖδι περιφέρειν solitum, auctor Athenæus lib. 6. Dipnosoph. pag. 263. Alexandri Magni effigie Augustum, ipsius vero Augusti principes insecutos signasse narrat Sueton. c. 50. & Dion lib. 51. qui tamen Galbam excipit, & sigillo à majoribus accepto usum scribit. De Constantino Magno legimus, illum Chersonitis inter alia laborum pro Imperio Romano exantlatorum præmia etiam annulos aureos in quibus imago sua erat expressa, donasse, ut quas per occasionem ad se missuri essent, relationes supplicationesque, iis signarent, & ipse earum nuncios inde dignosceret. Verba Constantini Porphyrogeniti in libro de administrando imperio cap. 53. hæc sunt. Καὶ πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς ὑμῶν εὐνοίας δίδομεν ὑμῖν, καὶ δακτυλίους χρυσοῦς ἐκτυπωθέντας τὰς ἡμετέρας εὐσεβεῖς εἰκόνας, δι' ὧν τὰς κατὰ καιρὸν μελλούσας ἀποστέλλεσθαι ἡμῖν παρ' ὑμῶν ἀναφοράς τε καὶ δεήσεις σφραγίζοντες ταύτας, γνωρίμους ἡμῖν ἀποδείκνυτε τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις. Sic Meletii Episcopi sui imaginem in

in annuli pala expreſſam geſtaſſe Antiochenſes, tradit Chryſoſtomus orat. de laudibus Meletii. Nec in auro ſolum, ſed & ferro Imperatorum imagines inſculpebantur: Unde Nazianzenus, ut oſtenderet, Sacramentorum dignitatem non ab hominibus aut miniſtris eorum dependere, elegantem ſumpſit ſimilitudinem in Oratione, Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα p. 242. ἔστω χρυσὸς, ἔστω σίδηρος, δακτύλιοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικὴν, εἶτα κηρὸν ἐκτυπούτωσαν, τὸ διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγῖδος ἐκείνης; οὐδὲν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ἧς σοφώτατος. Εἰπέ τι μὲν τοῦ σιδήρου, τὶ δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, καὶ πῶς ἓν ἐστι; Τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτω ἔστω σοι πᾶς βαπτιστὴς, κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ᾽ ἥγε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση καὶ τελειοποιός σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. *Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius: uterque eadem regia imagine ſculptus. Ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſſimus exiſtas. Dic quodnam ferri, quodnam auri ſit ſignaculum. Sed quo pacto unum eſt? Quia inter materiam, non characterem eſt diverſitas. Ita & tibi ſit omnis baptiſator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis vis eſt, ac unuſquiſque æqualis tibi ſit expurgator, qui fide eadem formatus.*

Sed

Sed de Cæſarum imaginibus notandum. Claudii principatu fas non fuiſſe, imaginem Principis in annulo aureo geſtare, niſi quibus admiſſionum liberti jus illud dediſſent. Ita enim intelligendus eſt locus Plinii lib. 33. cap. 3. *Fuit & alia Claudii principatu differentia in his ſolis, quibus admiſſionum liberti jus dediſſent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani Principis abolevit, æqualiter publicando Principem.* Magna autem cautio adhibenda erat iis, qui Principis imaginem geſtabant, ne delatoribus calumniandi occaſio præberetur. Nam ſub Tiberio capitale erat, teſte Sueton. c. 43. *circa Auguſti ſimulachrum ſervum cecidiſſe, veſtem mutaſſe, nummo vel annulo effigiem impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe.* Imo matulam ſumere ea manu, quæ annulum principis imagine ſignatum habebat, crimini dabatur: Cujus rei memorabile exemplum extat apud Senecam lib. 3. de Benefic. cap. 26. *Cœnabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæſaris habens ectypa, & eminente gemma. Rem ineptiſſimam fecero, ſi nunc verba quæſiero, quemadmodum dicam illum matulam ſumpſiſſe. Quod factum ſimul & Maro ex notis illius temporis veſtigatoribus notavit. At ſervus ejus, cui nectebantur inſidiæ, ei ebrio annulum extraxit. Et cum Maro convivas teſtaretur, admotam eſſe*

imaginem obſcenis, & jam ſubſcriptionem componeret, oſtendit in manu ſua ſervus annulum. Cui non multum abſimile, quod Philoſtratus narrat in vita Apollonii, *quendam impietatis damnatum, quod ſervum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberii imagine ſignatam geſtabat.*

Quid? quod etiam ſuâ ipſorum imagine inſignitos geſtabant annulos. Ecce in Pſeudolo, ſcena I.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem.

Idem fecit Auguſtus Cæſar: Nam is initio quidem in diplomatibus libelliſque & epiſtolis ſignandis Sphinge, mox imagine Alexandri Magni, noviſſime vero Dioſcoridis manu ſculpta utebatur, teſte Suetonio. Neque enim ſemper idem ſignum uſurpabant, ſed mutabant pro libitu, aut ſi caſu amiſiſſent; quod planum ex Trinummo, Scena: *Vt mihi rem:*

Nonne arbitraris eum adoloſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? ME. *Etiam tu taces?*
Sexcentæ ad eam cauſæ poſſunt colligi:
Eum quem habuit perdidit, fecit novum.

CAP.

CAP. XIII.

Varia animalia, historias item & fabulas, res inanimatas, literas, Hieroglyphica & alia annulis insculpi solita. Symmachus explicatus. De annulis Christianorum.

SED Sphinx Augusti me monet, ut jam etiam aliquid agam de imaginibus Brutorum animalium, quæ in annulorum sculptura usurpari solebant. *Sphinge* Augustum inter initia signasse diximus: *duas enim* (ut Plinius ait lib. 37. cap. 1.) *in matris annulis jam indiscretæ similitudinis invenerat. Altera per bella civilia, absente eo, amici signavere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium: Ænigmata afferre eam Sphingem. Sed Augustus postea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine signavit.* Imaginem Sphingis nummo insculptam in honorem Augusti, qui ea signare solitus, affert Sebastianus Erizzo libro 2. de Numismatis Antiquis pagina 10. Mœcenas *Ranam* usurpabat, idem Plinius: *Quin etiam Mæcenatis Rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat.* Pompejus Magnus in gemma habebat *Leonem* μαχαιροφόρον teste Plutarcho in ipsius vita. Galba Imp. imagine *Canis* ex navis prorâ prospectantis, signo, quod à majoribus suis acceperat, utebatur. Dio lib. 51. οὗτος γὰρ περσονικῷ τινι σφραγίσ-

μάλα Κυνία ἐν παρφόρας νεὼς περικύπτοντα ἔχοντα ἐνόμιζεν. Apud Ægyptios *Scarabæum* viris bellicosis annuli sculpturam fuisse, tradit Plutarchus libro de Iside: τοῖς δὲ μαχίμοις Κάνθαρος ἦν γλυφὴ σφραγῖδος· Et addit causam: οὐ γὰρ ἐστὶ κάνθαρος θῆλυς, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες, *hoc enim insectum sexu fœmineo caret, omnes sunt masculi.* Eadem Ælianus lib. 10. de Animalib. cap. 15. Αἰγυπτίων δὲ οἱ μάχιμοι ἐπὶ τῶν δακτυλίων εἶχον ἐγκεγλυμμένον κάνθαρον, αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου, δεῖν ἄρρενας εἶναι πάντως πάντη τοὺς μαχομένους ὑπὲρ τῆς χώρας, ἐπεὶ καὶ ὁ κάνθαρος θηλείας φύσεως οὐ μετείληχεν. *Ægyptiorum bellatores Scarabæum in annulis insculptum habere solebant: ex eo adumbrante Legislatore solos omnino mares pro patria bellum gerere oportere, quod Scarabæus fœminineo genere careat.* Areus Lacedæmoniorum Rex cum ad Oniam Pont. Max. scriberet, *Aquilæ* sigillo usus est, draconem unguibus tenentis, ἡ σφραγίς ἐστιν ἀετὸς δράκοντος ἐπειλημμένος. Joseph. libro 12. capite 5. Porro etiam *historia* aliqua vel fabula annulis insculpebatur. Talis ille Darii Persarum Regis, qui in sigillo sculptum habuit equum, δι' ὃν χρεμετίσαντα ἐβασίλευσεν *per quem hinnitum edentem rex factus fuit*, ut notat Thucydidis Scholiastes. Historiam vide apud Justinum lib. 1 postremo. Talis erat ille, quem auspicanti Neroni obtulit Sporus, de quo

Sue-

Suetonius capite 46. *Sporus annulum muneri obtulit: cujus gemmæ ſculptura erat, Proſerpinæ raptus.* Talis ille Amphitruonis apud Plautum, cujus ſphragiſma, Sol exoriens quadrigis vectus:

— So. *Vbi patera nunc eſt?* Me. *in ciſtula,*
Amphitruonis obſignata ſigno. So. *ſigni dic quid eſt?*
Me. *Cum quadrigis Sol exoriens: quid me captas carnifex?*

Non diſſimile huic publicum ſigillum Locrorum Heſperiorum, qui & Ozoli dicti, cui Heſperum ſtellam fuiſſe inſculptum Strabo ſcribit lib. 9. Ἔχουσι τε ἐπὶ τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸν Ἕσπερον ἀστέρα ἐγκεχαραγμένον. Talis quoque ille Regum Perſarum, quorum ſigillo inſculptam fuiſſe imaginem Rhodogunes disjectis capillis præditæ, autor Polyænus libro 8. Verba ejus hæc ſunt: Ῥοδογούνη λουομένη τὰς τρίχας ἐῤῥύπτετο. ἧκέ τις ἀγγέλλων ἔθνος ὑπήκοον ἀφέστηκεν, ἡ δὲ οὐκ ἀποκρυψαμένη τὰς τρίχας, ἀλλὰ ὡς εἶχεν ἀναδησαμένη, τόν τε ἵππον ἀνέβη, καὶ τὴν στρατιὰν ἐξήγαγε καὶ ὤμοσε μὴ πρότερον ἀποκρύψαι τὰς τρίχας, εἰ μὴ κρατήσειε τῶν ἀποστάντων, καὶ δὴ πολλῷ χρόνῳ πολεμήσασα, ἐκράτησε. Μετὰ τὴν νίκην ἐλούσατο, καὶ τὰς τρίχας ἀπεκρύψατο. Τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι σφραγὶς βασιλικὴ εἰκὼν ἐστι ἀναλελυμένην τὰς τρίχας ἔχουσα Ῥοδογούνην. *Rhodogune lavans crines abſtergebat. Venit quidam nun-*

cians

cians ſubditam gentem defeciſſe. Illa non abſterſis capillis, ſed ita ut erant, revinctis, equum conſcendit, & exercitum eduxit, juravitque non ante ſe crines purgaturam, quam à defectoribus victoriam reportaſſet, longoque tempore bellum ducens, tandem victoria potita eſt. Poſt victoriam lavabat, & crines colligebat: unde Perſarum Regum ſigillum etiamnum imaginem impreſſam habet Rhodogunem disjectis capillis præditam. Talis erat Clearchi, Græcorum, qui Cyro militaverant, ducis, in quo Caryatides ſaltantes inſculptæ erant. Plutarchus in Artaxerxe: ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισσαφέρνης ἐξηπάτησεν καὶ παρεσπόνδησεν ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀπέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθῆναι φησὶ αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας, ὅπως κτενὸς εὐπορήσειε. τυχόντα δὲ καὶ τημελήσαντα τὴν κεφαλὴν, ἡσθῆναί τε τῇ χρείᾳ καὶ τὸν δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους. Εἶναι δὲ γλυφὴν ἐν τῇ σφραγῖδι Καρυάτιδας ὀρχουμένας. Quem locum male à Lapo verſum ita interpretatur Xylander: *Poſtquam Clearchum alioſque duces interpoſito jurejurando circumvenit Tiſſaphernes, comprehenſoſque & vinculis adſtrictos ad regem miſit: rogatum refert ſe à Clearcho Cthesias, ut pectinis copiam ſibi faceret. Quo accepto, curaſſe eum caput, oblectatumque pectinis uſu, & annulum ſuum amicitiæ mutuæ ad ne-*

necessarios & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse. Insculptas in pala fuisse Caryatidas saltantes. Erant autem Caryatides Virgines Lacenæ, annuas choreas Dianæ Caryatidi agitantes, ut legimus apud Pausaniam in Messeniacis & Laconicis. Talis L. Syllæ Dictatoris, qui *traditione Iugurthæ* signavit, ut præter Plin. libro 37. capite 1. memoriæ prodidit Plutarchus in Mario pag. 411. Αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ. *Atque ipse Sylla sigillum habuit, in quo Bocchus erat Iugurtham ei tradens insculptus, quo sigillo usus est perpetuo.* Et Val. Max. lib. 8. cap. 14. *L. Sylla Iugurthæ à Boccho Rege ad Marium perducti totam sibi laudem tam cupide asseruit, ut annulo, quo signatorio utebatur, insculptam illam traditionem haberet.* Et Intercatiensis illius, de quo Plin. lib. 37. cap. 1. *Est apud autores & Intercatiensem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quidnam fuisse facturum eum, si Scipio à patre ejus interemptus esset.*

Sed & rebus inanimatis interdum signabant. Plinius *quadriga* se usum scribit Epist. 16. libro 10. *Signata est annulo meo, cujus est* ἀποσφράγισμα *Quadriga.* Celebratissimo illi Polycratis annulo *Ly-*

ram Musicam fuiſſe inſculptam, tradit Clemens Alex. libro 3. Pædagog. qui etiam eodem loco *Ancoram nauticam* tribuit Seleuco: quod & Appianus Alexandrinus teſtatur libro de bellis Syriacis: Καὶ ὄναρ αὐτοῦ μητέρα ἰδεῖν, ὃν εὕροι δακτύλιον, δοῦναι φόρημα Σελεύκῳ, τὸν δὲ δὲ βασιλεύσειν ἔνθα ἂν ὁ δακτύλιος ἐκπέσοι. καὶ ἡ μὲν εὗρεν ἄγκυραν ἐν σιδήρῳ κεχαραγμένην, ὁ δὲ τὴν σφραγῖδα τὴν δὲ ἀπώλεσε κατὰ τὸν Εὐφράτην. Narrat *Seleuci matrem in ſomnis admonitam, ut quem primum annulum inveniret, geſtandum filio Seleuco traderet: Et invenit illa ferreum cum inſculpta Ancora; amiſſus eſt autem circa Euphratem.* Eadem fere Juſtinus libro 15. extremo: *Seleuci mater Laudice cum nupta eſſet Antiocho, claro inter Philippi duces viro, viſa eſt ſibi per quietem ex concubitu Apollinis concepiſſe, gravidamque factam, munus concubitus à DEO annulum accepiſſe, in cujus gemma anchora ſculpta eſſet, juſſa donum filio, quem peperiſſet, dare. Admirabilem fecit hunc viſum & annulus, qui poſtera die ejuſdem ſculpturæ in lecto repertus eſt. Figura etiam ancoræ in nato deinceps puero, cui Seleuco nomen, comparuit. Quamobrem Laudice annulum Seleuco eunti cum Alexandro ad Perſicam militiam edocto de origine ſua dedit.* Auſon. in Urbibus de Antiochia:

Illa

— Illa Seleucum
Nuncupat ingenuum cujus fuit anchora ſignum,
Qualis inuſta ſolet, generis nota certa, per omnem
Nam ſobolis ſeriem nativa cucurrit imago.

Ubi Scaliger: INGENUUM SIGNUM
recte interpretemur σημεῖον σύμφυτον. Re-
perio etiam literas Hieroglyphicas annu-
lis fuiſſe inſculptas: id quod planum ex
Heliodoro libro 8. pag. 392. apud quem
memoratur Caricleæ annulus lapidem,
qui Pantarde vocatur, in pala inſertum
habens, & literis quibuſdam ſacris pictus:
Δακτύλιος-λίθῳ τῇ καλουμένῃ παντάρβῃ
τὴν σφενδόνην διάθετος, γράμμασι δὲ
ἱεροῖς τισὶν ἀνάγραπτος. Ut rem in pauca
conferam, quod cuique in mentem ve-
niebat, hoc vel illo Apoſphragiſmate ute-
batur: plerumque tamen, ut CL. & do-
ctiſſimus Meurſius notavit, eas annulis
ſignaturas inſculpebant, quæ ſibi conve-
nirent, vel ob eventum quempiam, vel
artem, quam factitarent, vel munus,
quod gererent. *Ob Eventum*, ut colligere
eſt ex iſto, qui in munitione oppidi cu-
juſdam inventus, Victoriæ effigiem, &
tropæum habuit, quem à victore quo-
piam in rei præclare geſtæ memoriam ita
inſignitum veriſimile eſt. Sueton. in
Galba c. 10. *Per idem forte tempus in muni-
tione oppidi, quod ſedem bello delegerat, re-
pertus*

pertus est annulus opere antiquo, ſcalptura gemmæ Victoriam cum tropæo exprimente. Eadem de cauſa in annulo Pompeji tria tropæa fuere inſculpta; quo ſigno etiam Syllam uſum, tradit Dio: libro 42. ubi cum dixiſſet, Romanos Pompeji mortem non prius credidiſſe, quam annulum ejus viderent, ſubjungit: ἐνεγέγλυπτο δὲ ἐν ὠτῷ (δακτυλίῳ) τροπαῖα τρία, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ Σύλλου. Tropæum quoque fuit inſculptum annulo, quem Thymoleon in ſortitione primus eduxit, teſte Plutarcho in ejus vita, cujus verba capite 32. adduco. *Ob artem munuſve.* Sic apud Plautum Curculione Sc. *Beatus*, miles Terapontigonus annulo inſculptum habet militem clypeatum, qui elephantum machæra diſſecaret:

CU. *multam me tibi*
Salutem juſſit Terapontigonus dicere
Et has tabellas dare me juſſit. LY. *Mihin'?*
CU. *ita,*
Cape ſignum, noſce, noſtin'? LY. *Quidni noverim:*
Clypeatus elephantum ubi machæra diſſicit.

Interdum etiam iis ſignaturis utebantur, quæ nomen ejus, qui ſignaſſet, aliquo modo exprimerent. Id colligere eſt ex hoc loco Symmachi lib. 2. Epiſt. 12. *Non minore ſane cura cupio cognoſcere, an omnes obſignatas epiſtolas meas ſumpſeris eo annulo, quo nomen meum magis intelligi,*

quam legi promptum est. Neque enim dubium est, quin annulo huic insculptum aliquid fuerit, quod ad Symmachiorum nomen alluderet. Quomodo Ciceronem, cum Quæstor in Sicilia donum argenteum Diis dedicaret, *M.Tullium* inscripsisse & loco cognominis *cicer* à fabro insculpi jussisse, auctor est Plutarchus in ejus vita. Sic in Accoleii Lariscoli nummo *Phaëthontis sorores mutatas in larices* apud Anton. Augustinum, 4. Dialogo de Nummis Vett. pag. 130. editionis Italicæ. Et Ful. Ursinum de Familiis Rom. pag. 2. Et *Florem* in L. Aquillii Flori apud Fulvium pag. 29. Et *Ciconiam* (quæ pietatis symbolum) in Q. Metelli Pii apud Fulvium, pag. 38. & L. Antonii, qui ob pietatem erga M. Antonium fratrem Pietas cognominatus est, apud eundem Fulvium p.18. & Sebast. Erizzo pag. 216. Et *Malleum* in C. Malleoli (ex ejus majoribus aliquis forte primus malleum invenerit) apud Fulvium pag. 202. & plura hujus generis in aliis aliorum observare licet. Finiam hoc caput elegantissimo loco Clementis Alexandrini, qui lib. 3. cap. 2. pag. 106. Pædagogi, multus est in præscribenda Christianis annulorum scalptura; cautione, ut apparet, adhibita, ne vel se ipsos proderent, si aut crucem aut quidvis è Christianis mysteriis imprimerent, vel in religionem peccarent, si idololatrico aliquo aut libidinoso signo uterentur. Verba

ba ejus hæc ſunt. Αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῶν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθὺς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἡ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ. κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, ἀποστόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων. οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον· οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν· ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων, γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας· ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, διὰ τὴν ἐντελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν. id eſt, *Sint autem nobis ſignacula Columba vel Piſcis, vel Navis, quæ celeri curſu à vento fertur: vel lyra Muſica, qua uſus eſt Polycrates, vel Ancora nautica, quam inſculpebat Seleucus: Et ſi piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere prohibitum eſt: Sed nec enſis vel arcus iis, qui pacem perſequuntur: nec pocula iis, qui ſunt moderati aut temperantes. Multi autem libidinoſi nudatos habent eos, quos amant vel amicas, ut ne ſi velint quidem, poſſint affectionis amoris oblivíſci, quod libido & intemperantia ejus perpetuo in mentem revocatur.* Scalpturam Columbæ, cujus hic meminit, ſed olivæ ramum roſtro ferentis, addita ſupra Iride, infra autem

arca Noëtica, ut plane Chriſtianum agno-ſcas hominem, exhibuit Gorlæus in Da-ctyliotheca ſua Num. 118. Solebant etiam Chriſtiani annulos ſuos inſignire duabus literis Chriſti nomen exprimenti-bus, per primos duntaxat characteres, li-tera Græcanica P ſcilicet decuſſata & ſciſſa per medium ipſo X. hoc modo:

☧ cujuſmodi aliquot è ruderibus ef-foſſos ſe vidiſſe teſtatur Cardinalis Baronius tomo primo Annalium, in Actis anni 57. pag. 505. & ex-tat ejuſmodi ſcalptura apud Gorlæum Nu. 184. quam tamen figuram non in an-nulis ſolum, ſed & Nummis & Labaro, & Clypeis & galeis, priſci Chriſtiani Impp. uſurpabant, ut videre eſt apud Ant. Au-guſtinum Dialogo primo de Nummis An-tiquis, & Lipſ. lib. 3. de Cruce. Ipſum quoque ſignum Crucis in ſignatorio an-nulo Matrinæ virginis fuiſſe impreſſum, teſtatur Gregorius Nyſſenus in ejus vita. Notat autem idem Baronius dicto loco apud Chriſtianos antiquum uſum obti-nuiſſe, ut ſponſalitius annulus Fidei ſigno, quod eſt mutui fœderis ac concordię ſym-bolum, ſculperetur. Id enim præ ſe fe-runt conjunctæ ſimul dextræ, quarum porrectione fidem ſponderi, res eſt vel pueris nota.

CAP.

Cap. XIV.

De annuli signatorii custodia. Annulo non diligenter asservato fraudem sæpe commissam. Signa adulterina, *quæ? Lex Solonis de annuli sigillo. Tabulas & literas non lectas annulo non esse obsignandas.*

CEterum de annulo signatorio plusquam satis: illud tamen etiam monendum, hujusmodi annulo non diligenter asservato magnam sæpe fraudem commissam esse: id quod sacra pariter & prophana historia testatur. In sacra legimus Jesabelem, postquam intellexit Nabothum nolle suam vineam, cujus emendæ desiderio rex tenebatur, vendere, literas nomine Achabi regis ad seniores populi dedisse, easque annulo regio obsignasse, quibus inscio marito innocentis Nabothi cædem mandavit 3. Reg. cap. 21. vers. 8. Eodem dolo etiam usus Hannibal, cum annulo Marcelli consulis potitus esset. Nam Salapiam literas misit Marcelli nomine compositas, quibus significavit se nocte, quæ diem illum sequutura esset, eo venturum, parati milites essent, qui in præsidio erant, si qua opera eorum opus esset. Et vero hoc strategema ipsi forsan non infeliciter successisset, nisi Crispinus alter Consul circa proximas civitates misisset nuncios, occisum esse collegam, annuloque ejus hostem potitum, ne quibus literis crederent annulo Mar-

celli obſignatas. Nam hic nuncius paulo ante Salapiam venerat, cum literæ ab Annibale allatæ ſunt, Marcelli nomen & ſignum præferentes, teſte Livio lib. 27. Idem tradit Jul. Frontinus lib. 4. Strategemat. cap. 8. *T. Quintus Criſpinus, poſt infauſtam adverſus Pœnos dimicationem, qua collegam Marcellum amiſerat, cum comperiſſet potitum annulo interfecti Hannibalem, literas circa municipia totius Italiæ dimiſit, ne crederent Epiſtolis, ſi quæ Marcelli annulo obſignatæ perferrentur; monitione conſecutus, ut Salapia & aliæ urbes fruſtra Hannibalis dolis tentarentur.* Plancum quoque Syriæ præſidem in majoris momenti literis ſolitum fuiſſe nomen adſcribere Antonii, & annulo ejus ſignatorio uti, atque hac occaſione cædem Sex. Pompeii mandaſſe, auctor eſt Appianus lib. 5. belli civilis pag. 753. Εἰσὶ δ' οἱ Πλάγκον οὐκ Ἀντώνιον λέγοντες ἐπιστεῖλαι, καὶ νομίζουσιν ἄρχοντα Συρίας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιτεταγμένον ἐς τὰ ἐπείγοντα ἐπιγράφειν τὸ Ἀντώνιον, καὶ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι. Hac fraude Valentinianus Placidiæ F. imperator uxorem Petronii Maximi Senatoris & Patricii Romani, quam perdite deperibat, ad ſe pellectam per vim ſtupravit, teſte Procopio Cæſarienſi lib. 1. de bello Vandalico, cujus Latina verba adſcribam, cum Græca non ſint in promptu: *Erat Maximo uxor ut formoſiſſima, ita pudiciſſima: qua Valentinus amore captus cum potiri*

tiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum jussit ad se in Palatium venire, quo cum talis colludens auro certo proposito, annulum ejus victor nactus est. Hunc clam ad uxorem misit viri nomine, ut quam primum signo perspecto in Palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa subito paret: quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in Aula excipientes, longe in gynæceum duxerunt. Vbi Valentinianus occurrens, vim ei intulit. Illa post hæc mœsta domum regressa calamitatem fatumque suum deflere, virumque magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei nimia sua temeritate, annulique sigillique sui datione præbuit. Videndus & Sigonius lib. 13. de Imperio Occidentali in actis Anni 454. Et ut fabulas etiam afferamus, Miles ille Therapontigonus, apud Lyconem Trapezitam deposuerat quadraginta minas, eique mandarat, qui annulo suo tabulas obsignatas attulisset, daret operam, ut mulierem ille à Lenone cum auro & veste abduceret. Cum vero ipsi dormienti Curculio annulum subduxisset, & tabulas ille à se obsignatas ad Trapezitam dedisset, factum ut virginem cum auro & veste perdiderit. Vide Plautum Curculione. Sc. *Date viam mihi*, & *Beatus videor*, & *Quoi homini*, *&c.* Mulier etiam illa apud Apulejum lib. 10. de Asino aureo, ut mariti sui sororem velut æmulam

tori è medio tolleret, tale comminiſcitur facinus: *Annulo mariti ſurrepto, rus profecta, mittit quendam ſervulum, ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peſſime merentem, qui puellæ nunciaret, quod eam juvenis profectus ad villulam vocaret ad ſeſe, addito, ut ſola & ſine ullo comite, quam maturiſſime perveniret. Et ne qua forte naſceretur veniendi contatio, tradit annulum marito ſubtractum, qui monſtratus, fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens, hoc enim nomen ſola ſciebat, reſpecto etiam ſigno ejus, quod offerebatur, gnaviter ut præceptum fuerat incomitata feſtinat, &c.* Quo fine autem Conſtantinus Magnus duodecim illis Romanis, quos contra Perſarum regem cum exercitu miſit, annulos clam ademerit, narrat Codinus libro de originibus Conſtantinopolitanis à Georgio Duza edito, cujus verba, propter hiſtoriam memorabilem, quam continent, non poſſum quin adſcribam: Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν λαθραίως τὰ δακτυλίδια αὐτῶν ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, ὅστις ἐκαλεῖτο Σάβαρος. Τέσσαρας μὲν μαγίστρους, τὸν Ἄδον, τὸν Προτάσιον, τὸν Σκώλυμβρον, τὸν Φιλόξενον. Ὀκτὼ δὲ πατρικίους, τὸν Πρόβον, τὸν Δομνῖνον, τὸν Δάελον, τὸν Μαῦρον, τὸν Ῥωδανὸν, τὸν Σαλπίωνα, τὸν ἔπαρχον Μόδεστον, τὸν Εὔβουλον,

μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐξαπέστειλον αὐτοὺς, ποιήσαντας δέκα ἓξ μῆνας ἐν Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην, ἀνελάβετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰς φαμελίας. ὥρισε δὲ καὶ κτίστας μηχανικοὺς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ τε κεῖνται καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς ἠπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς ἀνόδους οἵας ἦσαν κοχλιώδεις. Καὶ λαβόντες τὰς φαμελίας τῶν συγκλητικῶν, ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς φαμελίας τούτων ἐκεῖσε. Ἐλθόντες γοῦν ἐκ τῆς Περσικῆς χώρας μετὰ νίκης, ἀναλαβόμενοι καὶ ἐπακτὰ κεντηνάρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, ἐδέξατο αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ ποιήσας εὐωχίας εἶπεν αὐτοῖς· θέλετε ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην; δοκιμάζων αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη, Ἀπόψε ἔχω δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν, προστάξας Εὐφράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐποίησε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον χριστιανὸν, ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποδοῦναι αὐτῶν τοὺς οἴκους. ὡς γοῦν εἶδον τοὺς πυλαιῶνας, καὶ τὰς αὐλὰς, καὶ τὰς ἀνόδους ὁμοίας ταῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὰ μέτρα, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὴν ἀπόβλεψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι ἐκ φαντασίας εἰς τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμελίας αὐτῶν, ἐξεπλάγησαν. ἐρωτήσαντες δὲ τὰς ἑαυτῶν φαμελίας, καὶ μαθόντες ἀκριβῶς, τότε ἐπίστευσαν ὡς οὐκ ἐστὶ φάντασμα, ἀλλὰ φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι ἄκοντας, καὶ μὴ

βουλομένους ᾤκησεν ἐνταῦθα. Magnus autem Constantinus cum vellet suam civitatem Byzantium maxime à Romanis habitari, annulos cujusque viri occulte accepit & misit ipsos contra Persarum regem, qui vocabatur Sabarus, quatuor magistros, Adum, Protasium, Scolimbrum, Philoxenum, & octo patricios, Probum, Dominum, Darium, Maurum, Rhodanum, Saltionem, Modestum Præfectum, Eubulum, cum Magno exercitu in Persiam misit, ubi sedecim menses commorabantur. Magnus vero Constantinus legatis Romam missis, uxores ipsorum, liberos & familias vocavit. Constituit etiam opifices, ut domos ipsorum & loca singula, ubi & quomodo sitæ essent, in orane maritima vel continente, ut formam structuræ, & quales gradus essent tortuosi observarent. Assumtis ergo secum familiis vocatorum, Byzantium redierunt, ibique singula simili modo condiderunt, in iisque familias ipsorum habitare jusserunt. Cum itaque ex Persia potiti victoria rediissent, & trecenta sexaginta quinque centenaria allata recepissent, imperator eos convivio excepit, illisque dixit, Vultis abire Romam? probans eos. Illi autem dixerunt, se ante duos menses non reversuros. Imperator vero dixit, Vesperi dabo vobis ædes vestras. Iusserat enim Euphrati accubitori suo, qui & Magnum Constantinum Christianum effecerat, ut unicuique ædes suas restitueret. Vt igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram & for-

& formam, altitudinem, & prospectum fenestrarum Romanis similes, putabant se per somnium esse Romæ. Cum vero & familias suas invenirent, obstupescebant. Et cum interrogarent suas familias, & penitus intelligerent, crediderunt non esse phantasiam, sed prudentiam imperatoris, quod invitos & nolentes degere hic jusserit.

Sed & fictis annulis interdum fraudem esse factam legimus: quomodo Sextum Tarquinii Superbi filium, qui Gabiis erat, literas fictas & *patris sigillo obsignatas*, σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι, domi Antistii Petronis, qui præcipuæ apud Gabinos dignitatis erat, per ejus servos pecunia corruptos deponendas curasse, ut illum, quem sibi obstare videbat, proditionis convictum è medio tolleret, & Gabios in suam potestatem redigeret, auctor est Dionysius Halicarnassæus lib. 4. Haud dissimili dolo Siseni Persæ exitum machinatus est Alexander Macedo, de quo Curtius lib. 3. cap. 7. *Erat in exercitu Regis Sisenes Perses, quondam à Prætore Ægypti missus ad Philippum, donisque & omni honore cultus exilium patria sede mutaverat. Secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam annulo, cujus signum haud sane notum erat, tradidit. Naburazanes Prætor Darii miserat eam, hortabaturque Sisenem, ut dignum aliquid nobilitate ac moribus suis ederet,*

(alii legunt, auderet) *magno id ei apud regem honori fore. Has literas Sisenes, ut pote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit, sed cum tot curis, apparatuque belli regem videret urgeri, aptius subinde tempus exspectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit: namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti annuli sigillo impresso, Siseni dare jusserat ad æstimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, & in agmine à Cretensibus, haud dubie jussu Regis occisus est.* Nec contentus hoc in vili peregrini capite facinus admisisse, eadem postea fraude in Parmenione, Macedonum suorum facile Principe usus est, namque epistolam Philotæ nomine ad Parmenionem patrem scriptam, ejusdem signo obsignavit. Curtius lib. 7. cap. 2. *Ad Parmenionem quoque epistolas feres, unam à me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in meâ potestate est. Pater credet à filio impressum, sic, cum te viderit, nihil metuet.*

Hujusmodi fraudis suspicionem ut à se prorsus removerent Ægyptii, post cæsum Pompejum annulum ejus Cæsari tradendum curarunt. Aurelius Victor de viris illustribus capite 77. *Caput ab Acchilla, Ptolomæi satellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Cæsari præsentatum est. Qui non continens lacrymas, illud plurimis*

& re-

& pretiosissimis odoribus cremandum curavit. Eadem quoque ratione Vitalianum præfectum prætorio occisum tradit Jul. Capitolinus in Gordianis tribus: *Fictæ sunt literæ Maximini, signatæ quasi ejusdem annulo, & missi cum quæstore milites, qui eas ferrent, addentes quædam propter literas, secreto esse dicenda. Longam igitur porticum petierunt, & cum ille ea, quæ sibi erant secreto dicenda, perquireret, hortantibus ut prius signum inspiceret Epistolæ, dum considerat, interemptus est. Persuasum deinde est militibus, jussu Maximini Vitalianum interemptum.* De hujusmodi crimine falsi à legatis Græcis commisso Guntherus lib. 5. Ligurini v. 368.

Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Ausonias urbes Hetruscaque regna tenenti
Attulerant, Friderice, tibi, gentilibus usi
Fraudibus, impressas falso sub nomine Regis
Mendaces chartas sibi confecere sigillo.

Tale quid sibi quoque accidisse à quodam falsario conqueritur S. Bernhardus Epistola CCLXXXIV. ad Eugenium Papam: *Periclitati sumus in falsis fratribus & multæ literæ falsatæ sigillo nostro in manus multorum exierunt, & quod magis vereor, etiam usque ad nos dicitur falsitas pervolasse. Hac necessitate abjecto illo novello,* quod

quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem noſtram & nomen. Figuram aliam tanquam ex noſtra parte jam non recipiatis, niſi forte pro Epiſcopo Clarimontis, cui ſub altero ſigillo literas, cum nondum iſtud haberem. Atque hujuſmodi crimen falſi à ſe non eſſe commiſſum cum indicare Ovidius vellet, ſic l.2. de Ponto Elegia 9. loquitur:

Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella
Mendacem ceris impoſuiſſe notam.

Vel ut JCtorum princeps Cujacius teſte Grutero lib 3. Suſpicionum cap. 8. diſtichon in MSS. invenit:

Nec mea convicta eſt fallaci gemma ſigillo
Mendaces linis impoſuiſſe notas.

De falſis literis adulterino T. Quinctii annulo obſignatis vid. Fragm. Polybii lib. 46. cujus meminit Rutgerſius lib. 1. var. lect. c. 1. Dicta autem fuerunt hæc ſigna *Adulterina.* Feſtus: *Adulterina ſigna dicuntur alienis annulis facta.* L. 30. D. Ad leg. Corneliam de falſis: *Lege Cornelia teſtamentaria obligatur, qui ſignum adulterinum fecerit, ſculpſerit.* l. 4. Inſtitut. de publ. judiciis. §. 7. Ad hujuſmodi fraudem igitur cavendam Solon legem tulit, ne liceret annulario retinere ſigillum annuli venditi, teſte Laërtio: Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. Ratio legis erat, ne poſ-

ſet

ſet ὁ δακτυλιογλύφος alio facto ſimili annulo fraudem ei facere, cui priorem vendidiſſet.

Quare cum adeo in proclivi ſit crimen falſi per alterius annulum committere, cavendum, ne veniat in poteſtatem eorum, qui illo poſſint abuti. Atque hæc mihi cauſa videtur fuiſſe cur Sextus Pompejus, pugnâ navali victus & fractus in miſerabili fuga annulos ſuos in mare abjecerit, ut narrat Suetonius lib. 4. cap. 8. *Quippe modo trecentarum quinquaginta navium Dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, exſtincto Prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens atque reſpectans.* Itemque Petronius, qui flagitia Principis ſub nominibus exoletorum feminarumque & novitate cujuſque ſtupri perſcripſerat, atque obſignata miſerat Neroni, annulum fregit, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula, ut ait Tacitus lib. 16. Annal. c. 19.

Sed nec temere quibuſlibet tabellis Annulus imprimendus eſt. Magnum enim levitatis & ſupinæ negligentiæ indicium eſt, præſertim in principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expenſa annulo obſignare, vel annulum ſignatorium temere cuivis committere: quod Cicero Qu. Fratri ſtudioſe cavendum monet in elegantiſſima illa & plane aurea, quam ad ipſum Aſiæ minoris rectorem ſcripſit, Epiſtola; his verbis: *Sit*

annu-

annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu: non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ. Hoc enim ſentit Cicero, quemadmodum Turnebus libro 27. Adverſar. cap. 1. interpretatur, ne paſſim ſinat annulum ſuum à quovis, ut domeſtica vaſa, tractari, vulgoque & temere ſine delectu quidvis obſignari, ſed eo ſolus utatur, alius non abutatur, ſoluſque, quod jus faſque ſit, annulo ſignet. Vas igitur eſt, ut ſi Græce σκεῦος diceres. Vaſorum autem in domeſtica familia uſus eſt communis. Hic verus eſt, meo quidem judicio, hujus loci ſenſus: quanquam Franciſcus Robortellus libro 2. Emendationum cap. 17. contra P. Manutium contendit eſſe legendum *vas aliquis*, ita, ut *vas vadis* non pro vaſe accipiatur, ſed pro ſponſore, quaſi dicat Cicero: videndum tibi eſt, ô Quinte ne annulus tuus ſit tanquam vas aut ſponſor alienæ voluntatis, id eſt, ne aliquis tuorum quæſtum hâc ratione faciat in provincia, dum annulo tuo prætorio multa obſignat, te inſciente, corruptus largitione alicujus provincialis. Fuiſſet igitur tum annulus tuus vere ſponſor ac vas voluntatis alienæ, id eſt, eorum qui pecunia corrupti erant. Nam ſicuti creditores vadem poſtulant: ita illi provinciales, ne temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant, ſe obſignaturos prætoris edictum aut interdictum aliquod, poſtulabant

ante

ante vadem ac veluti ſponſorem aliquem. Is autem erat annulus propprætorius. Obſignationem autem ubi viderant, ſe decipi poſtea poſſe non credebant. Nam vulgo ſi habemus manum & ſigillum alicujus, tum dicimus nos vadem ſeu fidejuſſionem ſufficientem habere. Ita accipit & emendat hunc locum Fr. Robortellus. Sed cum lectio uſitata ſententiam contineat nec ineptam, nec inſulſam, imo vero prudentiæ & gravitatis plenam, cauſæ nihil eſt, cur ab ea ſit recedendum.

Ceterum cum quanto periculo conjunctum ſit, ſi principes viri decretis, tabulis, vel literis non lectis, nec diligenter ponderatis annulum ſignatorium ſtatim imprimant, vel ſaltem, quod idem eſt, ſubſcribant, teſtatur exemplum Theodoſii II. Imp. cujus cum tanta eſſet in obſequendo quibuſlibet facilitas, ut ſæpe literis non lectis manu ſua ſubſcriberet, Pulcheria ejus ſoror callide ſe munus petere ſimulans, per literas poſcebat ſibi in ſervitutem tradi Eudoxiam conjugem, quam impenſe ab ipſo diligi non ignorabat. Quas cum ille non lectas ſubſcriptione confirmaſſet; ſoror monſtratis & lectis literis, acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior eſſet, graviter ac amice monuit, teſte Suida in voce πουλχερία: ubi de Theodoſio ſic loquitur: Ὁ δὲ φύσει νωθρός τε καὶ ἀπερίσκεπτος, ἐς πάντα μὲν ὑπεῖρχε, μάλιστα δὲ

εἰς τοὺς ὑποβάλλοντας αὐτῷ χάρτας ἀπαραγνώστως ὑπέγραφεν. ὅπερ ἡ σωφωτάτη γνοῦσα ποτὲ Πουλχερία, σοφῶς ὑπῆλθεν αὐτὸν δωρεὰν ὑπολαβοῦσα δῆθεν πρὸς δουλείαν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν. ἣν καὶ καθυπογράψας μὴ πρότερον ἀναγνοὺς, ὕστερον δεινῶς ἀνεδίζετο παρὰ τῆς Πουλχερίας. Vide & Nicephorum l.4. c.23. Socratem lib.7. cap.22. Theodoretum lib.5. c.36. Eandem levitatem in Imperatore Alexio Comneno perſtringit Nicetas libro 1. ubi ait, illum in honoribus conferendis adeo facilem fuiſſe, ut quodcunque ſcriptum quis ipſi porrexiſſet, id è veſtigio ſubſignaretur, ſive inepta dictione conſtaret ſive qui id obtulerat peteret, ut terra quidem navigaretur, mare autem araretur, & montes in medium mare transferrentur, vel, ut eſt in fabulis, Athon Olympo imponeretur. Verba ejus hæc ſunt: ὃ γὰρ τις προσενέγκε χάρτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, κἂν σολοίκως εἶχε τῆς φράσεως, κἂν ὁ προτείνων ἐδεῖτο ναυτίλλεσθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν θάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν (ὡς ὁ μῦθος βούλεται) Ὀλύμπῳ Ἄθων ἐπανατίθεσθαι. Idipſum etiam tanquam crimen Fridericus I. objecit Papæ Adriano IV. apud cujus legatos cum multa paria literarum reperta eſſent, & ſchedulæ ſigillatæ ad arbitrium eorum ſcribendæ adhuc, quibus per ſingulas Eccleſias Teutonici re-

gni

gni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus asportare, cruces excoriare nitebantur, ne ultra procedendi facultas daretur, Imperator eadem, qua venerant, via ad urbem illos jussit redire, ut patet ex Epistola Friderici Barbarossæ ad principes Imperii, quæ extat inter constitutiones imperiales à Nob. & Cl. V. Melchiore Haiminsfeldio Goldasto collectas, pag. 60. Atque hæc fuit una ex causis, cur Wenceslao imperium ademptum: ut testatur sententia Exauctorationis Wenceslai Rom. Regis à principibus Electoribus Imper. Ita & pronunciata Anno cIↃ cccc. *Præterea membranas perplures nudas rasasque, suæ tamen majestatus sigillo munitas amicis pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum aliis, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt sub regio sigillo quod scribere vellent, licuit. Qua ex re ob sacri Romani Imperii jurium & emolumentorum damnosam imminutionem, & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.*

Solet etiam in obsignando hæc fraus interdum committi, ut aliud pro alio obsignetur, & id quod obsignatum est, illis perniciem afferat, quod salutem sibi laturum arbitrabantur. Quo dolo Pharnabazus imposuit Lysandro Lacedæmonio, qui *præfectus classis cum in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum*, pe-

tiit

tiit à Pharnabazo, ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim ejus autoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur: librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. Quem cum legisset, probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine ut discerni non posset, signatum subjecit, in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. Hinc Lysander domum quum redisset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quæ voluerat, dixerat: testimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro quum Ephori cognovissent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator, ut ait Æmilius Probus. Vide & Plutarchum in vita Lysandri. Interdum etiam fraus fraudi opponitur: ut litteris damnosis salutiferæ substituantur. Ferunt enim Conradum II. Imperatorem valde severe animadvertisse Imperii sui tempore in pacis publicæ violatores, cujus severitatem cum Lupoldus quidam Comes, criminis dicti reus admodum metueret, secessisse eum cum uxore in solitudinem, & sylvam quandam longe ab hominum oculis & consuetudine remotam, ibique in tuguriolo quodam aliquamdiu latitasse. Non multo post contigisse,

tigiſſe, ut illis in locis venatui indulgeret Imperator, cumque aberraſſet in ſectando feras ardore à ſuis, & nox illum præter opinionem corripuiſſet, forte ad illud Comitis tuguriolum deveniſſe, ibique noctem illam manſiſſe. Eadem nocte Comitis latitantis uxorem maſculum peperiſſe, eoque recens à partu vagiente, vocem de cælo auribus Imperatoris adlapſam hujus argumenti: Infans hic, ô Imperator, tibi quandoque gener erit & hæres. Eamque vocem cum tertium rediiſſet, terruiſſe Imperatorem, itaque primo diluculo ſurrexiſſe, & inventis duobus ex ſuis, qui Imperatorem in ſylvis perſecuti fuerant, ſerio injunxiſſe, arriperent recens natum infantem, confeſtimque necarent, Famulos paruiſſe jubenti, puerumque parentibus ereptum cum jam jam necaturi eſſent, blandum adeo ipſis arriſiſſe, ut in necem ejus durare non valuerint, itaque in arbore repoſuiſſe vivum, atque ut fidem occiſi infantis Domino facerent, cor lepuſculi, tanquam infantis eſſet, attuliſſe. Illis digreſſis tranſiviſſe ibidem alium quendam Ducem, & ex vagitu infantem in arbore reperiſſe, relatumque domum aluiſſe pro ſuo. Multo poſt tempore divertiſſe Imperatorem ad illum Ducem, & adoleſcentem hunc conſpexiſſe, de natalibus ejus inquiſiſſe, & cum ambigue reſponſum eſſet, pro eo habere cepiſſe, qui erat,

quem-

quemque olim necandum famulis tradidiſſet. Aucta ſuſpicione nec minus metu veteri animum ſubeunte petiiſſe illum à Duce puerum miniſteriis ſuis & tandem impetraſſe. Inde literas ſtatim ad reginam concepiſſe, quibus præcipiebat, ut cum primum litteras accepiſſet, earum bajulum vitâ exigi juberet, litteraſque illas adoleſcenti ad Reginam perferendas tradidiſſe. Adoleſcentem literas acceptaſſe, inque viam ſe dediſſe, cumque itineris ratione in domo Sacerdotis cujuſdam nocte ingruente hoſpitari neceſſe habuiſſet, Sacerdotem curioſum, quid rerum literis regiis contineretur, ſcire voluiſſe, itaque eas aperuiſſe, cumque mortem miſerrimi adoleſcentis illis contineri intellexiſſet, numine vel miſericordia motum alias literas & quidem contrarii ac longe diverſi argumenti ſubſtituiſſe: cum primum videlicet literas regina reſignaſſet, filiam adoleſcenti ferenti illas matrimonio copularet, ſic jubere ſe, nec ceſſationem illi è bono fore. Illas adoleſcentem tuliſſe, reginamque dicto audientem fuiſſe. Regem, ubi, quid factum, edoctus eſt, initio quidem fremuiſſe, demum vim fati ineluctabilem animo revocantem, in eo quod accidiſſet, quieviſſe.

Hanc Hiſtoriam debemus Michaëli Piccarto amico noſtro, dum vivebat, ſummo, qui eam, ex Viterbienſi, & Rolewincho, Obſervationum ſuarum Hiſto-

rico-

rico-Politic. Dec. 16. capite 9. intexuit. Huc refero & falſas iſtas literas falſo Reginæ Berengariæ ſigillo munitas, quibus Comes Alvarus Alphonſo Regis Caſtellæ filio Enrico, Berengariæ Fratri vitæ inſidias ſtruxit. Hiſtoriam nobis ſuppeditat Rodericus Toletanus lib.9. c.2. ac 3.

Cum enim Alphonſus relicto prænominato Filio Enrico, parvulo admodum, poſt mortem patris ſtatim ad regni faſtigium evecto, diem obiret, ac Comes Alvarus novi hujus Regis cuſtodiam, abdicata Regina Berengaria, Regis Sorore (cui alias & cuſtodia Regis & Regni conceſſa erat) in ſe transferret & una cum Rege peragratis Regni ditionibus Maquedam, quæ eſt oppidum in Diœceſi Toletana, veniſſet, Regina Berengaria nuncium miſit de fratris ſtatu, (ſunt verba Toletani) clanculo percunctari. Erat enim ſollicita, eo quod à Comite Alvaro negligentius ſervabatur. Et cum Comes Alvarus de nuntio comperiſſet, fecit ſcribi literas impoſturæ, & falſo ſigillo Reginæ nobilis intercludi, in quibus continebatur, quod Regina nobilis ſcribebat aliquibus de Conſilio magnatum de campis, ut cum toxico ſibi miſſo fratri ſuo exitiale poculum propinarent, ut ſic puerum ad ſororis odium gravius provocarent, & hominem continuo ſuſpenderent. Sed cum labia malignorum (ſunt verba Toletani) tibi velut ebria mentiantur;

tur; qui Susannam à falso testimonio liberavit, Reginam nobilem & innocentem, ab imposturæ mendacio liberam declaravit, &c.

CAP. XV.

De discrimine Annulorum. Aureos gestare licuisse primum Legatis: deinde Senatoribus, mox & Equitibus, qui annulo à plebe distincti. Triumphantes ferreum retinuisse. Equitibus etiam militiæ fuisse jus aureorum annulorum, contra Lipsium ostenditur: non autem militibus gregariis, quibus id primum Severus Imp. indulsit. Plebeiis argenteos in usu fuisse videri: ferreos servis, quorum fraus, & occulta superbia in annulis indicatur.

HActenus de annulorum usu, qui in signando: nunc ostendemus annulos etiam fuisse peculiare ornamentum & insigne, quo status hominum olim & ordines Romæ distinguebantur. Ex auro, argento, ferro factos esse annulos, supra diximus. Ex his ferreorum usus apud Romanos erat antiquissimus. Nam primis ejus Reipub. temporibus, ne Senatori quidem jus erat gestare aureum annulum, sed his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri essent, annuli aurei publice dabantur, *Credo*, inquit Plinius, *quoniam ita exteris honoratissimi intelligebantur*. Atque hi ipsi legatione perfuncti annulo publice accepto, in publico tantum utebantur, intra domos vero ferreis, teste Plinio

Plinio libro 32. cap. 1. Etsi autem paulatim non solum Senatores, verum etiam Equites aureos annulos usurparunt; fuisse tamen memoria avorum etiam inter Senatores nonnullos, qui *præura quoque functi in ferro consenuerint*, tradit idem Plinius: qui etiam auctor est, Divo Augusto decurias ordinante, *majorem partem judicum in ferreo annulo fuisse*. Imo vero ipsi Triumphantes retinuerunt vestigia priscæ simplicitatis. Nam ferreo annulo usos fuisse Romanos Imperatores, cum curru auro gemmisque magnifice ornato de hostibus victis triumphantes in Capitolium inveherentur, auctor est idem Plinius d. l. *Vulgoque sic triumphabant, & cum corona ex auro Etrusca sustineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æqua fortuna & triumphantis, & servi coronam sustinentis. Sic triumphavit de Iugurtha C. Marius, aureumque non ante tertium consulatum sumsisse traditur.* Verum hoc præter communem morem fiebat, & ad retundendam triumphantis arrogantiam. Nam alias certum est, Senatoribus primum, mox & Equitibus jus aureorum annulorum fuisse: quibus tamen *non licebat annulis uti, nisi à prætoribus donati fuissent*, ut ait Acron ad Horatii Sat. 5. lib. 2. Prima mentio annulorum aureorum, quibus quidem Romani usi sint, extat apud Livium lib. 9. in actis anni ab urbe condita quadringente-

 simi

simi trigesimi secundi, Caudinâ pace infamis, ubi narrat ob deditionem tam fœde factam Romæ extemplo sine ulla publica auctoritate concessum in omnem formam luctus esse, *tabernas circa forum clausas, justitiumque in foro sua sponte cœptum prius, quam indictum, latos clavos, annulos aureos positos.* Sed à quibus annuli aurei positi sint non addit. In fine autem ejusdem libri in actis anni 449. tradit idem Livius, *plerosque nobilium annulos & phaleras deposuisse*, hac causa motos, quod Cn. Flavius libertino patre genitus & CL. Appii Scriba, qui jus civile repositum in penetralibus Pontificum evulgaverat, & fastos circa forum in albo proposuerat à turba forensi Ædilis curulis creatus esset. Ceterum Plinius, qui procul dubio veterum annales diligentissime super hac re consuluit, id solis Senatoribus adscribit: *Quo facto*, inquiens, *tanta Senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abjectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosque qui & Equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Est enim adjectum hoc quoque, sed & Phalera posita, propter quæ nomen Equitum adjectum est.* Mox autem subjungit: *Annulos quoque depositos à nobilitate, in Annales relatum est, non à Senatu universo.* Quæ verba dum recte considero, & cum Livianis contendo, facile adducor in illam sententiam, ut existimem so-

nobiles & quidem eos tantum, qui in
atum allecti erant, aureis annulis usos
e. Atque hos annulos Senatus, tan-
am dignitatis suæ insignia retinebat,
m post cladem Cannensem in summa
arii inopia, ut ad æmulandum animos
imum equestris ordinis, dein reliquæ
bis excitaret, omne suum aurum, ar-
ntum, æs signatum in publicum con-
rret. De qua re Livius lib.26. in ora-
ne Levini Consulis, *Itaque ut classem
beat, quam ornare volumus, Populus
manus, privatos sine recusatione remiges
re, nobismet ipsis primum imperemus:
rum, argentum, æs signatum omnes sena-
es crastina die in publicum conferamus,
ut annulos, sibi quisque & conjugi &
eris & filio bullam: & quibus uxor filiæ-
sunt, singulas uncias auri, pondo relin-
ant argenti.* Flor. lib.2. cap.6. *Opes suas
ens Senatus in medium protulit, nec præ-
quod in bullis singulis atque annulis erat
icquam sibi auri reliquere.* Huc respexit
gustinus lib.3. de Civit. Dei cap.19.
*m etiam stipendiis sufficiendis cum de-
isset ærarium, in usus publicos opes ve-
re privatæ, adeo unoquoque id quod ha-
it conferente, ut præter singulos annulos
reos, singulasque bullas, miserabilia di-
itatis insignia, nihil sibi auri Senatus
se, quanto magis ceteri ordines tribusque
linquerent.* Quod autem paulo ante
em Plinius affirmat, hoc primum esse

vestigium aureorum annulorum, in eo videtur memoria lapsus, si modo vera sunt, quæ de positis ob pacem Caudinam annulis Livius commemorat.

Postillâ vero etiam Equites usurpare cœperunt. Nam secundo bello Punico Annibalis frater Mago nuncius victoriæ, quam Pœni ad Cannas obtinuerant, Carthaginem missus cum res gestas in Italia exposuisset, *ad fidem tam lætarum rerum* (verba sunt Livii lib. 23.) *effundi in vestibulo curiæ jussit annulos aureos, qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium super tres modios explesse, sint quidam auctores. Fama tenuit, quæ propior vero est, haud plus fuisse modio. Adjecit deinde verbis, quo majoris cladis indicium esset, neminem nisi equitem atque ipsorum primores id gerere insigne.* Tertullianus Apol. 40. *Annibal apud Cannas per Romanos annulo. cædes suas modio metiebatur.* Vide & Augustinum de Civit. Dei lib. 3. cap. 19. Ex illo igitur tempore Annulus aureus peculiare Equitum erat ornamentum, quo a plebe distinguebantur. Plinius lib. 33 cap. 2. *Annuli distinxêre alterum ordinem à plebe, ut semel cœperunt esse celebres, sic ut tunica ab annulis Senatum tantum.* Quod vero Isidorus liberis omnibus aureum annulum tribuit, libertinis argenteum, distinctio non videtur vera. Verba ejus sunt *Annulum aureum neque servus neque libertinus gestabat in publico, sed annulo au-*

re-

reo liberi utebantur, libertini argenteo, servi ferreo. Falsa inquam, hæc est Isidori distinctio. Nam inter omnes liberos soli Equites Senatoresque hoc jure aureorum annulorum gaudebant. Dion lib. 48. in actis anni 716. οὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων οὐχ ὅτι τῶν δουλευσάντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρῳ φύσει τραφέντων δακτυλίοις χρυσοῖς, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων χρῆσθαι ἐξῆν. *Apud antiquos Romanos non modo liberto, sed nec ingenuo quidem illi aureo annulo licebat uti, nisi Senator esset aut Eques.* Planum est hoc ipsum ex eo, quod Plutarchus narrat, Cornuti servos, cum herum suum occultassent, plebeii hominis cadaver ad rogum extulisse, eique annulum aureum induisse, ne Marii satellites, à quibus ille ad cædem conquirebatur, alium pro Cornuto exportari suspicarentur. Verba Plutarchi crudelissimam illam cædem à Cinna & Mario Romæ factam describentis in Mario hæc sunt. Ἄξιον οὖν ἄγασθαι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπιδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις καὶ κοσμίσαντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. Quomodo enim ista suspicio hac ratione tolli potuisset, si plebi æque ac Equitibus aureorum jus annulorum fuisset? idem confirmat Appianus, qui lib. 2. ἐμφυλίων narrat, Tribunos plebis ob cædem Clo-

dii tumultuantes, cum armata multitudine in forum irruisse, & obvios quosque trucidasse, ac præsertim eos, ὅσοι ταῖς ἐσθῆσιν ἢ σφραγῖσι ἀπὸ χρυσοῦ διέφερον. *qui vestitu annulisque aureis ab aliis distabant.* Neque tamen verisimile est Equites Romanos domi quidem jus aureorum annulorum habuisse, sed militiæ non habuisse. Id enim diserte pugnat cum historia de trimodiis annulorum ab Annibale Carthaginem missis, cujus paulo ante facta est mentio. Nec audiendus est Lipsius in Electis lib. 2. cap. 8. qui existimat hanc severitatem statim à bello Punico secundo introductam esse, propterea quod Appianus in bello Punico tertio militibus omnibus annulos aureos adimat præter Tribunis. Appiani locus in Libycis hic est: Ἀχθομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ τῶν πεσόντων ἀταφίᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς χιλιάρχοις, ὁ Σκιπίων τινὰ λύσας τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμψε πρὸς Ἀσδρούβαν καὶ παρῄτει θάψαι τοὺς χιλιάρχους. ὁ δ᾽ ἐρευνησάμενος τοὺς νεκρούς, (ἀπὸ τῆς σφραγῖδος εὑρὼν (χρυσοφοροῦσι γὰρ τ στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων) ἔθαψεν αὐτούς. εἴτε τὸ ἔργο ἀνθρώπειον καὶ κοινὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἡγούμενος, εἴτε τὴν Σκιπίωνος δόξαν ἤδ δεδιώς τε καὶ θεραπεύων. id est, *Cum omnes moleste ferrent relictos inhumatos milites, præcipue Tribunos, Scipio captivum quendam solutum vinculis misit ad Asdrubalem, rogans ut sepeliret Tribunos; il*

qua

quæſitos inter cadavera & aureorum annulorum agnitos indicio (hi enim differunt à vulgo militum ferreos geſtantium) ſepeliit; ſive humanum hoc ratus & à belli jure non alienum : ſive metuens jam tum Scipionis gloriam & tantum virum hoc officio demereri cupiens. Verum hæc verba [τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων] non niſi ad pedites & gregarios milites producenda ſunt, ut ipſe Lipſius poſtea de Militia lib. 2. Dialog. 9. recte monuit. Nam equites pari pene loco & dignitate erant cum Tribunis: atque ideo etiam cum militarent, aureis annulis utebantur. Nec patrocinatur ſententiæ Lipſii Suetonius, qui in Galba cap. 10. narrat, *delegiſſe eum Equeſtris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum uſu Evocati appellarentur, excubiaſque circa cubiculum ſuum vice militum agerent.* Nam non tam de retentione annulorum Suetonius, ut inſolens & præter communem morem, notat, quam quod Equeſtris ordinis juvenes vice militum excubias circa cubiculum Principis agerent, & quod illi ipſi juvenes appellarentur Evocati, quos conſtat veteranos fuiſſe, gnaros prudenteſque militiæ, qui expletis ſtipendiis ſponte in gratiam Conſulum aut Ducum militiam ſumebant. Tandem vero Severus Imp. recens ad imperium evectus, cum multa alia militibus indulſit, quæ antea non habebant, tum etiam δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε, *au-*

reis annulis uti permisit, teste Herodiano lib. 3. Imo Valerius Aurelianus Imperator diserte mandat Vicario suo inter alia, ut miles *stipendium in baltheo habeat, non in popina: torquem brachialem & annulum apponat*, teste Vopisco. Pag. 302.

Sed nec de argenteo annulo, quem Libertini gestarint, ut Isidorus affirmat, quicquam apud probatæ fidei scriptores me legere memini. Si tamen conjecturis agendum, plebs videtur eo usa esse. Id ut credam movet me Plinius, qui fœminas plebejas sibi compedes (ita annulos appellat) ex argento fecisse asserit, lib. 33. cap. 12. *Argentum succedit aliquando & auro, luxu fæminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat*. Cum enim hîc muliebrem sexum plebejum usurpasse argenteos audiamus, quidni eosdem etiam à virili usurpatos censeamus?

Ferrum autem inter servos hæsit. Plinius cum triumphantibus in digito annulum ferreum fuisse dixisset, subdit, *æqua fortuna triumphantis & servi coronam sustinentis*. Hinc etiam est, quod senex ille amator Stalino apud Plautum Casina Act. 3. Sc. 5. vers. 63. ancillæ Pardaliscæ annulum aureum pollicetur, si quod cupiebat, posset efficere:

—— audin'
Si effexis hoc, soleas tibi dabo & annulum in digito

Au-

Aureum & bona plurima.

Nam habere quidem aureos annulos in peculio suo illis licebat, non vero gestare. Quanquam fuere qui novitio quodam invento aurum ferro solebant superinducere, vel etiam merum purumque aurum decolorare & deformare in modum ferri: atque ita gestabant aurum nec videbantur gestare, cum colore aliquo atro, quod hodieque usitatum, aut fusco id velarent. Ita enim recte interpretatur Lipsius verba Plinii servorum fraudem & occultam in annulis superbiam perstringentis: *Nec non & servitia jam ferrum auro cingunt, alii per sese mero auro decolorant.* Annulus autem hic servis erat ad usum potius, quam ad ornatum, nempe ad signandum. Apulejus lib. 10. *Donec jussu magistratuum ministeria publica contrectatis nequissimi servi manibus annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt.* Sed de ferreis annulis hoc etiam in transcursu notandum, illos contactu magnetis attritos habere vim quandam attrahendi & sese mutuo alligandi; de qua re elegans locus extat apud Platonem in Ione: Εστι γὰρ τοῦτο τέχνη μὲν οὐκ ὂν παρά σοι περὶ Ομήρου εὖ λέγειν (ὃ νῦν δὴ ἔλεγον) θεία δὲ δύναμις ἥ σε κινεῖ ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Ευριπίδης μὲν Μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ, Ηρακλείαν. καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥς τε

δύνασθαι ταυτὸν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους. ὥς τ᾽ ἐνίοτε ὁρμαθὸς μακρὸν πάνυ σιδηρείων καὶ δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται. πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς λίθου ἡ δύναμις ἀνήρτηται. οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτὴ διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτῶται. hoc eſt, *Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modo dicebam, ſed divina vis eſt quæ te movet, ſicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non ſolum ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perinde ut lapis, alios annulos trahere. Vnde longa plerumque concatenatio ferri & annulorum invicem pendet & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur: Ita ipſa Muſa poëtas divino inſtinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur.* De eadem re & D. Auguſtinus lib. 21. de civitate Dei cap. 4. *Magnetem lapidem novimus mirabilem ferri eſſe raptorem. Quod cum primum vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atque ſuſpenſum, deinde tanquam ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque ut ille prior lapidi, ſic alter annulus priori lapidi cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit & quartus. Iamque ſibi per mutua connexis circulis non*

non implicatorum intrinsecus, sed extrinsecus adhærentium quasi catena penderat annulorum.

Cap. XVI.

Annulorum jus fuisse tantum illis Equitibus, qui censum equestrem habebant: quo imminuto annulus deponebatur: quod & inceßione bonorum factum. Quomodo Annuli aurei non solum cum plebe, sed & cum libertinis libertisque fuerint communicati, ostensum. Apud Brachmanas qui aurum in digitis gestarint?

SED redeo ad aureos annulos, quibus Equites fuisse à plebe distinctos dictum est. Neque tamen omnibus Equitibus, sed iis tantum, qui censum equestrem, id est, quadringenta millia sestertiûm habebant, aureos annulos gestare licuit. Id vel ex eo intelligi potest, quod Suetonius in Cæsare cap. 39. de Laberio Eq. Rom. scripsit, eum, cum Ludis postulatu Cæsaris mimum egisset, *donatum ab eodem quingentis sestertiis & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scena per orchestram transiisse.* Vide Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 7. Senecam lib. 7. Controvers. Declam. 3. Atque hæc est causa, cur milites illi, qui magnis præmiis à Jul. Cæsare ad Rubiconem transeundum Arimini sollicitabantur, promissa sibi 40. millia ariolati sint, cum prius falsam de promisso jure aureorum annulorum opinionem concepissent. Sciebant enim aureos an-

nulos & censum equestrem eidem competere nec separari posse. Suetonius in eodem Cæsare cap. 33. *Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam cum in alloquendo exhortandoque, sæpius digitum lævæ manus ostentans, affirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum æquo animo quoque detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur; promissumque jus aureorum annulorum cum millibus quadringentis fama distulit.* Istam aureorum annulorum, cum adjuncto censu equestri, donationem olim usitatam, suo seculo in desuetudinem abiisse lamentatur Martialis lib. 14. lem. 120. ubi annulos ita loquentes inducit:

Ante frequens, sed nunc rarus nos donat amicus:
Felix, cui comes est, non alienus eques.

Ante dicit solitos esse divites multis censum equestrem supplere, annulosque aureos dare, qui equitum erant gestamina, quod ætate sua rarum queritur. Veruntamen felicem dicit qui comitem habet equitem: non alienum sed suum, id est, quem ipse sua liberalitate equestri censu donato equitem fecerit. Turnebus lib. 9. cap. 24. Ad hunc morem respexit eumque perstrinxit Arnobius lib. 4. adversus gentes: *Quis ad extremum Deam Pecuniam esse*

esse credat, quam velut maximum numen vestræ indicant literæ, donare annulos aureos, loca in ludis atque in spectaculis priora, honorum suggestus summos, amplitudinem magistratus & quod maxime pigri ament, securum per opulentias otium? Eundem vero annulum Equites non nisi re decocta vel censu imminuto deponebant, vel oppignorabant vel etiam vendebant. Martialis lib. 8. Epigr. 5.

Dum donas, Macer, annulos puellis;
Desisti, Macer, annulos habere.

Et lib. 2. Epigram. 57.

Quem grex togatus sequitur & capillatus
Recensque cella linteisque loricisque
Oppignoravit ad modo Claudii mensam
Vix octo numis annulum unde cœnaret.

Juvenalis Sat. 9.

Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Annulus & digito mendicat Pollio nudo.

Turpi itidem judicio damnatos & ordine motos equites aureorum annulorum gestatione abstinuisse, argumento est Arellius Fuscus, de quo Plinius lib. 32. cap. 12. *Argentum succedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tritior vetat. Vidimus & ipsi Arellium Fuscum, motum equestri ordine, ob insignem cum celebritate affectationem adolescentum scholæ, ex argento annulos habentem.* Qui locus in

edi-

editione Dalecampii, & Elzeviriana, ſenſu, ut opinor, clariore, ita legitur: *ob inſignem calumniam, (quod) cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſcholæ, &c.* In ceſſione quoque bonorum olim, quæ ex lege Julia fiebat, inter alias rerum & verborum ſolemnitates in ea uſurpari ſolitas (quæ tamen cujuſmodi fuerint hodie ignoratur) etiam hanc fuiſſe, ut annuli & alia, quæ dignitatis alicujus, & ordinis eſſent inſignia, ſolenni ritu deponerentur, recte ſuſpicatur CL. & ingenioſiſſimus Scipio Gentilis, noſter, dum vivebat, amicus, ex hoc loco Apuleii in Apologia. *Lex*, inquit, *negat poſſe diſſolvere: annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abjicit: cum creditoribus depaciſcitur.* Quanquam tale quid in ceſſione bonorum uſitatum fuiſſe etiam tempore Ciceronis, colligere eſt ex oratione illius, quam habuit pro Sex. Roſcio Amerino, in qua Chryſogonum his verbis compellat: *Rogat oratque te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in rem ſuam convertit, ſi nulla in re te fraudavit, ſi tibi optima fide ſua omnia commiſit, adnumeravit, appendit, ſi veſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumque dedit, &c. Vt ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.* Nec incommode huc trahi poteſt illud Cæſaris factum, cujus paulo ante facta eſt mentio, qui *ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus*

surus esset, annulum quoque æquo animo detracturum sibi, arrecto digito affirmabat.

Erat igitur Equestris equidem ordinis insigne annulus aureus: interdum tamen factum, ut etiam è plebe aliqui eo à magistratibus donarentur. Testatur id Cicero lib. 3. in Verrem. *Sæpe nostri Imperatores superatis hostibus optime Repub. gesta, scribas suos annulis aureis in concione donaverunt.* Et paulo post, ubi reprehendit Verrem, quod Scribæ suo, quem prius mirum in modum locupletaverat, talem annulum dedisset, recitat solennia illa verba, quibus in donatione aureorum annulorum Romani utebantur: *Annulo est aureo Scriba donatus & ad eam donationem concio est advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisque detraxerant, ut esset unde Scriba tuus hoc tuum munus & beneficium tueretur? Quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? Illa scilicet vetus, atque imperatoria?* Quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari; *Cujus ne mentio quidem te Prætore ulla facta est: an illa?* Quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate ac turpitudine defuisti, omnibusque in iisdem flagitiis mecum & in legatione & prætura & hîc in Sicilia versatus es; ob hasce res quoniam te locupletavi, hoc annulo au-

reo

reo dono. *Vera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus iſtum virum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum teſtem virtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ judicamus.* Clarum id & ex Inſcriptione vetere, quæ decimo ab Ebora lapide:

D. M. S.
C. ANTONIO. C.F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OD. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR
MATER P. C.

Hoc honore Sylla Roſcium comœdum affecit, Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 10. *Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem Dictatore donatus eſt.* De C. Julio Cæſare, qui Laberium quantumvis Equitem aureo annulo donavit, paulo ante diximus. Ejus vero exemplo etiam Balbus Quæſtor *ludis, quos Gadibus facit, Herennium Gallum hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum in* XIV. *ſeſſum deduxit: tot enim fecerat ordines equeſtris loci*, ut ſcribit Aſinius Pollio ad Ciceron. lib. 10. Epiſt. 31.

Atque hoc jus aureorum annulorum ſolis ingenuis concedi ſolebat à magiſtratibus ante tempora Auguſti. Hic primus eodem honore inſigniviſſe legitur Menam

& Ant.

& Ant. Musam libertos: Menam quidem ob id, quod Sex. Pompejo relicto ad Augustum cum classe & exercitu confugisset. Dio lib. 48. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος ἀσμένως ἰδὼν οὔτε ἐξέδωκεν ἐξαιτηθέντα καὶ προσέτι καὶ ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε. hoc est, *Cæsar Menam libentissime accepit, neque dedidit Pompejo postulanti & magno insuper in honore habuit, annulisque aureis decoravit, & in Equestrem ordinem adscripsit.* Ant. Musam vero, quod ejus opera ex ancipiti morbo convaluisset. Dio lib. 53. Καὶ αὐτὸν μηδὲν ὅ, τι μηδὲ τῶν πάνυ ἀναγκαίων ποιεῖν δυνάμενον, Ἀντώνιος Μούσας καὶ ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλά, καὶ τὸ χρυσοῖς δακτυλίοις (ἀνελεύθερος γὰρ ἦν) χρῆσθαι. τήν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις ἔλαβεν. hoc est, *Antonius vero Musa, cum nihil Augustus eorum, quæ maxime ad donationem opus erant, posset facere, lavacris frigidis, frigidisque potionibus, sanitati restituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Augusto & Senatu multa, ususque annuli aurei, (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa.* Eadem Zonaras lib. 2. Gestarunt tamen etiam Prisci Medici annulos. Quid enim aliud esse putabimus

bimus illa πλεγμάτια, οἷς οἱ ἰατροὶ, οἱ ἀρχαῖοι τοὺς δακτυλίους ἐνέβαλον apud Arist. lib. 4. Pact. Animal. 9. quam annulos?

Ceterum cum annulorum usus increbesceret, & cum vilibus etiam personis communicaretur, constitutum, *ne cui jus id* (annulorum aureorum) *esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque patrono sestertia* 400. *census fuisset, & lege Iulia theatrali in* XIV. *ordinibus sedendi*. Factum hoc Tiberii principatus anno nono, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno urbis conditæ septingentesimo septuagesimo quinto, futili pene de causa, *cum C. Sulpitius Galba, dum juvenilem famam apud Principem poptinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores ejus culpæ defendi annulis*. Plinius lib. 33. cap. 2. Sed constitutio illa non diu duravit. Nam statim sub Claudio Senatus (quod tamen tanquam rem indignam reprehendit Plinius) Pallanti Claudii liberto prætoria ornamenta decrevit, ipsumque censuit *non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad usum aureorum annulorum. Erat enim*, ut Plinius l. 8. Epist. 5. ironicῶs inquit, *contra majestatem Senatus, si ferreis prætorius uteretur*. Icellum quoque Galbæ libertum annulis aureis & Marciani cognomine donatum, tradit Tacitus lib. 1. histor. & Suetonius in Galba cap. 14. Vitellius Imp. libertum suum Asiaticum *primo imperii die aureis donavit*

navit annulis super cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset severissime talem equestris ordinis maculam, ut ait Sueton. cap. 12. vel ut Taciti verbis utar lib. 2. histor. *Postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur, honoravitque Asiaticum annulis, fœdum mancipium & malis artibus ambitiosum.* Ejusdem Vitellii frater Lucius servum Verginii Capitonis annulis donavit, in quibus etiam aliquanto post hic patibulo affixus est. Tacitus lib. 4. histor. *Solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in iisdem annulis, quos acceptos à Vitellio gestabat.* Sic Domitianus servum Hetruscum (libertinum fuisse ait Salmas. ad Capitol. p. 170.) aureo annulo donatum inter equites retulit: quod indicare voluit Statius lib. 3. Syl. in Lacrimis Hetrusci, cum inquit:

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit & celso *natorum æquavit honore.*

Salm. ad Capit. p. 170. l. *celse.* Opilium Macrinum quoque libertinum hominem, qui occiso Antonino Bassiano imperium arripuit, donatum aureis annulis, ex Aurelio Victore refert Jul. Capitolinus in Macrino.

Sed

Sed quid pluribus exemplis recenſendis nos fatigabimus? cum certum ſit, annulorum uſum circa hæc tempora ita invaluiſſe, ut ſimul ac quis manumiſſus erat, ſtatim etiam de jure annulorum impetrando cogitationem ſuſciperet. Hinc ſervus ille in Arriani Epicteto lib. 3. cap. 26. pag. 157. cum libertus factus eſſet, & tamen conditionem ſuam nihilo meliorem animadverteret, ὅμως δ᾽ ἐὰν δακτυλίους, inquit, λάβω, τότε γ᾽ εὐρέστατα διάξω καὶ εὐδαιμονέστατα. hoc eſt, *tamen ſi annulos accepero, tum proſperrime vivam & feliciſſime.* Imo Tertullianus etiam inter vulgata manumiſſionis inſignia refert annulum aureum l. de Reſurrectione carnis cap. 57. *Atqui & veſtis albæ nitore & aurei annuli honore & patroni nomine ac tribu menſaque honoratur.* Quæ tamen verba caute intelligenda ſunt. Nam manumittere quidem ſervum patronus, ſed jus aureorum annulorum eidem conferre non poterat. A principe id impetratum oportuit & quidem cum patroni conſenſu. Nam qui invitis aut ignorantibus patronis acceperant, illis Divum Commodum jus aureorum annulorum ademiſſe teſtatur Marcianus ICtus. Cum vero quotidiana fere eſſet hæc impetratio, videtur hæc Tertullianus non accurate diſcriminaſſe. Ceterum quod de impetrando jure aureorum annulorum diximus, id poſtea abrogatum eſt Conſtitutione Juſtiniani,

omni-

omnibusque concessi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella 78. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ῥωμαίους (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσεται τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμίας πολυπραγμοσύνης. *Propterea sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) sciat ex hac lege, quod qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex necessitate hoc à principibus postulabit.* Ipse etiam Leo Imp. cum privatis interdixisset usum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. *l. unica. C. Nulli licere in frenis. Et constitut. Leonis* LXXXI. solis clericis, nisi sint in dignitate constituti, annulos gestare non licet, ex decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio III. & Basileensis sub Sigismundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, nisi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam alias vulgo dici solet: *Clericus annulatus aut est fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non possum

poſſum, quin mentionem faciam ritus olim apud Brachmanas Indorum Gymnoſophiſtas uſitati. Autor eſt Strabo libro 15. Geograph. illos extra urbem in luco rebus divinis humaniſque perdiſcendis occupatos vivere ἀπεχομένους ἐμψύχων καὶ ἀφροδισίων, *animalibus & Venere abſtinentes*, annos triginta circiter perſiſtere, ita modeſtos, ut qui ſcreet, aut expuat illo die, è cœtu tanquam incontinens excludatur: quibus finitis in ſua quemque ſecedere, laxius licentiuſque vivere σινδονοφοροῦντας καὶ χρυσοφοροῦντας μετρίως ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ὠσί. hoc eſt, *ſindonem induere & aurum in manibus & auribus moderate geſtare.* Sed nec illud ab hoc loco, ubi in mentionem incidimus Philoſophorum Indorum, alienum videtur commemorare, quod de Philoſophorum apud Græcos facile Principe, Ariſtotele, refert Diogenes Laërtius in ejus vitâ; illum veſte uſum eximia, geſtaſſe annulos, & comam totondiſſe, ἐσθῆτί τε ἐπισήμῳ χρώμενον καὶ δακτυλίοις καὶ κουρᾷ.

Cap. XVII.

De luxu Annulorum. Plures annulos geſtare priſcis temporibus vitio datum. Tandem non ſolum in omnibus digitis, ſed & digitorum articulis plures geſtati: quod tamen mollitiei ſignum ſemper habitum. De Annulis hibernis & æſtivis. Annuli Natalitii *qui? Bella ob annulos orta. Annulos & veſtes qui nunquam mutarint.*

Quomodo annulus aureus primum plebi, deinde & ipſis libertinis liberiſque communis factus ſit, ex his conſtat. Dici autem non poteſt, quantopere poſtillâ ſe luxus Romanorum in annulis oſtentarit. Etenim primis quidem temporibus vitio dabatur viro plures annulos, quam unum digitis geſtare. Iſidorus libro penult. capite 32. *Apud veteres*, inquit, *ultra unum annulum uti infame habitum viro.* Gracchus in Menium: *Conſiderate, Quirites, ſiniſtram ejus: en cujus auctoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier, ornatus eſt.* Pergit mox Iſidorus exemplum apponere: *Craſſus*, inquit, *qui apud Parthos periit, in ſenectute duos habuit annulos, cauſam proferens, quod pecunia ei immenſa creviſſet. Multi etiam Romanorum præ gravitate annulum geſtare in digito abſtinuerunt.* Apud Carthaginenſes Lege cautum erat, ne quis plures annulos geſtaret, quam expeditiones obiviſſet, teſte Ariſtot. lib. 7. Polit.

Polit. cap. 2. Καρχηδόνι φασὶ τῶν ἐκ τῶν κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Sed de uno annulo, etiam Attejus Capito apud Macrobium libro 7. Saturnal. cap. 13. *Apud veteres*, inquit, *nec plus annulorum habere quam unum licebat, nec cuiquam nisi libero.* Sed & Horatii adhuc ævo tres annuli videntur vitio versi: quo nomine perstringit Priscum quendam Satyra 7. lib. 2. his verbis:

— sæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priscus inani.

Tandem vero luxus annulorum adeo inolevit, ut etiam omnibus digitis gestarint. Martialis lib. 5. Epigr. 62.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Imo vero uno digito plures. Idem Martialis de Charino lib. 11. Epigr. 60.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.

Lucianus in Dialogo, qui Gallus inscribitur, diviti alicui sedecim annulos tribuit. Sic enim ibi Gallus ad herum suum Micyllum: Ἐγὼ δὲ τὴν ἐσθῆτα τὴν ἐκείνου ἔχων καὶ δακτυλίους βαρεῖς, ὅσον ἑκκαίδεκα, ἐξηρτημένους τῶν δακτύλων, ἐκέλευον ἑστίασίν τινα λαμπρὰν συγκροτηθῆναι ἐς ὑποδοχὴν τῶν φίλων, hoc est, *Ego interim illius indutus vestitum & annulos graves gerens circiter sedecim digitis insertos, epulum quoddam splendidum jubebam adornari, quo amicos acciperem.*

Quid?

Quid? quod etiam in singulis articulis & quidem in uno plures gestabant. Martialis lib 5. Epigr. 11.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaspidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Fuit autem fere mollis & delicati animi signum semper habitum, plures annulos & eos quidem in extremis digitis gestare. Id in Trimalcione notavit Petronius, dum ipsum ait habuisse *extremo articulo digiti sequentis minorem annulum totum aureum*. Et Seneca lib. 7. Natur. Quæst. cap 31. cum varias luxuriæ species recensuisset, mox addit: *Exornamus annulis digitos & in omni articulo gemma disponitur: Quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiat injuria, ut traducatur, quia non potest erui.* Quintilianus etiam in Oratore suo hoc reprehendit lib. 11. cap. ult. *Manus non impleatur annulis, præcipue medios articulos non transeuntibus.* Sed omnium disertissime morem hunc improbat Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagog. c. 11. Ἀλλὰ ϛ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. εἰς τὸν ἔσχατον καθιέναι. ἔσται γὰρ οὕτως εὐεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα. καὶ οὐ ῥᾷστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει φυλαττόμενος. hoc est, *Sed neque est à viris annulus in articulo ferendus: hoc enim est muliebre: sed in parvo digito.*

atque adeo in extrema ejus parte est demittendus. Ita enim erit manus maxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus: neque facile excidet sigillum, quod majore articuli ligamento custoditur. Aristophanes in Nubibus eos, qui digitos ad ungues usque annulis onerant & comam nutriunt, confragosa voce appellat σφραγιδονυχαργοκομήτας. Suidas exponit τοὺς κομῶντας καὶ περιττοῖς δακτυλίοις τὰς χεῖρας κοσμουμένους, ὡς μέχρι τῶν ὀνύχων ὑπὸ τῶν δακτυλίων σκέπεσθαι τοὺς δακτύλους. Hesychius paulo brevius, τοὺς ἔχοντας σφραγῖδας ἐν δακτυλίοις καὶ ὄνυχας λευκοὺς καὶ κομῶντας.

Sed & invarietate annulorum quidam luxus fuit. Habebant enim ut æstivas vestes & hibernas, l. 1. D. De acq. quotid. & æstiva: ita & annulos, quos hieme sola: alios, quos æstate sola gestarent. Juvenalis Sat, 1.

Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat majoris pondera dextræ.

Ubi Glossæ veteres notant, hoc tam delicatum annulorum discrimen à Crispino inventum, cui per æstatem molesta fuerint illa *majoris pondera gemmæ*. Verisimile autem est, ut Marquardus Freberus putat, quos æstate gestare solerent, Heliotropios fuisse & Asteritas & Mithridacas, & Irides, quarum vis & delectatio quæ-

quædam peculiaris eſt, cum Soli opponuntur, ut Plinius, Iſidorus & Solinus ſcribunt. Et hoc genus annulos, quia non niſi media anni parte geſtari ſolerent, *Semeſtres* vocat idem Juvenalis, Sat. 7.

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Reperio etiam quoſdam annulos ſolo natali die geſtari ſolitos. Ita enim plerique capiunt hunc locum Perſii Sat. 1. ubi introducitur Recitator

pexuſque togaque recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Quanquam intelligi etiam poteſt annulus natali die à cliente dono miſſus, quem in magno pretio habitum & cum cura ſervatum, patet ex Plauti Curculione Scena penult. ubi cum Planeſium virgo dixiſſet,

Verum hunc ſervavi ſemper mecum una annulum,
Cum hoc olim perii.

Miles paulo poſt inſpecto annulo ſubjungit:

proh Iupiter!
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die,
Tam facile novi, quam me.

Porro tanta fuit quorumdam veſania, ut in annulos fere omne patrimonium profunderent. Tertullianus De habitu Mulier. *In ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Atque hujus generis fuit ille

annulus, quem Nonius Senator Strumæ filius, ac Servilii Noniani avus ab Antonio proſcriptus ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat viginti mille ſeſtertia, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat lib. 37. cap. 6. ubi de Opalis: *Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt. Illeque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proſcribentis, nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis, cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant.* Talis fuit & Adamas Caroli Burgundi, de quo Comineus ita loquitur: *Fugiente Carolo, Helvetii ingentem prædam fecerunt, verum quantas opes conſecuti eſſent, ignorabant. Tabernaculum quoddam illius longe pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, cum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo pretio vendebant. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam, ubi reperiret, in pyxidem repoſuit, mox ſub currum abjecit, paulo poſt reverſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi*
Magi-

Magiſtratu, cui miſerat, accepit aureos duos. lib. 7. Quid? quod bella etiam ob annulos extitiſſe legimus. Diſerte Plinius lib. 33. cap. 1. *Inter Cæpionem quoque & Druſum ex annulo in auctione venali, inimicitiæ cœpere, unde origo ſocialis belli & exitia rerum.* Quomodo & majorum noſtrorum memoria Reges Arachan & Pegu pro gemma aliqua totos viginti quatuor annos, atrociſſimum bellum geſſiſſe, hiſtorici teſtantur.

Omnium vero luxuriam videtur ſuperaſſe Ant. Heliogabalus Imp. qui calceamentum nunquam iteravit, *annulos etiam negatur iteraſſe*, teſte Lampridio: imitatus forte Neronem, *qui nullam veſtem bis induit*, ut ait Suetonius cap. 30. Cæterum arcula ſeu capſula, in quam recondebantur annuli dicebatur Dactylotheca, quam Martialis lib. 14. epigrammate 123. ita deſcribit:

Sæpe gravis digitis elabitur annulus unctis.
Tuta meâ fiet ſed tua gemma fide.

Ulpianus lib. 24. ad Sabinum l. 52. §. 8. D. De legatis 3. *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius lib. 6. ex Sabino in Dactylothecâ legata tractat, & ait, annulos quoque contineri, non ſolum thecam, quæ annulorum cauſa parata ſit. Hoc autem ex eo conjectat, quod ita proponitur quis legaſſe, Dactylothecam meam, & ſi quos præterea annulos habeo.* Facit

hujus quoque mentionem Paulus l. 53. D. eodem. *Argento legato constat arculas ad legatarium non pertinere.* Item, *annulis legatis dactylothecæ non cedunt.* Item Celsus l. 67. D. De furtis: *Nec refert, in digito habeat annulum, an dactylothecam, &c.* Erat autem Dactylotheca plerumque ex ebore. Juvenalis Sat 13.

Sardonychus loculis quæ custoditur eburnis.

Hanc primus Romæ habuit Scaurus. Plinius lib. 37. cap. 1. *Gemmas plures, quod peregrino nomine appellant Dactylothecam, primus omnium Romæ habuit privignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompejus Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejusdem ætatis auctores confirmant, multam prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex Dactylothecas in Veneris Genitricis consecravit. Marcellus, Octaviâ genitus, in Palatina Apollinis æde unam.*

Sed à luxu annulorum dehortantem nos audiamus D. Basilium Magnum, qui ὁμιλίᾳ, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας ita loquitur: Τί τοσοῦτον ἐπτόησαι περὶ τὸν χρυσόν. λίθος ὁ ἄργυρος, λίθος ὁ μαργαρίτης, λίθος τῶν λίθων ἕκαστος. χρυσόλιθος, καὶ βηρύλλιον καὶ ἀχάτης, καὶ ὑάκινθος, καὶ ἀμέθυστος, καὶ ἴασπις. Ταῦτα δὴ τοῦ πλούτου τὰ ἄνθη, ὧν σὺ τὰ μὲν ἀποτίθεσαι κατακρύπτων, καὶ τὰς διαφανείας τῶν λίθων σκότῳ καλύπτων. Τοὺς

δὲ,

δὲ, περιφέρεις τῶν βαρυτίμων, ἐναβρυνόμενος αὐτῶν τῇ αὐγῇ. εἰπὲ, τί ὄφελος σοι λίθοις λαμπομένην περιστρέφειν τὴν χεῖρα; οὐκ ἐρυθριᾷς λιθιδίων κυασῶν ὡς γυναῖκες ὅταν κύωσι. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι λιθίδια περιτρώγουσι. καὶ σὺ λίχνως ἔχεις περὶ τὰ ἄνθη τῶν λίθων, σαρδώνυχας, καὶ ἰάσπιδας καὶ ἀμεθύστους ἐπιζητεῖν. Τίς καλλωπιστὴς μίαν ἡμέραν ἠδυνήθη τῷ βίῳ προσθεῖναι; τίνος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦτον; τίνος ἀπέσχετο νόσος, διὰ τὰ χρήματα. hoc eſt, *Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt aurum, argentum lapis, margarita lapis, lapides ſunt chryſolithus, beryllus, achates, hyacinthus, amethyſtus, iaſpis. Hi ſunt flores opum magnarum. Hos partim, cum ſint clariſſimi, in tenebris abſcondis: partim in digitis micantibus aliiſque in ornatibus circumfers. Dic quæſo, quæ utilitas digitos vertere lapillis coruſcantes, atque oſtentare? Nonne erubeſcis, te lapillorum avidum oſtendens, quemadmodum prægnantes fœminæ ob malaciam interdum lapillos edunt? Tu item tanquam ipſarum helluo, ſardonychas, iaſpidas, amethyſtos omni ſtudio conquiris? Quis pulchritudini formæque fingendæ ſtudens unam vitæ diem ſibi prorogare poterit? aut cui mors ob divitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abſtinet?* nec non Boëthium lib 2. de Conſol. Philoſoph. *An gemmarum fulgor oculos trahit? ſed ſi quid in hoc eſt ſplendore præcipui, gemmarum eſt*

lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror: Quid eſt enim carens animæ motu atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulchrum eſſe jure videatur? Quæ tametſi conditoris opera, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ admirationem veſtram nullo modo merebantur.

CAP. XVIII.

Uſus annulorum in dandis arris. Annulus pro ſymbolo datus. Ne ſymbolum quidem habere, *de quo dicatur. De annulo Sponſalitio, ferrenſne is, an aureus fuerit? Plinius & Tertullianus conciliati.* Pronubus annulus. *Annuli datione fidem conjugii confirmari aliquot exemplis probatur. Sed non ſemper: Erat enim interdum tantum amoris aucupium. Amatores annulos amicarum oſculabantur: imo eos per laſciviam amicis detrahebant.*

PRogredior ad alios annulorum uſus. Nam & ſponſionis cauſa arræque nomine datos annulos legimus. De quo annuli uſu Plinius lib. 33. cap. 1. *Celebratior annuli uſus cum fœnore cœpiſſe debet. Argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiamnum annulo exſiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior: ut plane affirmare poſſimus numos ante apud nos, mox cœpiſſe annulos:* Et ante illum Theophraſtus in quodam Fragmento, citato

tato à Caſaubono ad Athenæum, ubi diſputat de forma & jure contractuum: τάττουσι δέ τινες καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα πόσον δεῖ διδόναι, πρὸς τὸ πλῆθος τῆς τιμῆς μερίζοντες. ἄτοπον γὰρ ἐὰν δακτύλιον δῷ τῶν δέκα ταλάντων. Meminerunt hujus conſuetudinis & Juriſconſulti, ut in l. 17. D. De præſcriptis verbis: *Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec reddit victori, præſcriptis verbis actio in eum competit.* Et l. 11. §. 6. D. De Actionibus empti & venditi: *Ego illud quæro, ſi annulus datus ſit arræ nomine & ſecuta emptione pretioque numerato, & tradita re annulus non reddatur, qua actione agendum ſit.* Et l. 5. §. penult. D. De Inſtit. Actione: *Si inſtitor cum oleum vendidiſſet, annulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum actione inſtitutoria teneri.* Sic Xanthi & adoleſcentis de mari ebibendo certantium ſponſionem annuli depoſitione confirmatam, de qua poſtea apud συνθηκοφύλακα pactionis præfectum, ſeu ſequeſtrum diſceptarint, legimus apud Maximum Planudem in vitâ Æſopi. Ad ritum hunc dandi annulos pignoris loco videtur alluſiſſe Prudentius περὶ στεφανῶν hymno 1. in honorem Martyrum Emetherii & Cheledonii Calagurritanorum, quorum capitibus à lictore amputatis, unius annulum & orarium (intellige ſudarium) alterius nube ſuſceptum, & in cœlos evectum eſſe, cum indicare vellet, ita canit:

Illius fidem figurans nube fertur annulus
Hic sui dat pignus oris, ut ferunt, orarium
Quæ superno rapta flatu lucis intrant intimum.

Si qui etiam de symbolis esse volebant, annulum plerumque pro symbolo dabant ei, qui cœnam jubebatur parare. Terentius in Eunucho:

Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræeo
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.

Unde apud Lucianum in Dialogis ἑταιρικοῖς Mater objurgans filium Musarium, quod Chæream amasium suum nimis amaret nimisque ei fideret: Διὰ τοῦτο, ait, πρώην, οὐκ ἔχοντι αὐτῷ καταθεῖναι συμβολὴν τὸν δακτύλιον δέδωκας, ἀγνοούσης ἐμοῦ, ὁ δὲ ἀποδόμενος, κατέπιε. hoc est, *Et ob hoc paulo ante cum non haberet unde daret symbolum, annulum dedisti illi, me ignorante: ille vero eum vendens, potando absorbuit.*

Etsi autem alia quoque arræ loco dabantur, tamen quia frequentissimus usus obtinebat, ut annulum pro symbolo darent, veteres Grammatici ἁπλῶς, σύμβολον exposuerunt *annulum*: quibus accedit Plinius libro jam dicto: *De nomine*, ait, *annuli ambigi video. Græci à digitis appellavere: apud nos prisci ungulum vocabant:*

bant: postea & Græci & nostri symbolum. Cum vero symbolum non daretur, nisi ab iis, qui præsente pecunia deficiebantur, ex eo natum proverbium de homine paupere; *Ne symbolum quidem habet*: Archippus in fabula ἡρακλῆς γαμῶν apud Pollucem:

Ἀνδρῶν ἄριστος καὶ μάλιστ' ἐμοὶ ξένος.
Αὐτὰρ παρ' ἐμοίγ' ὤν, εἶχεν οὐδὲ σύμβολον.

Unde clarum quid sibi velit Heraclitus in eximia illa ad Hermodorum epistola, cum ait: Γελάσω τοὺς ἐν ξυνδείπνοις γινομένους διὰ δακτύλων πλείονας. Sensus est, *non risurum se, verum fleturum potius stultitiam eorum, qui in re tenui cum sint, atque etiam fortasse egestate, nedum paupertate, convivia tamen assidue datis annulis celebrant*, ut interpretatur Isaacus Casaub. lib. 3. Animadvers. in Athenæum cap. 31. Annulos quoque antiquitus pro tessera, seu signo, in repetendo deposito, usurpatos fuisse convincit locus Plauti Bacchid. act. 2. sc. 3. v. 93.

Chry. *Annulum gnati tui*
Facito ut memineris ferre. N. *quid opus est annulo?* Chr. *Quia id signum est Theotimo, qui eum illi afferet, Ei aurum ut reddatur.*

Non hic prætereundus mos Atheniensium, apud quos qui judicio se provocabant, annulos invicem deponebant. Demosthenes adversus Parænetum: παρα-

καλοῦμαι σὲ ταυτί. δέχομαι. φέρε τὸν δάκτυλον, λάβε. τίς δ' ἐγγυητής; hoc eſt, *Hanc tibi conditionem fero. Accipio. Cedo annulum. cape. quis vero ſponſor?* Pag. 993. editionis Wolfianæ. Dabantur etiam Annuli in teſtimonium & quaſi pignus ſponſionis de futuris nuptiis inter Sponſum & ſponſam factæ. Juvenalis ſat. 6.

Conventum tamen & pactum, & ſponſalia noſtra
Tempeſtate paras, jamque à tonſore magiſtro
Pecteris & digito pignus fortaſſe dediſti.

Et L. *Si donatæ* D. De donationibus inter virum & uxorem. *Sponſus alienum annulum ſponſæ muneri miſit, & poſt nuptias pro eo ſuum dedit.* Alluſit huc D. Ambroſius de Paſſione Agnetis: *Diſcede à me, quia jam ab alio amatore præventa ſum, qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei ſuæ ſubarravit me longe te nobilior & genere & dignitate, ornavit me inæſtimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis.* De hoc annulo loquitur Tertullianus in De Idololatria cap. 12. *Circa officia vero privatarum & communium ſolemnitatum, ut togæ puræ, ut ſponſalium, ut nuptialium, ut nominalium nullum putem periculum, obſervari de ſtatu Idololatriæ, quæ intervenit. Cauſæ enim conſiderandæ ſunt, quibus præſtatur officium. Eas mundas eſſe opinor per ſemetipſas, quia neque*

vestitus virilis, neque annulus aut conjunctio maritalis de alicujus Idoli honore descendit. Item D. August. tractat. 2. in 1. Epist. Johannis. Atque hunc annulum idem Tertullianus *pronubum* vocat eumque ferreum & fuisse quidem sine gemma plerique omnes, qui hujus rei meminerunt, existimant, moti auctoritate Plinii, qui l. 32. cap. 1. *Hi quoque*, ait, *qui ob legationem acceperunt aureos, in publico tantum utebantur eis, intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur, isque sine gemma.* Ceterum Tertullianus scriptor gravissimus & antiquitatum Romanarum scientissimus, qui vix centum annis Plinio posterior, non obscure innuit, ex auro fuisse illum annulum, qui sponsæ à sponso in pignus conjugii dabatur. Ita enim in apologet. c. 6. *Circa fœminas etiam illa majorum instituta ciciderunt, quæ modestiæ, quæ societati patrocinabantur; cum aurum nulla norat præter unico digito, quem sponsus oppigneraffet pronubo annulo.* Item Isidor. Hispalensis lib. 20. Etymolog. *Fœminæ*, ait, *non usæ sunt annulis nisi quos virgini sponsus miserat: neque amplius quam binos aureos in digitis habere solebant.* Quid vero in tam manifestâ pugnâ statuemus? Mihi certe hîc aqua hæret. Ne tamen tantæ auctoritatis scriptores inter se pugnare, aut alterutrum horum memoria lapsum temere dicamus, non contemnenda videtur con-

jectura

jectura doctissimi Junii, qui notis ad Ter-
tullianum existimat, Sponsum quidem,
cum sponsam sibi arrha quadam conjuga-
re vellet, aureum illi annulum dedisse;
atque hunc fuisse pronubum illum annu-
lum, cujus arrhabone obligantur oppigne-
ranturque maritus & uxor: Sed postea et-
iam ferreum gemmaque carentem, tan-
quam τῆς *οἰκουρίας* symbolum, domum il-
li *missum esse*, idque eo argumento, quod
ii etiam, qui ob legationem acceperunt
aureos annulos, in publico tantum ute-
rentur iis, intra domos vero ferreis: at-
que ita τὸ οἰκουρικὸν sponsæ fuisse commen-
datum symbolo.

Neque tamen dixerim, fœminas ferreo hoc annulo domi, aureo autem in publico tantum fuisse usas. Nam & domi illos gestasse annulos aureos apparet ex Clemente Alexandrino, qui lib. 3. Pædagog. fœminis Christianis diserte hunc annulum tribuit: Δίδωσιν οὖν (ὁ Παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. *Dat ergo iis annulum aureum, non quidem ad ornatum, sed ad signandum ea, quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam, quæ illis incumbit.* Et D. Hieronymus ad Principiam Virginem, cum de fœminis, quæ se auro ornant, dixisset, *Nostra vidua*, ait, *talibus usa est vestibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum*

aurum usque ad annuli signaculum repudians, & magis in ventribus egenorum, quam in marsupiis recondens.

Utrum autem datio vel missio annuli sit à viro in fœminam desponsationis argumentum, Jurisconsulti disputant, quorum scrinia compilare non est nobis propositum; exempla tantum quædam afferemus Principum virorum, qui conjugii fidem annulo dato confirmatam sancte servarunt. Ac primo occurrit nobis Justinianus Imperator, qui Antoniæ Amazonis captivæ concubitu fruitus, dato annulo spospondit, se illam in matrimonium ducturum, si unquam ad imperium perveniret: quod etiam fecit. Historia, sive fabula est, lectu jucunda extat apud Aimoinum lib. 2. de gestis Francorum cap. 5. his verbis: *Quadam die Iustinianus & Belisarius cum coæquævis sibi lupanar ingressi, conspiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum, sorte captivitatis abductas, inibi esse prostitutas. Eas illi rapiunt atque ad proprias domos deducunt: una earum Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Iustinianus, Antoninam vero accepit Belisarius: erantque ambæ sorores. Vna ergo dierum, Iustiniano meridianis horis sub dio quiescente, cum caput in sinum suæ reclinasset amatæ, adveniens aquila, alis expansis ab ardore solis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auspicium, quod Iustiniano portendebat imperium, & experrectum tali*

voce

voce compellat virum: Oro, *inquit*, *aman-tiſſime juvenis, ut dum regni potitus fueris ſceptris, non me indignam judices gratiſſi-mæ amplexibus conjugis. Illo dicente impoſſi-bile hoc eſſe, ut ipſe ad culmen proveheretur imperiale, rogat mulier, ut quod illa pro certo ſciebat, ne ſe inexoratum ei præberet. Quo tribuente aſſenſum, factaque commuta-tione annulorum, utrinque eſt diſceſſum. Sane Beliſarius eique copulata Antonina ea-dem inierunt connubii fœdera, ut quia non dubitabat Beliſarius adepturum ſe potioris honoris gradum, ſi imperio potiretur Iuſti-nianus, ſociam ſui eam adſciſceret ſtratus.* Et aliquanto poſt, cum narraſſet, quo-modo Juſtinianus imperium adeptus eſ-ſet, ſubjungit: *Iuſtinianus quoque Augu-ſtus cum magno triumpho Conſtantinopolim eſt regreſſus. Tunc Antonia ejus quondam amata, ſui quondam oblita, ſumptis quin-que aureis palatium eſt ingreſſa: E quibus duos dedit janitoribus, ut ſibi pateret introi-tus, tres vero tenentibus cortinam, ut ſuam permitteretur enarrare cauſam*: & *ſtans ante principem, hunc apud eum habuit ſermonem: Cum ſcriptura dicat, Honor Regis judicium diligit*: & *item*; *Rex qui ſedet in ſolio judi-cii, diſſipat omne malum introitu ſuo. Ego clementiſſime Imperator, hæc dicta eſſe de te intelligens, fiduciam ſumſi te adeundi ti-bique propriæ neceſſitatis cauſam exponendi. Eſt denique in hac civitate juvenis, qui me-cum permutatis annulis fidem pepigit alterni amoris,*

amoris, professus, quod me sibi jungeret sub nomine legitimæ conjugis. Ob id serenitatis tuæ præsentiam adii, tui super hac re exposcens sententiam judicii. Cui imperator, si, inquit, fides est pacta, non debet fieri irrita. Quo illa audito, annulum suo detrahens digito ostendit Augusto: Videat, ait, *Dominus meus cujus iste fuerit annulus. Agnoscit Princeps eum, quem dederat, annulum: jubet eam introduci in cubiculum, ornamentisque regalibus indutam, de cetero vocari & esse Augustam.* Sic Otho I. Imperator ab Adelaide Lotharii IV. Italiæ Regis vidua consilio Athonis in Italiam contra Berengarium, à quo Canusi obsessa erat, vocatus, annulum ipsi & literas misit, quibus se & conditionem de promisso conjugio accipere, & mox cum exercitu adfuturum significavit, quemadmodum narrat Leo Marsicanus in Chronico Casinensi lib. I. cap. ult. cujus verba hic adscribam: *Lothario defuncto uxor ejus Adelais ad Athonem propinquum suum sese in Canusam arcem munitissimam contulit. Interea Berengarius prædictus cum filio Alberto, strenuo valde viro, denuo regnum invadere gestiens, atque ideo reginam ipsam omnimodis capere cupiens, arcem prædictam ferme triennio obsedit. Atho interim habito cum Regina consilio nuncium ad Ottonem Saxoniæ Ducem Vngarorum tunc victoria inclytum mittit: qui ei, quæ circa se gerantur, omnia referat: oratque ut Italiam con-*

tinuo

tinuo petere, eosque de Berengarii obsidione liberare, Reginamque ipsam conjugem simul cum regno maturaret accipere. Prædicta arx jam fere ad deditionem hostium cogebatur, cum ecce, disponente Deo, missus à Regina nuncius rediit: & quia ob diligentissimam obsidionem nullus sibi in arcem patebat ingressus, literas & annulum, quem à Duce susceperat, sagittæ callide satis inseruit, & correpto arcu, nemine id suspicante illam in arcem misit. Tenor autem literarum hic erat: Ducem cum exercitu jam superatis Alpibus Veronam venisse, filiumque Litulphum se Mediolanum processisse: proxime illis affuturos auxilio: viriliter agerent, se de conjugio & regno voluntati illorum pariturum. Igitur Duce è vestigio adveniente, Berengario & Alberto fugatis, soluta obsidio est, duabus Berengarii filiabus captis, atque in Teutoniam terram exilio missis. Mox Adelaidis conjugium Otto sortitus: Teutonibus ex eo tempore in Italia regnandi initium fuit. Vide Carolum Sigonium lib. 6. de Regno Italiæ in actis anni nongentesimi quinquagesimi primi. Ad eundem modum majorum nostrorum ævo Maria Caroli Burgundi filia Maxæmiliano Austriaco arræ loco misit annulum, cui adamas inclusus erat, & literas, quibus illa promittebat, se nuptiis illis, ut à parente suo constitutum erat, assentiri. Quas literas cum Oratores Cæsarii una cum adamante protulissent, Maria statim nulla inter-

interpoſita mora reſpondit, & ſcriptas à ſe literas, & miſſum adamantem juſſu patris, & placere ſibi, quod tum promiſiſſet, teſte Comineo lib. 8. Commentar.

Pleroſque omnes uſus annulorum, quos hactenus recenſuimus Petrus Chryſologus accommodat annulo, quem Pater filio prodigo apud Lucam Euangeliſtam donavit. Sic enim ille ſermone v. ad hæc verba Euangelii. *Poſuit annulum in manu ejus*, ſubdit: *Annulum honoris titulum, libertatis inſigne, pignus ſpiritus, ſignaculum fidei, arram cæleſtium nuptiarum*. Quem locum mihi per literas indicavit Cl. V. Dn. Radulphus Fornerius Academiæ Aurelianenſis Anteceſſor, bene de literis meritus, cujus ut conſuetudo ante ipſos unum & triginta annos gratiſſima mihi fuit, ita ejus memoriam etiam nunc religioſe colo. Eundem vero annulum de fidei ſignaculo interpretatur B. Ambroſius in cap. 15. Lucæ, ubi de filio prodigo: *Annulus quid eſt aliud, niſi ſinceræ fidei ſignaculum & expreſſio voluntatis.*

Sed priuſquam ab annulis ſponſalitiis diſcedo, non poſſum quin hîc hiſtoriam narrem de novo quodam marito, quem annulo hujuſmodi male aſſervato, faſcinatum fuiſſe, ſcribit Wilhelmus Malmesburienſis lib. 2. de geſtis Regum Anglorum cap. 13. pag. 86. Verba ejus hæc ſunt: *Verum ut Romam revertar, ejuſdem urbis civis ephebus ætate, locuples opibus, genere*

Sena-

Senatorio ſublimis, uxorem noviter duxerat, ſodalibus ſuis accitis, convivium frequens paraverat. Poſt cibum cum minutioribus poculis hilaritatem invitaſſent, in campum prodeunt, ut oneratos dapibus ſtomachos vel ſaltu, vel jactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipſe rex convivii, ludi ſignifer, pilam popoſcit, interim annulum ſponſalitium digito extento ſtatuæ æreæ, quæ proxime adſtabat, compoſuit. Sed cum pene omnes ſolum impeterent, ſuſpirioſus extis incaleſcentibus, primus ſe à luſu removit; annulum repetens invenit ſtatuæ digitum uſque ad volam curvatum. Diu ibi luctatus, quod nec annulum ejicere, nec digitum valeret frangere, tacite diſceſſit, re ſodalibus celata, ne vel præſentem riderent, vel abſentem annulo privarent. Ita nocte intempeſta, cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum ſubreptum miratus eſt. Diſſimulato damno novæ nuptæ blanditiis delinitus eſt. Cumque hora cubandi veniſſet, ſeque juxta uxorem collocaſſet, ſenſit quiddam nebuloſum & denſum inter ſe & illam volutari, quod poſſet ſentiri, nec poſſet videri. Hoc obſtaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audivit: Mecum concumbe: quia hodie me deſponſaſti. Ego ſum Venus, cujus digito appoſuiſti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre auſus eſt, nec potuit: inſomnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans. Elapſum eſt in hoc multum

tem-

tempus, ut quacunque ille hora gremio vellet conjugis incumbere, illud idem sentiret & audiret: alias sane valens, & domi aptus & militiæ. Tandem querelis uxoris commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito consilio, Palumbo cuidam suburbano presbytero negotium pandunt. Erat is Necromanticis artibus instructus, magicas excitare figuras, dæmonas territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, ut, si amantes conjungeret, multo ære fulciret marsupium, in omne se ingenium novis artibus excitavit, compositamque epistolam juveni dedit: Vade, inquiens, illa hora noctis in compitum, ubi se findit in quadrivium, & stans tacite considera; transient ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis postremo conditionis, quidam equites, quidam pedites, alii vultum in terram dejecti, alii tumido supercilio elati, & prorsus quicquid ad lætitiam vel tristitiam pertinet, in eorum videbis & vultibus & gestibus: nullum eorum compellabis, etsi loquantur tecum: sequetur illam turbam quidam reliquis statura procerior, forma corpulentior, curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam; fiet è vestigio quod voles. Fac tantum præsenti animo sis. Aggreditur ille iter præceptum, & nocte sub divo astans, fidem dictorum presbyteri visis explorat. Nihil enim fuit, quod minus promissis desideraret. Inter ceteros quoque transeuntes

euntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem: crinis solutus humeris involitabat, quem vitta aurea superne constrinxerat: in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipsa pro tenuitate vestium pene nuda, gestus impudicos exequebatur. Quid plura? ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem exacuens, ab axe superbo smaragdis & unionibus composito causas adventus exquirit. Nihil ille contra, sed protenta manu porrigit epistolam. Dæmon notum sigillum non ausus contemnere, legit scriptum, moxque brachiis in cœlum elatis: Deus, inquit, omnipotens, in cujus conspectu omne peccatum est fœtor, quamdiu pateris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites à latere suo misit Diabolus, qui annulum extorquerent à Venere, illa multum tergiversata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos, sine obstaculis potitus est diu suspiratis amoribus. Sed Palumbus, ubi Dæmonis ad Deum de se clamorem audivit, finem dierum sibi præsignari intellexit. Quocirca omnibus membris ultro truncatis, miserabili defunctus est pœnitentia, confessus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia. Acciderunt hæc temporibus Gregorii 6. Papæ.

Neque tamen annulus ab amantibus dono datus semper erat conjugii symbolum: sed interdum amoris tantum aucupium. Talis enim fuit ille, quem Palestrio Militi detulit apud Plautum in Milite

ite Act.4. Sc.1. verſ.2.

Pal. *Hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.*

Pyrg. *Quid hic? unde eſt?* Pal. *à luculenta atque feſtiva fœmina*

Quæ te amat, tuamque expetiſſet pulchram pulchritudinem:

Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla, porro ut deferrem, dedit.

Nec alio fine Pamphilus annulum Philumenæ per vim detractum Bacchi meretriculæ donavit, apud Terentium in Hecyra Act.5. Sc.3. Quomodo & Ovidius amicæ ſuæ annulum dono miſit lib.2. Amor. Eleg.15. Et quando de amantibus mentio incidit, alium quoque illorum morem circa annulos indicabo. Solebant enim illi annulos, quos amicæ digitis gestabant, inſpicere & oſculari. Ennianum illud apud Iſidorum lib.1. Originum capite 26. ita capio, ſive Nævii eſt in Tarentilla, cui Feſtus id videtur tribuere. Verſus hi ſunt:

Alium tenet, alii nutat, alibi manus
Eſt occupata: alii perpellit pedem:
Alii annulum dat ſpectandum à labris.

Apud Plautum quoque in Aſinaria, inter ceteras leges amicæ præſcriptas, & hæc conditio ab amaſio refertur in ſyngraphum:

Spectandum ne cui annulum det, neque roget,

In-

Innuit idipsum & Tibullus lib. 1. Eleg. 6.

Sæpe velut gemmas ejus signumque probarem,
Per causam memini me tetigisse manum.

Quid? quod improbi amatores annulos & armillas per lasciviam amicis plane detrahebant. Terentius Hecyra Act. 4. Sc. 1. de Phamphilo:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.

Et Act. 5. Sc. 3.

Homo se fatetur, vi in via, nescio quam compressisse,
Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse

Pacuvius apud Festum:

Repugnanti ego porro huic vi detraxi ungulum.

Horat. lib. 1. od. 9.

Pignusque direptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

CAP. XIX.

De Veneta Sponsaliorum maris ratione: Quæ ejus origo.

ANnulus sponsalitius, cujus in præcedenti capite facta mentio est, aurem mihi vellit, & admonet, ne hic prætercam Venetorum consuetudinem, quorum Dux die Ascensionis Dominicæ, quo nundinæ Venetiis celebrantur, Thalamego

mego inaurata, & ſculpturis picturiſque inſignibus exornata, quam Bucentaurum vocant (in Synodo Florentina Πετζιν-δόρον dicitur) vectus cum magna pompa ſplendidoque procerum comitatu, ex urbe ad Adriatici maris præcipuum portum (*al Lio* appellant) quotannis proficiſcitur: ubi certis tum ceremoniis Thetidi Adriaticæ ſponſaliorum arrham, annulo aureo mari injecto, ſolvit. Origo hujus ritus hæc eſſe perhibetur. Ajunt Alexandrum III. Pontificem cum à Friderico I. Imperatore è faſtigio Pontificiæ dignitatis dejectus atque proſcriptus, nullum ſibi tota Italia locum tutum eſſe relictum cerneret, ignoto habitu Venetias profugiſſe, & in monaſterio Publicæ Charitatis diſſimulata, quam gerebat, perſona, ad ſordidum culinæ miniſterium, ut occultius lateret, ſe ultro demiſiſſe: quem aliquanto poſt neſcio cujus indicio cognitum Dux Zianus non ſolum benigne excepit, ſed & pacis cum Friderico jungendæ & recuperandæ dignitatis ſpem ipſi fecit. Miſſi igitur ad Imperatorem legati, qui pro Pontifice intercederent: verum is ad mentionem pacis cum Papa ineundæ adeo excanduit, ut bellum illis denunciaret, niſi hoſtem & fugitivum hominem primo tempore ad ſe ſub cuſtodia vinctum miſerint. Sed cum Veneti obtemperare recuſarent, Imperator filium Othonem ſuum cum quinque &

ſeptuaginta longis navibus ad invadendam illorum civitatem, perſequendumque Pontificem mittit: cui obviam factus Zianus Dux, in claſſem Imperatoriam impetum fecit, eaque poſt aliquot horarum prælium partim capta, partim fuſa fugataque, ipſum Othonem cum multis illuſtribus viris cepit, & Venetias ſecum adduxit. Hoc felici ſucceſſu lætus Pontifex Ziano è pugna reduci primo victoriam gratulatus, inde annulum porrigens aureum: Accipe, inquit, Ziane, & me auctore ipſum mare hoc tibi pignore obnoxium reddito; quod tu tuique ſucceſſores quotannis ſtato die ſervabitis: ut omnis poſteritas intelligat, maris poſſeſſionem jure belli veſtram eſſe quandoque factam: atque ut uxorem viro, ita illud veſtro ſubjacere imperio: ut uſurpem verba Sabellici, qui hiſtoriam hanc lib. 7. decadis primæ memoriæ prodidit. Sed cum Anno 1602. ipſemet hanc ſolemnitatem una cum nobiliſſimo & ampliſſimo D. Franciſco Witzendorfio Reip. Luneburgenſis Senatore optimo oculis meis viderim, temperare mihi non poſſum, quin ejus uberiorem deſcriptionem afferam ex lib. 2. Venetiarum Germani Audeberti, qui his illam verſibus expreſſit:

Venerat ille dies, quo Chriſtus ab æthere ſummo
Virginis intactæ caſtam demiſſus in alvum

Vt morte insonti fusoque cruore piaret
Humanas maculas , labemque aboleret avitam
Mortalis vitæ post non mortalia facta
Deformi , immerita & crudeli morte peremptus ,
Morte triumphata , domito divinitus Orco ,
Mirando adscensu patrium repetivit olympum.
Illo mane die , roseis ubi lutea bigis
Tithoni conjux rutilantia protulit ora
Phœbusque Oceano currus eduxit Eoo ,
Haud mora , conveniunt proceres ad principis aulam ,
Quem primum solito patrum de more salutant ,
Mox pompæ accingunt , magna comitante caterva.
Ante Sacerdotum graditur longissimus ordo
Divinas sacris mulcentum vocibus auras.
Argutæ auditur citharæ concentus , & oris ,
Mox acris lituûm sonitus , clangorque tubarum.
Vexilla ante Ducem discreta colore feruntur.
Alba notant pacem : bellum saturata cruore
Purpureo : nitidum violæ mentita colorem ,
Cæruleive sali, pacis sunt signa sequestræ.

Album insigne præit, si pax: quod tingitur ostro,
Si fera bella fremunt: Conchyli murice fulgens
Et Veneta sanie, ad tempus quando arma quiescunt,
Vtque sibi præeunt, variantia tempora signant.
Præterea videas Ducibus data munera quondam
Pontifice à summo, sellam, pulvinar & ensem
Vmbellamque auro rutilantia singula duro.
Tum demum simili circumradiante metallo
Ornatus trabea, & prolixo syrmate Princeps
Carbaseoque sacram cinctus velamine frontem,
Purpura quod fulvo decorat circundata limbo
Aversa cornu referens in parte recurvum,
Regum oratores inter, gravitate serena
Incedit medius, proceres quem pone sequuntur,
Incanique Patres, urbis decora alta superbæ,
Ceteraque Augusti series delecta Senatus.
Proxima magnifica ducunt ad littora pompa
Induti infectas iterato murice vestes.

Hi

Hi molli Æthiopum in ſilvis è vellere carptas,
Depexas alii Scythicorum ex arbore Serum,
Quas Arabum dicas bombycum tenuia fila,
Arte laborata & variis diſtincta figuris:
Ars mira & veteri non unquam incognita ſeclo,
Vt nec tam tenues deducat aranea telas.
Vt litus tetigere maris, portumque petitum,
Ilicet Hadriacam conſcendunt protinus Argo
Vrbis opus, (Grajo de nomine Bucentaurum)
Dux & Patricii, Regumque Ducumque potentum
Legati illuſtres, pars non ingloria cœtus.
Nec mora, conſidunt tranſtris quino ordine nautæ,
Pronique adductis findunt vada ſala lacertis,
Remorum æquato libramine & æquora verrunt
Certatim: verſo caneſcunt marmore fluctus,
Et diducta crepant ſtridenti cærula roſtro.
Tum procul ex oculis ablata recedere tellus,
Summaque celſarum rareſcere tecta domorum

Nec non aëriæ sensim se abscondere turres.
Centauro invehitur magna Dux ipse, senatusque
(Hinc atque hinc illam gemina stipante triremi
Ad subitos motus armisque virisque referta)
Agmine remorum: donec rumore secundo
Auspicibusque Deis tandem delatus in altum est.
Consistit pinus, pressas ubi sensit habenas:
Dente velut fixo firmam tenet anchora navem.
Implorant Superos, ut sint felicia vincla
Conjugii stabilis Neptuni numine amico.
Finitis precibus cunctisque faventibus ore,
Stans celsa in puppi Princeps gravitate verendus
Summis splendentem digitis similemque cadenti
Ostentans auro conclusam divite gemmam,
Hæc ait: IN SIGNUM IMPERII VERI ATQUE PERENNIS
(Nam memini atque animo solemnia verba notavi)
HAC GEMMA ÆTERNUM MIHI TE DESPONDEO DORI.
Quæ rata Rex pelagi nutu connubia firmat,
Huncque sibi generum Thetis emit omnibus undis.

Prin-

Principis è manibus cum dicto emissus amaras
Annulus intrat aquas: nautarum turba natandi
Consulta insequitur, scrutatoresque profundi
Prælia pro jacto miscent sub fluctibus auro.
Sic ubi venator deprensi viscera cervi
Quem clamore premens, canibusque ad retia pulsum
Stravit humi multo fundentem sanguine vitam,
Euge, Euge ingeminans, canibus partitur anhelis:
Illi inter sese certantes rapta revellunt
Mordicus & rostro discerpunt frusta cruento,
Obnixe ardentes, villisque horrentibus urgent.
Urinatorum certamine pulsa resultant
Littora: juncta premit cymbam sibi cymba propinquam
Et sub contiguis latet æquoris unda phaselis.
Antiqui ritus (neque enim levis hujus origo est)
Pluribus ignotam si vis cognoscere causam,
Expediam paucis, ne res ludicra putetur.
Præsul Alexander Romanæ tertius urbis
Ænobarbi armis solio depulsus ab alto,
Quo fugeret dubius, cui se committeret oræ,

Præ reliquis Venetum prudens elegit aſy-
lum,
Illinc certa ſalus profugo & victoria fuſis
Hoſtibus à magno navali Marte Ciano.
Quo duce captus Otho Frederici Martia
proles,
Captivas gemuit, mergique trahique tri-
remes
Quadraginta octo, disjectamque æquore
claſſem,
Et ſe magnifico duci potuiſſe triumpho.
Excepere Ducem feſtis applauſibus omnes,
Et reducem amplexi, verſis ad ſidera
palmis,
Supremo grates meritas egere Tonanti,
Qui ſcelerum vindex inſanos fregerit au-
ſus.
Tum pius Antiſtes, grato ſpectabilis
ore,
Inclite Dux, inquit, ſi quod nomenque de-
cuſque
In terris gerimus, nobis auctoribus iſta
Pignore (de ſolido pignus fuit annulus
auro)
Deſponſa caram ſuperi maris Amphitri-
ten,
Annuaque inſtaurent venturi pacta ne-
potes.
His pelagi imperium ſponſalibus accipe
dextro
Sidere ſitque tuæ virtutis reddita merces.
Dixit: & obteſtans Divos rata vota pre-
catur.

Fœ-

Fœdere percusso, celebratis rite Hymenæis,
Ilicet obversi, tendunt ad litoris oram
Divi Nicoleos in signem nomine & æde
Antiqua saxo longam testante senectam.
Hic Venetus vitta crines circumdatus alba
Publica vota facit summo Patriarcha parenti.
Mox fusis precibus sacrisque ex more peractis,
Ingentem repetunt Centaurum Duxque Patresque
Lectorumque cohors comitum: freta cærula torquent.
Protinus adnixi magno conamine nautæ,
In lento validos curvantes æquore remos:
Hinc rauco fremitu præfracta remurmurat unda,
Dum sibi respondent parili moderamine tonsæ,
Vncta vagis abies celeri pede labitur undis.
Non tam præcipiti per plana, per ardua cursu
Corripuere viam repetita in verbera proni,
Dulcis Olympiacæ tetigit quos gloria palmæ:
Nec sic rasit iter rapidis Schæneia plantis,
Alite nec cursu victor Megareius heros.
Incipiunt humiles sensim se attollere turres,

Vrbs aperire ſinum, propiuſque accedere moles.
Tum portu accepti repetunt regalia tecta,
Tecta renidenti ſplendentia marmore & auro,
Ignibus æthereis rutila certantia luce.
Interiora domus variis animata figuris
Herôum expreſſos videas oſtendere vultus.

Verum hîc ſubſiſtimus: ne in exſcribendo modum excedamus. Faciunt autem hujus ſolemnitatis mentionem præter eos, quos jam laudavi, etiam Stephanus Forcatulus lib. 3. de Gallor. Imperio & Philoſophia. Salmuthus in Guidonis Pancirolli librum Rerum jam olim deperditarum capite de Armamentariis. Contarenus lib. 2. de Repub. Venetorum. Martinus Cruſius lib. 5. Germanogræciæ. cap. 2. Notis ad Gratulationem 12. Kornemanus in 3. parte Templi Naturæ hiſtorici Conſideratione 17. qui omnes uno fere ore teſtantur, Venetos ad denotandum maris Adriatici dominium, quod ſibi arrogant, hanc conſuetudinem uſurpare. Utrum vero Pontifex Romanus illis hoc dominium donaverit, aliis diſputandum relinquo. Mihi vero hoc loco in mentem venit argutum & mordax reſponſum Hieronymi Donati Legati Veneti, qui per jocum ab Alexandro Borgia Pontifice ejus nominis VI. interrogatus, unde hoc maris imperium accepiſſent, reſpon-

ſpondiſſe fertur: Oſtendat mihi Veſtra Sanctitas inſtrumentum patrimonii S. Petri, & à tergo ſcriptam inveniet conceſſionem factam Venetis maris Adriatici: ut refert Sebaſtianus Monticulus in tractatu de patria poteſtate pag. 54. Non diſſimile eſt, quod Ampliſſimus & CL. Dn. Philippus Camerarius narrat, ſe à fide dignis audiviſſe, Venetos ante aliquot annos à Pontifice Romano, poſtquam ille Anconam in ſuam poteſtatem redegerat, interpellatos fuiſſe, quo jure vectigalia, & alias juriſdictiones in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cum tamen nulla privilegia hac de re monſtrare, neque jus ſuum docere legitime poſſent. Ad hanc rem eos & quidem argute reſpondiſſe; Se mirari quod iſta privilegia peterentur demonſtrari, quæ Pontifices ipſi penes ſe jam pridem & quidem arcethypa, tanquam rem ſacram, diligentiſſime in ſuis archivis cuſtodirent, eaque facile reperiri poſſe, ſi Donationis Conſtantini membranæ pars exterior, in qua ea majuſculis literis couſcripta eſſent, accuratius inſpiceretur. lib. 1. Meditat. hiſtor. cap. 71. Concludam hoc caput cum Johanne Ignæo Jureconſulto Pontificio in Repetit. L. donationes n. 21. in fin. C. de Donat. inter Vir. & ux. ubi belle & argute ſcribit, In DonationeConſtantini cæcos aliquid vidiſſe, ſurdos audiviſſe & mutos locutos eſſe, Ern. Cothm, da Cod. l. 1. Tit. 1. n. 106.

CAP. XX.

De usu annulorum in Episcoporum investitura. Ejus origo à Carolo magno. Bella super hac re inter Imperatores & Pontifices gesta. Ipsum pontificem quoque à Friderico Barbarossa per annulum investitum. Annulum etiam in Impp. inauguratione adhibitum. Feuda per annulum confirmata.

VErum age, dicamus etiam de usu annulorum in Episcoporum investituris: Cujus moris ante Caroli M. tempora nullum reperio apud scriptores vestigium. Postquam vero is ab Adriano Pontifice Rom. contra Longobardos Italiam infestantes ac ferrum urbi servitutemque minitantes in auxilium vocatus, Desiderium ultimum ipsorum Regem, cum uxore & liberis Italia expulit, ac eorum, quæ bello ceperat, maximam partem Ecclesiæ Romanæ, cui erepta erant, restituit, in universali Synodo, Romæ â centum & quinquaginta tribus Episcopis & Abbatibus habita, decretum fuit, ut Carolus Magnus jus & potestatem eligendi Romanum Pontificem, ordinandique sedem Apostolicam haberet, & insuper Archiepiscopi Episcopique per singulas provincias ab eo investituram acciperent: ut præter Canonem *Adrianus* Distinct. 63. testatur. Sigebertus in actis anni 723. Walthramus Naumburgensis Episcopus in libro de Episcoporum investitura. Martinus Polonus

nus in Chronicis. Marſilius Patavinus de Tranſlatione Imperii cap. 8. Sigonius l. 4. de Regno Italiæ. Hoc jus poſtea fuit Othoni I. Imp. à Leone VIII. Pontifice confirmatum, cujus Bulla ſuper hac re extat C. *In Synodo* Diſtinct. 63. quam non pigrabor hîc adſcribere: Ea vero ſic habet: *Ad exemplum B. Hadriani Apoſtolicæ ſedis antiſtitis, qui domino Carolo victorioſiſſimo Regi Francorum & Longobardorum Patriciatus dignitatem ac ordinationem Apoſtolicæ ſedis & inveſtituram Epiſcoporum conceſſit; Ego quoque Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum* DEI, *cum toto clero ac Romano populo conſtituimus, & confirmamus & corroboramus, per noſtram Apoſtolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domino Othoni primo Regi Teutonicorum ejuſque ſucceſſoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi ſucceſſorem, atque ſummæ ſedis Apoſtolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiſcopos, ſeu Epiſcopos ut ipſi ab eo inveſtituram accipiant & conſecrationem, unde debent: exceptis his, quos Imperator Pontificibus & Archiepiſcopis conceſſit. Et ut nemo deinceps cujuſque dignitatis vel religioſitatis eligendi vel Patricium vel pontificem ſummæ ſedis Apoſtolicæ, aut quemcunque Epiſcopum ordinandi habeat facultatem, abſque conſenſu ipſius Imperatoris (quod tamen fiat abſque omni pecunia) & ut ipſe ſit Patricius & Rex. Quod ſi à clero & populo quis eligatur*

gatur Episcopus, nisi à supradicto Rege laudetur & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam & Apostolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus: & nisi resipuerit, irrevocabili exitio puniri vel ultimis suppliciis affici. Videatur & Walthramus Naumburgensis Episcopus De Investitura Episcop. Masilius Patavinus De Translatione Imperii cap. 10. & in Defensore pacis part. 2. cap. 28. Theodoricus à Niem. lib. 1. Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ.

Inter alia autem Investituræ hujus sacerdotalis solemnia etiam Annulum fuisse usurpatum reperio, quem una cum baculo Imperator aut Rex tanquam certum symbolum mittere solebat illi, cui beneficium aliquod volebat conferre. Ganguinus lib. 4. in vita Caroli Magni, cujus erga Pontificem merita cum recensuisset, mox subjungit: *Quibus beneficiis ut Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornavit privilegiis: Quorum illud maximum fuit, donare Ecclesias idoneis Sacerdotibus posse: id à Sacerdotibus Investitura vulgo appellatur: qua sine Ecclesiam, vel, ut nunc loquimur, beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus esset, annulum vel simile quippiam, argumentum scilicet Regiæ in eum gratitudinis. Interest enim regum nosse, qui majores maximè Ecclesias administrent, quarum*

rum ipsi tutores sint. Et ante ipsum Willielmus Malmesburiensis de Rebus gestis Anglorum lib. 2. in oratione Gregorii VI. Pontificis Maximi: *Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Adrianus primus, quod investituras Ecclesiarum Carolo Magno concesserit, ita ut nullus electus consecretur ab Episcopo, nisi prius à rege insigniretur & annulo & baculo.* Quando autem casu veniebat, ut Episcopus sive Abbas moreretur, tunc Principes ac primores ejus Collegii aut civitatis annulum ac virgam pastoralem defuncti ad aulam Imperatoris transmittebant, qui postea sacra illa insignia, cuicunque vellet, conferebat. Andreas Abbas, postea Bambergensis Episcopus, de vita S. Othonis l. 2. cap. 5. & 6. *Nec multo post annulus & virga pastoralis Bremensis Episcopi ad curtem Regiam perlata est. Hoc siquidem tempore Ecclesia liberam electionem non habebat, sicut postea sub Henrico V. mediante piæ memoriæ Callisto papa, actum est; Sed mox capitane civitatis illius, annulum & virgam pastoralem ad Palatium transmittebant; sicque regia auctoritas, communicato cum Aulicis consilio, orbatæ plebi idoneum constituebat Præsulem. Itaque cum ut diximus, virga pastoralis & annulus Episcopi Bremensis Imperator offerretur: mox ille accersito unice dilecto sibi Othone, munera hæc ei conservanda tradidit. Post paucos vero dies, rursum annulus & virga pastoralis Ruperti Babeber-*

bebergensis Episcopi Domino Imperatori transmissa est.

Cur autem per Annulum & Baculum Episcopatus & Abbatiæ tradantur, ejus rei non unam causam reperio à scriptoribus assignari. Canon 9. Concilii Aquisgranensis Tomo 3. Conciliorum: *Sacerdoti, dum consecratur, datur Baculus, ut ejus judicio subditam plebem vel regat vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat: Datur & Annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum. Nam multa sunt, quæ ab oculis carnalium minusque intelligentium occultantes sacerdotes quasi sub signaculo condunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur.* Sed aliam & meo quidem animo elegantiorem affert CL. Dn. Rittershusius noster in partitionibus Feudalibus cap. 8. *Episcopatus antiquo jure Gallico per annulum & virgam tradebantur: Eoque baculo sive pedo pastorali officii sui admonentur Episcopi, quod gregem Dominicum pascere debeant: sicut annulo admonentur, quod desponsata sit ipsis Ecclesia, cui fidelem curam impendere debent.* Quare etiam, si quando usu veniebat, ut propter delictum aliquod è gradu dejicerentur, tunc annulum hunc, quo erant investiti, deponere cogebantur. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casinensis cap. 123. ubi agit de depositione Abbatis Rainaldi: *Sic illorum jussu, astantibus omnibus, virgam & annulum*

& re-

& regulam supra corpus sanctissimi Benedicti deposuit. Et si dejectus à gradu innocens reperiebatur, eundem annulum ab Episcopo coram altari recipiebat. Concilium Toletanum 4. cap. 27. Tomo secundo Conciliorum: *Episcopus, Presbyter aut Diaconus si à gradu suo injuste dejectus in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manu Episcoporum: si Episcopus est, orarium, annulum & baculum.* Hujusmodi fuerunt procul dubio 16. *illi annuli pontificales boni & magni, de Robino unus & impositis aliis gemmis minutis, de smaragdo unus, de sapphiro unus, de Topazio unus*, quos inter Κειμήλια Ecclesiæ Moguntiacæ recenset Conradus Episcopus in Veteri Chronico Rerum Moguntiacarum, quod extat Tomo Historicorum Germanorum à Justo Reubero editorum, pag. 450. & seqq. Non inconveniens esse videtur, inserere hic censuram viri religiosi, Petri Blesensis, de gestatione annulorum in Abbate, quæ extat epistolâ XC. *Retulit mihi quidam nuncius vester, qualiter Dns. Papa vos mitrâ proprii capitis, & aliis ornamentis episcopalibus insignivit. De benedictione gaudeo: sed insignia Episcopalis Eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & annulus, atque sandalia in alio, quam in Episcopo, quædam superba elatio est, & præsumptuosa ostentatio libertatis.*

Et aliquanto poſt : *Putatis in ſuſceptione mitræ, ſandaliorum, & annuli veſtri monaſterii dignitatem plurimum promoviſſe: In his tamen nihil video, niſi inobedientiæ malum, ſeminarium odii, tumorem elationis, & ſuperbiæ ventum.*

Verum hîc præterire non poſſum, ſuper Inveſtitura Epiſcoporum graviſſima inter Imperatores & Pontifices Rom. non modo diſſidia, ſed & bella exorta eſſe; dum illi quidem vetuſta jam conſuetudine (ut Paulus Æmilius loquitur lib. 5. in vita Philippi I.) ſcipionem ſacrum annulumque paſtoralem Epiſcopis ceteriſque patribus dabant, eamque ſacrarum dignitatum veſtituram, juraque regia appellabant; hi vero omni ſtudio & contentione impedire conabantur, ne Epiſcopi de ſeculari manu inveſtituram acciperent, nefas eſſe rati, Imperatores, qua enſem dextra ſtringant bellaque gerant, eadem annulum ſacrum & contrectare & arbitratu ſuo induere Pontificum Patrumque digito ac manibus, quæ ſacroſanctum Chriſti corpus tangant. Tandem vero poſt longam concertationem Henricus V. Imp. à Paſchali II. Pontifice decretum obtinuit, quo ſibi jus inveſtiendi Epiſcopos per annulum & Baculum de novo aſſeruit. De qua re ſcriptor Anglicanus Matthæus Paris Monachus Albonenſis hiſtoria Anglor. in Wilhelmo Primo, Anno 1112. his verbis: *Facta eſt contentio*

Romæ

Romæ inter Papam Paschalem & Henricum Imperatorem hac de causa: Imperator uti voluit privilegio antecessorum, habito annis trecentis sub Romanis Pontificibus sexaginta, qui licite dederant Episcopatus & Abbatias per annulum & Baculum pastoralem. Econtra censebant Romani Pontifices nec posse nec debere dari per virgam vel Annulum Episcopatum, vel aliquam institutionem Ecclesiasticam à manu recipere Laicali. Facta est pax inter Imperatorem Henricum & Papam Paschalem, ita ut Episcopi deinceps & Abbates institutionem accipiant ab Imperatore & suis successoribus per virgam & annulum, & prius faciant Episcopo, ad quem pertinent, Canonicam obedientiam & consecrationem accipiant consuetam. Eadem tradit Sigebertus in Chronico sub Actis Anni MCXI: *Rex Henricus Romam vadit propter sedandam discordiam, quæ erat inter Regnum & Sacerdotium, quæ cæpta à Papa Gregorio VII. qui & Hildebrandus nominatus est, & excogitata à successoribus ejus Victore & Vrbano & præ omnibus à Paschali, magno scandalo erat toti mundo. Rex autem uti volens auctoritate & consuetudine & authoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo Magno, qui post de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamque per trecentos & eo amplius annos imperaverant sub* LXIII. *Apostolicis, dabat licite Episcopatus & Abbatias & per Annulum & per*

& per virgam. Contra hanc majorum auctoritatem censebant Papæ Synodali judicio, non posse nec debere dari per virgam vel annulum Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram à Laicali manu. Et quicunque ita Episcopatum aut aliam Ecclesiastici juris investituram accipiebant, excommunicabantur. Propter hanc præcipue causam Rex Romam tendebat, & si qui Longobardorum quoquo modo ei resistere volebant, potenter eos proterebat. In reconciliatione autem, quæ facta est inter Imperatorem & Papam, (nam ipsum Papam cum Episcopis & Cardinalibus ceperat) die Paschæ Henrico in Imperatorem coronato post lectum Euangelium tradidit ei Papa ante altare Apostolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum privilegium de investitura Episcopatuum vel Abbatiarum tam per Annulum, quam per virgam, scilicet ut Regni ejus Episcopis vel Abbatibus libere præter violentiam & Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferat: post investitutionem vero canonice consecrationem accipiat ab Episcopo; ad quem pertinuerit, &c. Verba autem Decreti hujus Pontificalis, ut à Wilhemo Malmesburiensi libro 5. recitantur, hæc sunt: *Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, Charissimo in Christo filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori Augusto* HENRICO *salutem & Apostolicam benedictonem. Regnum ve-*

vestrum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cohærere divina dispositio constituit. Prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ urbis coronam & Imperium consequuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & Imperii dignitatem tuam quoque personam, Fili charissime HENRICE, *per nostri Sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illud igitur dignitatis privilegium, quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis Imperatoribus concesserunt & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ dilectioni concedimus & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Episcopis vel Abbatibus liber præter violentiam vel Simoniam electis, investituram virgæ & Annuli conferas: post investitionem vero canonice consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à Clero vel Populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscorum vel in Romani Pontificis solent dispositione consistere. Sane Archiepiscopi vel Episcopi libertatem habeant à te investitos Episcopos vel Abbates canonice consecrandi.* Videatur & Sigonius lib. 10. de Regno Italiæ pag. 248.

Ceterum cum Calixtus II. Pontifex hoc Paschalis decretum ratum habere nollet, quod ipse Paschalis statim revocaverat, tanquam vi extortum, Impera-

tor Henricus V. ejus minis & excommunicatione territus exemploque patris motus, investituram Episcoporum & aliorum Prælatorum per annulum & baculum Pontifici resignavit, Pontifex vero rursus Imperatori investituram Episcoporum Prælatorumque per sceptrum concessit: atque ita lis inter sacerdotium & Regnum tum temporis sopita est, ut tradit Abbas Urspergensis in Chronic. Robertus Abbas Montensis Appendice ad Sigeberti Chronographiam anno 623. Otto Frisingensis lib. 7. Chronic. cap. 16. Gotfridus Viterbiensis in Panth. part. 17. pagina 502. & 506. Marsilius Patavinus in Defensore Pacis part. 2. capite 26. Leopoldus de Bebenburg Episcopus Bambergensis de Zelo veter. Principum Germaniæ cap. 8. Krantzius lib. 3. Saxon. cap. 4. Nauclerus Generat. 37. Sed satius est rem omnem ex ipsius conventionis formula exponere, quam ex Willielmi Malmesburiensis lib. 5. de Rebus gestis Anglorum (apud hunc enim locupletior extat, quam apud alios) describemus:

HENRICI V. IMPERATORIS CONSTITVTIO DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM, PVBLICATA IN COMITIIS WORMATIENSIBUS:

Ego HENRICVS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus pro amore Dei & Romanæ sanctæ Ecclesiæ & Domini

mini Papæ Calixti & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & ſanctis ejus Apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæque Catholicæ Eccleſiæ omnem inveſtituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus Eccleſiis, quæ in Regno vel Imperio meo ſunt, canonicam fieri electionem & liberam conſecrationem. Peſſeſſiones & Regalia B. Petri, quæ à principio hujus diſcordiæ uſque in hodiernum diem, ſive tempore Patris mei, ſive etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo, ut reſtituantur fideliter juvabo. Poſſeſſiones etiam omnium aliarum Eccleſiarum & Principum & omnium aliorum tam Laicorum quam Clericorum, quæ in guerra iſta amiſſa ſunt, conſilio Principum vel Iuſtitia dictante, quas habeo reddam, quas non habeo, fideliter ut reddantur juvabo. Et do veram pacem Domino Papæ Calixto, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & omnibus qui in parte ipſius ſunt vel fuerunt: & in quibus ſancta Romana Eccleſia auxilium poſtulaverit, fideliter juvabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam ſibi faciam Iuſtitiam. Hæc omnia acta ſunt conſenſu & conſilio Principum, quorum nomina ſubſcripta ſunt.

Albertus Archiepiſcopus Mag.
Fridericus Colon. Archiepiſcopus.
Ratisbonenſis Epiſcopus.
Babenburgenſis Epiſcopus.

Bruno

Bruno Spirenſis Epiſcopus.
Auguſtenſis Epiſcopus.
Trajectienſis Epiſcopus.
Conſtantienſis Epiſcopus.
Abbas Foldeni.
Heremannus Dux.
Fridericus Dux.
Bonifacius Marchio.
Theobaldus Marchio.
Ernulphus Com. Palat.
Othbertus Com. Pal.
Berengarius Comes.

CALIXTI II. PONTIFICIS ROMANI BVLLA DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM PRO HENRICO V. IMPERATORE.

Ego Calixtus Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, tibi dilecto filio HENRICO *Dei gratia Romanorum Imperatori Auguſto, Concedo electiones Epiſcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſque Simonia & abſque ulla violentia, ut ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, Metropolitani Provincialium conſilio vel judicio, ſaniori parti aſſenſum & auxilium præbeas. Electus autem regalia à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat: ex aliis vero partibus Imperii conſecratus infra ſex menſes regalia à te per ſceptrum recipiat, & quæ ex his jure debet, faciat,* ex-

exceptis omnibus, quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus vero mihi querimoniam feceris & auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Datæ anno millesimo centesimo vigesimo secundo. IX. *Kal. Octobris.* Acta hæc fuisse in conventu Vormatiensi tradit Sigonius libro 10. de Regno Italiæ. Sed quid in Episcoporum investitura, quæ per annulum fiebat, probanda tam multis opus? Res est proletaria & omnibus, qui Germanicarum rerum scriptores primoribus tantum digitis attigerunt, nota. Illud vero non item, quod etiam inter Papalis investituræ ornamenta & insignia Annulum reperio. Nam sic Octavianum Antipapam, qui se Victorem XI. appellavit, à Friderico I. Barbarossa per annulum esse investitum, diserte scribit Arnulphus Episcopus Lexoviensis in Epistola ad Archiepiscopos & Episcopos Angliæ, qua hoc factum, tanquam indignum, reprehendit his verbis: *Ceterum hic* (Fridericus) *blanda schismatici desperantis humiliatione seductus est, dum ille personam suam arbitrio exponit & causam, neque se quicquam fore, nisi de sola ipsius voluntate præsumit. Vnde & ad pedes ejus ipsa dicitur Apostolatus insignia resignasse, posteaque de manu ipsius investituram accepisse*

cepiſſe per annulum, ut veteri ſcilicet quæſtione compoſita, regnum plane de ſacerdotio, de ſpiritualibus temporalia, de Eccleſiaſticis viderentur ſecularia triumphaſſe. Ipſe etiam Alexander Papa ſuper hac re mirum in modum conqueritur in Reſcripto, quod extat inter Arnulphi Epiſtolas: *Ceterum ut prædictus imperator Eccleſiam Dei ſuæ videretur ſubjugare & ſupponere ditioni & eam in ſupremam redigere ſervitutem, memorato Apoſtolico* (Octavianum intelligit) *ſicut dictum eſt, Pontificalia inſignia reddidit & eum de Papatu, quod eſt à ſeculis inauditum, per annulum prout dicitur, inveſtivit.* Non autem Eccleſiaſtica ſolum beneficia per annulum conferebantur; ſed & in ipſius Imperatoris, aut Regis Romanorum inauguratione, inter alia inſignia, annulum fuiſſe adhibitum legimus, apud Johannem Trithemium in Chronic. cap. 20. Sigon. lib. 4. de Reg. Italiæ. pag. 89. Et Helmoldus Presbyter lib. I. Chronici Sclavorum capite 32. ubi agit de depoſitione Henrici IV. Imperatoris: *Miſſi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte conſiſtebat in corte regia Hilgelsheim* (forte Ingelheim) *Moguntinus, Colonienſis, Wormatienſis & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum, & purpuram ceteraque ad inveſtituram Imperialem pertinentia filio tuo deferenda.* Sigonius

l.9.

l.9. p.239. Quin & Annulum hodiernum adhuc in Auguratione Regis Romanorum adhiberi, ex actu nuperrimæ Coronationis, Anno 1616. (30.) Decembr. Ratisbonæ celebratæ, & in Cancellaria Moguntinensi consignatæ, videre liquet. Cum enim Invictissimi Imperatoris nostri Filius, FERDINANDVS III. unanimi Electorum suffragio Rex Romanorum in Conclavi jam designatus, jamque ad Coronationem facientia Solemnia peragenda essent, tunc Elector Moguntinus pretiosissimum Annulum ab Altari porrectum novi Regis digito his verbis aptavit:

„ Accipe regiæ dignitatis annulum, & „ per hoc Catholicæ fidei cognosce si- „ gnaculum, & ut hodie ordinaris Caput „ & princeps regni & populi: Ita perse- „ verabilis auctor & stabilitor Christia- „ nitatis, & Christianæ fidei fias, ut fe- „ liciter in opere cum Rege Regum glo- „ rieris, per eum, cui est honor & gloria „ per infinita secula seculorum, Amen. Carpzovius ad Legem Regiam cap. 11. sect. 10. n. 34. pag. 106. b.

Ipsi quoque Imperatores feuda interdum per annulum confirmabant. Petrus Diaconus libro 4. Chronici Casinensis capite 126. *Lotharius Imperator accepto à Ptolemæo Romanorum Consule sacramento, Reginulfo illius filio obside, per annulum, quem gerebat manu, confirmavit ei ipsius-*

que heredibus in perpetuum totam terram illam ſcilicet, quæ ſibi ex parentum hereditate pertinebat. Atque hunc annulum à domino in ſignum inveſtituræ acceptum Vaſallus pro teſtimonio proferre ſolebat, ſi quando controverſia ſuper feudo naſceretur. Cujus rei luculentum exemplum extat apud Abbatem Urſpergenſem, qui in Chronicis anno 808. auctor eſt, Henricum Imperatorem Ducatum Suevorum, vivente adhuc Ottone Duce, Bertholdo Comiti promiſiſſe, eique annulum ſuum, velut hujus rei commonitorium dediſſe: quem ille diligenter ſervans, poſt amborum obitum, Imperatoris ſcilicet & Ducis, Imperatrici Agneti, Imperium tunc diſponenti, obtulit, eamque annulum agnoſcentem, pro Ducatu ſibi commiſſo commonuit. Vide Johannis Naucleri Chronographiam Generatione XXXVI.

Quid? quod & Adrianus Pontifex Henrico ſecundo Anglorum Regi annulum miſit, cum Hyberniam illi jure hereditario poſſidendam donaret. Johannes Saresberienſis libro 4. Metalogici cap. 42. *Ad preces meas Adrianus Pontifex illuſtri Regi Anglorum Henrico Secundo conceſſit & dedit Hyberniam jure hereditario poſſidendam, ſicut literæ ipſius teſtantur in hodiernum diem. Nam omnes inſulæ de jure antiquo, ex donatione Conſtantini, qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Romanam*

manam Ecclesiam pertinere. Annulum quoque per me transmisit aureum, Smaragdo optimo decoratum, quo fieret investitura juris in gerenda Hybernia. Idemque adhuc annulus in curali archio publico custodiri jussus est, quem locum mihi doctissimus Joachimus Morsius noster indicavit. Neque solum in Regum, sed & Marchionum, Comitum, Investituris, Annulum usurpatum video, de quo more Antonius de la Salle la Sallade hæc habet: *Le Duc est investi par l'imposition d'un chapeau d'or ducat, orné de perles: Le Marquis avec un anneau de Ruby: Le Comte avec un anneau de diamant: Le Vicomte avec une verge d'or: le Baron avec un drappe au guarre, & le Banneret avec un drappeau en escusson:* Hæc Limnæus lib.4. Jur. publ. c.8. n.31. ita reddidit: *Dux investitur corona aurea Ducati* (von Ducaten Gold) *ornata unionibus: Marchio annulo, cui carbunculus junctus: Comes annulo, cui adamas: Vicecomes baculo aureo, Baro vexillo quadrato, & Banneretus vexillo ad formam scuti.*

Ceterum ex hoc ritu investiendi fluxisse puto morem illum, in Academiis usitatum, quo præter alias ceremonias, quæ in creandis Magistris & Doctoribus adhiberi solent, etiam annulus aureus inseritur digitis eorum, qui literatis istis honoribus insigniuntur. Qui quidem ritus cum etiam vulgo notus sit, de eo

nihil amplius verborum addo. Videri tamen poterit Hopingius de Jure Insignium p.1. c.2. memb.2.

CAP. XXI.

De Annulis Magicis & Physicis. Talisman. *Gygis annulum eandem cum Orci galea potestatem habuisse. Variæ annulorum magicorum species. Annuli morbis averruncandis. Mira de Carolo Magno historia ex Petrarcha. Venena annulis inclusa.*

REperio etiam usum Annulorum ad præstigia & incantationes translatum ab hominibus male feriatis, qui hujusmodi annulos, stella aliqua fortunata ascendente, certis characteribus insigniebant, iisque herbam vel lapidem huic stellæ subditam includebant: quos annulos ad hunc modum confectos qui gestârit, eum non solum perpetuo victorem, & ab omni veneno ferroque tutum fore; sed etiam cujuscunque velit amorem ac benivolentiam sibi conciliare, malos genios pellere, morbis mederi & multa alia, quæ vix fidem mereantur, præstare posse, impudenter afferebant. Græci hos annulos *φαρμακίτας* καὶ *γεσοντοδακτυλίους* appellarunt: Arabes *Talisman*, teste Scaligero in Epistolis Gallicis.

Talis fuit procul dubio decantatissimus ille Gygis annulus, quo circumacto habentem nemo cernebat; si vera sunt,

ſunt, quæ de illo ſcribit Plato libro 2. de Rep. & eum ſecutus Cicero lib. 3. Offic. *Hinc ille Gyges inducitur à Platone, qui cum terra deceſſiſſet magnis quibuſdam imbribus, in illum hiatum deſcendit, æneumque equum animadvertit, cujus in lateribus fores eſſent: quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inuſitata, annulumque aureum digito, quem ut detraxit, ipſe induit: (erat autem regius paſtor) tum in concilium paſtorum ſe recepit. ibi cum palam ejus annuli ad palmam converterat, à nullo videbatur, ipſe autem omnia videbat. Idem rurſus videbatur, cum in lucem annulum inverterat. Itaque hac oportunitate annuli uſus, reginæ ſtuprum intulit: eaque adjutrice regem dominum interemit, ſubſtulit, quos obſtare arbitrabatur: nec in his eum quiſquam facinoribus potuit videre. Sic repente annuli beneficio rex exortus eſt Lydiæ. Hunc igitur ipſum annulum ſi habeat ſapiens, nihil plus ſibi licere putet peccare, quam ſi non haberet.* Vide Ambr. lib. 2. Offic. cap. 5. Lucianum in Bis accuſato: & Herodotum libro 1. qui tamen annuli nullam mentionem facit. Plinius lib. 33. cap. 1. Midæ hunc annulum tribuit memoria procul dubio lapſus. Et recte Gygen ſubſtituendum monet Dalecampius. Habuit igitur hic annulus eandem poteſtatem cum *Orci galea*, Ἀΐδος κυνῆ, ἣν ὁ ἔχων, ut ait Zenobius in Proverbiis, οὓς μὲν ἤθελε

ὅπλεπεν, ὑπ' ἄλλων δὲ οὐχ ὁρᾶτο, *qua qui indutus erat, omnes quidem videbat, conspiciebatur vero à nemine.* Hesychius sic interpretatur: Ἄϊδος κυνέη ἀθάνατόν τι νέφος, ᾧ περιβάλλονται οἱ θεοὶ, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γιγνώσκεσθαι, id est, *Orci vel Plutonis galea, nebula quædam cœlestis, qua Dii vestiuntur, cum nolunt cognosci.* Utrumque in proverbium abiit, de iis, qui arte quadam se occultant & tegunt. Atque ideo duo hæc conjunguntur à Platone lib. 10. de Repub. Ἀλλ' αὐτὴν δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον εὕρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάντ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάντε μὴ, καὶ πρὸς τούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἄϊδος κυνῆν. *Sed justitiam ipsam ipsi animæ optimum præmium esse comperimus, juste agendum esse monstravimus, sive Gygis habeat annulum, sive etiam Plutonis galeam.* Est post illum à Gregorio Nazianzeno priore στηλιτευτικῇ in Juliam: οὐδὲ εἰ τὴν Ἄϊδος κυνέην, ὅ δή λέγεται, περιθέμενος ἢ τῷ δακτυλίῳ Γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος ἑαυτὸν ἀποκλέψειε. *Neque si orci galeam, quod ajunt, induat, aut Gygis annulo & palæ conversione sese suffuretur.* Sed de Orci galea vide plura apud doctissimum & præclare de literis meritum Andr. Schottum Notis ad Zenobium. Huc refero & Phengiten Lapidem, qui ea, quæ à tergo fiunt repræsentat; de quo cum Philippus Camerarius in suis horis sub-

ſubciſiv. C. 1. cap. 65. lepidam hiſtoriam adnotarit, non poſſum mihi temperare, quin eam exſcribam ac huic capiti inſeram: *Cum Maximilianus I. Roman. Imp. primariam quandam Imperii Vrbem ingrederetur, evenit, ut ipſi Xeniola quædam vel honoraria in præſentia nonnullorum familiarium ſuorum intimorum offerrentur, quæ ſicut tradita eſſent, in cubiculo Cæſareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur autem tunc forte quædam Spectacula publica in honorem Cæſaris, ita ut aulici illis inſpiciendis dediti eſſent, eamque ob cauſam ſinguli locum commodum in feneſtris occupaverant. Cum autem unus ex familiaribus Cæſaris exiſtimaret, & Cæſarem & omnes accurate obſervare, quid foris publice ageretur? quaſi alii honoris cauſa à ſuo loco præoccupato cedens, mox ſeſe ſubduxit, & velut remotis arbitris ex poculo illo donato tot aureos ſurripuit, quot apprehendere in illa feſtinatione potuit, raptimque in loculos conjecit, ratus neminem ſuum furtum conſpexiſſe. Verum Cæſar, etſi putabatur videndis ludicris rebus ſolummodo intentus, obſerva-*
„ *bat nihilominus alia*, habebat enim an-
„ nulum in digito cum gemma, quæ de-
„ monſtrabat id, quod à tergo accideret.
Huncque diſſimulanter cum inſpiceret, eum, non fugiebat, quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, & aulicis juſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex muni-

ficentia ejus de illis aureis oblatis ſingulis portiunculam expectantibus, tandem vocatus à Cæſare ille, qui prius magnam partem pecuniæ, nemine inſpiciente, uti ſibi perſuaſerat, ſurripuerat, juſſus eſt tantundem accipere, quantum apprehendere manu poſſet. Ille neſciens, quorſum iſta munificentia tenderet, ſed conſcientia ſtimulante trepidans perpaucos aureos ex poculo apprehendit. Mox juſſit Cæſar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & exiſtimantibus inter ipſos donum hoc paulatim diviſum iri, tandem ſubridens, Deprome nunc, inquit, & reliquos aureos de loculis, quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis injeciſti, ut ſciam, utrum nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confuſus ille, & velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſcio quas excuſationes mixtis deprecationibus muſſitans coactus fuit in conſpectu omnium ſubtractos aureos proferre & eos nnmerare. Quum autem horum multo major ſumma eſſet, quam illorum: Tollas utramque ſummam, ait Cæſar, habeaſque loco viatici; verum cave, ne poſthac in conſpectum meum venias. Ita cum ignominia ille dimiſſus fuit. Hactenus Camerarius. Sed è diverticulo jam redeo ad annulos magicos, de quibus dicere cœperamus. In illorum numero fuerunt & illi, quos Exceſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus

ſuis

ſuis admoneri ſolitus fuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clemens Alexandrinus libro 1. Stromat. Εξηκεςέςε ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καί τοι προσημαίνοντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ, id eſt, interprete Gentiano Herveto: *Exeſtus Phocenſium tyrannus duos geſtans incantatos annulos, qui inter ſe invicem ab iis edebatur, ſonitu ſciebat tempus rerum gerendarum: mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiamſi id ei prius ſignificaſſet ſonitus, ut dicit Ariſtoteles in opere de Repub. Phocenſium.* Eleaſirus quidam Judæus quoque annulum hujuſmodi habuit, quo ipſum, inſpectante Veſpaſiano Imp., multos à malo genio obſeſſos ſanaſſe, tradit Joſephus lib. 8. Antiquitat. cap. 2. Ιστόρησα, inquit ille,. τινα Ἐλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων, Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους, τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. Ὁ δὲ τῆς θεραπείας τρόπος τοιοῦτος ἦν. προσφέρων ταῖς ῥισὶ τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολομὼν, ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφραινομένῳ διὰ τῶν μυκτήρων τὸ δαιμόνιον. καὶ πεσόντος εὐθὺς τοῦ ἀνθρώπου, μηκέτ᾽ εἰς αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὥρκου, Σολομῶνός τε μεμνημένος, καὶ τὰς ἐπῳδὰς ἃς

συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. Βουλόμενος δὲ πεῖσαι καὶ παραστῆσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἐλεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν ποτήριον πλῆρες ὕδατος ἢ ποδόνιπτρον, καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιὸν τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτ' ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶναι τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. id est, *Vide ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præsentia Vespasiani & filiorum & tribunorum reliquorumque militum, multos à dæmone correptos percurantem. Modus vero curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat radicis species à Salomone indicatæ, ad ejus olfactum, per nasum extrahebatur dæmonium: & collapso mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret. Salomonis interim mentionem faciens & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, ostendere suæ artis efficaciam, non longe indeponebat poculum aut prolubrum aqua plenum, imperabatque dæmonio homine exeunti, ut his subversis signum daret spectantibus, quod reliquisset hominem.* Efficaciam quoque sanandi vexatos ab impuris istis geniis tribuit Sigonius annulis, ex catenâ, quâ S. Petrus olim vinctus fuisse creditur, fabrefactis, cum lib. 7. de regno Italiæ, pag. 174. vers. 3. ita scribit: *Metensis Episcopus annulum ex cathena S. Petri, vim ejus in sanando dæmoniaco ingentem expertus, à Pontifice petiit & impetravit.*

Sed de annulis, qui malis geniis pellendis erant, extat etiam locus apud Lucianum in Philopseude, ubi Eucrates narrat, se vel millies dæmoniacos conspexisse; καὶ τὸ μὲν πρῶτον, inquit, ἐταραττόμην πρὸς αὐτὰ, νῦν δὲ, ὑπὸ τοῦ ἔθους, οὐδέν τι παράλογον ὁρᾶν μοι δοκῶ, καὶ νῦν μάλιστα, ἐξ οὗ μοι τὸν δακτύλιον ὁ Ἄραψ ἔδωκε, σιδήρου τοῦ ἐκ τῶν σταυρῶν πεποιημένον, καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐδίδαξε τὴν πολυώνυμον. *Ac primum quidem turbabar ad ea, jam vero ob consuetudinem nihil novum aut prodigiosum mihi videre videor, maximeque nunc, ex quo annulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce sumpto factum, carmenque docuit nominibus multis plenum.* Habuit idem Eucrates quoque annulum sacrum, in cujus sigillo Apollinis Pythii imago fuit sculpta, cujus beneficio res occultas cognoscebat: Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν καὶ δακτύλιόν τινα ἔχω Ἀπόλλωνος τοῦ πυθίου εἰκόνα ἐκτυπούσης τῆς σφραγῖδος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων φθέγγεται πρὸς ἐμὲ, οὐ λέγω. hoc est, *At ego, quod annulum quondam sacrum habeo Pythii Apollinis imaginem exprimente sigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico.* Celebres quoque sunt septem illi annuli Iarchæ Indorum sapientissimi principis, Apollonio Thyanæo dono dati, quorum beneficio illum juventæ nitorem prætulisse, quamvis jam centesimum annum excessisset, auctor est Philostratus lib. 3. Pertinent huc annuli illi, quos Timolaus sibi optabat

bat apud Lucianum in Navigio vel Votis: Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν ὥστε ἀεὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι καὶ ἀπαθῆ. ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν ὁ τοῦ Γύγου. τόνδε τινὰ ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μύριοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι, ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα. καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν ἐς ὕπνον κατακοιμίσαι ἂν ὁπόσους ἂν ἐθέλω, καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. Ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω. & quæ sequuntur: quæ Jacob. Micillus ita interpretatus est: *Ceterum Mercurium ego volo obviam mihi venientem dare nonnullos annulos, qui hujusmodi vim habeant: primum quidem ut recte semper valeam & corpore sanus sim & insauciabilis & nulli perturbationi obnoxius. Secundum autem, ut ne conspici possit, qui eum induerit, qualis ille Gygis fuit. Deinde alium quendam, ut robore superem virorum decem millia, atque onus, quod alioqui decem millia hominum movere simul vix possent, ego solus facile in humeros attollere possim. Præterea autem & volare possim longe à terra in sublime sublatus & ad hoc quoque annulum quendam habeam. Iam vero & in somnum resolvere quos voluero, & omnem januam accedenti mihi aperiri, laxata sera & di-*

mote

moto obice. Hæc ambo unus annulus possit. Hujus generis fuerunt quoque brachialia Zipangrinorum, in quibus lapides quosdam pretiosos fuisse, tam efficacibus Diabolicis incantationibus inauguratos, ut nullo modo vulnerari aut occidi ferro potuerint, quamdiu illos lapides secum portarent, auctor est M. Paulus Venetus l. 3. cap. 3.

Sed & Annulus ille fatidicus, quo de successore Valentis Imp. quæsitum est, huc referri debet. Ejus descriptio, ut & totus ordo infandæ istius decantationis extat apud Am. Marcellinum lib. 29. his verbis. *Construximus*, inquit veneficus Hilarius, *magnifici judices, ad cortinæ similitudinem Delphicæ diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensulam, quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritu aliter consecratam movimus tandem: movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda pure superposita, ex diversis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ incisæ perite, disjungebantur spaciis examinatæ dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis*

ceptis carminibus numine præſcitionum auctore, cæremoniali ſcientia ſuperſiſtit cortinulas, penſilem annulum librans arctum ex carpathio filo perquam levi, myſticis diſciplinis initiatum: qui per intervalla diſtincta retinentibus ſingulis literis incidens ſaltuatim, heroos efficit verſus interrogationibus conſonos, ad numeros & modos plene concluſos: quales leguntur Pythici vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præſenti ſuccedit imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, adſiliens annulus duas perſtrinxerat ſyllabas: & cum adjectione literæ poſtrema, exclamavit præſentium quidam, Theodorum præſcribente fatali neceſſitate portendi. Ad quem locum videndus CL. & meliorum literarum peritiſſimus Fridericus Lindenbruchius amicus noſter, cui cum alia multa, tum maximam partem hujus capitis acceptam fero.

De his Annulis intelligendi verſus illi Antiphanis, qui extant apud Athenæum lib. 3. Dipnoſoph.

Οὐ γὰρ κακὸν ἔχω, μηδ' ἔχοιμ', ἐὰν δ' ἄρα
Στρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρα ἢ τὸν ὄμφαλον,
Παρὰ Φερβάτου δακτύλιος ἐστι μοι δραχμῆς.

Non enim male valeo, & Dii faxint, ne male valeam. Si vero

Tor-

Tormina circa ventrem & umbilicum me
cruciarent
Adest à Phertato mihi drachma' emptus
annulus.

Et hi apud Ariſtophanem in Pluto, ubi Dicæus Sycophantæ minitanti judicium, ait:

Οὐδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τὸν δὲ παρ' Εὐδάμου δραχ-
μῆς.

Non facio te hujus: quando geſto hunc
annulum,
Precio drachmæ mercatus ipſum ab Eu-
damo.

Qui quidem annulus forte valebat ad conciliandum amorem judicum: cujuſmodi vim quoque ineſſe *pileo naturali*, quo cauſidici juventur, vetus fuit ſuperſtitio, de qua Lampridius in Anton. Diadumeno pag. 148. editionis Pariſinæ, & ibi Caſaubonus.

Fit quoque Annulorum, qui morbis averruncandis, crebra mentio apud priſcos Medicos. Marcellus Empiricus cap. 29. *Annulus de auro texta tunica fit exuſta, cui inſculpitur vice gemmæ piſcis aut delphinus, ſic ut holochryſus ſit, & habeat in ambitu rotunditatis utriuſque, id eſt, interius & exterius Græcis literis ſcriptum,* θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους. *Obſervandum autem erit, ut ſi in latere ſiniſtro dolor fuerit, in manu ſiniſtra habeatur annulus: aut*

in

in dextra, si dextrum latus dolebit. Lunæ autem decrescente die Iovis primum in usu habendus est annulus. Alex. Trallianus lib. 10. de Colico affectu ex calidis & biliosis humoribus nascente: *Annulum,* inquit, *ferreum accipito ac circulum ipsius octangulum efficito, atque ita in octangulum inscribito:* φεῦγε, φεῦγε ἰοῦ χόλη, ἡ κορύδαλος ἐζήτει. hoc est, Fuge, Fuge heu bilis: alauda quærebat. *Subjectam autem figuram in annuli caput scribito:*

Et ut fidem suis verbis quærat, mox addit: *Hujus magnam habui experientiam, ac absurdum putavi tantum medicamentum naturali vi colico adversum vobis non tradere. Sed admoneo vos, ne quibuslibet hujusmodi ostendatis, virtutis autem studiosis & qui ejusmodi possunt conservare, communicate. Quod etiam Hippocrates divinissimus quum novisset, præcepit his verbis:* Res quæ sacræ sunt, sacris hominibus ostenduntur: profanis autem non fas est. *Paretur autem præfiguratus annulus decimo septimo aut vigesimo primo die Lunæ.* Verba Græca, si quis illis delectetur, hæc sunt: λαβὼν δακτύλιον σιδηροῦν ποίησον γενέσθαι τὸ κρικέλλιον αὐτοῦ ὀκταγώνιον, καὶ οὕτως ἐπίγραφε εἰς τὸ ὀκταγώνιον: ΦΕΥ'ΓΕ, ΦΕ'ΥΤΕ Ι'Ο'Υ ΧΟΛΗ', Η' ΚΟΡΥ'ΔΑΛΟΣ Ε'ΖΗ'ΤΕΙ. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τὸν ὑποκείμενον γράφε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δακτυλίου.

N Τούτου πολλὴν ἔχον πεῖραν καὶ ἄτο-
πον ἐνόμισα μὴ παραδοῦναι τηλι-
καύτην ἀντιπαθῶς ἔχουσαν πρὸς τὸ
πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ
ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ
τοιαῦτα, πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦ-
τα δυναμένους φυλάττειν. ὅθεν καὶ ὁ θειότατος
ἰδεῖν Ἱπποκράτης, παρακελεύεται λέγων·
τὰ δὲ ἱερὰ ἐόντα πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι
δείκνυται, βεβήλοισι δὲ οὐ θέμις. γινέσθω δὲ ὁ
προϋποτυπωθεὶς δακτύλιος ιζ τῆς σελήνης ἢ
μκ. Et eadem pagina tale amuletum po-
nit contra dolores colicos: Εἰς λίθον μη-
δικὸν γλύψον ἡρακλέα, ὀρθὸν πνίγοντα λέοντα
καὶ ἐγκλείσας εἰς δακτύλιον χρυσοῦν δίδου φο-
ρεῖν. hoc est, *Herculem erectum suffocan-
tem leonem in lapidem Medicum insculpito,
ac inclusum in annulum aureum gestandum
dato.* Idem lib. 9. cap. 4. de Affectibus
renum, ait annulum ex ære Cyprio con-
fectum prodesse contra calculum: Λαβὼν
χαλκὸν Νικαινὸν ἢ Κύπριον πυρὶ τὸ σύνολον
μὴ συνομιλήσαντα, τὸ ἐν αὐτῷ τῷ μετάλλῳ
τοῦ χαλκοῦ εὑρισκόμενον ποίησον γενέσθαι ὡς
ψηφίδα, ὥστε φανῆναι ἐν δακτυλίῳ. καὶ
γλύψας ἐπ' αὐτῆς λέοντα καὶ σελήνην καὶ
ἀστέρα, κύκλῳ τούτου γράψον τὸ ὄνομα τοῦ
θηοῦ καὶ ἐγκλείσας χρυσῷ δακτυλιδίῳ φόρει
παρὰ τῷ μικρῷ ἰατρικῷ δακτύλῳ hoc est,
*Æs Nicanum aut Cyprium, quod igni in to-
tum non admotum fuerit, accipito: quod
in ipso metallo æris invenitur, veluti tesse-
ram facito, ut in digito appareat: & ubi*

in

in ea insculpseris leonem, & lunam & stellam, hujus circulo nomen bestiæ conscribito, & inclusam aureo annulo gestato in minore digito medico juxta minimum.

Hujus generis fuisse videtur Annulus S. Edovardi Regis Angliæ comitiali morbo laborantibus salutaris, de quo hæc Cario lib. 3. Chronicorum: *Anno* 1065. *Edovardus Angliæ rex obit, divino (ut fertur) vicinæ mortis præsagio admonitus, annulo, quem is paulo ante cuidam pauperi D. Iohannis Euangelistæ nomine eleemosynam ab eo petenti, dederat, à peregrino quodam Hierosolymæ redeunte, sibi reddito. Sepultus est in West-monasterii templo ac paulo post inter divos relatus, annulusque ille in ejusdem templi archivis reconditus, comitiali morbo laborantibus mirifice, (ut ajunt) salutaris: & hinc natum, ut Angliæ reges quotannis annulos solemni ceremonia sacratos, contracta membra divina virtute solventes, populo erogent. Vid. & Polydor. Virg. lib. 8. Hist. Angl.*

Inter gemmas autem, quibus hujusmodi vis inesse scribitur, reperio Achaten & Jaspidem viridem. De Achate Servius P. Danielis in Paralipomenis ad lib. 1. Virgil. *Lectum est in naturali historia Plinii, quod si quis hunc lapidem* (Achatem intellige) *in annulo habuerit, ad custodiam ejus proficit & gratior esse videatur.* Ubi autem hic Plinii locus extet, non memini me legere. De viridi Jaspide Paulus Æginera

lib. 7.

lib. 7. de re Medica ſub litera V. *Viridis Iaſpis ſtomacho prodeſt & appenſus & in digito geſtatus.* Et Aetius tetrabibli 1. ſerm. 2. cap. 36. de viridi Jaſpide, quem pro amuleto ori ventris appenſo nonnulli uſurpant: *Quidam & annulis ipſum includunt & draconem radios habentem in ipſo ſculpunt, quemadmodum Nechepſus rex ſcripſit.* Quid autem de hujuſmodi gemmis, quas tamen ſuas virtutes habere negari non poteſt, judicandum ſit, audiamus ex Iſidoro, qui lib. 16. cap. 7. *Volunt*, inquit, *quidam Iaſpidem gemmam & gratiæ & tutelæ eſſe geſtantibus, quod credere non fidei, ſed ſuperſtitionis eſt.*

Ad genus annulorum, quibus amor poſſe conciliari putatur, refero illum, qui inventus fuit in ore cujuſdam mulierculæ jam mortuæ, cujus inſano amore Carolum Magnum Imperatorem olim captum fuiſſe memorant. Hiſtoriæ hujus, quæ à fabula non multum abludit, indicium mihi fecit nobiliſſimus & ampliſſimus vir D. Foppius ab Aiſſema, potentiſſimorum Ordinum Fœderati Belgii ad Urbes Hanſeaticas Legatus, vir rara eruditione præditus, multoque rerum uſu ſubactus, amicus noſter non è multis, qui eam apud Stephanum Paſchaſium lib. 5. *des Recherches de la France* cap. 31. forte paulo ante legerat, quam ad ipſum ſalutandum veniſſem. Laudat vero Paſchaſius ejus teſtem Franciſcum Petrarcham, cujus verba

ba ex lib. 1. Epiſtola 3. huc adſcribam: *Vidi Aquenſem Caroli ſedem, & in templo marmoreo verendum barbaris gentibus illius principis ſepulchrum; ubi fabellam audivi non inamœnam cognitu, à quibuſdam templi ſacerdotibus, quam ſcriptam mihi oſtenderunt; & poſtea apud modernos ſcriptores accuratius etiam tractatam legi: quam tibi quoque ut referam, incidit animus, ita tamen ut rei fides non apud me quæratur, ſed (ut ajunt) apud auctores maneat. Carolum Regem, quem Magni cognomine æquare Pompejo & Alexandro audent, mulierculam quandam perdite & efflictim amaſſe memorant. Ejus blanditiis enervatum neglecta fama, cui plurimum inſervire conſueverat, & poſthabitis regni curis aliarum rerum omnium & poſtremo ſui ipſius oblitum: diu nulla prorſus in re, niſi in illius amplexibus acquieviſſe, ſumma cum indignatione ſuorum & dolore. Tandem cum jam ſpei nihil ſupereſſet, (quoniam aures regias ſalutaribus conſiliis inſanus amor obſtruxerat) fœminam ipſam malorum cauſam inſperata mors abſtulit: cujus rei ingens primum in regia, ſed latens gaudium fuit. Deinde dolore tantum priore gravior, quantum fœdiori morbo correptum Regis animum videbant: cujus nec morte lenitus furor, ſed in ipſum obſcænum cadaver & exangue translatus eſt: quod balſamo & odoribus conditum, onuſtum gemmis & velatum purpura diebus ac noctibus, tam miſerabili, quam*

cupido

pido fovebat amplexu. Dici nequit, quam
ſcors & quam male ſe compaſſura conditio
t amantis ac regis: nunquam profecto con-
aria ſine lite junguntur. Quid eſt autem
gnum, niſi juſta & glorioſa dominatio?
ontra, quid eſt amor, niſi fœda ſervitus
r injuſta? Itaque cum certatim ad aman-
m, ſeu rectius, ad amentem regem pro
mmis regni negotiis, legationes gentium
æfectique & provinciarum præſides con-
enirent, is in lectulo ſuo miſer, omnibus
eclusis, & obſeratis foribus, amato cor-
iſculo cohærebat: amicam ſuam crebro
elut ſpirantem reſponſuramque compel-
ns: illi curas laboreſque ſuos narrabat:
li blandum murmur & nocturna ſuſpiria:
li ſemper amoris comites lachrimas inſtil-
bat. Horrendum miſeriæ ſolamen, ſed
uod unum tamen ex omnibus, Rex alio-
uin, ut ajunt, ſapientiſſimus elegiſſet.
Addunt fabulæ, quod ego fieri potuiſſe,
ec narrari debere arbitror. Erat ea tem-
eſtate in aula Colonienſis antiſtes, vir (ut
emorant) ſanctitate & ſapientia clarus,
ec non comitatus & conſilii regii prima
ox, qui domini ſui ſtatum miſeratus, ubi
nimadvertit humanis remediis nihil agi,
d Deum verſus illum aſſidue precari, in
lo ſpem reponere, ab eo finem mali poſcere,
ulto cum gemitu. Quod cum diu feciſſet
ec deſiturus videretur, die quodam illuſtri
iraculo recreatus eſt. Siquidem ex more
crificanti, & poſt devotiſſimas preces
pectus

pectus & aram lachrimis implenti, de cælo vox insonuit, & sub extinctæ mulieris lingua furoris regii causam latere. Quo lætior, mox peracto sacrificio ad locum, ubi corpus erat, se proripuit & jure notissimæ familiaritatis regiæ introgressus, os digito clam scrutatus gemmam perexiguo annulo inclusam sub gelida rigentique lingua repertam festinabundus avexit. Nec multo post rediens Carolus & ex consuetudine ad optatum mortuæ congressum properans, repente aridi cadaveris spectaculo concussus, obriguit exhorruitque contactum: auferri eam quanto ocyus ac sepeliri jubens. Inde totus in Antistitem conversus, illum amare, illum indies rectius complecti: denique nihil nisi ex sententia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus avelli. Quod ubi sensit vir justus ac prudens, optabilem forte multis, sed onerosam sibi sarcinam abjicere statuit: veritusque ne si vel ad manus alterius perveniret, vel flammis consumeretur, domino suo aliquid periculi afferret, annulum in vicinæ paludis prælaltam voraginem demersit. Aquis forte tum Rex cum proceribus suis habitabat: ex eoque tempore cunctis civitatibus sedes illa prælata est. In ea nil sibi palude gratius, ibi assidere, illis aquis mira cum voluptate, illius odore velut suavissimo delectari. Postremo illuc regiam suam transtulit & in medio palustris limi immenso sumptu jactis molibus, palatium templumque construxit, ut nihil divinæ

vel

vel humanæ rei eum inde abstraheret: postremo ibi vitæ suæ reliquum egit, ibique sepultus est, cauto prius, ut successores sui primam inde coronam & prima imperii auspicia capesserent: quod hodie quoque servatur, servabiturque quamdiu Romani frena imperii Theutonica manus aget. Atqui nec illud hoc loco prætereundum videtur, quod Crusius lib. 4. Germano-Græciæ refert; *Vrbem, nimirum, Gemundam conditam esse eo in loco, ubi repertus fuit annulus pronubus, qui Agneti, Friderici Antiqui Ducis Sueviæ, uxori exciderat.*

Fuerunt etiam, qui venena annulis includerent, ut quandocunque liberet, mortem sibi possent accelerare. Quo genere mortis Demosthenem prævenisse Archiam Thurinum à Rege Antipatro immissum, testatur Plinius lib. 33. cap. 1. Suidas. Quod & Tzetzes notavit: *φάρμακον ἐμὸν περὶ πολλοῦ σφενδόνῃ δακτυλίου. Τοῦτο πιὼν μετήλλαξον, ἐξαποπνεύσας βίον.*

Quanquam Plutarchus ex Eratosthene refert, in circulo cavo eum venenum servasse, quem circulum Demosthenes in brachio gestare solitus fuerit. *Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ, τὸ φάρμακον φυλάσσειν. τὸν δὲ κρίκον εἶναι τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον.*

Annibal Carthaginensium Dux simili letho periit. nam *victo Antiocho ad Prusiam Bithyniæ regem concessit: unde Roma-*

na legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanus traderetur, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno absumptus est, ut ait Aurelius Victor Videatur & Livius lib. 36. cap. 51. Cum M. Crassus bis mille auri pondo è Jovis Capitolini solio à Camillo ibidem condita rapuisset, æditumm custodiæ deprehensum, fracta in ore annuli gemma, statim expirasse & indicium ita extinctum, refert idem Plinius d. l. Heliogabalum Imp. quoque mortis causa habuisse annulos, tradit Lampridius: *Paraverat & in cerauneis & hyacinthus & in smaragdis venena, quibus se interimeret, si quid gravius immineret.*

CAP. XXII.

Annulos ponebant lugentes, rei, supplices, cubitum vel lotum ituri. Morientibus vel detrahebantur annuli, vel ipsi eos uni ex amicis aut heredibus præsentibus tradebant. Annuli traditio an heredis instituendi tessera? Historia de Alexandro M. Perdiccæ annulum tradente.

IN quem usum annuli gestati sint vidimus. Nunc referemus alia quædam: inter quæ illud est, quod in publico luctu annuli aurei ponebantur. Ad nuntium Caudinæ pacis *annulos aureos positos*, narrat Livius lib. 9. De funere Augusti Suetonius cap. 100. *Alii exsequiarum die ponendos*

nendos aureos annulos ferreosque sumendos censuerunt. Vide librum nostrum de Funer. Rom. lib.2. c.17.

Rei quoque & supplices annulos ponebant, more lugentium & ærumnosorum. Livius libro 43. pagina 1662. edit. Gruterianæ. *Extemplo principes civitatis in conspectu populi annulis aureis positis vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent.* Valerius Max. lib. 8. cap. 1. de Gabinio reo, præter spem absoluto: *Filius namque Gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii* (is accusator erat) *supplex prostravit: inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus potestatis eruperat. Quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi jacere aliquandiu passus est.*

Ituri quoque cubitum aut loturi ponebant annulos: quod non factum in Charino notat Martialis lib. 11. Epigr. 50.

Senos Charinus omnibus digitis gerit
Nec nocte ponit annulos,
Nec cum lavatur: causa quæ sit quæritis?
Dactyliothecam non habet.

Terentius Heautont. Act. 4. Scena 1. *Ea lavatum dum it, servandum mihi dedit annulum.* Hic mihi in mentem venit lepidum Alphonsi Siciliæ regis factum, quod non possum, quin adscribam. *Alphonsus Senior Siciliæ rex annulos ingentis pretii in digitis gestare consueverat, & ne la-*

lavandis manibus gemmis officeret, loturus annulis digitos exuebat, servandosque ministris, qui oportunius se offerrent, dare solebat. Cuidam igitur semel cum annulos tradidisset, qui oblitum regem arbitrabatur, & propterea in usum suum eos verterat, Alphonsus rem dissimulavit, atque pro eis alios induit annulos, consuetumque morem servavit. Itaque post aliquot dies loturo Alphonso cum idem adstaret, qui primos habuerat, & non restituerat, manum porrexit, tanquam à rege annulos, ut olim egerat, accepturus. Alphonsus autem, retracta ad se manu, in aurem submissa voce ei dixit: Hos servandos tibi annulos dabo, si prius alios, quos dedi, restitueris. *Liberale profecto rege humanoque & animo ingenti prædito digna vox & æternis literarum celebranda encomiis.* Fulgosus & Egnatius lib. 4. cap. 8.

Morientibus vel annuli detrahebantur. Plinius lib. 33. cap. 1. *Gravatis somno aut morientibus religione quadam annuli detrahebantur.* Sic Tiberio deficienti annulum *extractum, quem mox resipiscens requisiverit,* auctor Suetonius in ejus vita c. 77. Atque hæc est causa, cur Æl. Spartianus annuli spontaneum de digito lapsum inter signa mortis Hadriano Imp. oblata retulerit. *Signa mortis,* inquit, *hæc habuit: Annulus, in quo imago ipsius sculpta, sponte de digito delapsus est.* Forte autem ideo detrahebantur, ne in pol-
lin-

linctorum manus pervenirent: nam post redditos iterum digito & una cum cadavere combustos, non obscure indicat Propertius lib. 4. Eleg.

Sunt aliquid, &c.

Et solitum digito beryllon adederat ignis.

Ptolomæum quoque Herodis mortui digito annulum detraxisse, & in concionem protulisse: eundemque annulum postea fuisse Cæsari Augusto transmissum, scribit Egesippus lib. 1. cap. ult.

Vel ipsi morientes solebant uni ex amicis, si quis charior inter extrema oscula præsens adesset, annulum tradere. Plautus Curculione Act 5. Sc. 2. Phædromus:

Miles, inquit, *quæso ut mihi dicas, unde istunc habeas annulum,*

Et paulo post respondet Miles:

Pater meus habuit Periphanes, Planesium:
Is priusquam moritur, mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat filio. PL. *proh Iupiter!*
MI. *Et iste me heredem fecit.*

Sic Augustus Cæsar 11. Consul cum graviter ægrotaret, desperata salute, cum quædam de Repub. disseruisset, *Agrippæ annulum tradidit*, τῷ Ἀγρίππᾳ τὸν δακτύλιον ἐνεχείρισε, Dio lib. 53. Tiberium Cæsarem *intellecta defectione exemtum digito annulum quasi alicui traditurum, parumper tenuisse, deinde rursus aptasse digito & compressa sinistra manu jacuisse diu*

immobilem, ex Seneca refert Suetonius in ejus Principis vita cap. 73. quanquam ipsi spiranti adhuc Caligulam annulum detrahi & quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum injici jussisse, tradit idem Suetonius in Calig. cap. 12.

De ELIZABETHA Angliæ Regina au-„ ctor est Guil. Cambdenus, illam in ipso „ morbi primordio jussisse annulum illum, „ quo Regno inauguratione quasi connu-„ bio conjuncta fuerat, & jam inde nun-„ quam exuerat, digito exscindi, cum „ ita carni increvisset, ut detrahi non pos-„ set. Quod in triste omen arreptum, quasi „ connubium illud cum Regno per annu-„ lum contractum dissolvendum porten-derit. neque hoc vanum fuit: morbus enim hicce Optimæ huic reginæ septuagesimum ætatis annum agenti emortualis fuit. Cambden. Part. 4. Historiar Anglic. in fine. Pag. mihi 852.

Utrum autem annuli traditio fuerit olim instituendi heredis tessera quædam & symbolum, de eo merito ambigitur. Perdiccam quidem ab Alexandro Magno successorem in regno constitutum donatione annuli, putat Aristonus apud Curtium lib. 10. *Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset.* Justinus lib. 12. *Sexta die præclusa voce exemptum digito annulum*

Per-

Perdiccæ tradidit: quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedavit. Nam etſi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus eſſe videbatur. Æmilius Probus in Eumene: *Alexandro Babylone mortuo, quum regna ſingulis familiaribus diſpertirentur, & ſumma rerum tradita eſſet tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum ſuum dederat, Perdiccæ: ex quo omnes conjecerunt, eum regnum ei commendaſſe, quoad liberi ejus in ſuam tutelam perveniſſent.* Non neglexit id quoque Philippus Galtherus lib. 10. Alexandreidos, ubi exceſſum Alexandri M. deſcribit:

—— Sic fatur: at illi
Quærere cum planctu, lacrymis & fletibus inſtant,
Quem velit heredem mundoque relinquere Regem.
Optimus, inquit, *& imperio digniſſimus eſto*
Rex veſter. Sed vox poſtquam non affuit, aurum
Detractum digito Perdiccæ tradidit, unde
Præſumſere Duces Regem voluiſſe ſupremum
In regni ſibi Perdiccam ſuccedere ſummam.

Nec male illi ita colligebant. Erat enim annulus ſignatorius vel ſigillum plerumque dominii & poteſtatis ſymbolum. Ideo quibus Reipub. vel regni adminiſtratio, eiſdem etiam annuli vel ſigilli cura ſolebat

committi. Quomodo Philippum Macedonem, cum in Byzantinos moveret, Alexandro filio decimum ſextum ætatis annum agenti Macedoniæ & ſigilli cum libera poteſtate curam demandaſſe, refert Plutarchus in Alexandro. Φιλίππου δέ, inquit ille, στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ὢν μὲν ἑκκαιδεκαέτης, ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μεδάρων τε τοὺς ἀφεστῶτος κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασεν, συμμίκτους δὲ κατοικήσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. hoc eſt, *Cum Philippus adverſum Byzantinos expeditionem feciſſet, Alexander annum tum agens decimum ſextum, rerum Macedonicarum ſigillique curator relictus, Medos, qui defecerant, ſubegit, urbemque eorum captam, barbaris ejectis, convenis habitandam tradidit, & Alexandropolim nominavit.* Et Helenam Adiabenorum reginam grandiori natu filio Monobazo annulum patris ſignatorium dediſſe, commiſſa ipſi Reipub. adminiſtratione, donec adveniret frater Izates, quem pater regni heredem deſtinaverat, auctor Joſephus lib. 20. Antiquit. c. 2. πείθεται τούτοις ἡ Ἑλένη καὶ καθίστησι τὸν πρεσβύτατον παῖδα Μονόβαζον βασιλέα περιθεῖσα τὸ διάδημα καὶ δοῦσα τὸν σημαντῆρα τοῦ πατρὸς δακτύλιον, τήν τε σαμψηρὰν ὀνομαζομένην παρ' αὐτοῖς, διοικεῖν τε τούτοις τὴν βασιλείαν παραινέσει μέχρι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παρου-

παρρησίας. id eſt, *Paruit his Helena, & proregem fecit grandiorem filium Monobazum, impoſito ei diademate, & dato patris annulo ſignatorio, ſimulque ſampſera, ut ipſi vocant: juſſitque eum adminiſtrare Rempub. donec frater veniat.* Atque hæc eſt cauſa, cur Qu. Catulus, cum nocte quadam poſt dedicatum Capitolium ſomniaſſet, *Iovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum ſecreviſſe, atque in ejus ſinum ſignum Reipub. quod manu geſtaret, repoſuiſſe*, teſte Suetonio in Auguſto cap. 94. conjecturam ex eo fecerit, in Auguſti poteſtatem fore aliquando Rempub. Nam recte ibi *ſignum Reipub* Iſaacius Caſaubonus interpretatur δημοσίαν σφραγῖδα, qua obſignari ſolita diplomata, & quæcunque alia Reipub. nomine ſignabantur. Hinc etiam factum, ut Hadrianus à Trajano Imperatore extra ordinem gemma donatus & quidem ea, quæ jam ſemel omen imperii fuerat, non temere ſpem ſucceſſionis conceperit. Sic enim Spartianus: *Secunda expeditione Dacica Trajanus eum primæ legioni Minerviæ præpoſuit, ſecumque duxit, quandoquidem multa egregia ejus facta claruerunt. Quare adamante gemma, quam Trajanus à Nerva acceperat, donatus, ad ſpem ſucceſſionis erectus eſt.*

Eadem de cauſa etiam Johannes Comnenus cum videret matrem id agere, ut in ſororem Annam, quæ Nicephoro

Bryennio nupſerat, imperium transferretur, patri Alexio jam jam morituro annulum detraxit, hoc pacto ſibi imperium firmaturus. Nicetas non procul ab initio ſuæ hiſtoriæ. pag. 7. ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὁρῶν τῇ τελευτῇ πλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀποστέργουσαν, καὶ τῇ ἀδελφῇ τὴν βασιλείαν μνωμένην, κοινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας ἐκείνῳ φίλα φρονοῦσιν. ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος, καὶ δὴ λαθὼν τὴν μητέρα, εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικὸν, καὶ περιπεσὼν ὡς δῆθεν θρηνήσων, ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον. εἰσὶ δ᾽ οἱ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς αὐτὸν φασὶ τόδε πεποιηκέναι, ὡς δίδωσιν ἐννοεῖν τὰ μετὰ βραχὺ ῥηθησόμενα. hoc eſt, *Filius autem Iohannes videns patrem morti vicinum, & materni odii gnarus, quæ imperium in ſororem transferre niteretur, negotium cum cognatis ſui ſtudioſis communicat, quorum princeps erat frater Iſaacius: Et clam matre paternum cubiculum ingreſſus, & tanquam morbum ejus deplorare vellet, proſtratus, annulum de manu ejus ſurripit. Sunt tamen qui id eum de ſententia patris feciſſe affirment: idque ex iis, quæ mox ſequentur, fit probabile.* Quanquam cuſtodes magni palatii non contenti erant oſtenſo annulo, ut ipſum tanquam regni heredem intromitterent, ſed aliud evidentius argumentum ab ipſo quærebant, quo ſe patris juſſu adeſſe comprobaret. Sic enim non multo

post idem Nicetas: Ὁ δέγε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος, οὐχ εὕρισκε ῥᾳδίαν τὴν εἴσοδον, οἷα φυλάκων μὴ πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δακτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλό τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Et recte quidem illi.

Nam non sola annuli traditio ad heredis institutionem sufficiebat, nisi ea testamento probaretur, confirmareturque. Testantur id exempla eorum, qui annulos quidem amicis tanquam heredibus dederant, quos tamen nulla ex parte heredes scripserunt. Fecit id Q. Cæcilius, qui *L. Luculli promtissimo studio, maximaque liberalitate & honestum dignitatis gradum & amplissimum patrimonium consecutus, cum præ se semper tulisset, unum illum sibi fore heredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptavit, omnium bonorum reliquit heredem*, ut auctor est Valerius Maximus lib. 7. cap. 8. qui simile quid narrat etiam de T. Barrulo. Is *Lentulo Spintheri, cujus amantissimum animum liberalissimamque amicitiam senserat, decedens suos annulos perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat*. Et de M. Popillio, qui Oppium Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi moriens *unum de multis, qui assidebant ultimo complexu & osculo dignum judicavit: superque annulos suos ei tradidit, videlicet ne quid ex*

ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos, diligentissime heredibus illius, exheres ipse reddidit. Sed audiamus, quid in hac controversia respondeat Papinianus. *Pater,* inquit ille l. 77. cum pater. §. Pater. D. de Legat. 2. *pluribus filiis heredibus institutis, moriens claves & annulum custodiæ causa, majori natu filiæ tradidit: & libertum eidem filiæ, qui præsens erat, res, quas sub custodia sua habuit, assignare jussit, commune filiorum negotium gestum intelligebatur, nec ob eam apud arbitrum divisionis, præcipuam causam filiæ fore.*

CAP. XXIII.

Omina ex annulis captari solita. Annulus miraculose de cingulo in terram prolapsus. Probatio per annulum candentem.

PLeraque quæ de Annulis in mentem inciderunt, diximus: nunc priscos ex annulo quoque omen aliquod captare solitos ostendemus: id quod Timoleontem factitasse, testis est Plutarchus in ejus vita. Cum enim Icetes Leontinorum tyrannus, transmisso Damyria fluvio, Timoleontis exercitum transitu prohibere vellet, mira contentio ductoribus militum Timoleontis inciderat, quæ pugnam retardaret. Nullus enim eorum post alterum transire volebat, sed unusquisque primus

primus hoſti manum conferre cupiebat: ideoque nullo ordine tranſibant, mutuo ſe præterire cupientes atque impedientes. Quare ut ſorte rem dijudicaret Timoleon, à quolibet ducum accepit annulum: omnibus iis in chlamydem ſuam conjectis & mixtis, primum forte eum extraxit, cui erat inſculptum tropæum. Hoc viſo milites magno cum gaudio clamorem ſuſtulerunt, neque jam ſortem reliquorum exſpectavêre, ſed ſumma pro ſe quiſque celeritate fluvium tranſeuntes, cum hoſtibus conflixerunt. Verba Plutarchi hæc ſunt: τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος εἰλάρχαις ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία, διατριβὴν ἐποίει τῆς μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ βουλόμενος ἑτέρου διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου προαγωνιστεῖν, καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ἐξωθούντων καὶ παρατρεχόντων ἀλλήλοις. Βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέων κληρῶσαι τοὺς ἡγεμόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον. ἐμβαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα, καὶ μίξας, ἔδειξε τὸν πρῶτον κατὰ τύχην γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνακραγόντες, οὐκ ἔτι τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν, τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοις.

Polycrati Samiorum tyranno annulus, quem in mare projecerat, in ventre piſcis repertus ſummæ calamitatis fuit nuncius.

Hi-

Historia extat apud Herodotum libro 3. ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, Σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἦν δὲ ἔργον Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. Ἐπεὶ ὦν ταύτην οἱ ἐδόκεε ἀποβαλέειν, ἐποίεε τάδε. Πεντηκόντερον πληρώσας ἀνδρῶν, ἐσέβη ἐς αὐτήν. μετὰ δὲ, ἀναγαγεῖν ἐκέλευε ἐς τὸ πέλαγος. ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἑκὰς ἐγένετο, περιελόμενος τὴν σφρηγῖδα, πάντων ὁρεόντων τῶν συμπλόων, ῥίπτει ἐς τὸ πέλαγος. τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλεε. ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰ οἰκία, συμφορῇ ἐχρᾶτο. πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τούτων, τάδε οἱ συνήνεικε γενέσθαι. ἀνὴρ ἁλιεὺς, λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν, ἠξίου μιν Πολυκράτεϊ δῶρον δοθῆναι. φέρων δὲ ἐπὶ τὰς θύρας, Πολυκράτεϊ ἔφη ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν. Χωρήσαντος δὲ οἱ τούτου, ἔλεγε διδοὺς τὸν ἰχθὺν, ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδ᾽ ἑλὼν, οὐκ ἐδικαίωσα φέρειν εἰς ἀγορὴν, καίπερ ἐὼν ἀποχειροβίωτος, ἀλλά μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς. σοὶ δή μιν φέρων δίδωμι. ὁ δὲ, ἡσθεὶς τοῖσι ἔπεσι, ἀμείβεται τοῖσδε, Κάρτα τε εὖ ἐποίησας, καὶ χάρις διπλέη τῶν τε λόγων καὶ τοῦ δώρου. καὶ σε ἐπὶ δεῖπνον καλέομεν. ὁ μὲν δὴ ἁλιεὺς, μέγα ποιεύμενος ταῦτα, ἤιε ἐς τὰ οἰκία. τὸν δὲ ἰχθὺν τάμνοντες οἱ θεράποντες, εὑρίσκουσι ἐν τῇ νηδύϊ αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῖδα. ὡς δὲ εἶδόν τε καὶ ἔλαβον, τάχιστα ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν Πολυκράτεα. διδόντες δὲ οἱ τὴν σφρηγῖδα, ἔλεγον ὅτεῳ τρόπῳ εὑρεθείη. hoc est, *Erat ei gemma signatoria Smaragdus, quam* ge-

*eſtabat auro incluſam, opus Theodori Sa-
nii Telecle geniti. hanc ubi abjiciendam ſta-
uit, ita abjicere libuit. Quinquaginta re-
norum navem conſcendit: eam dehinc vi-
os, quibus illam inſtruxerat, in pelagus
ducere jubet. Et poſtquam ab inſula procul
berat, detractum ſibi ſigillum, iis qui una
navigabant, inſpectantibus, abjecit in pe-
agus: hoc acto navigavit. Reverſo domum,
uum ex jactura afficeretur, quinto ſexto-
ve, quam hæc acta ſunt die, hoc ei caſu
venit. Piſcator quidam captum à ſe pi-
cem, grandem ſane & pulchrum putavit
lignum, quo Polycratem donaret. Eum ad
ores quum attuliſſet, dixit ſe in conſpectum
Polycratis ire velle: à janitore permiſſus,
lonans Polycrati piſcem, Rex, inquit, hunc
go quem cepi piſcem, etſi operis manuariis
vitam tolero, tamen non judicavi ferendum
i me eſſe in forum, ſed te tuaque potentia
lignum. Eum itaque affero tibi, donoque.
His verbis iſte delectatus, ita reſpondit: Tu
vero probe, nec facto ſolo, ſed etiam ra-
ione apud me iniſti gratiam: ad cœnamque
e vocatum volo. Hæc magni faciens piſca-
or domum abiit. Piſcem miniſtri reſcin-
lentes, offendunt in ejus alvo ſigillum Po-
ycratis. Quod ubi viderunt, ſumſeruntque,
d Polycratem lætabundi quam celerrime
ertulerunt: eoque illi reddito, referebant,
uo pacto fuiſſet inventum.* Hujus annuli
: artificis mentio etiam eſt apud Pauſa-
iam in Arcadicis: Διέχεαν δὲ χαλκὸν

πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο Ῥοικός τε Φιαίου, καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους, Σάμιοι. Θεοδώρου δὲ ἔργον ἦν καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ Σμαράγδου σφραγὶς, ἣν Πολυκράτης ὁ Σάμου τυραννήσας ἐφόρειτε τὰ μάλιστα, καὶ ἐπ' αὐτῆς περισσῶς δή τι ἠγάλλετο. hoc eſt, *Æs primi fuderunt & ſtatuas conflarunt Rhœcus Phiæi, & Theodorus Teleclis filius, Samii. Theodori vero opus fuit & ſignum illud in gemma Smaragdo, quam Samiorum Tyrannus Polycrates plerumque geſtabat, & qua ſupra modum (ſi Dîs placet) ſeſe efferebat.* De eodem Plinius libro 37. cap. 1. *His initiis cœpit auctoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio ſevero inſularum ac litorum tyranno felicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur etiam ipſe, ſatis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab invidia ejus abunde ſe redimi putaret, ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, provectus navigio in altum, annulum merſit At illum piſcis eximia magnitudine regi natus, eſcæ vice raptum, ut faceret oſtentum, in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu reddidit Sardonychem* (non fuiſſe Sardonychem oſtendit Salmaſius ad Solinum pagina 557.) *eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Auguſtæ dono incluſam & noviſſimum prope locum tot prælatis obtinentem.*

Et Tzetzes Chiliad. 7. hist. 121.

Ο Πολυκράτης τοίγαρῦν δεινῶς ἐπτοημένος
Ον ἦχε πολυτίμητον δακτύλιον σμαράγδου,
Ον τεχνικῶς ἐσφράγισεν ὁ δακτυλιγλύφος
Θεόδωρος ὁ Σάμιος υἱὸς τοῦ Τηλεκλέους
Εμβὰς εἰς σκάφος, ἔῤῥιψεν εἰς μέσον τοῦ πελάγους.

Videtur huc allusisse Nero, qui *ut consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audivit, quasi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo senectam, sed etiam perpetuam singularemque concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitaverit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos esse*, teste Sueton. in Nerone c. 40.

Ex annulo sigilli publici, quem Aquila in maximâ Samiorum celebritate raptum in servi cujusdam sinum demisit, Æsopus Samiis prædixit, illos à Rege aliquo in servitutem redactum iri, ut narrat Maximus Planudes in vitâ Æsopi: Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους συνέπεσέ τι τοιοῦτον ἐν Σάμῳ πανδήμου ἑορτῆς ἀγομένης αἴφνης ἀετὸς καταπτὰς καὶ τὸν δημόσιον ἁρπάσας δακτύλιον, εἰς δούλου κόλπον ἀφῆκεν. hoc est, *Ea tempestate hujusmodi res Sami contigit: Quum publice festum celebraretur, repente aquila devolans, & publicum rapiens*

piens annulum, in servi sinum demisit. Et paulo post Æsopus libertatem consecutus prodigium hoc ita interpretatur: Ἄνδρες Σάμιοι, ὁ μὲν ἀετὸς, ὡς ἴστε, βασιλεὺς τῶν ὀρνίθων ἐστὶν, ὅτι δὲ τὸ στρατηγικὸν δακτύλιον οὗτος ἁρπάσας ἀφῆκεν εἰς δούλου κόλπον, τοῦτο σημειώσειν βούλεται, ὅτι τῶν νυνὶ βασιλέων τις βούλεται ὑμῶν τὴν ἐλευθερίαν δουλώσαι, καὶ τοὺς κυρίους νόμους ἀκύρους δεῖξαι. hoc est, *Viri Samii, Aquila, ut scitis, regina avium est, quoniam autem Imperatorium annulum hæc raptum demisit in sinum servi hoc significare vult, quendam ex iis, qui nunc sunt, Regem velle vestram libertatem in servitutem redigere, atque sancitas leges irritas facere.*

Quomodo Edouardo III. Anglorum Regi annulus, quem pauperi olim Eleëmosynæ loco obtulerat, redditus mortis omen fecerit cap. 21. dictum est.

Arnolphum quoque Lotharingiæ principem ex annulo, quem in Mosellam fl. abjecerat, in piscis ventre aliquanto post invento, de impetrata à Deo peccatorum venia ominatum esse, auctor est Petrus Damianus Epist. 5. cap. 10. tomo 3. Bibliothecæ. S. Patrum: *Hic Arnulphus, Pipini pater & Carolomagni Regum avus fuit. Cumque divini Spiritus ardore succensus, uxoris affectus filiorumque postponeret, ac mundanæ gloriæ pompas, glorifica Christi paupertate mutaret, ad eremum preperans, contigit ut per fluvium, qui Mosella*

ſella dicitur, tranſitum viator haberet. Sed cum jam medium forte ſuperjecti pontis attingeret, ubi torrentis alveus profundior decurrebat, illic annulum ſuum ſub hac fœderis conditione projecit: Cum ergo, inquit, *annulum hunc recepero de ſpumoſis fluctibus erutum, tunc me procul dubio confidam omnium peccatorum meorum nexibus abſolutum. Moxque eremum petiit, ubi non parvo tempore, ſibi ac mundo mortuus vixit. Interea defuncto, qui tunc fuerat, Metenſis Eccleſiæ Antiſtite, B. Arnulphum ad curam paſtoralis regiminis diſpenſatio divina provexit. Dumque eſu carnium, prout in eremo aſſueverat, in Eccleſia nihilominus abſtineret, piſcis aliquando ſibi delatus eſt in xenium: Quem coquus exventrans* (Lege *exenterans*) *in illis ejus annulum reperit, eumque mox Domino ſuo lætabundus offerre curavit. Quem beatus Epiſcopus ut aſpexit, illico recognovit, & non tam metalli miratus eſt venam, quam quia propitiatione divina reatus ſui conſequutus eſt veniam, &c.* Fulgoſus libro 6. capite 9. Non diſſimilis hiſtoria, quanquam in re diſſimili, extat apud Willielmum Malmesburienſem libro 4. de Geſtis Pontificum Anglorum cap. de Monaſteriis, ubi narrat Egwinum Wigornienſem Præſulem *peccatorum juvenilium quondam conſcium, pedes compedibus irretiiſſe, clavibus compedum in amnem jactatis palam dixiſſe, tunc ſe demum de peccatis ſecurum futurum,*

turum, cum compedes vel divinitus, vel ipſis reſerarentur clavibus; ita Romam profectum proſpereque reverſum. Iam vero in illo mari, quo à Gallico continenti in Angliam tranſmittitur, cum navigaret, immanem piſcem ſaltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingreſſum, certatimque annitentibus nautis retentum. In ejus exenterati jecore clavem repertam, ſeræque compedum appoſitam, Sancto ſoluto ſecuritatis plurimum donaſſe.

De Florentio ſartore Hipponenſi homine religioſo & paupere, qui piſcem grandem in littore palpitantem apprehendit, quem trecentis follibus vendiderit, & cujus in ventriculo coquus aureum annulum invenerit, audiamus Auguſtinum libro 22. de Civitat. Dei capite 8. *Erat quidam ſenex Florentius Hipponenſis noſter, homo religioſus & pauper, qui ſartoris ſe arte paſcebat, caſulam perdiderat & unde ſibi emeret non habebat. Ad viginti martyres, quorum memoria apud nos eſt celeberrima, clara voce ut veſtiretur oravit. Adierunt ad eum adoleſcentes, qui forte aderant irriſores, eumque deſcendentem exagitantes proſequebantur, quaſi à martyribus quinquagenos folles, unde veſtimentum emeret, petiviſſet. ille tacitus ambulans ejectum grandem piſcem palpitantem vidit in littore, cumque illis faventibus atque juvantibus apprehendit, & cuidam coquo Carchoſo nomine, bene Chriſtiano*

ſtiano ad coquinam conditoriam, indicans quid geſtum ſit, trecentis follibus vendidit, lanam comparare inde diſponens, ut uxor ejus quo modo poſſet ei, quo indueretur, efficeret. Sed coquus conſcindens piſcem, annulum aureum in ejus ventriculo invenit, moxque miſeratione flexus & religione perterritus homini eum reddidit, dicens, Ecce quomodo viginti martyres te veſtiverunt.

Annuli cingulo alligati & ſine ipſius annuli vel cinguli fractura in terram prolapſi meminit idem Auguſtinus eodem capite, cujus verba hæc ſunt: *A quodam Iudæo dicit (Petronia) ſibi fuiſſe perſuaſum, ut annulum capillatio cingulo inſereret, quo ſub omni veſte ad nuda corporis cingeretur: qui annulus haberet ſub gemma lapidem in renibus inventum bovis. Hoc alligata quaſi remedio ad Sancti martyris limina veniebat. Sed profecta à Carthagine cum in confinio fluminis Bragadæ in ſua poſſeſſione manſiſſet, ſurgens ut iter perageret, ante pedes ſuos illum jacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino ſuis nodis firmiſſimis, ſicut fuerat, comperiſſet aſtrictam, crepuiſſe atque exiliiſſe annulum ſuſpicata eſt: qui etiam ipſe cum integerrimus fuiſſet inventus, futuræ ſalutis quodammodo pignus de tanto miraculo ſe accepiſſe præſumſit, atque illud vinculum ſolvens, ſimul cum eodem annulo projecit in flumen.*

flumen. Et statim addit idem Augustinus: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Iesum per integra virginalia matris enixum & ad discipulos ostiis clausis ingressum fuisse non credunt.*

Dum in his sum, non prætereundum est, quod de probatione per annulum candentem refert Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum cap. 13. *Retulit alius vir fidelis, spectasse se Christianum cum hæretico pro fide nostra certantem: altercantibusque diu de divinis scripturis, cum flecti non posset hæreticus, ut agnosceret veritatem, ait: Si nostræ religionis, si scripturarum testimonia te ad credendum minime movent, vel virtutem individuæ Trinitatis miraculis experire. Est digito meo annulus aureus: ego eum in ignem jacio, tu candentem collige: Projectumque inter prunas annulum ita igniri permisit, ut eis similis cerneretur. Conversusque ad hæreticum ait: Si vera est persecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait vir: Immensa Trinitas Deus, si aliquid indignum te credo, ostende. Certe si recta est fides mea, nihil prævalebunt hæc incendia sæva: & ablatum ab igne annulum diutissime palma sustinuit, & nihil est nocitus: sed magis, confuso hæretico, catholicos reliquos fervore suæ fidei roboravit.*

CAP.

CAP. XXIV.

Proverbia ab annulis sumpta. Per annulum trahi. Annulum tre gestato. *Ratio annuli angusti è digito detrahendi ex Aëtio.*

NUnc adagia quædam ab annulis sumpta, vel dicta adagiis non dissimilia videbimus. Apud Aristophanem in Pluto Actu 4. Scena 4. Anus conquerens se ab adolescente derelictam, atque ideo se mœrore exhaustam indicare volens:

Διὰ δακτυλίου, inquit, *μὲν οὖν ἔμεγ' ἂν διελκύσαις,*

Itaque profecto per annulum me traxeris.

Quid autem sit *per annulum trahi*, docet nos Zenobius, qui Centuria 3. Adagio 18. *Διὰ δακτυλίου δεῖ σε ἑλκυσθῆναι* dictum putat in eos, qui morbo aut dolore tenues redditi sunt, *ἐπὶ τῶν διὰ νόσον ἢ λύπην λεπτῶν καὶ ἰσχνῶν γενομένων.* Vide & Diogenianum Cent. 4. Proverb. 30. & *Suidam* Centur. 5. Proverb. 45. Durat hodieque proverbium de virginibus gracili corpore, quæ, ut in Eunucho Chærea ait, *curatura junceæ sunt, & vincto corpore, ut graciles fiant.* Allusit huc Martial lib. 11. Epigr. 101. quod clarissimus Scriverius quoque notavit:

Habere amicam nolo Flacce subtilem,
Cujus lacertos annuli mei cingant.

Quomodo apud Quintilianum lib. 6. c. 4.

Pu-

Publius Bleſſus Junium hominem nigrum & macrum & pandum *fibulam ferream* dixit. Hic quoque mihi in mentem venit, quod de ovis ſcribit Plinius lib. 10. cap. 60. *Ova aceto macerata in tantum molliuntur, ut per annulos tranſeant.*

Eſt etiam inter Pythagoræ ſymbola: Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, *Annulum ne geſtato, neque Deorum imagines illis inſculpito*: de cujus Symboli poſtrema parte ſupra dictum eſt: prior quid ſibi velit, audiamus ex Jamblicho ſymbol. 23. τὸ δὲ δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως τῷ Πυθαγορικῷ ἀρέσκοντι ἐλάβομεν εἰς τὴν παράκλησιν οὕτως, ἐπεὶ δεσμοῦ τρόπῳ περίκειται τοῖς φοροῦσιν ὁ δακτύλιος, ἴδιον ἔχων τὸ μὴ ἄγχειν, μηδὲ κακουχεῖν, ἀλλὰ πῶς ἁρμόζειν καὶ προσφυῶς ἔχειν. δεσμὸς δὲ τοιοῦτός τις καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ὑπάρχει, τὸ οὖν, Δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως φιλοσόφει ὡς ἀληθῶς, καὶ χώριζε τοῦ περικειμένου δεσμοῦ τὴν ψυχήν. μελέτη γὰρ θανάτου καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἡ φιλοσοφία. τὴν ἄρα Πυθαγορικὴν μέτιθι σπουδῇ μεγάλῃ, τὴν ἀφιστᾶσαν ἑαυτὴν διὰ τοῦ νοῦ ἀπὸ σωματικῶν πάντων, καὶ περὶ τὰ νοητὰ καὶ ἄυλα διὰ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων καταγινομένην. ἀλλὰ καὶ ἀπόλυε σαυτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀνθολκὰ καὶ κωλυσίεργα τοῦ φιλοσοφεῖν σαρκὸς ἀσχολήματα, τρυφάς τε ὑπερβαλλούσας, καὶ πληθώρας ἀκαίρους, δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσοκομίας

ϑερίας κ̀ ἀχολίας ἀδιαλείπτως ἐμπεσούσας. hoc eſt, *Illud vero, Annulum ne geſtato, convenienter placito Pythagorico in admonitionem accipimus hoc pacto: Cum Annuli, vinculi in morem, geſtantes cingant, hoc habentes proprium ut neque angant neque incommodent, ſed conveniant quaſi & probe quadrent; tale vero vinculum etiam animæ corpus exiſtat, apte illud, Annulum ne geras, interpretamur; Vere philoſophare, & animam ab adjacente vinculo libera. Etenim Philoſophia nihil aliud, quam meditatio mortis, & ſeparatio animæ à corpore. Pythagoricam igitur ſectam magno ſtudio ſectare, quæ ſeipſam mente ab omnibus corporalibus ſegregat, & circa ea, quæ mente tantum percipiuntur & materiæ ſunt expertia, beneficio ſcientiarum ſpeculativarum verſatur. Sed & peccata tua, & in contrarium te diſtrahentes, ſtudiumque ſapientiæ impedientes occupationes præcide, ut &, nimias delicias, & intempeſtivas repletiones, quæ non ſecus ac vincula corpus conſtringunt, ac morbos & negotia ſine intermiſſione faceſſunt.*

Philippus Beroaldus intelligit hoc ſymbolon de *non geſtando annulo anguſto*, & eo ſignificari ait, vitæ libertatem colendam eſſe & nullo ſervitutis vinculo alligandam. Galatinus libro 2. Cabalæ de mœrore interpretatur, & Pythagoram hoc ſymbolo, *Arctum annulum ne geſtato*, excluſiſſe putat cunctum animi dolorem,

lorem, nisi super admisso peccato.

Sed quia hîc annuli angusti facta est mentio, non possum, quin hîc Aëtii locum afferam de ratione extrahendi angustiorem annulum è digito, si forte is ut fieri solet, intumuerit. Ita autem Aëtius sermone secundo Tetrabibli quartæ c. 81. *Annuli aliquando digitis impinguntur, quum circulus ipsorum angustior violenter illorum partibus crassioribus fuerit adactus: atque hoc tum maxime contingit, cum homo cibo ac potu distentus, prona ac pendula manu sopitus decubuerit. Ita enim manuum extremitates longe magis intumescunt, quam si erigantur. Aqua igitur, & oleo aut malvæ decocto manus longe perfundatur: nam parca profusio tumorem magis auget. Deinde annulus leviter versatus detrahatur. Quod si perfusio nihil effecerit, filum crassius contortum accipito, & alterum ejus caput sub annulum ponito & reliquum totum digito laxe circumligato, & postea caput fili annulo suppositum sursum trahito: filo enim attracto annulus deorsum procedet. Quod si neque successerit, specilli partem latiorem sub annulum submittito, & annulum utrinque prope sigillum per spatham incidito, & filo lineo utrinque cincumdato, annulum attrahito, & consequenter lanam vino & oleo imbutam mitigandi causa adhibeto.*

Non multum etiam à proverbio abludit illud mimici scurræ: *In uno annulo bonos*

..os principes posse perscribi atque depingi: ..od extat apud Flavium Vopiscum in ..a D. Aureliani: *Vides quæso quam pauci ..t principes boni, ut bene dictum sit à quo..m mimico scurra Claudii hujus tempori.. : In uno annulo bonos principes posse ..scribi atque depingi.*

CAP. XXV.

..nnuli usum interdum noxium fuisse, aliquot exemplis probatur.

..Eliquum est, ut Annulorum gesta..tionem quoque multis sæpe exitio ..isse ostendamus. Aruntius cum filiam ..edullinam ebrius in tenebris violasset, .. annulo, quem digito ejus detraxe.., agnitus & ab eadem interfectus est. ..utarchus in Parallelis: Τῶν Διονυσίων ..τῇ Ῥώμῃ ἀγομένων, Ἀρούντιος ἐκ γενετῆς ..οπότης ἐξουθένιζε τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν. ..ὲ μέθην ἐνέβαλε καὶ ἐβιάσατο τὴν θυγα..γα Μεδουλλίναν. ἡ δὲ ἐκ δακτυλίου γνοῦσα ..γένος, καὶ πρεσβύτερα τῆς ἡλικίας φρο..νήσασα, μεθύσασα τὸν πατέρα καὶ στεφανώ..σασα, ἤγαγεν ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀστραπῆς καὶ ..κρύσασα ἀνεῖλε τὸν ἐπίβουλον παρθενίας, .. Ἀριστείδης ἐν τρίτῃ Ἰταλικῶν. hoc est, *..omæ cum celebrarentur Liberalia, Arun..s, qui ab ortu suo fuerat abstemius, vim ..beri patris despicatui habuit. A quo in e..rietatem conjectus, filiæ suæ Medullinæ ..rginitatem per vim eripuit. Ea ex an..*

 nulo

nulo violatorem agnoſcens, majus ætate ſua meditata facinus, patrem inebriavit ac coronavit, adductumque ad aram Fulminis illachrumans interfecit eum, qui ſuæ virginitati inſidias ſtruxerat. Ariſtides in libro 3. Italicorum. Paulus Prætorius quoque matulam poſcens ea manu, qua annulum, cui imago Tiberii Cæſaris inſculpta erat, in vitæ diſcrimen incidiſſet, niſi ſervus ipſi ebrio annulum detraxiſſet, teſte Seneca libro 3. de Benefic. cap. 26. cujus verba ſupra adduximus. Sic Richardum Angliæ Regem, cum induciis in triennium cum Saladino pactis, anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo tertio ex Palæſtina in Europam trajiciens per regionem Leopoldi Auſtriæ Ducis (Sigonius libro 15. de Regno Italiæ Humoldum vocat) iter faceret, & in quodam diverſorio non procul ab urbe Vienna, ne agnoſceretur, ipſemet ſua manu carnes aſſaret, annulo regali, quem digito geſtabat, agnitum & à Leopoldo Duce, quem in Palæſtina injuria affecerat, captum ac in cuſtodiam traditum eſſe, memorant hiſtorici. Vide Naucler: Chronographiam Generatione XL. Conradinum quoque Sueviæ Ducem ultimum & Fridericum Auſtrium legimus, cum à Carolo Andegavenſi victi per ignotam Italiam trepidi & agaſonum habitu ſe occultaſſent, & jam Aſturam veniſſent, conſcenſa jam navi Piſas naviga-

turi

tri ſociam & fidam urbem, ex annulo pretioſiſſimo eſſe agnitos, quem alter à digito detraxerat, ſive pignus naviculario ſive pretio ab eo permutandum. Cum vero artifex miratus tam pretioſum annulum à ſordido homine deferri, & ſuſpicans, unde habeat, quæreret, iſque candide, à duobus ingenii vultus & ſanguinis, ſed habitu & veſte ſquallida: neque ultra ſe ſcire affirmaret, Dynaſta urbis, ad quem res delata erat, ex eventu prælii & fama tale quid ſuſpicatus, navem inſtrui & adoleſcentes retrahi & ad ſe duci juſſit, eoſque agnitos, Carolo tradidit: qui illos Neapolim abductos cum æterno ſtirpis Andegavenſis dedecore, more pluſquam barbaro, publice per carnificem capitis ſupplicio, cujus ipſe in alta quadam turre occultus ſpectator fuit, afficiendos curavit. Factum id anno Domini milleſimo ducenteſimo VII. vel, ut alii VIII. Vide Nauclerum Generatione XLIII. Ad eundem modum etiam Unguentorum odorem, ut id obiter moneam, multis exitio fuiſſe legimus. C. Plotium Plancum, Munacii Planci bis Conſulis Cenſoriſque fratrem proſcriptum à Triumviris in Salernitana latebra unguenti odore proditum tradit Plinius lib.6. cap 7. De hoc facto tale Epigramma à Theodoro Beza conſcriptum eſt, quod propter ejus elegantiam huc ponendum duximus.

Sæva cohors Plancum ad mortem quum quæreret illa
Triumviralis Carnifex:
Servarant dominum servi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis quum profusis de more madentem,
Odor indicatum prodidit;
Quam potuit multos virtus servare fideles,
Mala quos voluptas perdidit.

Muleasses quoque Rex Tunetanus cum in prælio vulneratus inter turbam terga vertentium profugeret, nulla alia re magis eum hostibus prodente quam unguentorum odore, agnitus captusque est, teste Jovio lib. 44.

Majori cautela Peroces Persarum Rex usus est. *Hic enim in expeditione adversus albos Hunnos suscepta extremo in periculo constitutus unionem à dextra aure detractum abjecit, ne quis Regem ex eo agnosceret aut post ipsum gestaret. Eum unionem repertum postea Iustinianus Magnus* 100 *auri libris redimere à Barbaris voluit, sed recusarunt Barbari, asservantes eum in signum Persicæ stoliditatis.* Zonaras lib. 3. Annalium. Eundem etiam in finem & Darius Persarum Rex, quando cum Alexandro M. congredi volebat, amiculum abjecit, ne cultu proderetur. Sed hoc ipsi parum profuit. Curtius lib. 3. c. 23.

Ut

Ut autem isti gestatione annuli perniciem sibi accersiverunt: ita Ismenias Thebanorum legatus ejus opera callide fucum fecit Persarum oculis, ut Artaxerxem, ad quem missus erat, specie tenus, salva libertate, adoraret. Cum enim Regis adeundi & alloquendi facultas aliter non daretur, quam si cum veneraretur, Ismenias, ut demisso hoc & humili salutationis munere ficte & simulate defungens, Persas ludificaretur, statim atque in conspectum Regis venit, annulum sensim digito detractum, clam & nemine animadvertente, ad pedes abjecit: quem mox jacentem sustulit: eoque corporis gestu quasi venerabundus procubuisset, visus est patrio Persarum mori instituto paruisse: cum revera nihil se indignum aut præter civium morem admisisset. De qua re fusius Ælianus l.1. Var. historiæ c.21. cujus verbis caput hoc finiam: Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου σοφὸν ἅμα καὶ ἑλληνικὸν οὐκ ἂν ἀποκρυψαίμην ἔργον. πρεσβεύων οὗτος ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς βασιλέα τῶν Περσῶν, ἀφίκετο μὲν, ἐβούλετο δὲ αὐτὸς ὑπὲρ ὧν ἧκεν, ἐντυχεῖν τῷ Πέρσῃ. ἔφατο οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ χιλίαρχος, ὁ δὲ τὰς ἀγγελίας εἰσκομίζων τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς δεομένους εἰσάγων. Ἀλλ' ὦ ξεῖνε Θηβαῖε. ἔλεγε δὲ ταῦτα παίζον δι' ἑρμηνέως. Τιθραύστης δὲ ἦν ὄνομα τῷ χιλιάρχῳ· νόμος ἐστὶ ἐπιχώριος Πέρσαις, τὸν εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντα τοῦ βασιλέως, μὴ πρότερον λόγου μετα-

μεταλαγχάνειν, πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν. εἰ τοίνυν αὐτὸς διὰ σαυτοῦ συγγενέσθαι θέλεις αὐτῷ, ὥρα σοι τὰ ἐκ τοῦ νόμου δρᾷν. εἰ δὲ μὴ, τὸ αὐτῷ σο τοῦτο καὶ δι' ἡμῶν ἀνυσθήσεται, καὶ μὴ προσκυνήσαντι. Ο τοίνυν Ισμηνίας, Αγε με εἶπε. καὶ προσελθὼν, καὶ ἐμφανὴς τῷ βασιλεῖ γενόμενος, περιελόμενος τὸν δακτύλιον, ἔρριψεν ἀδήλως παρὰ τοὺς πόδας, ὃν ἔτυχε φορῶν. καὶ ταχέως ἐπικύψας, ὡς δὴ προσκυνῶν πάλιν ἀνείλετο αὐτὸν, καὶ δόξαν μὲν ἀπέστειλε τῷ Πέρσῃ προσκυνήσεως. οὐ μὴν ἔδρασεν οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς Ελλησιν αἰσχύνην φερόντων. πάντα οὖν ὅσα ἠβουλήθη κατεπράξατο, οὐδὲ ἠτύχησέ τι ἐκ τοῦ Πέρσου. hoc eſt, *Iſmenii Thebani ſapientiſſimum & plane Græcum factum ſilentio præterire nullo modo poſſum. Is patriæ cauſa legatione ad Regem Perſarum ſuſcepta, venit & voluit ipſe de ſuo negotio regem convenire. Tribunus itaque militum, cujus officium erat res nunciatas ad regem deferre & admittendos ad eum introducere: Verum, ô Thebane hoſpes, dicebat, (hæc autem joco loquebatur per interpretem. Nomen erat tribuno Titrauſtes) lex eſt apud Perſas recepta, ut is, qui in conſpectum regis venit, non ante ſermonem cum eo conferat, quam eum adoraverit. Quod ſi igitur vis ipſe eum adire, neceſſe eſt, ut quod lex jubet, peragas. Sin minus, idem tibi etiam per nos præſtabitur, quamvis tu non adoraveris. Iſmenias vero, Deduc me, ait. Cum autem acceſſiſſet, & in*

in faciem regis ventum esset, annulum quem gestabat, è digito detractum, clam abjecit ad pedes, confestimque procumbens tanquam adoraret, sustulit eum iterum & opinionem quidem adorationis Persarum regi præstitit: nihil tamen commisit, quod ignominiosum aut indocorum foret Græcis. Quicquid igitur petiit impetravit, neque quicquam à Persa ei denegatum est.

Atque hæc sunt, quæ de Annulis observata nobis sunt in tumultuaria Auctorum lectione, quorum loca ideo plenius adduximus, ut quærendi laborem Lectori festinanti demeremus. Plura istis & meliora forte addet alius: Nos scriptionis hujus metam attigisse nobis videbimur, si alios excitaverimus ad ea investiganda, quæ diligentiam nostram fugerunt.

INDEX
SCRIPTORUM VETERUM ET RECENTIORUM,
Qui in hoc libello de Annulis laudantur & illuſtrantur.

A.

Ari-

E.

F.

G.

Got-

H.

I.

Joachi-

Me-

Pau-

Q. Quin-

Q.

R.

S.

T.

V.

W.

X.

Z.

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,
Quæ in hoc libro de ANNULIS continentur.

A.

An-

Annu-

Annu-

D.

Digi-

G.

H.

I. *Jar-*

I.

L.

Q. *Qua-*

Q.

R.

S.

Sigil-

T.

V.

W. *Wen-*

W.

Z.

FINIS.

GEORGII LONGI,

Sacerdotis, Doctoris, & Ambrosianæ Bibliothecæ custodis primi

TRACTATUS

DE

ANNULIS SIGNATORIIS ANTIQUORUM

SIVE

DE VARIO OBSIGNANDI RITU.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↃ IↃ C LXXII.

GEORGII LONGI TRACTATUS DE ANNULIS SIGNATORIIS. ANTIQUORUM.

Cap. I.

Quid Annuli, quid sigilli nomine intelligatur.

Verbi nomenclatura tractatum aggredi suscepto oneri rem convenientem mihi facturus videor, si quid Anulus,

quot ei nomina quotuplex uſus, quidve olim ſigillum fuerit, principio ſtatuam, Principis eloquentiæ conſilium ſecutus 1. de off. ubi, *omnis*, inquit, *quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, ut intelligatur, quid ſit id, de quo diſputetur.*

Anuli ethymologia. Quibus nominibus anulum antiqui appelarent.

Eſt autem anulus Latine, quod Græce Δακτύλιος à digitorum veſtitu, dicitur: quamquam, & de nomine ipſo non parum ambigi video. Anulum enim à quibuſdam condulum, & condalium, & Græcis, & noſtris ungulum Teſte Plin. Nat. Hiſt. lib. 33. cap. primo (illa fortaſſe ratione, ut Iſidorus ſentit lib. 19. cap. 32. quia ſicut ungula carni, ita gemma anuli auro accingatur; ſicuti & ſamothracius aureus quidem, ſed capitulo ferreo à loco ita vocatus) Ab aliis vero anulum ſymbolum appellatum fuiſſe aperte indicat Plaut. Pſeud. Act. 1. Sc. 1.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Vt qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum.

Sic apud Terent. Eunuch. *de ſymbolis eſſe*, & alibi, *ſymbolum dare*, ad anulos refertur, ut ibi communiter Terentiani interpretes exponunt. Et Plinius ipſe nat. hiſt. lib. 32. cap. 1. à

priſcis

priscis *ungulum*, habent mm. ss. *cingulum*, novissime à Græcis, & nostris *symbolum* vocatum, prohibet. Desumptum autem id nomen ex eo observavit Philippus Beroaldus ad 10. librum Apul. de As. aur. quod pro arrha collationis ad jentaculum, sive prandium faciendum deponi soleret. Cum enim nihil aliud *symbolum* sit, quam plurium in rem aliquam collatio ex D. August. Serm. 115. de temp. recte *symbola* pro collatoribus, sive commessalibus accipiuntur, quæ adolescentuli in unum pro rata conferunt prandii, vel cœnæ, vel jentaculi causa. Sic enim & hodie vulgari sermone *collationem facere* dicimus, pro *jentaculum sumere*; quoniam scilicet id ex collata pecunia plerumque fieri solet. *cap. non oportet dist.* 43. *Non oportet Clericos ex symbolis, quæ vulgus commessalia appellat convivia celebrare.* Hujus etiam loci est, quod à Platone lib. 11. de leg. adversus sordidam convivarum avaritiam in hæc verba præcipitur. *In eo convivii genere, quod ex symbolis fit, & ἔρανος vocatur, si quis te violatum conqueratur, aut alio quovis modo sit ea de re controversia, ita inter se partes agant, tanquam nulla hac de re utilis actio cuiquam sit competitura, ut sordidis hujusmodi litibus omnis ansa præcidatur.*

Unde sit quod vulgo dicitur facere collationem.

Porro Casaub. animad. in Athen. l. 3. c. 32. differentiam inter σύμβολα & συμβολὴ ostendens, συμβολὴ, inquit, *est collatio eranistæ ad convivium, quisque enim, quod ad manum erat, conferebat. eæ partes dictæ συμβολαὶ, & convivium ejusmodi ἔρανος, vel δεῖπνον ἀπὸ συμβολῶν. mutato vero genere σύμβολον vocabant anulum, vel quicquid aliud arræ loco solitum dari ei sodalium, qui jubebatur parare cœnam.* Terent. Eunuch. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piræeo, In hunc diem ut de symbolis essemus: Chæream ei rei Præfecimus: dati anuli: locus, tempus constitutum est.* De quo etiam anuli usu Plin. loquitur lib. 32. *celebratior anuli usus, &c.* Auserim tamen dicere, non anulos modo symboli appellatione accipi solitos, sed generaliter quidquid arrhæ loco daretur. Sic & Tesseræ illæ, quarum olim in contractibus usus loco præsentis pecuniæ, symbola dicebantur, sic Theophrastus in character. cap. de desperat. *& cum præstigiæ spectantur ad quemque spectantium adire, & stipem æream exigere, ac si quis symbolum afferens, gratis spectare postulet, cum eo rixabitur*, quo etiam sensu accipiendum illud Isidori lib. 5. orig. cap. 24. ubi ait: *Veteres quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes sponsiones suas agnoscebant.*

Ve-

Verum quidquid ſit, de vocabuli differentia parum laboro, certiſſimum illud eſt, triplicem omnino anulorum uſum extitiſſe. Erat ſiquidem ſuperſtitioſe ſponſalitius anulus, qui modo religioſe eſt, iſque ferreus in fidei ſignum dabatur ſponſæ, & arrhæ loco. Alchernius de laudibus virginitatis, *anulo*, inquit, *ſubarrhatam ſortitur virgunculam*, & Jul. quoque Sollin. de Thracum uxoribus, *quæ*, inquit, *præ cæteris ſpecie valent ſubarrhari volent.* eſt enim ſponſalitius anulus ex D. Hier. in cap. 8. Job. & in 111. Iſaïæ, & Beda in cap. 15. Lucæ homil. 40. *ſinceræ fidei ſignaculum, quo promiſſa certa impreſſione ſignantur.* Quod quidem arrhæ genus adeo ſeculis omnibus familiare fuit ut ipſius Dei genitricis Joſephique ſponſalitio illuſtre redderetur. Conſtat ſiquidem ipſi quoque Beatiſſimæ virgini à Joſepho anulum datum eſſe, quomodo D. Laurentii Templum in Peruſina Civitate, ubi religioſiſſime aſſervatur, non mediocriter colitur, quamvis cujuſnam materiæ exiſtat non facile diſcutias. Meminit de eo Jo. Chartal. de ſponſat. B. V. lib. 4. homil. prima. Quin etiam fuit anulus honorarius inſigne equeſtris ordinis, quo Romani ſcribas ſuos, & milites poſt reportatam de hoſtibus victoriam advocatis conci-

Anulorum uſus.

cionibus donare ſolebant. Teſtis eſt Cicero. orat. v. in Ver. Cujus etiam rei intuitu Ariſtoteles lib. 7. de Rep. Charthagine legem fuiſſe tradit, ut quot quiſque expeditiones feciſſet, tot digitis geſtaret anulos. Contra vero apud Macedones ſervatum, ut qui nullum in bello hoſtem interfeciſſet, pro cingulo, hoc eſt pro anulo, capiſtro cinctus foret. Sic enim & Romanis perquam familiare fuiſſe legimus, ut anulorum largitione libertos bene merentes in ingenuitatem revocarent, quo pacto L. Sullam Dictatorem Q. Roſcium Comœdum, Cæſarem Dictatorem D. Laberium anulo aureo donaſſe legimus, non quidem ut eos, quos donarent equites Romanos facerent, ſed ut eos eo jure afficerent, quo quidem fuiſſent, ſi lecti equites à Cenſoribus eſſent, quorum illud erat præcipuum. Sed enim plura de eo cap. 5. ubi promiſcue honorarium anulum ad obſignandum inſeruiſſe, patebit. Jam vero tertium anulorum genus ſignatorius, ſive ſigillaricius fuit, quem nos hodie *ſigillum* appellamus, quo ſemper veteres ad obſignandum uſos eſſe video. De eo mihi, prætermiſſa priore examinatione, niſi quatenus forte inſtituto operi inſerviet, præſens negotium erit. Ceterum quoniam, (quod ad ſecundam capitis

Sigilli vox quid proprie fuerit antiquis

capitis particulam attinet) sigilli nomen raro apud veteres in rem præsentem animadverterim usurpatum, consentaneum arbitror aperire, quid antiquis sigillum fuerit, & quid modo recentioribus.

Sigillum itaque pro parva, & fictili imagine, sive hominum simulacro sæpenumero accipi consuevisse ex Martiali lib. 14. epigram. 185. cognoscere licet.

Gloria tam parvi non est obscura sigillum.

& alibi:

Sum fragilis, sed tu, moneo, ne sperne sigillum.

Ubi Raderus ex Plin. lib. 34. cap. 8. *sigilla*, inquit, *sunt icunculæ infra humanam staturam, quas Saturnalibus missitabant.* Unde Rhodig. Antiq. lect. lib. 17. cap. 16. & Jo. Brodeus in scholiis ad secundum librum Epigram. Græc. Epigram. 8. & alii plures signa universum ea dici, observant, quæ humani habitus statura minores sunt. Quo sensu etiam de Tiberio apud Suetonium legimus cap. 43. cubicula plurifariam tabellis, & sigillis lascivissimarum picturarum exornare solitum. Horum originem optime omnium Macrob. Satur. lib. 1. cap 7. in hunc modum recenset. *Epicadus*, inquit, *refert Herculem occiso Gergone, cum vi-* *Sigillorum hujusmodi origo.*

ctor

ctor per Italiam armenta duxisset, Ponte qui nunc Sublicius dicitur ad tempus instructo, hominum simulacra pro numero sociorum, quos casu peregrinationis amiserat, in fluvium demisisse, ut aqua secunda in mare devecta pro corporibus defunctorum, veluti patriis sedibus redderentur; & inde usum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi hujus rei illa origo verior æstimatur, Pelasgos (postquam fælicior interpretatio capita non viventium, sed fictilia, & φῶτ⊙ æstimationem non solum hominem, sed etiam lumen significare docuisset) cæpisse Saturno potius cereos accendere, & in sacellum Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre: ex illo traditum, ut cerei Saturnalibus missitarentur, & sigilla arte fictili fingerentur, ac venalia pararentur, quæ homines, pro se, atque suis piaculum pro Dite Saturno facerent, Hactenus ille. Porro sigilla hujusmodi oscilla etiam esse dicta tum ex Macrob. supra ex eo ritu indicatum est, tum ex Virgilii carmine secundo Georg. quidam existimant,

Sigilla oscilla dicta.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Interpretantur enim, ut velint fictilia simulacra ex pinu suspensa, quemadmodum, ad sacras olim arbores lucernæ appendebantur. Sed ea de re Serv. & cum eo plerique juniorum; hoc unum

inum dico, videri noſtros hanc quoque ſuperſtitionem in religionem commutaſſe, quando & ſanctorum ſepulhra, & circum altaria parietes hodie eligioſis hiſce ſigillis, quæ nos vota icimus, onuſti appareant. Sed ex aliis tiam ſigillorum hujuſmodi uſum cornoſcere licet, ac ea quidem in primis lono pueris tranſmitti ſolita, præter itatum Martialis locum, ex illis quoue Spartiani verbis de Antonino Caraalla ſatis aperte colligitur. *Quæ à paentibus ſigillariorum gratia acceperat, a vel clientibus, vel magiſtris ſponte lonavit.* Quin & civium moris fuiſſe, it ſimilibus ſimulacris æreis, argeneis, atque aureis inter ſolemnia ſigilariorum (ſicuti & à nobis Dominicæ Nativitatis gratia non raro fit) ſeſe inicem donarent ſcribit Guliel. Stuchius ntiquit. conviv. lib. 1. Nec non & icum Romæ fuiſſe, ubi ſigilla fingeantur, ac venalia proponebantur, uctor eſt Gell. lib. 2. cap. 3.

Religioſa ſigillorum commutatio

Vota hodie à nobis dicuntur.

Sigilla dono dari ſolita.

Addiderim ſtatuas etiam ipſas granliuſculas ſigilli vocabulo non ſemel ppellatas, quod præter ea, quæ ſuerius dicta ſunt, variis apud Janum Gruterum ſolertiſſimum antiquitatis ndagatorem, monumentis conſtare tiam poteſt. Exemplum ſubjiciam, uod ex Appiani ſchedis alias ſe deumpſiſſe, refert. Tit. Diis dedicatorum.

Statuæ ipſæ ſigilla dicebantur.

rum. pag. 57. num. 4. apud Isaram Fluvium.

MARTI. AVG..
CONSERVATORI.
CORPORIS. SVI.
MERCVRIALIS. AVG.
N. V. EX. JVSSV.
NVMINIS. IPSIVS.
SIGILLVM. MARMOREVM.
POSVIT.

& tit. ac pag. iisdem num. vero secundo collectam Lavinii vetustissimam inscriptionem ab Alberto Pighio non vulgaris eruditionis viro idem Gruterus in hanc formam profert.

MAVORTIQ.
SACR.
HOC. SIGILLVM.
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

Cur servis vetitum statuas aliquas tangere.

At vero ne temere cautum quisquam putet, ut servi à similibus statuis tangendis manus abstinerent, sciendum in primis est, præter deorum aras, in quas nos hodie religiosius impunitatis gratia confugimus, statuas quoque clarorum virorum damnatis olim profugium & tutissimum salutis asylum extitisse. Sic Decium Magium Cyrenas tempestate delatum ad Ptolomæi Regis statuam confugisse Liv. tradit. hist. lib. 23. Et Suet. in Augusto *Antonium juvenem simulacro Tulli, ad quod*

uod post multas, & irritas preces con-
gerat abreptum interemit; & in Ti-
er. de Agrip. *Novissime calumniatus*
modo ad statuam Augusti, modo ad
exercitus confugiebant Resque eo eva-
t, ut non periculi solum fugæ, imago
mperatoris esset, sed calumniæ occa-
o. Ea abrepta inferre injuriam lice-
at, non solum vitare. Præcipuum
utem servorum morem ad eas confu-
ere, expressit Seneca de clem. lib. 1.
rvis ad statuam licet confugere, cum
servum omnia liceant. Vlpian. in Py-
æanis fragmentis; *ideoque cognosce*
querelas illorum, qui ex familia Tull.
abini ad statuam confugerant. & sive
urius habiti, quam æquum, vel infa-
i injuria adfectos cognoveris, venire
ibe, ut in potestatem Sabini non rever-
ntur. & Philostratus de vita Apollo-
i lib. 1. *erat*, ait, *apud Aspendios* *Summa*
ylum Tiberii, statuæque sanctiores illis *statuis non-*
locis, venerabilioresque quam Iovi *nullas*
lympii simulacrum habebantur. ita ut *anti-*
pietatis damnatus quidam fuerit quod *quor. ob-*
rvum suum verberasset, qui drach- *servan-*
am argenteam Tiberii imagine signa- *tia.*
m gestabat. Itaque subvenerunt mox
ges, & ne ad statuas, vel imagines
is confugeret, Senatus censuit, eum-
e qui imaginem Cæsaris in invidiam
erius prætulisset *in vincla publica*
eceri, D. Pius rescripsit l. unic. C.

O de

de his, qui ad ſtat. confug. ait Calli-
ſtratus l. 28. de pœnis; ſed & ſtatuæ
deorum eodem jure adfectæ ſunt, ita-
que adſcriptum *à ſervo non tangi.* alia
præterea (ne longius ab inſtituto aber-
rem) eaque diverſa fuit ſigilli ſignifica-
tio, cujus Strabo in ſecundo Geograph.
l. meminit, ſcribit enim Eratoſthenem
ſolitum appellare ſigilla portiones illas
terræ habitatæ, quarum una ſepten-
trionalis vocatur, meridionalis altera.
Non inficior tamen ſigilli nomine id-
ipſum aliquando intelligi conſueviſſe,
quod de anulo ſignatorio, unde & apud
Lycophronem ita legitur:

Terræ habitatæ portiones ab Eratoſthene ſigilla appellantur.

Reliqua porro vermiculatum non tan-
gens ædes
Sigillum ſervabit. —

Et in Dione lib. 51. hiſt. Rom. anuli
ſignatorii Auguſti, & Galbæ *ſigilli* no-
mine appellantur, ut & multis aliis
locis videre eſt. Is igitur veterum ſen-
ſus fuit de ſigilli vocabulo, mox quid
recentioribus, experientia ipſa do-
cet, nil aliud ſigilli appellatione acci-
pi, quam ſignaculum illud uniuſcu-
juſque proprium, quo ad epiſtolas, ple-
raque alia obſignanda frequentiſſime
utimur, ſive anulus illud ſit, ſive non.
Signaculum, inquam, non ſignum
cum probatis auctoribus hæc duo ple-
rumque nomina non idem fuiſſe com-
periam, quorum diſcrimen ex uno
Ori-

Sigilli vocabulum pro anulo ſignatorio & apud veteres aliquando habitum.

quid nobis ſigillum ſit.

Origenis loco lib. 4. in Epiſt. ad Rom. colligimus, ubi *fortaſſis*, inquit, *idem videbitur aliquibus ſignum quod ſignaculum; ſed mihi uterque ſermo multam videtur inter ſe habere differentiam, ſignum namque dicitur, cum per hoc quod videtur aliud aliquid indicatur, ſignaculum dicitur, cum alicui rei ſervandæ pro tempore cuſtodia imponitur, quod nemo alius, niſi ille qui impreſſit reſignare debeat.* Nos hic & anulum quatenus ſignatorius eſt, & ſigillum hoc ultimo modo acceptum examinandum conſtituimus.

Diſcrimen inter ſignaculum, & ſigillum.

CAP. II.

De Anuli ſignatorii antiquitate, ſive de primo illius inventore.

VEtuſtiſſimi inſtituti fuiſſe ipſum geſtare digitis ſignatorios anulos, non vulgare teſtimonium illud eſſe poteſt, quod Geneſ. 38. de Thamar muliere ſcriptum eſt. Huic namque pacta concubitus mercedis arrham poſtulanti, *anulum*, ſive *ſigillum*, ut Hebræa dictio reddit, à Juda datum eſſe, legimus. Ex quo ſane more comparatum poſtea crediderim, ut ſignatorium anulum ſibi mutuo darent homines in ſponſionum uſus, & arrhæ loco. Plin. lib. 33. cap. 1. *ad ſponſiones anulo exſiliente*, & Juvenal. Sat. Sexta.

Sigillum Thamar arrhæ loco poſtulat à Iuda.

Anuli ſignatorii uſus ad ſponſiones, & arrhas.

— *Et digito pignus fortasse dedisti.*

Demosth. quoque περὶ Πανθαίρετον, proponit sponsionem ita factam φέρε πενδακτύλον λέϐε & Plautus Curcul. act. 2. sc. ult.

Provocat me in aleam, ut ego ludam: pono pallium.
Ille suum anulum opposivit. —

Unde dici solebat anulus fidejussor extremæ voluntatis, ad quod alludunt sequentes versus:

Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Quod Timothei ducis exemplo confirmatur, qui Polyæno auctore stratag. l. 3. cum in Atticis castris nummi inopia cum militibus laboraret, mercatores induxit, ut suo ipsius anulo signatorio pro numismate uterentur. Discedentes vero sigillum redderent, & argentum acciperent, quo facto, abundans mox pecuniis Timotheus constitutum precium persolvit. Vlp. l. 5. §. item si institor, & l. si gratuitam. de præscript. verbis §. ult. & l. exempto. n. §. ego illud de act. empt. Cæterum ut jam ad anuli vetustatem astruendam redeam, Gen. c. 41. traditur Pharaonem Ægypti Regem beneficio acceptæ divinitus ominationis, ut Josephum excellenti dignitatis gradu coho-

honestaret, anulum, quem digito
stabat, ejusdem Josephi manui in-
ruisse. Ex quibus, & aliis colligitur
qua antiquitate principium mos iste
tat, utpote qui ab ipsis pene humanæ
turæ primordiis profluxerit. Quare
c facile dixeris, quis opifex fuerit,
m & scriptores universim vera anu-
origo lateat. Jam vero quoniam certi *Incerta*
ippiam de hac re affirmare non au- *vera a-*
n, libet hic locum fabulæ, & men- *nuli ori-*
cio facere. Prometheum Caucasi *go.*
pibus à Jove alligatum fabulantur,
od per ludibrium tecta sibi in con-
vio ossa apposuisset, quod ignem
lestem surripuisset, quodque de stu- *Fabulo-*
o Minervam sollicitasset. Cæterum *sa anuli*
m Jupiter Thetidis amore captus ab *origo.*
fatorum præscio cognovisset, na-
turum ex Thetide filium patre ma-
rem, memor eorum, quæ adver-
patrem gesserat, metuensque ne
redderetur, à Thetide abstinuit,
Prometheum grati animi monu-
entum solvit, ea tamen lege, ut
ulum lapide, & ferro compactum
taret, ne omnino pœna videretur
olutus. Hoc anulum fuisse, hoc
mmam dicunt. Sed hæc satis; non
im fabellis rerum vetustas compro-
tur, ubi tot insignia sacrarum hi-
riarum loca intercedunt. Inter quæ
gnis ad anuli antiquitatem elicien-

dam locus Exodi cap. 33. se offert, ubi à piis mulieribus anulos in donaria collatos legimus. Neque demum Plin. sententiam (quam alioqui propter summam viri auctoritatem apprime revereor) hoc loco admittendam censerem, qui cap. 1. lib. 33. nullum Iliacis temporibus anulum fuisse asseverat, unde & Homerum testem vocat, qui & codicillos missitatos epistolarum gratia indicet, & conditas arcis vestes, ac vasa aurea, argenteaque & ea colligata nodi non anuli nota: nam qua ratione Homerum hujus rei auctorem faciat, non video, cum id aperte nullibi ex ipso constet. Neque enim (quod forte Plin. fundamentum fuit) ex Vlyssis vinculo, quo Aretæ dona arca inclusit id inferre potest, cum per id temporis Vlyssem eo maxime uti par esset, quippe quod à Circe venefica jam edoctus fuerat. Demonstrat id aperte Odyss. 8. Homerus in hæc verba:

Plinii sententia examinatur

Homerus à Plinio an recte citatus.

Ipse tunc vide de operculo, statim vero vinculum
Circumliga ———
Ne quis tibi in itinere damnum afferat, cum forte
Dormieris dulce somnum profectus in nave nigra.
Ceterum postquam hoc audivit prudens Divus

Vlys-

Vlysses —
Statim aptavit operculum, celeriter autem
Vinculum circumligavit —
Vartum quod olim docuit veneranda Circe.

Ad quem locum interpretes communiter vinculum hujusmodi vulgarium securitatem excessisse perhibent, & Eusthatius hoc loco, Jacobus Cujac. lib. 37. cap. 12. & Adrian. Jun. in suis adagiis monent posse proverbialiter *Vlyssis vinculum* de rebus diligenter, & tuto obseratis usurpari; qui sane mos cistas vinculis muniendi ex Laconum inventione evanuit, & clavibus postea uti cœptum est. *Vlyßis vinculum de rebus tuto obseratis proverbialiter dici solet.*

Potuit igitur & Iliacis temporibus anulorum usus viguisse, quod vero nodum potius, quam anulum Ulysses adhibuerit Circes jussu factum id esse supra ex Homero indicavimus. Ego vero interea mirari non desino, quo pacto tantæ lectionis vir antedicta scripturæ loca adeo incautus prætermiserit, ut ne verbum quidem de illis fecerit, nisi id forte ethnici auctoris cæcitati tribuamus. Ceterum, quod ad anulorum antiquitatem attinet, abunde nos dixisse existimo, plura etiam in sequentibus obiter dicenda occurrent. *Plin. sacræ scripturæ ignarus.*

CAP. III.

Cujus rei gratia fuerit anulus inventus.

QVamvis de vero anuli auctore nullus adhuc auſerit affirmare, in eo tamen omnes conveniunt, ut non ad ornatum (quod falſo effœminati homunculi, & mulierculæ credunt) ſed ad ſignandum inventum eſſe, doceant. Ita Macrob. Satural. lib. 7, ex Attejo Capit. Plin. lib. 33. cap. 1. Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 19. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & Budæus lib. 3. de aſſe, anulos ab antiquis non ad decorem, ſed ſignandi cauſa inventos, ac geſtatos fuiſſe, ſcribunt. Hos ſequitur Clem. Alexand. Pædag. lib. 3. c. 2. ubi hæc habet expreſſa verba. *anulus datus ſemel ſponſæ loco arrhæ non ornatus cauſa dabatur , ſed ut obſignaret quæ domi eſſent.* Circulari vero ratione ſponſæ dari ſuſpicor, quia arctiſſimum Matrimonii fœdus perpetuo nec deſtituro amore nitatur. §. 1. de patr. poteſt. vel quia prolis æternitas ſucceſſione quodammodo aquiritur l. Liberorum §. fi. de verb. ſignifi. Hinc Attejus Capito annum *à circuitu temporis* putat quod *an* antiquis *circum* eſſet: unde ambire & Cato in origin. *an terminum* pro *circum terminum*, dixit, & Ægyptii mundum figurantes in orbem pin-

Anulus ad ſignandum non ad ornatum inventus

pingebant serpentem suam ipsius caudam devorantem, quia hæc figura est. Et quidem postea lege caveri cœptum est ff. de verborum signifi. l. signatorius, signatorium anulum ornamenti appellatione non contineri, quem locum Glos. sic explicat, *in proscriptione bonorum alicujus, si de muliebribus ornamentis agatur, ne quis sibi signatorium anulum, aut res alias pannicularias audeat vendicare.* de bo. damna. L. Divus, & ibidem vir doctissimus Jacobus Cujac. declarat, anulos signatorios quibus custodiæ causa sigillamus inter hominum ornamenta minime recenseri, quia hos ornatus causa non fabricavit, sed necessitas, non minus quam claves, & seras. Huc spectat etiam quod à Solone lege tab. 24. cautum legimus in hæc verba: *Si quis anulario anulum vendiderit, signum servari fas esto:* Cujus rei argumento est l. gemma ff. ad exit. Quod autem signatorii anuli cura ad matresfamilias proprie spectaret, pluribus locis docet Xenophon in Oecon. & Flav. Vopisc. in Aurel. *Uxori*, inquit, *& filiæ anulum sigillaricium quasi privatus instituit*, filiæ quidem natu grandiori & jam in matrimonio collocatæ, ut monet Casaubonus hîc; tantum enim à fœminis studium circa res familiares, tantamque solertiam veteribus requisitam esse, Ter-

Anulus signatorius inter ornamenta muliebria non recensetur à Jure-Consf.

Ad matres familias anuli cura spectat.

tull. ſcribit apolog. adverſ. gent. c. 6. ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos, ſui inedia necarint. Sed & interdum majori natu liberorum à parentibus traditum, colligit D not. ex l. 77. §. 21. ff. de legat. 2. Quare nec poterat uxor, mortuo marito, ejus anulo ſignare, ſi ſe in aliam familiam tranſtuliſſet, imo prohibebatur, remanebatque anulus apud heredes, ut l. ſi quæ ſunt ff. famil. ercisc. Porro quidnam tam oculatos homines effecerit, tamque ad rerum domeſticarum cuſtodiam propenſos, in cauſa id fuit, quod rectam juſtitiæ inſtitutionem non omnes ſequerentur, ex quo & ſervi, & domini juſti ex æquo eſſent; ſigillis propterea opus fuit, quibus tuta quæque reddi poſſent. Quare jure merito citato loco queritur his verbis Plinius. *Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur; at nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina*; & paulo poſt ejus rei cauſam ſubdens. *Hoc*, inquit, *profecere mancipiorum Legiones, & in domo turba externa, ac ſervorum quoque cauſa nomenclator adhibendus, aliter apud antiquos victum omnem in promiſcuo habebant, nec ulla olim cuſtodia à domeſticis opus erat, nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas & claves quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis,* gra-

Quid primum homines ad ſignandum impulerit.

gravatis somno, aut morientibus anuli detrahuntur. Sed ne allatis tantum testimoniis contenti esse videamur, accedat id nobis corollarium, quod Isidor. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 5. in rem præsentem, prodit, ob eam scilicet causam, Episcopo anulum dari, ut non ad elegantiam gerat, sed quasi signaculum secretorum; quare & in ejus traditione hæc solent verba proferri. *Accipe anulum discretionis, & honoris fidei signum, ut quæ signanda sunt signes; & quæ aperienda sunt, prodas.* Sic quoque & Theologiæ, & juris periti anulo donari solent, ut notat Alciat. parerg. lib. 8. cap. 10. quia anulo signata responsa antiquitus Jureconsulti reddere consueverant Augusti beneficio l. 11. §. pen. ff. de orig. jur. Quamvis Stephanus Forcatul. alia conjectura nitens, aliter autumet, dari nimirum doctori anulum, vel quasi jus postmodum interpretaturo, vel quod equestris dignitatis, ac virtutis insigne sit. Ideoque Episcopis, & Doctoribus permittitur, non autem simplicibus Clericis Glos. in ca. ut Apostolicæ de privileg. in 6. ubi Doctores explicant, clericos gestantes anulos, aut Episcopos, aut fatuos. Hæc igitur ratio potissima fuit, cur sigilla, & anuli adhiberentur, quæ non ad venustatem, ac digitorum elegantiam,

Anulus episcopo in signaculum traditur non ad elegantiam.

Prisci J. C. responsa signata reddere solebant.

ſed rerum domeſticarum cuſtodiam, vel dignitatem indicandam à majoribus inventos eſſe, ſatis ſupra monſtratum eſt.

CAP. IV.

Quanti Antiquis anulus ſignatorius fuerit.

MAximi olim ab antiquis æſtimatos ſignatorios anulos, atque inter alia domeſticæ ſuppellectilis ornamenta principem locum obtinuiſſe, haud obſcure colligi poteſt ex Ciceronis Epiſtola prima ad Q. Fratrem, qui, exponente Manutio, ne ſigillum ſuum paſſim tanquam dolium circumferri ſinat, ſed illud diligenti coſtodia conſervet, his eum verbis hortatur. *Sit*, inquit, *anulus tuus, non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu, non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Licet quidem Manutii expoſitio (ut illud etiam obiter adnotarim) à vero Ciceronis ſenſu multum aliena videatur, putantis à vaſe, aut dolio ſimilitudinem duci, quod perquam ridiculum eſt. Verba Manutii hæc ſunt. *Non ut vas aliquod, quod aſſidue circumfertur, ſed vide quibus illum tradas, ne quis, accepta pecunia, ſignet ea, quæ tu non probares, & ne quis eo, quoties velit, uti poſſit.* Non inquam, meo judicio, is Ciceronis ſenſus fuit.

Anuli curam Cicero Q. F. ſuadet.

Manutii ſenſus.

Ego

Ego ſane, locum Ciceronis primum dixerim, non carere mendo, non enim *aliquod*, ſed *aliquis* legi debet, ſic habent nonnulli Codd. Manuſſ. Bibliothecæ Ambroſianæ: Erratum autem inde fluxiſſe arbitror, quod aliqui eodem modo quo Manutius à vaſe deductam ſimilitudinem exiſtimantes, *aliquis* in *aliquod* mutarunt. Deinde aſſero Ciceronem non ad dolium aliquod, ſed ad ſponſorem reſpexiſſe; nam vas, ſi facit vadis, ſponſorem ſignificat, & ſi aliquantulum differt, declarat Varro lib. 5. de ling. lat. ubi hæc habet verba. *Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.* Conſuetudo erat, ut cum reus parum eſſet idoneus incœptis rebus, pro ſe alterum daret, à quo caveri poſtea lege cœptum eſt ab his, qui prædia venderent, vades ne darent; ab eo ſcribi cœptum in lege mancipiorum, vadem ne poſceret. *Locus Ciceronis reſtitutus.*

Ait igitur Cicero cavendum eſt tibi, Quinte, ne anulus tuus ſit tanquam vas alienæ voluntatis, id eſt ne aliquis tuum quæſtum hac ratione faciat in provincia, dum anulo tuo multa obſignat, te inſciente, corruptus largitione alicujus provincialis: fuiſſet enim tunc anulus vere ſponſor alienæ voluntatis, id eſt eorum, qui corrupti fuerunt, nam ſicut creditores vades

poſtu-

poſtulant, ita illi provinciales, ut temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant ſe obſignaturos Prætoris edictum, aut interdictum aliquod, poſtulabant ante vadem. Is autem erat prætoris anulus; obſignationem enim ubi viderant, decipi ſe poſtea poſſe non credebant.

Verum enim vero non ex uno tantum ſignatorii anuli æſtimatio, dignitaſque comprobatur. Scribit Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 1. cap. 26. & lib. ſecundo c. 19. donari anulo apud Perſas, maxime fœderis vinculum, ac intimæ amicitiæ, plenariæque quidvis agendi ſcribendive poteſtatis ſignum fuiſſe: Conſtat enim Perſarum Reges ſignatorios anulos geſtaſſe, quos, ubi res poſcebat, digito detractos fido alicui amico ad obſignandum dabant, & quod hoc ſigno confirmatum eſſet, ſic ratum apud omnes, ut nefas violare. De Pharaone, & Joſepho ſuperius dictum eſt. Antiochus vero, de quo Machab. lib. primo cap. 6. filii imperiique totius curam Philippo cuidam dato ei proprio anulo, commiſit. Pauſan. quoque Phocic. lib. decimo, Phocum Æaci filium anulo gemmato ſignatorio à Jaſæo pro veteris gratiæ reconciliatione donatum eſſe, tradit. Neque præterea vulgare loci hujus teſtimonium illud erit, quod cap. 3. libri

Honorificentiſſimum apud antiquos donari anulo.

libri Esther ab Assuero factum perhibetur, qui ut suam in Mardocheum voluntatem declararet, ipsumque in locum Aman sufficeret, anulum signatorium, quem ab Aman in crucem suffigendo recipi jusserat, digito suo detractum, summa ei benevolentia tradidit, summoque eum apud se loco esse, palam hac tessera confirmavit. Tissaphernem quoque aliquando à Clearcho rogatum, Ctesias refert, ut pectinis copiam sibi faceret, mox anulum suæ amicitiæ mutuæ ad necessarios, & familiares Lacedæmone suos insigne sibi dedisse, in cujus palla Caryatides saltantes insculptæ visebantur. De Mentore vero Hermiæ anulum accipiente, ipsiusque nomine literas ad arces, & omnia dedenda conscribente Diodor. Sicul. lib. 16. & Polyæn l.6. meminerunt. Sic movente in Bizantinos Philippo, cumque annum ætatis sextum decimum Alexander ageret, demandatam ei Macedoniæ, & *sigilli* curam, scribit Plutar. in Alex. Quin etiam memoriæ proditum à Justino historico lib. 12. Curtio lib. 10. legimus; ipsummet Alexandrum Magnum jam jam animam agentem, præclusa voce, exemptum digito anulum ipsum Perdiccæ summo copiarum Duci tradidisse. Id ipsum etiam ab Augusto factum videmus, qui moriturus

turus signatorium anulum Agrippæ familiari suo in potestatis signum exhibuit, ut ex Dione lib. 53. Xiphilinus scribit. Accedit, quod de Tiberio Valer. Max. lib. 7. cap. 9. & Suet. c. 73. memorant. Is enim deficiens exemptum digito anulum, quasi alicui traditurus parumper tenuit, postea vero adhuc animam expiranti, Caligula de digito detrahi, jussit, in Caligula c. 12. idem adjicit. Atqui ipse etiam Hegesippus hist. lib. primo cap. ultimo refert, Ptolomæum Alexandri mortui anulum digito detraxisse & in concionem protulisse. Patet id in eam rem quoque Ciceronis locus in orat. pro Rosc. Amer. non longe à fine, ex quo maxima anuli existimatio colligitur, ubi Chrysogonem alloquens, ait. *Si vestitum, quo ipse tectus erat, anulumque de digito suum tibi tradidit.* Neque præterea illud omiserim, quod de Cæsare Suet. scriptum reliquit, ut quo loco anuli signatorii apud omnes fuerint, clarius innotescat. *Ille*, inquit, *cum in alloquendo, exhortandoque sæpius digitum lævæ manus ostentans, affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, anulum quoque æquo animo detracturum sibi.* Sed enim quanti faceret & Verres signatorios anulos, declarat Cic. lib. 4. in eundem act. secunda, qui ejus in

in surripiendis anulis aviditatem his verbis insectatur. *Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis anulos aureos abstulisse? nunquam dubitavit, quotiescumque alicujus gemma, aut anulo delectatus est*; quod autem de signatoriis Cicero intelligit, cap. 9. demonstrabimus. Ad quod illud Horatii etiam alludit lib. 1. Od. 9.

Pignusque direptum lacertis
Aut digito male pertinaci.

Et illud Terentii Hecyr. act. 5. sc. 3.

Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse,
Dicitque sese illi anulum, dum luctat detraxisse.

Maximam vero præ cæteris anulorum estimationem arguit ea Annibalis solertia, quam ex Plutarcho discimus in Marcello. Is, cæde nunciata Marcelli, um in tumulum properasset, corpusue contemplatus esset diu, & robur, c speciem considerasset, nullum ei ictum excidit arrogantius, nec lætiiam vultu, ut alius fortassis, acri, c gravi sublato hoste, præ se tulit, ed ad insperatam mortem obstupecens, anulo ejus ablato, cætera vipendens corpus eximie ornatum, & ultum honorifice cremavit. Cui non ısimile factum à Cæsare, idem Plurchus memorat in Pompejo ad finem. ı Ægyptum enim veniens, eum qui ca-

caput Pompeji sibi obtulit, ut detestabilem aversatus, anulum ejus accipiens illachrymavit.

Sed quid jam plura? cum & leges ipsæ per anuli signatorii traditionem indicari olim heredes, decernerent; Ita Papinian. in l. cum pater § pater. D. de legat. secundo. *Pater pluribus filiis heredibus institutis moriens, claves, & anulum custodiæ causa majori natu filiæ tradidit.* & Vopsc. de Aurel. *uxori, & filiæ anulum sigillaricium quasi privatus instituit.* Valer. vero Maximus lib. 7. cap. penult. & ult. de Tito Barulo refert, ipsum morientem Lentulo Spinteri, cujus vivens animum amantissimum senserat, anulos suos, perinde, atque unico heredi tradidisse. Et Marcus quoque Popilius, cum Opicum Gallum ab ineunte ætate sibi familiarissimum decedens pro vetusto amicitiæ jure ultimo complexu, & osculo unum de multis, qui ante eum assidebant, judicaret, anulos suos ei tradidit, ne quid videlicet ex ea hereditate, quam nullo pacto aditurus erat, amitteret, quos postea Opius vir diligens in locellum, sive sacculum, quam bursam vocamus depositos, & à præsentibus assignatos heredibus illius exheres ipse reddidit.

Per anuli traditionem heredes olim designati.

Neque vero solum superadictis rationibus à Principibus viris domesticis

suis,

suis, atque à patribus familias filiis datos anulos video, sed & falsis gentilium Diis, aut etiam parentibus ipsis superstites honoris, & gratitudinis ergo sæpissime posuere. Testantur id aperte inscriptiones vetustissimæ, quæ passim apud Gruterum reperiuntur, libuit autem hoc loco ejus exemplum subjicere, quæ tit. Diis dedicat. p. 59. his verbis habetur.

Anuli Diis parentibusque dicati.

VENEREM. AVG. CVM. PARERGO.
ITEM. PHIALAM. ARGENT.
ÆMIL. RVST. F.
ITEM. TABVLAM. ARGENT.
M. ANNIVS. CELCITAN. TEST.
SVO.
POST. MORTEM.
ÆMILIÆ. ARTEMISIÆ. VXORI.
ET HEREDI. SVÆ. PONI. JVS.
ÆMILIA. ARTEMISIA. TIRA.
POS.
EADEMQ. DE SVO. ANVLVM.
AVR.
GEMMA. MELIORE.

Insomnia de anuli sive signi comminutione quid antiquis portenderent.

Illud quoque quod à priscis somniorum observatoribus de anulo traditur, summo eum loco habitum, manifeste arguit, cujusmodi est, quod Artemidorus Oneirocrit. lib. 5. cap. 32. ariolatur his verbis. *Visus est sibi quis anulum suum, quo omnia obsignabat ejecisse, deinde quærens lapidem, qui in ipso erat,*

erat, in multas partes comminutam reperiisse; ita ut de cætero inutilis esset annihilata, sunt ipsi omnia negotia per quinque & quinquaginta dies. Atque id à nobis pro capitis corollario positum sit.

CAP. V.

Quemnam maxime Anulum gestare deceret, qualem, an plures quam unum, quove digito ferendum, veteres dixerint.

AD ea, quæ de anulorum præstantia superius, illud etiam insigne splendoris argumentum accedit, receptum usu quondam à priscis, ut non nisi ingenuis viris aureum anulum gestare licuerit (aureum inquam, nam alioqui & servis ferreum ad signandum nempe concessum fuisse, infra indicabimus) quo veluti indice ipsorum libertas monstraretur, & equestris ordo à servorum turba distinctus foret. Ejus rei testes erunt Macrob Saturnal. lib. 7. ex Att. Capit. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & alii juniorum plures, qui liberos solummodò homines, & quibus fides adhiberetur, anulum habuisse, testantur. Quam quidem distinctionis rationem paulatim, cum luxuriantis ævi abusus, tum impudentissimorum servorum superbia penitus abrogavit; cum enim nullum

Vetitum servis anulum aureum gestare.

ser-

servis jus esset aurei anuli in propatulo gestandi, ecce, novitio invento, alii ferro aurum superinduxere, alii aurum merum, purumque decolorarunt & in ferri modum deformarunt; id enim certe fuit. Aurum gestabant, nec videbantur gestare cum colore aliquo atro (hodie etiam usitatissimum) id velarent. Nam servis certe, aliisque vulgaribus homunculis anuli tantum usum fuisse testantur Isid. libro 19. cap. 32. & Statius in lachrymis Hetrusci:

Mutavitque genus, levæque ignobile ferrum
Exuit, & celso natorum æquavit honore.

Quibus accedit Appiani testimonium lib. 1. bell. civ. ubi refert à Tribunis in exercitu Romano aureos, ferreos à reliquis gestatos esse. Porro de libertinis Carol. Sig. de antiq. jur. civ. Rom. lib. 2. scribit, non ingenuos modo, sed & ipsos aliquando libertinos aureis donatos esse, eo nimirum consilio, ut eisdem & equestria ornamenta & liberorum jura ea largitione tribuerent, unde scriptum etiam reliquit Ulpian. cap. de jur. anul. aur. qui tali jure affectus esset, eum tanquam ingenuum vivere, tanquam libertum mori, quod nimirum patronus præteritus adversus ejus tabulas possessio-

nem obtineret. Quare cum dicat Dio, Menam Sexti Pompeii libertum post proditam patroni sui classem anulo aureo ab Augusto esse donatum, & in equitum censum adscriptum, eo munere in ingenuitatem ascitum, interpretatur Suet. scribens Augustum neminem unquam libertinorum cœnæ adhibuisse, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Quo de jure hæc eodem in loco Dio adjicit, nemini quondam Romano non libertino solum, sed ne ingenuo quidem anulos ferre aureos, præterquam senatoribus, & equitibus licuisse. Unde Tiberio Principe, Plinio auctore, anno ab urbe condita DCCLXXV. anulorum auctoritati forma constituta est: quo tempore statutum, ne cui jus esset aurei anuli gestandi, nisi cui ingenuo ipsi, patri, avoque paterno sestertia CCCC. census fuissent, & in lege Julia theatrali, in quatuordecim ordinibus sedendi. T. Livius lib. 3. decad. 3. scribit, neminem posse, nisi equitem aureum anulum habere; quare equestris ordinis insigne erat. Id ipsum de Atheniensibus cit. loco testatur Alex. ubi ferreum tantum anulum ad signandum gestasse, tradit. Majora etiam libet adferre, quæ ex Tacito in lib. de moribus Germanorum capite 31. didici; consuevisse Cattorum for-

Athenienses ferreum anulum tantum gestarant.

fortissimos quoque ferreum anulum, velut vinculum gestare, donec sese cæde hostis absolverent, ignominiosum sibi existimantes, quod auribus, oculisque accepissent, gestamen id apud Romanos sevorum peculiare fuisse. Optime vero omnium Lacedæmoniorum Reges sapientissimi tanto huic futuro luxui consuluere. Unde & 3. lib. legum, quas Nicolaus Cragius diligentissime collegit, ac recensuit, commentariis etiam adjectis, tab. inquam 6. de habitu institut. 8. ita cavetur: *Anulus in digito tantum ferreus sit*. Sane ferreum fortes decuit; itaque Lacedæmonii non aureo usi sunt, sed ferreo, de quo Plin. cit. loco, ubi adimens antiquissimis Romanis tum Regibus, præter Numam, & Servium, tum & aliis anulos, miratur Tarquiniorum statuas etiam sine anulis esse, cum ii ex Græcia, unde & anuli usus profluxit. Ex quo discere licet, fuisse quidem Lacedæmoniis, aliisque anulos, sed ferreos virtutis, ac fortitudinis indicium, potius quam corporis ornamentum: habitum enim ferreum à majoribus, & validius, & consuetius ei usui, testatur Varro. juris, porro aureorum anulorum originem extitisse, verisimile est, à Gn. Flavio Annii filio, Appiique Claudii Cæci scriba, qui legis actiones populo Ro-

Lacedæmoniis ferreus tantum anulus permissus.

Origo anulorum aureorum à quo.

Romano vulgavit, id est solennes, & certas agendi formulas; quæ antea penes principes civitatis viros, Appium maxime, religiose asservabantur.

Tam gratum id munus populo fuit, ut licet libertini filius, Tribunus plebis, & senator, & Ædilis curulis crearetur, in gratiam tanti beneficii l. 11. §. postea cum ff. de orig. jur. Ceterum quamvis ante Cn. Flavium non fuisset aureorum anulorum usus frequens, ipse tamen usus est, si Plinio creditur cit. loco, nempe velut ingenuus, & qui jus civile in manus populi misisset, & vulgasset. Neque hic omitto, invaluisse quondam, ut causarum patroni anulis honestarentur. Juvenal. Sat 7.

Patroni causarum anulis decorati.

—— *Ciceroni nemo ducentos*
Nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus ingens.

At verò de numero, illud æque scriptores sentiunt, plus quam unum habere non licuisse, quo scilicet domestica obsignarentur; Ejus vero rei insignis Divi Clementis Alexandrini locus extat tertio Pædagog. cap. XI. ubi ait: *Quod si oporteat, nos quoque, qui Rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & sæpe etiam simus sine uxoribus*, (indicans signaculi curam ad matresfamilias spectasse, ut etiam alibi ostendimus) *nonnun-*

Turpe plures anulos gestare.

nulla, ut ſint tutiora obſignare, dat nobis quoque unum ad hoc ſignaculum: alii autem ſunt abjiciendi anuli. Quinimò pluribus uti, turpe fuiſſe, affirmant Gothof. l.74 de V. S. & Iſidorus Orig. lib.19. cap.32. cujus etiam rei argumento eſſe poteſt Gracchi in Mevium invectiva. *Conſiderate Quirites ſiniſtram ejus, en cujus auctoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier eſt ornatus.* Quod ſi quando duos à Craſſo geſtatos anulos ſcriptores prodiderint, id ei ob ingentes opes tributum, ſimul aſſeverant, licet in uno tantum ſignum habere licuerit. Cujus fortaſſe rei intuitu, & hodie Aſſyrii ſingulos ſignatorios anulos geſtant, Jo. Bohemus de gent. morib. lib.2. capite 3. Quin pleroſque etiam Romanorum pro gravitate anulis abſtinuiſſe, idem Iſidorus memorat. De fœminarum vero honeſtate illa majorum inſtituta vigebant, quæ modeſtiæ, & ſobritati patrocinabantur, cum aurum nulla norat, ut Tertullian. ſcribit Apol. adverſ. gen. cap.6. præter uno digito, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo anulo, vel duobus ad ſummum, ut Iſidoro placet. Sed laxatam ſanctæ huic diſciplinæ viam fecit temporum incuria, luxus cuncta occupavit. Singulos modo digitorum anulis onerare

P non

non ſufficit, tres etiam uni minimo congerere, non pudet. Licet quidem & Plinii, & Senecæ temporibus abuſum hunc invaluiſſe, ex Plin. cit. loco & Seneca Natural. quæſt. lib 7. cap. 31. manifeſte appareat. *Exornamus*, inquit Seneca, *annulis digitos & in omni articulo gemma diſponitur*, & Iſidorus lib. 19. cap. 32. Orig. *At nunc*, inquit, *pro auro, nullum fœminis leve eſt, atque immune membrum.* Atqui ejus generis lapillos, gemmaſque univerſim incluſas habent, ut à cerdone equitem, & à vili muliercula nobiliſſimam viraginem haud facile dignoſcas. Dedecet id ſane, viles præcipue homunculos, & quibus capiſtro manus obligare præſtaret. Meminerint, Principibus quandoque viris luxum hujuſmodi exitio fuiſſe. Neque enim Nonnio Senatori utilis fuit gemma 20 millibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus fuit. Obfuit & in ſummum exitium gemma Conradino Neapolitano Principi, qua ſi caruiſſet, in tantum diſcrimen mortis turpiſſimæ non incidiſſet, latuiſſetque hoſti, nec captus, nec occiſus in hiſtoriarum libris legeretur. Nam adverſus eum cum Carolus Neapolitanorum Rex fuiſſet victoria potitus, ipſe agaſonis ſumpto habitu aufugiens, retento in digitis anulo

Anulorum quandoque luxus damna pleriſque intulit.

anulo pretiosissimo incautus sese prodidit, non agasonem, sed magnum principem: piscator enim ex gemma simulatam credidit personam, atque ideo captus, ultimo supplicio capitis abscissione publice Neapoli multatus est. Peperit igitur anuli affectata gloria domino suo summam ignominiam, cum vitæ interitu, sed & præterea Heliogabali luxus à paucis commendatur, quem singulis quoque diebus novos variasse anulos, eundemque nunquam bis induisse, traditur. Neque demum aliam ob causam Cyrenensium mores scriptores redarguunt, quam quod, ut Ælian. scribit variarum historiarum lib. 12. cap. 30. eorum abjectissimi, & contemptissimi decem minarum pretii sigilla habuerint, anulosque mirabili arte sculptos.

Cur in digito minimo proximo anulum veteres gestarent.

Sed jam quibus digitis gestarent inspiciamus. Veteres quidem Græcos anulum in sinistræ manus digito, qui minimo est proximus, habuisse testis est Gell. lib. 10. cap. 10. Romanos quoque homines, ajunt, sic plerumque usitatos anulis, quod in statuis Numæ, & Servii observavit Plin. causamque hujus rei Appian. in libris Ægyptiacis dicit, quod in sectis, apertisque corporibus, ut mos fuit, quas Græci ἀνατομὰς vocant, compertum

eſt, quendam tenuiſſimum nervum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pertingere, viſumque eſſe, eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quaſi connexus cum principatu cordis videretur. cap. fœminæ. 30. q. 3. Qua de cauſa etiam Macrob. teſte lib. ſeptimo Satur. Ægyptiorum ſacerdotes circa deorum aras poſiti, hunc in ſingulis digitum confectis odoribus illiniebant, ac propterea anularem, medicinalemque appellabant. Alii putant in hunc digitum anulum immiſſum fuiſſe, ne aurum tam facile obtereretur (ignaviſſimum enim eum eſſe inter omnes digitos manifeſtum eſt) ideoque ad auri, & gemmarum incolumitatem aptior viſus eſt, non enim exporrigi ſine aliorum comitatu poteſt, unde minus attritui obnoxius eſt. Accedit lævæ manus opportunitas, in quam relegatus eſt, quod dextera otioſior eſſet, quæ plurimum negotiorum gerit. Ad quod facere videtur Gracchi in Mevium paulo ante citata invectiva, cum ait, *Conſiderate Quirites ſiniſtram ejus, &c.* Poſtea autem, procedente tempore, & pollici proximum induere etiam deorum ſimulacris, vocaturque à Polluce l. 2. cap. 1. ejus digiti anulus κοχείσιον, ſicuti ἀκρωρὶς, qui in minimo geſtatur.

Galli

Galli vero, & Britanni medium, mox minimum nostri Græcorum more, quod sane convenientius institutum fuisse, docet his verbis Clem. Alex. pædag. lib. 3. cap. 11. *Sed neque est à viris anulus in articulo ferendus, hoc enim est muliebre, sed in parvo digito, atque adeo in extrema ejus parte est demittendus: ita enim erit manus proxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus, neque facile excidet sigillum, quod majore articuli ligamento custoditur.*

Ceterum de eo quidquid scriptores dicant, nam & hodie pro animi sen-tentia quisque anulum gestat. Sane & Episcopis anulum in eo digito, de quo priore loco diximus, gestandum esse, tradit Isid. lib. primo de Ecclesiasti-cis cap. 19. & Imol. in cap. Clerici de vit. & honest. Cler. quanquam usu receptum fuerit, ut à nonnullis ipso-rum in indice manus dexteræ geste-tur; quod institutum putarem tum Hebræorum Jer. 22. *Etiamsi Ieconias anulus fuerit in manu mea dextera, in-de evellam illum*, tum etiam quod di-gitus index salutaris dicatur Suet. in Aug. cap. 80. Trebell. Poll. in vita M. Septimii: *salutaris* vero appellatur in-quit Apul. lib. 1. & Martianus Capella de nuptiis Philologiæ, quia silentium indicat. Neque demum anulis digitos

Quo digito anulus Episcopo gestandus.

Anuli à veteribus in auribus gestati, & propterea irrisi.

onerare antiquitati ſat fuit, ſed auribus quoque ipſis (ne novitium inventum putes) inſerere non dubitarunt, quod tamen vitium non omnibus commune, ſed Barbaris præcipuum maximeque Pœnis, qui propterea male apud Romanos audiebant, neque mediocriter probris afficiebantur. Argumento ſunt, quæ Plautus in Pœn. act. 5. ſc. 2. ait *Milphio viden', homines ſarcinatos conſequi; at ut opinor, digitos in manibus non habent.* AGORAS. *quid ita?* MILP. *quia incedunt cum anulatis auribus.* & Lucill. *Nequam eſt, aurum aures cujus vehementius ambit.* Unde etiam jocus Cic. in Afrum; *atqui aurem foratam habes.*

CAP. VI.

Quæ ſigna veterum in anulis.

POſtquam anulorum primordia ab ipſius pene mundi origine ducta, præcipuamque de illis veterum curam longa ſatis adhuc animadverſione perpendimus, reliquum eſt, ut quæ ad eorum uſum maxime ſpectant, ſingulas ſigillorum formas ac ſpecies proſequendo, quam ſtrictiſſima oratione tractemus. Plurifariam autem ſignare antiquos conſueviſſe conſtat. Nam primum nudæ dumtaxat literarum notæ habebantur, ut obſervavit Meurſ.

Meurſ. exercit. critic. part. 2. cap. 9. mox vero ſcalptura multiplex in uſu fuit, de qua Plin. lib. 33. cap. 1. Erat vero in ipſa materia non in gemmis, quas poſtea demum addere cœperunt, ut ex Macrob. lib. 7. cap. 13. patet. Succreſcente autem luxu, adſcitis gemmis, deſitæ literæ, ſculpturæ locus fuit, ſed, & hoc varie, nam Romanis quidem anulo tantum ſignatorio, incluſa ſcilicet gemma, ſculpturam vel imaginem aliquam habente ſignare conceſſum legitur ff. de liberis, & poſtu. Cujus ſane moris (ut de iis primo loco dicamus quorum jam mentionem inſtituimus) ſuperiorem Africanum principem fuiſſe tradit Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 2. cap. 19. qui primus ſaxi fragmentum, Sardonichen nimirum, auro incluſum, gemmæ loco geſtarit, quod ſola gemmarum ceram non auferret. Hodie tamen præter eam inciduntur & aliæ, Achates ſcilicet, Onix, & Sarda; ſed & Adamas, cujus novitii princeps fuit Jacobus Treccia, qui primus (ut refert Antonius Guevar.) gentilitia ſtemmata Philippi Hiſpan. Regis ea gemma ſculpſit. Sed ante Africanum certe Joſephi anulum, quem à Pharaone Ægypti Rege dono acceperat, ſignum aliquod incluſum habuiſſe, fateri neceſſe eſt, crucis for-

Africanus pater prior gemmam ad ſignandum auro incluſam habuit.

Sardonix ceram non aufert.

Joſephi anulus.

taſſe formam reddens, ſi Gretſero credimus lib. 4. cap. 8. de ſancta cruce. Quin & David ipſe Propheta Regius (quod Meurſii obſervationi repugnare videtur) ut teſtatur Greg. Tholoſan. lib. 6. de Rep. cap. 16. Leonem in anulo inſculptum geſtavit, quem poſtea etiam ſequuti ſunt reges Judæ, ut narrat Rabbi Abraham in Cabala hiſtoria cap. 1. & 17. eo fortaſſe conſilio adducti, quod ipſe Leonem necaſſet, vel quod ſignificaret illud: *vicit Leo de tribu Iuda radix David.*

Sigillum Davidis ſignale.

Verum reliqua jam antiquitatis ſigna perſequamur. Plinius lib. 37. capite 1. & Suetonius in Octavio cap 40. ipſum adeo ſilentii amatorem fuiſſe, ſcribunt, ut Sphyngem in anulo inſculptam geſtarit, qua literas, ac diplomata ſignare ſolitus eſſet, eo fortaſſe intuitu, quo Ægyptii, qui in foribus templorum Diis dicatorum Sphynges pingebant, ut indicarent, divina dogmata, ſacraque myſteria per ænigmatum nodos eſſe inviolabiliter cuſtodienda. Erat ſiquidem Sphynx monſtrum quoddam, teſte Diod. Sic. lib. 40. & Plinio lib. 8. c. 21. cujus caput, & manus puellæ ſimilitudinem, corpus canis, ala avis, vox hominis referebant; quamquam mox, mutato conſilio, ad fugiendam detractionem eorum, qui ejus literas,

Auguſti.

Quid Sphynx

& edicta Sphynge signata accipientes, illa ænigmata afferre dicebant, Alexandri Magni imagine, per multum temporis est usus; nihil tamen refert; novissime postea sua ipsius imagine usum etiam esse insculpta à Dioscoride artifice sculpendis gemmis peritissimo, quam in signando in usum sequentes principes, Galba excepto, traxere, qui ex Dione, & Cæl. lib. 6. cap. 29. Signatorium habuit anulum majoribus suis familiarem, *canem* scilicet *sese è prora proclinantem*. Nonnulli Harpocratem, Ægyptiosque Deos insculpsere; notaque est Pyrrhi gemma, in qua Apollo, & Musæ cum suis insignibus non effictæ sed nativa specie visebantur, & anulus Syllæ, in quo, ut refert Valer. Max. lib. 8. c. 14. traditus Jugurtha incisus erat. Celebratur quoque Mæcenatis rana, & ensifer Leo, ac trophæa Pompeji; nec non Seleuci fatalis anulus, in quo anchora efficta visebatur, cujus imago in femore posteris familiæ nativa apparuit. Quin & Augustus corpore maculoso in modum & ordinem Cælestis ursæ notas habuit, & Lacedæmoniorum Regem Darium aquilæ sigillo draconem unguibus tenentis usum esse scribit Joseph. de antiquit. Judaic. lib. 12. cap. 5. Plinius quoque junior Bythiniæ proconsul, quadrigas se in signum

Galbæ anulus. *Pyrrhi.* *Syllæ.* *Mæcenatis.* *Pompeji.* *Seleuci.* *Darii.* *Plinii.*

adhibuisse, sæpius memorat. Proditumque memoriæ est, Macrianorum familiam hoc habuisse proprium, ut Alexandri magni imagines tam viri, quam fœminæ in anulis deferrent, & reliqua supellectile insculptas. Thucydid. etiam narrat, Persarum reges, Cyri imaginem in anulis, aliquando Darii, ad cujus equi hinnitum rex primus creatus esset, habuisse. Marcus vero Tullius de finibus Epicuri studiosos memorans; *Epicuri*, inquit, *imaginem non modo in tabulis, sed etiam in anulis* (Nonnius legit, *in anellis*) *habebant*. & apud Lucianum in Philopseude, Philocles gloriatur, quod anulum haberet sacrum, Pythii Apollinis imaginem exprimente sigillo, quocum (diabolo scilicet) ad libitum colloquebatur. Quemadmodum etiam plerique libidini dediti nudatos anulis eos habuere, quos amarent, vel amicas, ut ne si vellent quidem, possent affectionis, & amoris oblivisci, quod libido, & intemperantia in mentem perpetuo revocaret, ut etiam infra ostendam. Ejusmodi est, quod apud Plaut. Pseud. act. 1. scen. 1. legitur.

Macrianorum.

Persarum reges.

Epicuri imago in anulis.

Tuam amicam video Calidore. CA. *ubi ea est, obsecro.*
Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.

Alii ſub anulis venena clauſere, ſicut Demoſthenes ſummus oratorum Græciæ, gemmaſque mortis gratia habuere, Plin. lib. & cap. cit. Sic Execeſtus Phocenſium Tyrannus, ut ſcribit Ariſtoteles in lib. de rep. Phocen. duos geſtabat incantatos anulos, quibus inter ſe invicem ſonitum obſtrepentibus, rerum gerendarum tempus ſciebat; licet poſtea dolo interfectus perierit, quamvis id prius ſonitus ſignificaſſet. His non abſimiles fuiſſe, conjicio Apollonii Thyanæi anulos, quibus juxta numerum ſeptem ſtellarum ab Iarcha donatus fuerat. Fertur enim eos inſtar numinis habuiſſe, ita ut in ſingulis diebus per vices variaret, maximorumque, ut Philoſtratus refert, ſecretorum particeps fieret. Notus eſt & Gygis, & Midæ anulus apud Platonem celebratiſſimi.

Veneficia, excantationes & venena in anulis.

Sed & prætérea nonnulla Hierony. Card. ſigilla celebrat, quæ ad multiplicia commoda, conferre, inepte exiſtimat de rerum variet. lib. 16. cap 89. ubi vim aliquam ſigillis ineſſe poſſe ex eo infert, quod dum ſculpimus, aut fingimus, vis aſtri influat, recipiatque, unde metallica quidem ſigilla plus virium ab aſtris conſequi, lapidea vero plus ſponte habere, ſuperſtitioſe nimis exiſtimat. Oportere enim, ſentit, his convenire facultatis

Cardani, & aliorum ineptiæ.

naturam, & materiæ, & ſyderis, tum hominis, qui eo uti velit; ut ſi velit anulum, aut ſigillum ad conciliandum, exempli gratia, ſomnum, elidum, exempli gratia, ſomnum, eligendum eſſe lapidem ſomniferum, qualis eſt Hyacinthinus, aut Cryſtalli ſpecies cæruleo diſtincta. Figuram quoque in his, quæ ad affectus animi pertinent multum conferre ſcribit, veluti ad ſomnum inſculpendo hominem juxta rivum in ſylva dormientem; nam & intuitum, & memoriam imaginis profuturam, ait; quod ſi lapis viridis ſit, ipſo colore conductum, aut ex aqueo & viridi commixtus, velut praſii ſpecies cum faſciis albis. Tradit etiam Trallianus Medicus, Herculis imaginem ſupine jacentis, leonemque ſtrangulantis anulo incluſam, digitoque geſtatam ad dolorem, ut vocant, colicum, amuletum eſſe peculiare. Necnon utiles mulieribus uterum geſtantibus eburneos anulos ad menſtrua, & defectiones animi, ſcribit Levinus Lemnius Suidam referens. Quæ omnia ſimpliciter ſuperſtitioſa, & falſiſſima ſimul, niſi alias ſigilli materiæ vim aliquam natura communicaverit. Cæterum de anulis hujuſmodi, præter ipſum etiam Cardanum, illuſtris apud Lucian. locus in Navig. extat. Nos reliqua

Africani filii anulus. proſequamur Africanus Scipio filius pa-

patris effigiem anulo insculpsit, quem postea Romani odio inducti, præteritorum malorum memores de manu ejus detraxerunt, ut scriptum reliquit Valer. Max. lib. 3. cap. 5. eo nimirum consilio, ne quid eo temere signaret. Cujus quoque rei intuitu, aliquos etiam didici capitali supplicio damnatos, quod Tyranni imaginem in anulo gestarent, & D. quidem Ambrosius lib. primo off. cap. 49. *Si Tyranni*, inquit, *imaginem aliquis habeat, nonne obnoxius est damnationi? Memini*, subdit, *me legisse quosdam capitali supplicio damnatos, quod Bruti, & Cassii interfectorum Cæsaris imagines in anulis asservarent.* Ex quo patet, quam infestæ priscis essent Tyrannorum imagines, quam invisa nominis memoria. At vero contra, qui bene merentium Icones anulis effictas latrinæ, aut lupanari admovisset, is sub Tiberio capitali noxæ subjiciebatur, ut diserte testatur Sen. lib. 3. de benef. cap. 26. Plin. lib. 33. cap. 3. & Suetonius in Tiberio. Amicorum præterea, aut majorum effigies anulis nonnullos gestasse, ostendit non uno loco Val. Max. & Ovid. lib. 1. Trist. eleg. 6.

Vetitum Tyranni imaginem in anulis habere.

Hæc tibi, dissimulas, sentis tamen, optime, dici
In digito qui me fersque refersque tuo;

Effi-

Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Cara relegati, quæ potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul à nobis Naso sodalis abest.

Quem etiam morem Martialis expressit, dum de anulo Stellæ sui libro 4. epigr. 12. differit.

Res non difficilis mihi videtur
Uno cum digito, vel hoc, vel illo
Portet Stella meus decem puellas.

Quamvis enim non desint, qui interpretantur, decem anulis digitum Stellæ oneratum, mihi tamen magis placet, gemmas decem uno anulo inclusas gestasse, quarum singulæ puellæ imaginem redderent. Facit, huc quod Mardobæus de anulo Pyrrhi, de quo supra, canit.

Rex Pyrrhus digito gestasse refertur Achatem,
Cujus plena novem signabat pagina Musas,
Et stans in medio cytharam tangebat Apollo.
Naturæ, non artis opus, mirabile dictu.

Et si testes plures desideras, lege Plinium libro 37. cap. 100. adi Solinum cap. 11. Alexandrum Neap. cap. 19. lib.

b.2. ubi mira de gemmis leges.

Alia alii in anulis signa habuere, quæ qui plenius discere velit, unius Abrahami Gorlæi non vulgaris eruditionis viri dactyliothecam adeat, ubi ad vivum ære diligentissime incisa veterum signacula visuntur. Nos vero satis jam externis exemplis, & prophanis gentium ritibus declaratis, quæ olim Christianorum anulis signacula includi solerent, videamus. Et quidem Clem. Alex. Pædag. lib.3. cap.11. in hanc rem; *sint*, inquit; *nobis signacula columba, vel piscis, vel navis, quæ celeri cursu à vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates, vel anchora nautica, quam insculpebat Seleucus, & si sit piscans aliquid, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, sed nec ensis vel arcus iis, qui pacem prosequuntur, nec pocula iis, qui sunt moderati, ac temperantes.* Hæc ille. A quo etiam consilio non abhorruit postea Atejus Capito Pontificii, priscique juris in primis peritus, nefas esse putans, Deorum formas anulis insculpi, ut Macrob. ait lib.7. cap.15. Porro (quod ad Christianorum etiam veterum anulos pertinet) nota hujusmodi

Amicorum imagines anulis efficta.

Qualia Christianorum sigilla esse debeant.

in-

P insculptos quoque fuisse, testatur vir eruditissimus Cæsar Baron. tom.1. ad ann. Christi 57. num.52. Ex iis, quos è ruderibus refossos viderat, quam sanctæ Christi nomen continere arbitratur. Quoniam vero frequens notæ hujusce usus multis etiam ante seculis occurrit, quam humanam carnem Christus indueret, ac proinde tam sanctum nomen innotesceret, eo fit, ut in varias de notæ intelligentia viri docti discedant sententias: sunt enim, qui stellulam illam in ethnicorum numismatis expressam, immortalitatis notam esse, & divinitatis putent. *depicta Ægyptii stella Deum significant*, inquit Orcus Apollo lib.2. Hieroglyphicor. capite 1. & lib.1. cap.13. Alii sunt, qui significari putent χρηστήριον. Nec desunt, qui, χρησαορεὺς, quod Jovis apud Cares epitheton; sunt etiam quibus magis placeat χρέμας, qui inter Principes Atheniensium reperitur. Quidam cautius, & verius ajunt, esse notam nominis ignoti, cujus primæ literæ X & P. moris enim fuisse nomina propria Præfectorum rei, seu monetæ in nummis exprimere. Sunt præterea, qui signa hæc officinæ, vel magistratus notas esse, existiment. Hieronymus vero Borsærius, cuius me forte urbanitas ad id etiam obiter

Stellula hieroglyphicum immortalitatis

scri-

ſcribendum appulit, juvenis haud mediocriter antiquitatis gnarus, præter alias rationes quibus pacem ea nota veteres indicaſſe oſtendit (pro quibus ipſum conſule, ad Theatri Inſubricæ Magnificentiæ tomum tertium l. 23.) Probi etiam Auguſti numiſmate adductus, in quo ſimilis omnino nota effiпcta conſpicitur, pacis potius, quam Chriſti nomen indicari poſſe, putat, nullam Ethnico Imperatori, & à Chriſtiana religione quam maxime alieno Chriſti nominis notitiam adſcribens. *Probus imperator gentilis.* Ego ingenioſas haſce doctiſſimorum virorum ſententias primum commendarim, deinde, licet, præter conjecturas, quod adferam, ſicut & alii, non habeam, arbitror tamen cum Jacobo Gretſero libro ſecundo de S. Cruce cap. 38. nota illa in antiquis numiſmatibus vocem χρηστὸς ſignari, hoc eſt *bonus*, *benignus*, *clemens*: quemadmodum etiam Ptolomæi nummum, de quo idem Gretſerus cit. loco, Principis bonitatem ea nota indicaſſe perſpicuum ex eo eſt, quod aliis etiam honorificis cognomentis à virtutibus ipſis deſumptis *Ptolomæus* videlicet, *Euergetes*, *Philadelphus*, & *Philometer* dictus eſt. Non igitur mirum, ſi & Chriſti cognomentum ipſe, aliiſque diverſo tamen ſenſu ſibi vendicarint, quod, ut inquit Tertull. apol.

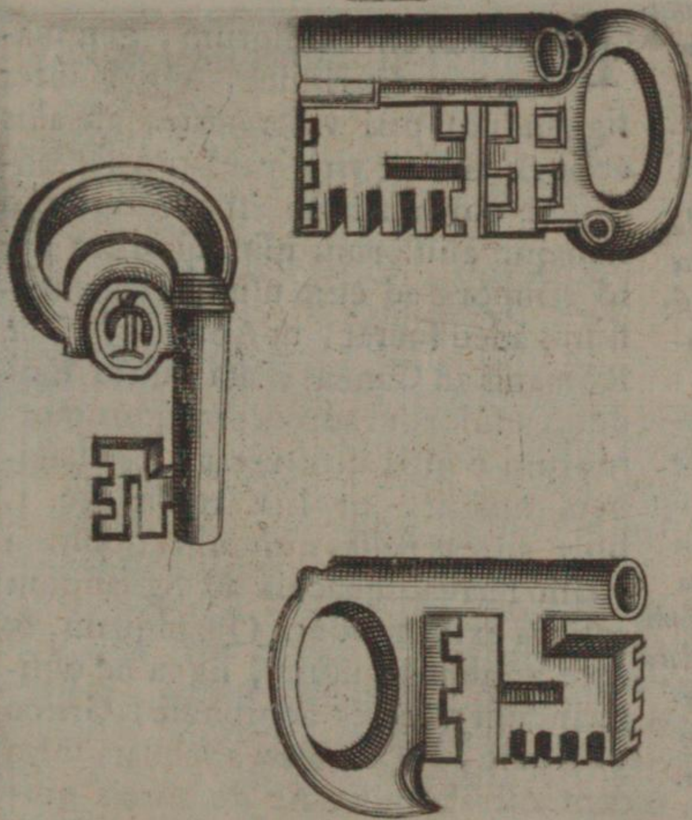
cap.

cap. 3. de ſuavitate, vel benignitate compoſitum eſt. Neque vero præterea, multum officeret, etiamſi Probo nominis ſalvatoris noſtri indicem fuiſſe, aſſereremus, quando & à ſucceſſoribus Conſtantini, Magnetio, Decentio, & aliis tyrannis alioqui uſurpatam hujuſmodi notam videamus, eaque ſua ipſorum labara exornare conſueverint, quod multis locis apud eundem Gretſerum apertiſſimum fit.

Anuli Chriſtianorum cruce inſigniti. Quin etiam Crucis tantum ſigno, aliquando Chriſtianorum anulos inſignitos fuiſſe, exemplum habemus in anulo ferreo ſanctæ Macrinæ, cujus meminit Gregor. Nyſſ. in vita ejuſdem. Addam & illud: ſanctorum *Imagines SS. virorum in anulis effictæ.* quoque virorum imagines effingi ſolitas, ut D. Chyſoſt. in oratione in laudem Meletæ de Antiochenis auctor eſt. Neque etiam ſanctiſſimis veteris Eccleſiæ Patribus peculiaria quædam ſignacula defuiſſe, comperio, quibus quas publice darent literas communirent, quod tam ex præfatione Clodovei in principio Concilii Aurelian. 1. expreſſum habetur, tum etiam ex *D. Auguſtini ſignaculum quale fuerit.* D. Auguſtini epiſtol. ad Victorinum, quæ 217. eſt in ordine, ubi ad finem, *Hanc*, inquit, *epiſtolam ſignatam miſi anulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus*. Aliud prẹterea anulorum genus ad obſignandum familiare anti-

antiquis extitiſſe, didici ex iis Bataviæ, & inferioris Germaniæ antiquitatibus, quæ nuper ex Petri Scriverii muſæo prodierunt, inter quas anulata clavis viſitur, ad duplicem ſcilicet uſum, ſignandi, aperiendique, quam libuit ſculptoris manu fideliter expreſſam hoc loco apponere. Ejuſmodi vero

Claves anulares ad duplicem uſum veteres habuerunt.

claves,

claves, ſive anulos complures in ruinis arcis Britannicæ, & alibi erutos, videre eſt apud antiquarios forma minutiſſimi digiti. Vir ſummus Juſtus Lipſ. horum maximam copiam fuiſſe veteribus, exiſtimat.

CAP. VII.

De alia ſignorum ſpecie, ſive de iis, quæ vulgo ſigilla appellantur.

Maxima anulorum copia antiquis.

Pallæ aureæ ad ſignandum adhiberi cœptæ.

Lignea ſigilla primo omnium adhibita à vermibus exeſa.

PRetioſorum lapillorum, gemmarumque diſcrimini, quod inter ſignandum pati viderentur, ab aliis acrioris judicii viris paulatim ſapientiſſime obviam itum eſt, intermiſſo namque anulorum uſu, quorum per id temporis ad eum uſum frequentiſſimus adeo fuerat, ut Annibal, clade Romanis ad Cannas illata, ultra modium anulorum aureorum, quos mortuorum digitis detraxerat, Carthaginem miſerit, ut Liv. tradit dec. 3. lib. 3. aureas pallas nonnulli, nonnulli etiam ferrea ſignacula ad ſignandum aptiora exiſtimarunt. Quamquam, & ante anulorum uſum, ligna ad obſignandum veteres adhibuiſſe, Græco vocabulo, Θριπήδεστα appellata infra demonſtrabimus. Ac de aureis quidem pallis Suetonius in vita Claud. Cæſ. & Budæus lib. 3. de aſſe, ſub ejuſdem principatu auro ipſo non gemma ſigna-

ignare consuevisse, scribunt, quod iolare signis gemmas, nefas antiqui ucerent. Quomodo Commodus ipse mperator palla aurea, impresso ei mazoniæ signo, signasse, dicitur, onec secutis temporibus passim id nsigne appeti cœptum est. Porro de ignaculis, quæ nos hodie sigilla paum Latine nominamus, inter alia scritorum loca, illustris apud Lycophroem in Cassan. is extat, cujus etiam ap. primo meminimus.

Commodi Imperatoris sigillum.

Reliqua porro vermicalatum non tangens ædes
Sigillum servabit.

x qua loquendi formula id plane deucitur, solitos olim veteres pro siillis, vermiculatis lignis, à vermibus cilicet exesis uti, magnitudinis miutissimi digiti, ut expressit Lips. ad acit. Nec desunt gravissimorum criptorum de eo testimonia, unde æc habet Eustath. Odyss. prima. ρηπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομέοι ἀντὶ γλυπτῶν σφραγιδῶν. Hoc est, *hripidesta sunt parva ligna exesa à ermibus, quibus utebantur, qui rem amiliarem diligenter custodiebant pro gnis sculptis.* Suidas vero Θρηπήδεστα ὰ ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς σφράγιζον. Id est, *Thripidesta sunt gna à vermibus exesa, quibus utebantur*

Thripidesta quid sint.

Lignis à vermibus exesis principio veteres ad obsignandum usi

tur ad obsignandum. Etymologici auctor Θρηπήδεστα τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο. Id est, *Thripidésta sunt ligna à vermibus exesa, quibus pro sigillo utebantur.* Quam consuetudinem apud Aristophanem etiam observare licet θεσμοφορίᾳ, quem consule.

Sed jam tempus esse puto, ut à priscis illis ad ea, quæ proxime ætatem nostram sunt, transeamus. Evanuit sensim cum sigillorum hujusmodi, tum etiam anulorum usus, & ferreis argenteisque à nostris locus tantum datus est, in quibus sua quisque gentilitia stemmata, insigniave ad obsignandum efficta servat. Cæterum quod similium quoque sigillorum varias à scriptoribus passim formas, easque insuetas summo studio observari video, tum vero præcipue quibus Germani Cæsares ad tempus usi sunt, commodius apud Lazium, & Bonfinium de rebus Hungaricis quisque observare poterit.

Imperatoris Tartarorum signum quale.

Joannes vero Bohemus lib. secundo de Asia refert Tartarorum Imperatorem sigillum habere cum hac inscriptione. *Deus in cœlo, & Chuichuth Cham in terra, Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator.* Verum hoc loco ad hominis impudentissimi arrogantiam evulgandam interserere placet

et Erasmi nefarii sigillum, quod, Mureto auctore, in notis ad orat. tertiam Cic. in Catil. termini notam reddebat, additis duabus vocibus, *Nulli cedo*. Sed hæc satis, qui plura ejusmodi desiderat, historicos adeat. *Erasmi sigillum.*

CAP. VIII.

De fide anulis, sive sigillis habita.

TAntum præterea anulus ab antiquis tributum fuit, ut cum illos fidei symbola haberent, & ratum quidquid iis signatum foret certumque arbitrarentur, eo factum est ut cum literas ab aliquo perferri contigisset, appositam continuo sigilli notam inspicere diligenter solerent, moxque scribentis signo cognito, cui tum præcipue mori locus erat, plenam tabellis etiamsi alioqui aliena manu exaratis fidem habebant, neque se postea nullo modo decipi posse credebant, id quod ex Plauti Pseud. præcipue intelligitur, ubi Sycophanta ita Ballionem alloquitur. *Signa epistolarum diligenter inspici solita antequam legerentur.*

Accipe, hem cognosce signum

Et mox:

Miles Lenoni Ballioni epistolam
Conscriptam mittit Polimachæro placidus
Imaginem observatam, quæ inter nos duo

Convenit olim. SY. *Symbolum est in epistola*

BAL. *Video, & cognosco signum.*

Et Bacchid. etiam eandem consuetudinem memorat, ubi Nicobulo Tabellas reddit Chrysalus à filio.

Nunc hasce tabellas ferre me jussit;
Orabat, ut quod isthic esset scriptum, fieret.

NICOB. *Cedo.* CHRYS. *nosce signum.*
NIC. *novi.*

Quo etiam illud Xenophontis spectat lib. 5. de rebus Græcorum, cum refert Tiribazum antequam literas Regis Persarum legeret, iis qui audituri essent prius signa eadem de causa ostendisse.

Prius autem signa inspicere solebant, quod scilicet cum lino, aperta epistola, frangerentur.

Crispini industria contra Annibalem Marcelli anulo jam potitum.

Propterea enim (ut apud Livium legimus Hist. lib. 27.) cum Marcelli Consulis anulo, & corpore Annibal potitus esset, metuens Crispinus collega, ne ejus signi errore aliquis dolus nectetur à Pœno, circa Civitates proximas nuncios miserat, qui & occisum collegam esse, & anulo ejus hostem potitum, ne quibus literis crederent Marcelli nomine compositis. Neque præterea eundem ipsum morem perspicue minus ex Propertio colligere est, qui pro amissis pugillaribus

bus amatoriis hanc querimoniam facit Eleg. 22. lib. 3.

Has quondam noſtris manibus detriverat uſus,
Qui non ſignatas juſſit habere fidem.
Non illas fixum charas effecerat aurum,
Vulgari buxo ſordida cera fuit.
Qualeſcunque mihi ſemper manſere fideles.

Quem locum Beroaldus explicans, *uſus*, inquit, *mearum manuum attriverat tabellas, ut etiam non obſignatæ cognoſcibiles forent, ſignum enim fidem faciebat à quo literæ darentur.* Sed quoniam forte in pugillarium mentionem incidimus, valde alienum ab inſtituto futurum minime arbitror, quid pugillares, ſive pugillaria eſſent in medium afferre. Erant igitur pugillares tabellæ ceratæ triangularis formæ, in quibus ſcribebatur, quarum uſus fuit ante tempora Trojana, nam Homerus Bellerophonti codicillos datos, non epiſtolas ſcribit, inde tabellarios vocaverunt earum portitores, ſcribebant enim in dedolatis è ligno codicillis, & à libris arborum, hoc eſt corticibus librarios ſcriptores. Porro pugillares pluribus apud veteres nominibus diſtinguebantur, alii enim quincuplices, alii duplices, triplices

Signum à quo mitteretur epiſtola fidem faciebat.

Quid pugillares eſſent, & quando illorum uſus.

Pugillares multiplices.

plices alii nominabantur, iique aut eborei, aut citrei, aut etiam membranei dicti, qui ex citro, ebore, & membranis conficiebantur. Quamquam raro ab ipsis in membranis scriptitatum, nec nisi Chartæ & tabellarum inopia, argumento sunt, quæ D. Augustinus epistol. 113. ad Romanianum scribens habet, ait enim, *Non hæc epistola sic inopiam chartæ indicat, ut membranas saltem abundare testetur. Tabellas eburneas, quas habeo, avunculo tuo cum literis misi.*

Frequentius in chartis, & tabellis, quam in membranis scriptitatum temporibus D. Augustini.

Redeo nunc unde digressus eram. Ausonius hujusce quoque consuetudinis meminisse visus est. Epistola 22. ad Paulinum, cum ait: *Hoc quo facilius impetrarem, aut quo majorem vererer is molestiam si negares, concinnatam jam subbis, signatamque epistolam misi, ne subornatum diceres tabellarium, si ad te sine signi fide veniret.*

Apertissimum vero hujus rei testimonium affert Herodot. Alex. hist. lib. 7. in Maximino, & Jul. Capitol. in Gordia. cum Vitaliani prætorianorum militum præsidis Maximini Imperatoris necem memorant. Quæstorem Gordianus miserat adolescentem corpore validum, & ad omne discrimen paratissimum cum fictis literis, & quasi Maximini anulo obsignatis, per quas arcana, occultaque negotia signi-

Inter epistolæ signum inspiciendum Vitalianus interficitur.

gnificare Imperatoribus mos erat,
um ante lucem urbem cum militibus
ıtrare, & dum adhuc Vitalianus jus
edderet, accedere ad eum intra cel-
ılam, ubi res ſecretas ad principem
ıum pertinentes ſcrutari conſueve-
ıt, habere ſe ad eum literas à Maxi-
ıino, addens, velle etiam, remotis
rbitris, de rebus ad ſecuritatem Im-
eratoris ſpectantibus cum illo collo-
ui, mandataque Principis exponere
mulans Dein (Herodiani verba ſunt)
gnis agnoſcendis occupatum, dum ſe
iquid dicturum, ſimularet, pugione,
uem in ſinu occultum haberet dere-
ente confoderet. Quæ ſcilicet om-
ia ex ſententia ſucceſſerunt, etenim
nte lucem, quo tempore prodire illi
ıos fuerat, invenit hominem pene
lum, paucis tantum circumſtanti-
us, quippe alii nondum venerant,
ii ſalutato abierant priuſquam dilu-
eſceret. Igitur vacante illo, ac pau-
s dumtaxat ante cellulam inventis,
cilè intromiſſus eſt, porrectiſque pu-
llaribus *comtemplantem eum ſigna di-
gentius* (Herodiani verba ſunt) *pro-
to pugione confodit*. Summam igitur
ıbitam olim ſignis fidem cum allata
xempla, tum miſerrimus etiam Atiſtii
etronis interitus apertiſſime com-
robavit. Cum enim (ut ſcribit Dio-
yſ. Halic. antiq. Rom. lib. 3.) optaret

Petronis interitus.

Q 2 Sex-

Astus Sexti Tarquinii in Gabiniis prodendis recensetur.

Sextus natorum Tarquinii maximus præcipuos Gabinorum de Patris consilio funditus perdere, quo facilius Gabinios, quibus tum astu maximo, simulata scilicet in patrem sævitia, præerat, in ejus potestatem redigeret, advocata concione, paratum se, ajebat, imperium deponere, aufugereque priusquam à proditore comprehensus patri dederetur simulque fictis lachrymis, quasi vere in extremo vitæ discrimine esset, concitata jam multitudine, proditorem studiose Antistium nominavit. Is, ut erat animi integerrimi à missis arbitris inquisitionem domi suæ fieri libenter passus est, cum Sexto interim in concione manens, donec perscrutatores redirent. Verum jam ille corruptos pecunia ejus servos subornaverat, qui Tarquinii sigillo obsignatas literas domi deponerent, quo facto cum postea ab inquisitoribus in concionem epistolæ variæ allatæ fuissent, tum ea ad manus venit, quam Antistio inscriptam Sextus è patris signaculo agnoscere dictitans scribæ publico legendam tradidit. Continebantur in ea mandata, ut vivum omnino si posset filium sibi traderet; sin minus caput saltem abscisum. Atque ita innocentissimi Petronis exitium haud frustra molitus, lapidibus obrutum vidit. Sed neque ab

Signum epistolæ dolo appositum Petronem perdit insontem.

hoc

hoc loco multum abesse video, quod est apud Am. Marcel. in Constantio, & Juliano de principe quodam urbanissimo, ac verecundissimo, cui Marci nomen erat, qui, cum ad imperiale culmen in Syria Cassius evectus esset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum illico signatum exuri præcepit, ne insidiatore per signum cognito, invitus aliquem habere posset offensum. Cujus etiam consuetudinis fidem astruit idem Halicarnas. lib. 5. cum insigne Bruti Consulis factum recenset, qui tribunali ascenso, ut conjuratorum epistolas audiret, ubi filiorum literas *ex utriusque sigillo* primum, deinde post *avulsa signacula* è manu etiam agnovit, à scriba recitari jussit omnibus audientibus, mox data filiis, si vellent, dicendi copia, cum neuter impudenter negare auderet, paulum cunctatus surrexit, indictoque per præconem silentio, capitalem sententiam in flentes filios protulit.

Marcus signum epistolæ exurit ne proditorem invitus cognoscat.

At vero & apud Ciceronem morem hunc observare licet, siquidem in oratione pro Flacco ait, *neque enim testis ipse signo inspecto falsum nos proferre dixit*, & in Catilinam, orat. 3. *Literæ quæcumque erant in eo comitatu integris signis prætoribus traduntur*, & infra, *tabellas perferre jussimus quæ à*

quoque dicebantur datæ; primum oſtendimus Cethego, ſignum cognovit, nos linum incidimus, legimus. & infra, *introductus Statilius cognovit manum, & ſignum. Tum oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi cognoſceretne ſignum annuit. eſt vero inquam ſignum notum imago avi tui, &c.* Sed & Saluſtius in iiſdem rebus recenſendis. *igitur*, inquit, *perlectis literis, cum prius omnes ſigna ſua cognoviſſent, &c.* quod, ea de cauſa factum, opinor, ne poſtea ii contra quos facerent, perfugii aliquid haberent, dicerentque fictas eſſe; ſed & cum in Verrem invehit, ſolertiam ejuſdem verſutiſſimam indicans in deprædandis ſignaculis, inquit, *caſu iſte ſignum animadvertit in cretula, exquiſivit unde eſſet, &c.* Hinc idem etiam Plautus in Bacchid. *æquum*, ait, *eſt tabellis conſignatis credere.* Et in Trin. act. 3. Sc. 3. hujuſce conſuetudinis teſtimonium profert, ubi Calicles ſenex Megaronidem fictas exarare literas ſtudentem, commonefacit, fore ut ex anuli ſigno impoſtura, & falſitas innoteſcat, cum ait;

Verres avidiſſimus anulorum.

— Ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi à patre.

Et infra,

Sed epiſtolas quando obſignatas afferret.

Si-

Siquidem obsignatas attulerit epi-
stolas,
Nonne arbitraris eum adolescentem
anuli
Paterni signum novisse? —
Et mox:
Iam si obsignatas non ferret, dici hoc
potest;
Apud portitorem eas resignatas sibi,
Inspectasque esse —
Et subdit paulo infra,
Nihil est de signo quod vereare; me
vide.

Ex quo etiam illud colligi potest, literas peregre latas portitoribus commissas, utpote, qui eas deinde curarent, omnibus noti, sicuti & tabellæ amatoriæ à solis fœminis sinu gestabantur, ut auctor est Achil. Stat. ad Tibull. lib. secundo eleg. 6. & Ovid. de arte amand. lib. 3. *Tabellæ amatoriæ sinu à fœminis perferri solitæ.*

Scilicet obstabit custos, ne scribere
posses,
Sumendæ detur cum tibi tempus a-
quæ?
Conscia cum possit scriptas portare ta-
bellas,
Quas tegat in tepido fascia lata sinu.

At è diverticulo in viam redeo; Curtiumque ejus moris conscium profero, ut sedulam veterum operam indicem sigillis agnoscendis adhibitam: *Sisenni Persæ*, inquit, *Cretensis miles* ob-

obsignatam anulo epistolam, cujus signum haud sane notum erat tradidit, quæ priusquam ei redderetur in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti anuli sigillo impresso, Sisenni dari jusserat, ad fidem Barbari æstimandam. Aliud præterea ejus generis testimonium. Tacit. de Petronio Arbitro in hæc verba facit. *Ne codicillis quidem Neronem adulatus est, sed flagitia Principis sub nominibus exoletorum, fœminarumque & novitate cujusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni, fregitque anulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.* Ex quo Petronii metu, summam tunc anulis fidem habitam, discimus.

Sigilla ipsa id ad fidem rei faciendam transmitti solita.

Lais Corinthia per sigillum ab Amatore advocatur.

Ex his, quæ diximus facile constare potest, quantum signis tribuere receptum esset, utpote quibus tum animi consilia, tum fortunæ bona credere consueverint. Verum enimvero illud quoque dictis libet addere, quod observatione dignissimum mihi visum est, sigilla nonnumquam ipsa (præterquam quod epistolis, sive tabellis imprimerentur) transmittere veteres ad invicem consuevisse, cum aut aliquem arcerserent, aut vera esse, quæ per nuncios mandassent indicare vellent. Perspicuum illud est ex Athenæo Deipnosoph. lib. 13. ubi Laïdem Corinthiam ab amatore quodam per sigilli

illi transmissionem advocatam o-
endit. *Sigillo*, inquit, *misso Laïdem*
orinthiam amator quidam ad se veni-
e jussit, non possum inquit illa, lutum
st. quam etiam consuetudinem tan-
gere visus est Plutarchus in libello de
curiositate his verbis: *Eadem de causa*
etiam omnis fides curioso derogatur,
nam servis, & peregrinis facilius cre-
dimus epistolas, atque literas, & sigil-
la, quam amicis, & familiaribus curio-
sis. Ex quo sane more comparatum esse crediderim ut prisci jam Ungariæ Reges, ac judices (nam alibi consuetudinem hanc viguisse affirmare non ausim) cum primum ex subditis quempiam quacumque ratione vellent advocare, id per solam proprii sigilli missionem præstarent. Fidem vero huic observationi astruunt decreta nonnulla Regni illius, cum à D. Ladislao per id temporis rege sancita, tum etiam à Colomano Belæ primi nepote, quæ ideo ad verbum referenda censui quod instituto capitis non mediocriter inserviant. Leguntur autem apud D. Ladislaum infra scripta capita libro scilicet primo cap. 42. quod inscribitur de spretu sigilli Regii, aut judicis. *Si quis autem regis sigillum super aliquem projiciens, & ipse in curiam venire neglexerit, rationem perdat, & quinque pensas persolvat, &c.*

Ungariæ Reges per sigillum vocant.

Decreta Regum Ungariæ de transmittendo sigillo.

Et lib. 2. cap. 25. ita cavetur. *Possit judex sigillum suum mittere super quoscunque exceptis Presbyteris, & Clericis, nec non & Comitibus, si quis autem, &c,* Et cap. 26. ejusdem libri. *Si quis sigillum judicis negligens, ad causam non venerit, primo quinque pensis puniatur, si secundo, totidem, si tertio, rationem perdat, & tonsus reddatur pro debito.* Ad hæc Colomani decreta accedunt; & primo capitulo de citationibus Presbyterorum hæc habet: *Episcoporum, & Comitum cappellani, vel reliquorum per sigillum Episcopi ad causandum cogantur.* Et capitulo de citationibus Presbyterorum, & laïcorum contra sese. *Si vero Clericus habet causam cum Laico, per Iudicis sigillum Laicus cogatur, si vero Laicus habet causam cum Clerico, per sigillum Episcopi Clericus cogatur.* Et capitulo, quod nullus secularis Judex Clerico det sigillum. *Nullum secularis Iudex præsumat sigillum Clerico dare.* Et demum capitulo quod nemo sine sigillis tributariorum extra Hungariam ire audeat. *Egressuri de Hungaria à Theoloniariis tam regis, quam comitis, qui exitus teneat, sigillum quærant pro Theoloniariis, quod Theolonitarius regis ab una parte cum sigillo comprimat, ab altera parte Theoloniarius figuram Comitis sui concludat: si quis autem tentaverit sine tali sigillo egredi, &c.* Huc

Huc quoque ſpectat, quod Ludovicus Romanus in ſingulari ſuo 643. affert, ubi vult, ſigilli oſtenſionem probationem inducere de mandato, ita quod, quis oſtendens alterius ſigillum poſſet tanquam procurator, admitti. Ex his patet, quo loco antiquis anuli, & ſigilla fuerint; & quam promiſcue fidiſſimis nuntiis, certiſſimiſque voluntatis ſuæ interpretibus uterentur. Sed jam ad reliqua tranſeamus.

CAP. IX.

Vetus epiſtolarum obſignandarum formula, reſignandi artes, & uſus. figmenta varia contra reſignantes excogitata, plumbi uſus. Diverſi colores ceræ, & funiculi varii ad ſignandum, Romanis Pontific. familiaria. Et ſiniſtra dexterâ potior.

OPortunus hic quærendi locus ſe offert, quonam præcipue tempore literas antiqui ſignare inſtituerint; opportunior vero ex dictis reſpondendi, ſigilli quidem inventum, atque uſum innumeris abhinc ſeculis extitiſſe: at vero quis eo prior, aut ad tabellas, aut alia quæque obſignanda uſus fuerit, haud facile conſtare poſſe, alibi demonſtravimus. Cæterum, quod ad epiſtolarum conſignationem attinet, veteres primum omnium, cretam ad ſignandum adhibuiſſe,

Creta veteres primum ad obſignandum uſi.

buiſſe, haud dubitarim. Auctor eſt Herodotus Euterpe, ubi Ægyptiorum ritus circa ſacrificia referens, hæc habet: *Inſpicit & bovis caudæ pilos numquid eos habeat ſecundum naturam procreatos. Eum ſi fuerit his omnibus mundus, notat, alligato cornibus byblo, deinde applicita creta ſigillari anulo impreſſa, abducitur: nam immolanti eo ſigillo non notatam, pœna mortis ſancita eſt, &c.* & Lucian. in Pſeud. quem mox referam, libellos & epiſtolas *argilla* conſignari ſolitas, non uno loco indicat. Quod ipſam etiam Cicero in Verrem lib. 4. ac ſecunda apertiſſime meminit, his verbis: *Cum Valentino ejus interpreti epiſtola Agraganto allata eſſet, caſu ſignum iſte animadvertit in cretula; placuit ei; exquiſivit unde eſſet, &c.* & Servius ad 6. Æneidos Virg. de Sybilla quædam loquens ait: *Quod cum cives ejus agnoviſſent, ſive invidia, ſive miſeratione commoti; ei epiſtolam miſerunt creta antiquo more ſignatam.* Maxime vero ad hujuſmodi uſum nobilis extitit creta illa Aſiatica, de qua Cicero in oratione pro Flacco: *Hæc, quæ eſt à nobis prolata laudatio obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ fere eſt omnibus nota nobis, qua utuntur omnes, non modo in publicis, ſed etiam in privatis literis, quas quotidie mitti videmus à*

publicanis *sæpe unicuique nostrûm.* Cu-
us consuetudinis argumento amoliri
crimen, à L. Flacco, quem defende-
bat, conatus est, quod scriptum te-
stimonium, quo reus valde premeba-
tur, ceram haberet, non cretam, unde
illud fictum, & adulterinum esse, argu-
mentabatur.

Fateor tamen, & procedente tempo-
re, tum cretæ, tum ceræ usum promi-
scuum fuisse, quod apud Ciceronem
ipsum animadvertere est citato loco,
ubi subdit: *Nostra igitur laudatio con-
signata creta est, in illo autem testimo-
nio, quod accusatori, dicitur, datum,
ceram esse vidimus.*

Cretæ, & ceræ usus promiscuus.

Ceterum, cum animadvertere pau-
latim cœpissent prisci, quale pateren-
tur epistolæ discrimen, mutato jam
consilio, cretaque relicta, quod mo-
dicæ nimium tenacitatis esset, ceram
consequentibus temporibus assiduo usu
retinuere, additis insuper funiculis,
quibus majoris securitatis gratia con-
stringerentur. Quam quidem signan-
di formulam etiamnum ætate hac no-
stra usu indies, præsertim vero à
mercatoribus retentam videmus, & à
Polonis universim, qui eas literas sic
obsignatas resticulas ex eo appellant,
quod restibus constringantur; qua
de re Mart. Crom. Polon. histor. li-
bro 16.

Ceræ cum lino usus ad obsignandum.

Porro

Porro conſuetudinis hujus non uno duntaxat loco Plautus meminit, & apertiſſime Bacchid. act. 4. ſcen. 4. illic enim Chryſalus ad ſcribendam, atque obſignandam epiſtolam ſtylum, ceram, tabellas, & linum ſibi adferri jubet; dum ait:

Cedo, tu ceram, ac linum actutum
Age obliga, obſigna cito.

Stylus quid. Erat autem Stylus (dicam obiter) quo in ceratis tabellis literas faciebant, vel pangebant potius; cujus adeo Styli cuſpis (id quod à Turnebo eruditiſſimo viro obſervatum eſt) qua æquor illud cereum inarabatur, acumen cluebat, unde & M. Tullius, *omnia ſub acumen Styli ſubeant, neceſſe eſt*: altera pars retuſa erat, qua veluti tranſverſo calamo inducebant, eradebantque obliterantes, ſi quæ minus ex ſententia videbantur, ipſamque ceram denuo complanabant, ſartam (uti prius) æquabilemque concinnantes ad novam ſcripturam ſupponendam, quaſi ſuccidaneam, veteri, ac fugitiva illa expuncta.

Linum vero petit Chryſalus, quo tabellas exaratas obligabant. unde apud Curtium: *Parmenion vinculum epiſtolæ ſolvens, quidnam rex ageret requirebat.* Lucian. in Timone: *Poſteaquam autem ſignum ablatum fuerit, linum inciſum, & tabulæ apertæ, de-*

cla-

laratus novus meus dominus. Quem norem, festivissime omnium, & eleganter Plutarchus testatur in libello de curiosit. ubi curiosos his verbis admonet: *Quare ad hoc etiam adsuescendum est, ut allatam epistolam non statim, neque festinanter solvas, quod multi faciunt, manibus cunctantibus, dentes vinculis injicientes, eaque morsu rumpentes*, & Plaut. Pseud. act. 1. sc. 1.

Epistola non statim resignanda.

Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram, & linum, literasque interpretes
Salutem mittit, & salutem à te expetit.

Cicero quoque oratione tertia in Catilin. ejus moris meminit, cum ait, *signum cognovit, nos linum incidimus; legimus.* Verum de lini usu pauca repetam sequenti capite. Interea quod de ipsa veterum obsignandi formula tradit Rorbertus Titius, Locorum controversorum lib. 10. cap. 14. id scito totum à nobis firmiter retineri; complicatam namque epistolam lino vinciebant, mox cera imponebatur, & anulus, sive sigillum imprimebatur, quod (ut scias, non ita crasso judicio fuisse antiquos, ac proinde plerasque consuetudinum nostrarum ab his promanasse) quo facilius ceræ imprimeretur, saliva prius (nobis etiam usitatissimum) humectabant. Unde apud

Mos humectandi sigillum saliva.

apud Ovidium Amorum ſecundo e-leg. 15.

Idem ego, ut arcanas poſſim ſignare tabellas,
Neve tenax ceram ſiccaque gemma trahat.

Et Juvenalis Satyra prima.

Signator falſo, qui ſe lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat uda.

Sed neque antiquis defuere modo, quibus reſignarentur epiſtolæ (ut de eo pauca etiam ſubjiciamus) quos ex uno Luciani loco in Pſeud. & Cælio Calcagnino libello de oraculis diſcere eſt, ut literarum reſignandarum morem nefarium videas antiquis quoque familiarem fuiſſe. Hos, etſi doloſiſſimi præſtigiatoris aſtus excogitarit, tamen quod inſtituto noſtro ob antiquitatem, quam maximam redolent, fidem aſtruant, non erit inutile recenſere. Fuit is Alexander quidam Abonotichita Apollonii Thyanei ſceleſtiſſimi alumnus, qui ſe Podalyrii filium faciens, ac pro vate venditans, ſtolidos Calcedonas in hunc modum callidiſſime decipiebat. *Iuſſerat, ut quiſque illorum* (Luciani verba ſunt) *quod maxime à Deo de rebus proprius diſcere vellet, id in libello conſcriberet, eumque funiculis obvinctum cera, argillave, ſimili*

Antiquis etiam mos reſignandi epiſtolas familiaris.

ſimili re quapiam obſignaret: Severo, acceptis libellis, cum ſubiſſet adyta, apparatæ jam cortinæ, ordine per præconem eos evocaturum, qui tradidiſſent, dehinc, ubi de ſingulis eſſet edoctus à Deo, libellos redditurum, ita ut traditi fuerant, obſignatos, ſubſcripto illis reſponſo pro cujuſque argumento, Deo nimirum reſpondente quacunque de re, quis eſſet ſciſcitatus: varias enim commentatus erat artes, quibus ſigna tollerentur; quæ quiſque ſciſcitabatur ea legebat, atque ita, quæ videbantur, ad interrogata reſpondebat. Plurimus namque hic inter illos erat ſermo, qui tandem ſcire potuiſſet ea, quæ à quoquam tradebantur, ſane quam diligentiſſime obſignata, ſignis imitatu neutiquam facilibus, niſi revera Deus eſſet quiſpiam, cui cuncta eſſent perſpicua. Sed jam quibus artibus effecerit videamus. *Primam ſic rationem habebat* (ſubdit ſtatim Lucianus idem) *eam ceræ partem, quæ poſt ſignum hærebat, acu candefacta liquifactam diducebat; tum ubi legiſſet, rurſum calefactam acu ceram, quæ à tergo funiculi fuerat, ſigno eodem manente, facile coagmentabat. Porro ſecundus modus conſtat per id, quod collyrium vocant; id erat ex pice Berithia, bitumine, ac lapide perſpicuo trito cum cera, & maſtiche. Confectum igitur ex his omnibus colly-*

Quibus artibus reſignarentur epiſtolæ.

collyrium igni calefactum, inuncto prius suillo pingui, signo applicabat, ac Symboli, sive signi figuram excipiebat; id simul atque siccum esset factum (siccabatur autem protinus) commode resignabat libellos, quibus perlectis, imposito ceræ denuo, perinde, atque è lapide signum idem imprimebat ad archetypi similitudinem. Post hæc jam tertiam accipe rationem. *Calce in glutem injecta, quo vulgo codicillos agglutinant, atque ex his confecta ceu cera, mollem adhuc eam admovebat signo, statimque amovebat; nam illico siccescebat, adeo ut cornu, vel ferro solidior redderetur. Hac ad exprimendum signum uti consueverat.*

In resignantes alienas literas. Ex his igitur conjicere est, cum multiplices illorum temporum obsignandi ritus, tum callidissimi impostoris hujus nefarios astus, & dolos. Licet quidem id hominum genus ne utinam aliqui singulis fere ætatibus extitissent, hanc ipsam turpissimam artem profitentes, ex quibus, & nostrûm plerique, qui sive alienorum consiliorum cupiditate flagrent, sive etiam, ut faciliori negotio excogitatas insidias tendant, alienas epistolas intercipere, ac reserare didicissent.

Sane ob eam causam, & veteres ipsi cum sigillorum custodiam haud omnino tutam intelligerent, propriis jam

jam sumptibus sæpius edocti, alia, quibus sapienter commentis hujusmodi quoquo modo occurrerent, stratagemata invenire, coacti sunt. Hinc per notas scriptitare, & ensium vaginis arcana credere cœptum est, cujus alii novitii Principem Tironem Ciceronis libertum, asserunt, licet Plutarchus Ciceroni ipsi, Dio Mecænati, Senecæ servis quibusdam tribuat. Sic apud Herodotum Terpsichore lib. 3. & Polyæn. stratagem. lib. primo legimus virum quendam, cui Histiæ nomen erat, apud Darium Persarum Regem degentem, cum Aristagoræ amico suo furtivo scripto indicare vellet, ut à Rege deficeret, neque satis sigillis fideret, nec id alia ratione efficere posset, utpote itineribus custoditis, fidelissimo è servis, ægros jamdiu oculos habenti, caput tamquam medendi gratia erasisse, literasque impressisse, quibus quod vellet Aristagoræ significabat, & hominem retinens, quoad capilli renascerentur ubi illi renati sunt, rapidissime servum Miletum ad amicum dimisit, nihil aliud mandans, nisi ut cum Miletum pervenisset, juberet Aristagoram, eraso suo capite, inspicere. Servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert, quod ille frustra non esse ratus, quod erat mandatum fecit. ita

Quis primus furtiva scripta excogitarit.

Figmenta varia referuntur contra resignantes literas inventa.

ita literæ perlatæ ſunt.

Aliud quoque apud eundem Herodotum Polym. lib. 7. ſimile figmentum legitur, quo literæ ſecuriores tranſmitti ſolebant. eſt illud hujuſmodi. Cum Xerxes adverſus Græcos expeditionem facere ſtatuiſſet, eo Demaratus quidam, qui Suſis erat, accepto, patria pietate ductus, Græcis ſuis cenſuit, id eſſe indicandum, ſed cum aliter nequiret (quippe periculoſum erat, ne deprehenderetur) hanc rem commentus eſt. Sumptis duarum tabellarum pugillaribus (quid autem pugillaria eſſent, abunde ſupra demonſtravimus) ceram illinc eraſit; deinde in eorum ligno Regis conſilium exaratum, rurſum cera operit, ne quid negotii apud viarum cuſtodes exiberent pugillares, qui ferrentur, qui ubi Lacedæmonem allati ſunt, non poterant eos Lacedæmonii interpretari, antequam Cleomenis filia, eademque Leonidæ uxor Gorgo illos admonuit, ipſam rem interpretata, jubens ceram effringi, fore enim, ut literas in ligno reperirent: ita ei auſcultantes literas repertas legerunt, eaſque deinde ad Græcos dimiſerunt.

Porro Lacedæmoniis iiſdem latebrum hoc inventum perfamiliare fuit, cum literas ad Imperatores ſuos darent, ne ſi ab hoſtibus interceptæ,

con-

consilia sua noscerentur. Surculi duo erant teretes oblonguli pari crassitudine, ejusdemque longitudinis, derasi, atque ornati consimiliter: unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi Magistratus cum jure, atque signo habebant. Quando usus secretiorum literarum occurrebat, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant volumine rotundo, & simplici, ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes loci, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loco per transversas juncturarum loras versibus à summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum literis ita perscriptis revolutum ex surculo Imperatori commenti illius conscio mittebant; resolutio autem lori literas mutilas reddebat, membraque earum, & apices in partes diversissimas spargebat: propterea, si id lorum in hostium manus incideret nihil quicquam ex eo scripto conjectari quibat, sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, surculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant integramque & incorruptam epistolam, & legi facilem præstabant. Ne-

Neque minus mittendarum literarum ratio callidior ea eſt, quam apud Herodot. eundem Vran. obſervavi. Expugnata Olyntho Artabazus Potideæ obſidendæ impenſius incumbebat. Hoc faciens cum Timoxeno Scioneorum Magiſtratu de facienda proditione tranſegit, incertum quonam modo ab initio, ad extremum, ita actum eſt. Quoties exaratum libellum aut Timoxenus, aut Artabazus ad Timoxenum mittere volebat, eum ſagittæ poſtremo involvebat; adaptatiſque deſuper pennis, ad locum, de quo convenerat, ſagittam dirigebat. Sed Timoxenus, qui Potideam prodebat, doli compertus eſt: nam Artabazus ad conventum locum ſagittam dirigens, fruſtrante ictu, cujuſdam Potideatæ humerum forte percuſſit, ad quem ſaucium turba, ut adſolet in bello fieri, cum conveniſſet, ſubito, revulſa ſagitta, animadventens libellum reperit, & ad Magiſtratus detulit.

Columbæ literæ creditæ à priſcis. Sed neque Ægyptiis Aſſyriiſque defuere ſua adverſus aſtus hujuſmodi figmenta. Fuit enim iiſdem familiare, ut epiſtolam filo ſub ala columbæ (hanc enim fidiſſimi nuntii ſymbolo decorabant) alligatam tranſmitterent. Ajunt enim, eam avem naturaliter diligere locum, ubi prius fuerit enutrita,

trita, & quantumcunque in longinquas partes deferatur, ſemper ad propria domicilia redire, ſi libertatis compos evadit; hincque non raro evenit, ut in via ab hoſtibus commenti ejuſmodi peritus ea de cauſa interfecta remanſerit. ut auctor eſt Barthol. Angl. de rerum propriet lib. 12. cap. 1.

Tu de Columbis per Hircium miſſis cum literis ad Brutum Mutinæ obſeſſum lege Frontinum libro tertio ſtratagem. Morrhes quoque Ægyptiorum Rex cornicem nunciam habuit. Ælianus lib. 6. Animal. cap. 7. ſic & Cecinnam hirundines victoriæ nuncias habuiſſe Plinius refert.

Hiſce ego inventis illud etiam hoc ultimo loco addam, quod Hieronymus Oſorius de rebus geſtis Emanuelis Luſitaniæ Regis libro ſecundo perhibet (uberiorem enim exemplorum hujuſmodi copiam hiſtoriarum ſtudioſis ex antiquitatis ærario excerpendam relinquimus) Civis quidam Tingitanus catellam Arziliæ in domo neceſſarii ſui per oblivionem reliquerat. Hic autem cum Tingitanum certa de re conſcium facere cuperet, catellam ejus ligari, literaſque cera circumlitas, quibus ea quæ vellet nunciabat, collo illius appendi jubet, eamque ſub noctem acerrime verberatam in litore conſtitui. At catella

Epiſtola catellæ collo alligata.

do-

dolore verberum graviter affecta tanta celeritate domum properat, ut ante lucem ad Tingi portas assisteret, quam ut vidit Tingitanus miserabili latratu, & cauda gestientem gremio excepit, & literas, quas circa collum gestabat reperit.

His igitur, aliisque permultis id genus artibus audacissimorum hominum temeritati obviam itum est, maxime vero furtivis scriptis, quæ vulgo cifras vocant, de quibus vide Perrerium, Savarum, Apollinar. Brissonium, Sixtum Senensem, Cujacium, Brodæum, Bernatium, Juretum, Tholosanum, præsertim vero Joh. Baptistam à Porta, à quo integrum conscriptum est volumen. At mihi interea adversus nefariam similium insolentiam libet hoc loco referre, quantum etiam nonnulli superioribus ætatibus ab eo, de quo dixi turpissimo studio abhorrent, ut si quando amici epistolam justa etiam causa quis adductus resignasset, maximas tamen adhiberet excusationes. Memini me apud Ciceronem legisse in quadam ad Atticum epistola, adeo se aliquando obtrectatorum maledictis, sive etiam suspicione commotum ut cum literarum fasciculus in manus suas incidisset, quamvis ad se nihil scriptum esset, quandam tamen resignasse, quod suspi-

Quinam de scriptione per notas scripserint.

Justa utitur Cicero excusatione quod aliquas literas resignarit.

...aretur iis famam suam proscindi, ... & aliis, quas sibi legendas hi de... ant ad quos missæ erant. Cicero... verba subscribam. *Ex quibus unus, ... mente fuerit is, quem tu mihi com... ndas, cognosces ex ipsius literis, quas ... e, & alios misit, quas ego nunquam ... ruissem, nisi res acta sic esset. Dela... est ad me fasciculus, solvi, si quid ... t ad me literarum, nihil erat. Epi... Vatinio, & Ligurio altera: jussi ad ... deferri. Illi ad me statim ardentes ... re, scelus hominis clamantes, epi... as mihi legerunt plenas omnium in... probrorum. Hic Ligurius furere, se ... m scire summo illum in odio fuisse ... sari, illum tamen non modo fovisse, ... & tantam pecuniam illi dedisse ho... is mei causa. Hoc ego dolore accepto, ... ui scire, quid scripsisset ad cæteros, ... enim illi putavi perniciosum fore, si ... r hoc tantum scelus percrebuisset: ... novi ejusdem generis literas; ad te ... i, quas si putabis illi ipsi utile esse ... di, reddes, nihil me lædet. Nam quod ... gnatæ sunt, habet, opinor, ejus signum ... nponia;* Quamquam propterea non ... gnopere culpandum Ciceronem ... nsuerim, quem justus dolor ad hu... modi literarum resignationem im... lerit, quasque nihilominus reddi ... eliter curaverit. Contra vero Bel... ophontes ille (de quo Plutar. libello

de curiositate.) literas, quas in seipsum scriptas ferebat, non aperuit, sed sua usus continentia, tam literis, quam uxore regis abstinuit.

Pari etiam ratione Athenienses captis Philippi tabellariis epistolam Olympiadi scriptam ferentibus, non solverunt eam, neque patefecerunt mariti peregre absentis uxori missam salutationem, ut idem Plutarchus tradit in libello cui titulus, Reipublicæ gerendæ præcepta.

Commendatur Federici Cæsaris integritas.

Federicum vero Cæsarem haud mediocriter ea ipsa de causa commendarim, quod cum Gasparis Sollichii literæ in manus suas devenissent, quæ nonnullis Hungaris inscribebantur, essentque qui eas aperiendas dicerent, quod in iis aliquid proditionis scriptum esse putarent, quod sciri expediret, responderit Imperator, Gasparem se probum virum, suique amantem existimare, quod si falleretur, malle per sese errorem patere, quam sua diligentia investigari; neque adduci potuit, ut amici epistolam ad se non spectantem aperiret, tametsi quibusdam videretur, inde sibi periculum imminere, quod profecto plerique facturi non fuissent. Verum hoc curiosorum præcipuum vitium est, cui remedium adhibere difficile semper habitum est, quamvis de auditore quo-

Ingenua Imperatoris responsio.

quodam ſuo Plutarchus lib de curio-
ſit. rem miram referat. Cum enim
Romæ aliquando Plutarchus diſſere-
ret, & Ruſtico cuidam audienti in-
terveniens miles epiſtolam à Cæſare
miſſam tradidiſſet, velletque Plutar-
chus orationem intermittere, ipſique
ſpacium legendi literas concedere, re-
nuit ille, neque ante epiſtolam ſolvit,
quam peroraſſet, & miſſa eſſet ſchola,
omnibus viri gravitatem admiranti-
bus.

Sed jam (quod ad capitis abſolutio-
nem attinet) quæ de plumbeis ſigillis
apud ſcriptores obſervarim, hoc loco
interſerenda duxi. Conſuevere Prin-
cipes, & ſummi viri, ut ſe cæteris
præſtare indicarent, ad divitiarum
oſtentationem, relicta cera, auro ar-
gentoque ſigna ſua imprimere, (licet
id tantum à Carolo Magno ad no-
ſtrum uſque ſeculum locum habere
affirmet Polydorus Virgilius libro o-
ctavo cap. ſecundo, non autem antea)
ut ex variis diplomatibus Regum ac
Principum Lotharingiæ videre eſt.
Mox plumbi uſui locus datus eſt,
quanquam & antea Græcis principi-
bus id ipſum in more fuiſſe conjicio.
Si enim, ut meminit L. 1. C. Theodo-
ſiani de veter. diplomata, & codicil-
los, quibus alicui magiſtratum, di-
gnitatem, aut privilegium dabant,

Auro aliquando ſignatum & argento.

Plumbi uſus ad ſignandum quo tempore inceperit.

 en-

Quid encaustum. encausto subscripta (erat is liquor ex cocto murice, & trito conchylio confectus) plumbea bulla principum vultu signata muniebantur, nam in cera nunquam ab iis signatum fuisse observat ex vetusto codice Græco Guidus Pancirolus variarum lectionum libro primo, cap. 28. nisi cum ad uxorem, matrem, aut filios scriberent, quem postea signandi morem inde Venetiarum Duces acceperunt, & ipsi Romani Pontifices, cum innumeras diplomatum species expediri contingeret, eandem signandi consuetudinem secuti sunt, quod minus ea materia temporis injuriæ esset obnoxia. Cujus instituti apud ipsos principes extitisse Stephanum tertium ejus nominis Pontificem natione Siculum & Adrianum primum anno scilicet DCCLLIIII. circiter, auctor est Polydorus Virgilius lib. 8. cap. 2. ea ductus conjectura, quod nullum eo tempore plumbeum sigillum repertum fuerit: sicuti è contra temporibus Agathonis Pontificis in cera signatum manifestè arguit.

Quando in cera principes Græci signarent.

Romani Pont. & Venet. Duces plumbo signant.

Quis primus Pont. plumbo signarit.

Sigilli Pontificii forma. Sigilli vero Pontificii forma ea erat. Effictа uno latere Apostolorum Petri, & Pauli capita visebantur, in altero nomen Papæ tantum: quamquam postea ex Pauli II. decreto, ubi nomen solum præfigebatur, nunc quasi

uasi imago Papæ infulati coram po-
uli multitudine appareat. Oritur hic
amen haud futilis quæstionis materia
x eo, quod in aliquibus summorum
ontificum sigillis dexteram Paulus
eneat, sinistram Petrus, quasi vero
postolorum principi Paulus præfe-
atur, ac proinde potiorem in seden-
o locum obtineat. D. Thomas hanc
e eo rationem reddit in illud Apo-
toli ad Galatas cap. primo qui susci-
avit eum à mortuis, *quia præsens*, in-
uit, *vita significatur per sinistram,*
utura vero per dexteram, in quantum
ta cælestis est, & spiritualis, illa vero
emporalis: ideo Petrus, qui vocatus à
Christo fuit adhuc in carne mortali po-
ito, ponitur in bulla Papæ in sinistra
arte; Paulus vero, quia vocatus à
Christo jam glorificato, ponitur in dex-
era parte.

Cur Paulus ad dexteram Petri in sigillo Pontificio ponatur.

Ego vero cum hanc ordinis sedendi
ndignitatem mecum sæpius repete-
em, subiit mihi quædam suspicio,
lium fuisse apud antiquos sedendi
rdinem, quam qui sit nostris tempo-
oribus, ut videlicet qui sederet ad si-
istram esset potior eo, qui sederet ad
exteram: id quod postea multis ar-
umentis fuit mihi exploratum, at-
ue compertum. Sed qua via in eam
ogitationem inciderim, paucis mihi
narrandum est. Principio autem

Sinistrum olim latus dextero nobilius.

animadverti eos, qui potentiores assectabantur, sive armati, sive inermes, tum satellites, tum stipatores, tum laterones, sive *latrones* fuisse dictos; eosdemque apud auctores dici, aut, *tegere latus*, aut *cingere latus*. Horat. serm. secundo.

Quid tegere, aut claudere latus.

Vt ne tegam spurco Damæ latus.

Juvenalis satyra 10.

Divitis hic servi claudit latus ingenuorum
Filius. —

Ovid. 4. de Ponto.

Dumque latus sancti cingit tibi turba Senatus.

Latus intectum & nudum quod.

Latus quoque intectum, sive nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. D. Ambrosius in sermone de obitu fratris Satyri. *Quod si aliquando sine altero prodeundum fuit, intectum latus putares.* Seneca lib. 3. epistolarum. *Nudum erit latus incomitata lætitia.* Is præterea qui alium comitabatur dictus erat *ire exterior*, cui vero præstaretur comitatus *ire interior*. Horat. ubi supra.

Quid ire exterior & interior.

—Ne tamen illi
Tu comes exterior si postulet ire recuses.

& subdit verba quæ supra retulimus

Vt ne tegam spurco Damæ latus. —

Ovid. lib. 5. Fast.

Et medius juvenem non indignantibus ipsis

Ibat

Ibat & interior si comes unus erat.
De sene loquitur, cui debetur ho-
s à juvenibus.

Atqui restat probandum, exterio-
m illum dici apud scriptores vete-
s, qui sit ad dexteram alicujus, &
teriorem, qui ad sinistram. Servius
rammaticus explicans illud Virgilii
. Æneid.

Radit iter lævum interior.

xponit pro *sinisterior*, citatque Cice-
onem dicentem *in quem omnia intus.*
Salust. in secundo hist. *Introrsus*
ima Asia Bithynia est, ubi Cicero
tus, & Salustius *introrsus* pro *sini-*
rorsus acceperunt. Horat. quoque in
cundo serm. *Interiore diem gyro tra-*
it, ire necesse est. ubi *interiore* pro
nisteriore ponitur, quod meridies
nundi pars sinistra est, quemadmo-
um septentrio dextera. Lucan. in
. Pharsal.

Exterior is dictus qui ad dexteram & interior qui ad sinistram esset.

Interior pro sinisterior.

Ignotum vobis Arabes venistis in orbem
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

d est meridionales etiam in æstate.
Colligamus igitur ex his, quæ dixi-
nus, eum qui sit alterius comes *clau-*
dere, aut cingere, aut tegere latus,
atque eidem ire exteriorem, hoc est ad
dexteram illius. Cujus vero latus
clauditur, cingitur, tegitur, *ire inte-*
riorem,

riorem, hoc eſt ad ſiniſtram, qui locus erat dignitate præſtantior, ac propterea Paulum in ſigillis Pontificum Petro dexterum animadvertimus, quod Apoſtolorum Principi comes, & ſtipator datus fuit, hocque clare indicat gladius ille, quem Paulus habet ſtrictum. Sed placet ſententiam hanc noſtram aliis etiam exemplis firmare, præcipue autem ex forma ipſa conſeſſus Patrum Chalcedonenſis Concilii quod tom. I. Conciliorum extat in prima actione; leguntur autem hæc ibi: *Reſidentibus magnificentiſſimis, & glorioſiſſimis Iudicibus, & ampliſſimo Senatu in medio ante cancellos Sanctiſſimi Altaris, & in læva quidem parte ſedentibus ſanctiſſimis, & Reverendiſſimis Epiſcopis, & Vicariis Deo amiciſſimis Sanctiſſimi, & Reverendiſſimi Leonis Antiſtitis urbis Romæ, & Anatolio Religioſiſſimo Archiepiſcopo Conſtantinopolitanæ Regiæ Civitatis, &c. ex dextera vero parte ſimiliter conſidentibus Dioſcoro Religioſiſſimo Epiſcopo Alexandrino, & Iuvenale Epiſcopo Hieroſolymorum, &c.* Ex quo ſedendi ordine, quis non intelligat, lævam partem tunc dextera digniorem habitam fuiſſe? cum enim Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus hæreſis inſimulatus, cujus cauſa in Synodo diſcutienda erat, primo dexteræ partis conſederit

Paulus comes & ſtipator Petri.

derit loco, legati vero Apostolicæ sedis primo lævæ, certe manifeste convincitur sanctiorem sinistram partem dextera existimatam, eo fortasse consilio (ut optime ratiocinatur Illustrissimus eruditissimusque Cardinalis Baronius tom. 3. annal.) quod in Ecclesia Christi ex benedictione illa Patriarchali in Ephraim, & Manassem, de qua Genesis 48. mutatæ sint rerum vices, & ordo, ut quæ sinistra esset in dexteram, & dextera in sinistram, dignitatis, & benedictionis ordine mutaretur. Sed quoniam nimium fortasse in his immorati fuimus, ad capitis absolutionem procedamus. Et ne quid amplius pro viribus nostris in eo desideretur circa Pontificiarum consignationum materiem; utque in eo Jureconsultis nostris morem geram, adjunxerim quoque quod ab iisdem in rem præsentem observari intelligo: ut scilicet in Brevis Apostolici expeditione rubea cera adhibeatur ad differentiam alterius gratiæ, quæ cera viridi obsignatur. Ita Rebuf. in praxi tit. de Brevi Apostolico, & aliis, ubi pariter sigillum hujusmodi Piscatorium anulum ex eo appellari putat, quod D. Petrus eo primum usus fuerit. Morisque præterea esse, ut ex omni gratiæ rescripto sericeus funiculus pendeat, contra vero in quibus vis ju-

Cera rubea quando adhibeatur. Cera viridis. Anulus piscatoris quare sic dictus.

Funiculus canabaceus. justitiæ, & executoriis literis canabaceus apponatur, cap. licet de crim. falsi, & scribit Felinus in cap. postulanti, col. 3. de rescrip.

Atque hæc de veteri epistolarum consignatione aliisque ad eam quoquo modo spectantibus dicta sint.

CAP. X.

Tabulæ contractuum omnes olim obsignatæ, & quomodo. Ante obsignationem hæredibus ostensæ. Testes septem adhibiti, nobiles, amici, noti, rogatique Signatores dicti, classici, & alligati. Mane, ac in templis signari solitum. Sponsaliorum veterum formula. Testamentorum genera apud Rom. prima, & ultima cera. subscriptionis ratio. tabulæ ubi asservatæ; & resignationis ritus.

Tabulæ & scripturæ omnes signari solitæ. PRæter literas, de quibus hactenus dictum est, tabulas quoque, sive scripta omnia, quæ commercii rationem haberent, & testamenta signari consuevisse, vel unus Plautus Curculio. act. 2. sc. ultima, idoneus auctor est.

— *Atque ei mandavi, qui anulo meo*
Tabulas obsignatas attulisset. —

& infra:

Eamus nunc intro, ut tabellas consignemus.

Ci-

Cicero in Verrem libro primo actione ſecunda: *alii nummos numerabant, alii tabellas obſignabant.* Et Cæſar de bello Gallico libro primo, *vulgo totis caſtris teſtamenta obſignabantur,* ut clarius infra patebit. Ejus vero conſignationis formulam Jul. Paul. ſent. lib. 5. tit. 25. ad L. Cornel. teſtam, perſpicue declarat his verbis. *Ampliſſimus ordo decrevit, eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus ſcripturam continent, adhibitis Teſtibus, ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforata triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent, aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.*

Porro formæ hujus auctor fuit Senatus Romanus ſub Nerone Imperatore, ut Suetonius in vita ejuſdem cap. 17. oſtendit, cum ait: *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne tabulæ niſi pertuſæ, ac ter lino per foramina trajecto, obſignarentur.*

Auctor hujus formæ Senatus ſub Nerone.

Ceterum ante ipſam tabularum conſignationem (ut ab eo ordiamur) qui è Romanis teſtamenta faciebant, ea, priuſquam à teſtibus ſigillis munirentur, his quos vel legato, vel hereditatis parte proſequebantur, plerumque oſtendebant, ut obſignatas poſtea re-

Teſtamenta antequam obſignarentur heredibus oſtendi ſolita.

reponerent in fanum aliquod, ut infra dicemus; nec nisi ipsis mortuis resignarentur. Quibus autem ostendebantur inspicere abnuebant, & recusabant, ne heredipetæ, & captatores viderentur. indicavit hunc morem Horatius Satyra 5. ubi Tiresiam docens, qua ratione rem augere possit, inter alia monet, obliquo oculo primæ ceræ secundum versum saltem percurrat, ne illudatur vana spe.

— Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu si vafer unus, & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.

& infra:

Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, & tabulas à te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu. solus, multisne cohæres,
Veloci percurre oculo: plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem:
Captatorque dabit risus Nasica Corano.

Captatores. Nam qui testantur, & ultro insectandas

das offerunt tabulas, cum putent negaturum, recusaturumque inspicere verecunde captatorem, cui simulant, se aliquid reliquisse, vana spe lactant, nihilque interdum relinquunt. Quod item deprehensum in Nasica est, cui, ut Plutarchus refert, impudenter captanti tabulas testamenti sui Coranus gener ostendit, legereque sæpius renuentem tandem coëgit: qui intellexit, nil sibi legatum, sed frustra sibi evenisse captatorias artes.

Ad signandum autem Jureconsultos aliquando vocatos fuisse, indicio est, quod Cicero libr. 1. orat. ait: *Cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum, quo ille capiatur.* Et Tertullianus in libro de Idololatria: *signatæ signis non jam advocatorum, sed Angelorum.* Idque inter recepta Romæ officia numerabatur, adeo, ut nobilium tantum virorum præcipuum esset. Cicero pro Quintio: *Tabulæ signis hominum nobilium consignantur.* Et Seneca lib. 3. de beneficiis capite 15. *In quid isti viri ornati abhibiti sunt.*

Testes J. C. vocati ad signandum.

Nobiles.

Quibus Ciceronis verbis adducor, ut credam fuisse etiam consignationem speciem quandam vadimonii, quod tota fere oratio indicare videtur: & Fabius libro decimotertio, capitulo octavo: *Promittit enim*, inquit, *litigator*

Obsignatio species vadimonii.

gator

gator omnia, testem, populum, paratissimas consignationes. Omnium autem apertissime ostendit Seneca libro primo epistola octava, cum ait, *non videor tibi plus prodesse, quam cum ad vadimonium advocatus descenderem, & tabulis anulum meum imprimerem.*

Nobiles igitur ad obsignandum sæpe adhibitos, cùm iis quæ diximus, tum Ciceronis quoque epistola ad Atticum vigesima quinta libri decimitertii compertum fit, ubi Brutum sui testamenti obsignatorem cupere ostendit: *Nec enim ad tabulam eum desideraturus eram, in tali enim negotio cur tu unus non satis es? Sed ad testamentum volebam.* Idque ideo veteres faciebant, ut quod anulis clarorum virorum signatum esset, ratum magis haberetur. Sic enim & Anci Carseolani testamentum à Pompejo Magno signatum fuisse scribit Valerius Maximus libro septimo. Et eos quidem amicos, notosque fuisse conjectura ex Quintiliano lib. ult. cap. 7. facile assequor, *denique*, inquit, *linum ruptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa invenies.* Apertius tamen Cicero epistola 19. lib. 12. ad Atticum. Et Plinius epistola 9. libro primo, ubi ait: *ille me ad obsignandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Et epistola ultima libri se-

Amici notique.

ſecundi: *Aurelia ornata fæmina ſignatura teſtamentum ſumpſerat pulcherrimas tunicas. Regulus cum veniſſet ad ſignandum, rogo, inquit, has mihi leges.* Sed placet hic totum Ciceronis locum citatum ſubjicere, tum quod inſtituto hujus capitis non parvum lumen ſit allaturus ob eruditionem, qua maxime refertus eſt, tum etiam quod non ita facilem cenſuerim, ut non aliqua indigeat explicatione.

Reſpondet igitur Cicero Attico libro 12. Epiſtola mihi decima nona hoc modo: *Quod ſcribis Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui: primum tibi perſuade, me iſthæc non curare; neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci: Sed tamen quid ſimile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimavit quæſituros niſi ſciſſent quid eſſet. Num id etiam mihi periculi fuit? Sed tamen faciat illa, quod ego; dabo meum teſtamentum legendum cui voluerit: intelliget non potuiſſe honorificentius à me fieri de Nepote, quam fecerim. Nam quod non advocavi ad obſignandum: primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute ſcis (ſi modo meminiſti) me tibi tum dixiſſe, ut de tuis aliquos adduceres. Quid enim opus erat multis? Equidem domeſticos juſſeram. Tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium.*

Ciceronis locus explicatus.

inde

inde est natum, ut ad Publium. Sed necesse neutrum fuit. Hoc tu tractabis, ut tibi videtur. Sunt qui, dum locum hunc explicant, putent primum, Ciceronis ſenſum in illis verbis *neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci*, hunc fuiſſe, quaſi teſtamenti condendi curam nullius ponderis, & rem inutilem exiſtimaret, reſpectu moleſtiarum, quibus premebatur. Deinde conqueſtam Terentiam de Cicerone interpretantur, quod eam ad teſtamentum obſignandum, non advocaverit; quorum (ut ingenue fatear) ſententia mihi minime arridet. Non enim auſerim adeo levem Ciceronem exiſtimare, ut rem tanti momenti, qualis eſt teſtamenti ordinatio, nihili faceret: cum alioqui ipſemet libro primo Tuſculanarum quæſtionum eam maxime extollat; poſtquam enim maximum argumentum eſſe dixit, naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam judicare, quod omnibus curæ ſunt, & præcipue quidem quæ poſt mortem futura: addit, *Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid teſtamentorum diligentia, quid ipſa ſepulchrorum monumenta ſignificant, niſi nos futura etiam cogitare?* Et idem libro tertio de Finibus: *Ex hoc animorum affectione teſtamenta, commenda-*
tioneſ-

tionesque morientium natæ sunt. His igitur positis dixerim, Ciceronem ibi non ad testamenti curam, sed ad uxoris nugas respexisse.

Neque etiam (quod secundam sententiam attinet) Terentiæ querelam inde ortam fuisse dicendum est, quod à Cicerone ad testamentum ipsum obsignandum advocata non fuerit, quippe cum certum sit legibus cautum fuisse, ne fœminæ aut etiam affines testamenta signarent, quod ex Ulpiano tit. 20. de testam. & Justiniano eodem manifestum est, & nullus negabit. Illud addo, nusquam me legisse apud aliquem, adhibitos ad id officii mulieres. Verius existimarim idcirco conquestam fuisse Terentiam, & quod de testamento faciendo secum Cicero non communicaverit, imo clam, ac propterea se non præsente confecerit, vel ut Simoni Bosio placet, honoris ergo ipsam non vocaverit.

Verum elucidato jam Ciceronis sensu, libet ex eo (quod magis ad rem nostram facit) aliqua elicere circa testamentorum obsignationem. Et primo quidem colligo, non fuisse necesse testibus aperire, quid testamento contineretur, quos aliquando ignorasse ea, quæ testatores scripserant Plinii epistola ultima lib. secundo indicat: & Ulpianus in *L. si binæ ff. de in-*

Non necesse aperire testibus, quid tabulis contineretur.

justo

justo rup. Tabulas quæ septem testium signis signatæ erant vacuas inventas narrat. Deinde intelligo, licuisse (sicuti & hodie) testatori ipsi tabulas suas resignare, per *L. si testamentum ff. qui testam. fac. poss.* Novi præterea ex eodem Cicer. loco: fœminis jure veteri testandi facultatem denegatam non fuisse, quod ipsum ex eodem ad Atticum lib. 2. epist. 16. cum nonnullis sequentibus aperte deducitur, & ex oratione pro Aulo Cecinna, ubi de testamento Cesenniæ uxoris Cecinnæ late differit. Facit demum locus ad indicandum (quæ mens nostra erat) ad testamenta obsignanda adhibitos olim fuisse amicos, & domesticos. Sed jam ulterius progredi juvat. Qui igitur tabulis, aut causis signacula imponebant, hos Pedianus *Signatores* & *obsignatores* nominat. Seneca libro secundo de beneficiis cap. vigesimotertio: *Quidam nolunt interponi pararios, nec signatores advocari.* & Juvenalis Sat. 10.

Testatori licitum proprias tabulas resignare.

Fœminis jure veteri non vetitum testari.

Testes hujusmodi quomodo dicti.

— veniet cum signatoribus auspex.

Ejus vero consuetudinis Seneca citato libro, & capite plenum testimonium dat, ubi humanam aviditatem ad querelas & discordiam incitamentum esse, fidemque funditus concidisse dolens eum ipsum signandarum tabularum morem his verbis improbat, quæ ad di-

Senecæ querela in infidos.

[d]icendorum observationem inservire [e]tiam poterunt. *Vtinam quidem persuadere possemus, ut pecunias creditas tantum à volentibus acciperent. Vtinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta, conventaque impressis signis custodirentur, fides potius illa servaret, & æquum colens animus. Sed necessaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam spectare malunt. Adhibentur ab utraque parte testes. ille per tabulas plurium nomina, interpositis parariis* (ad proxenetas respiciens) *facit. Ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humano generi fraudis, ac nequitiæ publicæ confessionem: anulis nostris plusquam animis creditur. In quid isti viri ornati* (hoc est classici, ut infra dicam) *adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit.* *Anulis plusquam animi credi dolet Seneca.*

Licet autem & ignobiles interdum ad id officii adhibitos esse Suet. in Tib. cap. ultimo videatur indicare, cum ait ipsum *humillimorum signis testamentum suum obsignasse.* Moris tamen fuit ut cives nimia paupertate laborantes animadversione censoria classibus exempti capite censerentur, & in proletariorum numerum referrentur. Siquidem Suetonius ipse auctor est, D. Claudium censuram gerentem, cum plu- *Paupe-res an signare possent.*

plures notare conaretur, magna Inquisitorum negligentia innoxios reperisse, quibuscunque cœlibatum aut orbitatem, aut egestatem objiceret, eaque ratio est, cur testes hujusmodi, qui signandis testamentis adhibebantur *classicos* appellaverit Festus, ad quinque classes, in quas pro census qualitate populus Romanus distribuebatur, omnino respiciens, simulque proletarios indicans, ac capite censos, quia classici non erant, signandis testamentis adhiberi non potuisse ob nimiam paupertatem, quæ cum falsi ingentem materiam præbeat, semper Romanis suspecta fuit, quemadmodum de C. Mario scribit Valerius Maximus, libro secundo. Proletarii igitur & capite censi classici non erant, id quod ab Arnobio traditur lib. 2. adversus gentes: *definite*, inquit, *hominem, proletarius cum sit, classibus, & capite cum censeatur, adscribere ordinibus primis.* Sensus enim est: definite hominem adscribere primis ordinibus, qui classium respectu, sub quibus nimia paupertate nequit censeri, nomen habet, & titulum proletarii. Illud etiam observari solet, classicis hisce testibus, simul atque testimonium suscepissent, liberum non fuisse, aut dissimulare, aut se subtrahere, indeque & *alligatos* appellavit Isidorus Etymol. libro

Testes classici & alligati qui.

bro quinto: si quæ vero dissimulassent, aut sese subtraxissent, lege XII. tabularum sic puniebantur, ut essent improbi, & intestabiles, & per hoc classibus suis exempti in Ceritum tabulas referrentur, & ærarii fierent. Porro quem Decemviri, & Jurisconsulti *intestabilem* vocant, is à Plauto in Pœnulo *nefastus* his versibus appellatur.

— Adsunt testes. M. *Tot quidem,*
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos,
Nam istorum nullus nefastus est, comitiales sunt meri.

Sensus enim est, his testibus non esse nefas testimonium perhibere, & sic nec improbos, nec intestabiles eos esse; quandoquidem in Comitiis sedulam quotidie testificando operam dent.

Cum vero interdum à nobilibus promiscue cum humilioris conditionis viris tabulas signari, contigisset: prius nobiles signabant, mox & alii gradatim, id quod Juvenalis innuit satyra tertia, ubi necessarii sui Umbricii querelam describit, qui quod nullum in Urbe locum bonis viris esse videat, sed tantum exteris, & peregrinis, maximeque Græcis servilibus assentatoribus, ob morum pravitatem Roma Cumas discedere pararet: ait enim, *Nobiles prius signabant.*

Ho-

Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultusque toro meliore recumbet
Avectus Romam, quo pruna & cottona vento?

Ac si diceret, non patiar, eum me priorem tabulas obsignare, qui Romam venit non honesto aliquo negotio, aut navigio, sed ut rerum vilium mercator, ea nave qua pruna, & coctona advecta sunt.

Septem. Hi autem septem erant, quos propriis singulos anulis signare oportebat L. hac consultissima C. de testam. Quo alludens Apulejus libro secundo de Asino aureo: *introductis*, inquit, *quibusdam septem testibus, obtestata fidem præsentium, singula demonstrat anxie, verba concepta de industria quodam tabulis prænotante. Ecce, inquit, nasus integer, salvæ aures, illibata labia, mentum solidum. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote.* Et Cicero epist. secunda libro 7. ad Atticum *ejus testamentum de Tortorio, Ciceronum signis obsignatum, cohortisque prætoriæ*, & Quintilianus declamatione 308. *Non dixerim ego testamentum, cui numerus signatorum deest.* Cicero pro Milone: *Vna fui, testamentum simul obsignavi cum Clodio & aliis:* & Appian. lib. 1. bellorum civilium.

Verum

Verum enimvero non semper si-
gnandis testamentis testes, quot dixi,
numero, adhibitos, ac proinde ab uno
aliquando testatore tabulas obsignatas
esse, certissimo argumento est, quod
Scevino Tacitus annal. 15. cap. 54.
dit, qui pridie, quo Neronem oc-
curus fuit, ab Antonio Natale, quo
m ea de re diu collocutus fuerat,
mum reversus, *testamentum*, in-
it, *obsignavit*, ubi nullam signato-
m mentionem facit, mox prom-
um vagina pugionem, vetustate ob-
tum, increpans, asperari saxo, &
ucronem ardescere jussit, ea cura
lichio servo demandata.

Aliquando à solo testatore signatum.

Ex quo loco illud etiam colligi po-
t, solitos veteres, vitæ, aut fortu-
rum discrimine impendente (hodie
iam usitatissimum) testamenta in
ocinctu facere, quibus familiæ &
redum commodis caverent, quod
æter citatum locum, ex ejusdem et-
n Scevini defensione satis liquet. Is
im conjuratione detecta, ad Nero-
m per milites raptus, & defensio-
m orsus. Ferrum, cujus arguere-
r, olim patria religione cultum, &
cubiculo habitum, ac liberti fraude
breptum, respondit. *Tabulas testa-
nti sæpius à se, & incustodita dierum
servatione signatas.*

Imminente periculo testamenta faciebant.

Collige ex dictis, non cuique te-
stamento

ſtamento ſeptenarium teſtium numerum neceſſario requiſitum fuiſſe, ſed tantum in his, quæ pacis tempore conficiebantur. Triplex namque teſtamentorum genus Romanis fuit, quod ex Juſtiniano colligitur, aut enim in pace fiebat, quod *Calatis comitiis* dicebatur; & hujus generis tabulæ, quas dixi, ſolennitates poſtulabant, aut cum in prælium eſſent exituri, vel aliud periculum immineret, quod *procinctum* vocabatur, tuncque ſola teſtantis obſignatio ſufficiens erat: Vellejus Paterculus lib 2. *facientibuſque omnibus in procinctu teſtamenta, veluti ad certam mortem eundum foret*: aut per æs & libram, id eſt emancipationem, nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat, præſentibus quinque teſtibus, libripende, & eo qui familiæ emptor dicebatur.

Teſtamentum antiquis quotuplex.

Alias etiam (redeo ad ſolennitates tabularum *calatis comitiis*) ſuo, vel alieno anulo, qui characterem haberet, ſignabant. L. ad teſtium §. 1. quis ex teſtibus ff. qui teſtam. fac. poſſ. Ulpianus lib. 28. ff. tit. primo. Seneca libro primo epiſt. 8. *non videor tibi plus prodeſſe quam cum ad vadimonium advocatus deſcenderem, aut tabulis teſtamenti anulum meum imprimerem.* Et Jacob. Cujac. in tit. ff. de liberis & poſtu. *Signare*, inquit, *oportet more*

Suo, vel alieno anulo ſignabant.

ium Romanorum anulo tantum si-atorio sculpturam vel imaginem ali-am habente.

Addit tamen Justinianus instit. de tam. potuisse omnes testes uno tan-n anulo tabulas signare, aut septem am una alioqui, eademque sculptu-, sive charactere. Verum signacula jusmodi tabulis ipsis imprimi ne-sse non erat, sed lino ceræ super-sito, quo tabulæ constringerentur, is erat. D. L. ad testium § ult. Ul-nus de testam. *Signatas tabulas ac-i oportet, etsi tabulæ linteo, quo in-lutæ sunt, signa impressa fuerint.* Paulus Colvius hic.

Uno tantum anulo omnes signare pote-rant.

Et quoniam forte in ceræ mentio-m incidimus, placet & illud adno-re quid per primas, & ultimas ceras cipi solitum fuerit. Ultimæ igitur ræ generatim eæ erant, quæ ulti-am, & extremam testatoris volun-tem continebant, sive etiam testa-entum ipsum ultimum, sicuti & pri-æ priorem voluntatem testatam fa-ebant. Aliter vero extremæ seu imæ ræ sensus erat alterum caput seu tima testamenti tabula, qua secundi eredes nominabantur, legataque & ia onera primis heredibus impone-antur. Extat de eo illustre Mar-al. testimonium libro 4. Epigram. lt.

Quid prima & ultima cera.

Nihil Ammiano præter aridam vestem
Moriens reliquit ultimis pater ceris.

Et Plauti Curcul. ubi

Novi ædipol nomen
Nam mihi isthoc nomine dum scribo
explevi totas ceras quatuor.

Et Cicero in Verrem 3. & ad eum locum Ascon. Hotom. Cum Torrentio. Licet, aliud sit, opinor, ut apud Suetonium legimus, *in ima cera scribere* locus est in vita Cæsaris. *Novissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotis C. Octavium ex dodrante & L. Pinarium, & c. Pedium ex dodrante; reliquos in ima cera.* Nam in ima cera scribere dici puto, cum non leviter presso, ut vestigia appareant, sed fortius impresso stylo, ut vix delere possit, scribitur: quod intelligi existimo ex his verbis Hieronymi, quæ subjiciam ex epist. ad Chrysogonum. *Ita nostræ es necessitudinis penitus oblitus, ut illam epistolam, quam in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parva litura, sed imis, ut ajunt, ceris eraseris.* Alios igitur heredes in ima cera Cæsar scripserat, ne facile delerentur. An potius *ima* infima significat? ut apud Justinian. libr. instit. 2. C. de pupil. substit. ubi de superiore, & inferiore testamenti tabularum parte meminit, cum testatori Imperatori suadet, si veretur, ut substitutus instituto insidietur,

dietur, ſubſtitutionem in inferiori tabularum parte ſcribat, eamque complicatam, ne legi poſſit, ſuo lino, ceraque conſignat. Ex quibus colligitur pluribus teſtamentum tabulis conſtituiſſe, id quod etiam ex Ciceronis epiſtola nona ad Quintum Fratrem perſpicuum fit, dum ait Felicem lapſam per errorem ſuum, & Sicuræ ſervi, alias pro aliis teſtamenti tabulas obſignaſſe Præbet autem mihi locus iſte conjecturam ſolitum teſtatorem ipſum tabulas ſignare: quæ etiamſi per errorem obſignatæ forent, ratæ tamen eſſent, ut ibi videtur Cicero indicare, & Manutius recte obſervat. Quod autem aliquando uno Codice ſeptem teſtium ſignis ſignato teſtamentum duos homines conſcripſiſſe legamus; conjugibus id tantum à Valentiniano datum didici ex Novel. prima de teſtam. ejuſque teſtamenti formula in Marculphi Monachi libro quodam, quem Briſſonius citat, de formulis publicorum, privatorumque negotiorum, deſcribitur, quo ſe vir, & uxor in una eademque Charta mutuo heredes ſcribunt. Verum (ut unde digreſſa, eo mea redeat oratio) in hujuſmodi tabularum conſignatione verbum quoddam ſolenne ſolitum adhiberi adnotavit Briſſon. de form. lib. 6. SIGNA, nimirum, ſi unus eſſet,

Pluribus tabulis teſtamentum conſtabat.

Verba adhibita.

SIGNATE si plures, aut SIGNENT LICET. Sic enim & apud Ovid. lib. 3. de Ponto eleg. 11. legimus.

Sint hi contenti venia, signentque licebit
Purgari factum me quoque teste suum.

Et infra TESTERE LICET SIGNATE QVIRITES.

Rogati testes signabant ut & hodie.

Rogati autem signabant, quo tabulæ legitimæ haberentur, quæ alias nullæ, ut ex allatis Ovidii, & Brissonii locis videre est, & ex Martiali libro 5. Epigramma 40. ubi

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Carine, misi
Hyblæus madidas thymis placentas,
Defeci: miserere jam, Carine
Signa rarius ——

Et libro 9. Epigram. 89.

Signa; cras melius, &c.

Quod & hodierni tabularii, sive notarios appellemus, optime norunt, ea formula expressa in conficiendis tabulis utentes, *Testes vocati, & rogati.*

Grunii testamentum.

Neque hic omittam ludicrum licet Grunii Corocottæ testamentum, quod vetustatem non modo ipso contextu, modoque loquendi præ se fert; verum etiam Divi Hieronymi locupletis, & idonei testis auctoritate antiquitatem suam probat. Sic enim ille epistola ad Eustochiam virginem, in prooemio sci-

scilicet commentariorum in Isaiam: *Testamentum autem Grunii Corocottæ, Porcelli decantant in scholis puerorum agmina cachinantium.* Extat id apud Brissonium libro septimo de formulis, & inter Jani Gruteri inscriptiones, in quo recensendo, ne prolixi nimis simus, ea tantum breviter attingam, quæ ad finem in rem nostram habentur. *Optim. amatores mei, vel consules vitæ, rogo vos, ut corpori meo benefaciatis, bene condiatis bonis condimentis, nuclei, piperis, & mellis, ut nomen meum in sempiternum nominetur. Mei Domini, & consobrini mei, qui huic meo testamento interfuistis, jubete signari.* septem *testes Lucanicus signavit. Tergillus signavit. Nuptialicus signavit. Celsanus signavit. Lardio signavit. Cymatus signavit. Offellicus signavit.*

Addit Martialis matutinas tantum horas in id officii fuisse insumptas l. 10. Epigram. 70. *Mane tantum signabant.*

Nunc ad luciferam signat mea gemma Dianam.

Quod sane institutum sacris Canonibus conforme intelligimus ex cap. placuit de testi & C. Honejo 22. 4. 5. quibus cavetur, eum, qui in testem assumendus sit, jejunum esse debere, idque ut ibi notat Abb. quia sobrii, ac proinde fideles. Subjiciam ex iis alterum.

Placuit sancto conventui nostro, ut testes non conducantur pretio, & ut quicumque idonei, & fideles in testimonium assumantur, ac nullus testis sit, nisi jejunus. Sed & idem Martialis libro 9. epigram. 68. Luperci improbitatem, fraudemque coarguit, tabulas, vel testamenta, quæ subjicere vellet obviis amicis signanda offerentis, uti tabulas vel non lectas, vel non intellectas. respondit enim Martialis *cras* id est, cum sobrii erimus:

Signa, cras melius Luperce fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

In templis signabant. In templis præterea sæpe signatas fuisse tabellas, perspicue indicat Paulus Sent. lib. 4. tit. 6. & Juvenalis satyra octava, idque faciebant, ut ostenderent fidem religione maxime constringi.

Quo mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit avus, statuamque parentis
Ante triumphalem? ——

Id est, non est cur te jactes, & nobilem vendites, qui in templis ipsis falsitatis crimen perpetrare non vereris, falsas tabellas obsignando.

Nunquam defuerunt falsarii. Maxima enim ubique semper falsariorum copia extitit, qui falsa testamenta componerent, falsosque testes adhiberent, qui ea suis gemmis ac sigil-

sigillis signarent illo inscio, quem testatorem falso prædicabant. Hi autem à Romanis deprehensi, & convicti in exilium mittebantur. Ad quod mihi respexisse videtur Ovidius. lib. 2. de Ponto eleg. 9. ubi queritur:

Falsarii quomodo à Romanis puniti.

Nec mea subjecta convicta est gemma tabella.

Inter alias autem, tabulas quoque nuptiales, quæ dotis traditionem continerent, signatas fuisse apertissime declarat Juvenalis Satyra 10. nuper citata ubi mutuatam à Tacito, & Suet. de impurissimo Messalinæ Claudii Cæsaris uxoris Amore historiam recenset, quæ novo furore in C. Silium Romanæ juventutis formosissimum ita exarsit, ut ei vivo marito palam nubere non sit verita. Profecto namque Claudio Imperatore Hostiam, nuptiarum solennia celebravit, adhibiti qui tabulas obsignarent, & verba auspicum audita, qui tunc nuptiis interesse solebant, quo de more Valerius Maximus libro secundo pluribus locis. Ait igitur Poëta:

Tabulæ nuptiales signatæ.

Auspices nuptiis adhibiti.

— *Veniet cum signatoribus auspex.*

Ea vero apud priscos spondendi nuptias ratio fuit, quam apud Plautum Aulular. expressam habemus actu 1. sc. 4. ubi Megadorus ab Euclione ita stipulatur.

Sponsaliorum formæ apud antiquos.

Quid nunc etiam mihi despondes filiam? Euc. *illis legibus*
Cum illa dote, quam tibi dixi. M. *sponden' ergo?* E. *spondeo.*

Eodemque modo, qui mulierem nuptum dabat, rogabatur, ut apud eundem Curcul. actu quinto scena secunda Phædromus à milite ita stipulatur:

Spondes mihi miles hanc uxorem?

Cui Miles respondit. *Spondeo*, Curculio vero,

Et ego hoc idem unum spondeo.

Mox tabulæ nuptiales signabantur, plerumque scilicet post contractum matrimonium, ut docet Scævola in L. Seia ff. de donationibus inter vir. & uxor. Quo etiam illud Juvenalis satyra secunda spectat.

Signatæ tabulæ: dictum feliciter: ingens
Cœna sedet: gremio jacuit nova nupta mariti.

Et Apulejus apolog. *Habes Æmiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido sint, sed in villa suburbana consignatæ.*

Subscribere signo oportebat. Neque vero obsignare solum satis erat, sed propria cujusque subscriptione munire tabulas oportebat, atque adeo, ut alieno quidem anulo, alienave cera signare, subscribere non nisi propria manu possent: Unde literarum im-

mperiti testes esse nequibant, nisi forte in agris ex L. ult. C. de testam. Ejus autem consignationis formulam vir doctissimus Jacobus Cujacius ad l. pen. 1. hoc tit. his verbis subjicit. LUCIUS TITIUS. C. Si testamentum obsignavi, & Lud. lana de form. testam. aliam refert iis temporibus usitatissimam. *Ego Volumnius præsens fui confectioni tabularum, quas M. Cælius asseruit continere ejus ultimam voluntatem, & quam aperiri mandavit post ejus mortem in quorum fidem subscripsi, & proprio anulo sigillavi*, & paulo post subdit testem anulo, sive cera aliena utentem id in subscriptione exprimere debuisse. Spec. in tit. de probat. §. *nunc videndum* vers. & *non*.

Subscriptionis formulæ.

Quinimo apud veteres Christianos subscriptionis terminus in testamentis, ut observavit eruditissimus vir Jacobus Gretserus lib. 2. de S. Cruce c. 18. Venerabilis Crucis signum erat, quod manifeste colligit ex eo casu, quem Justinianus Imperator in Bithynia accidisse tradit. *Cum testatrix nondum absoluto testamento efflasset animam, quidam ex testibus quæstus dulcedine forte illecti prehensa jam defunctæ manu, & tam in transversum, quam recta linea ducta effecerunt, ut defuncta venerandæ crucis signum adscripsisse vi-*

Crucis signum in subscriptionibus testamentorum.

videretur. Ex qua improbitate piam consuetudinem colligimus, fuisse adeo crucis signum authenticum, ut pro fide & subscriptione staret. Quocirca merito D. Chrysostomus homil. de venerat. Crucis: *signaculum*, inquit, *crux appellata est, quod testamenta, & statuta divina omnia, quæ accipimus, hoc quasi signo quodam regio, & anulo obsignamus.*

Crux cur signaculum dicta.

Verum ubi hactenus de tabularum consignatione actum est, libet pauca ad earundem etiam reserationem spectantia addere. Defuncto igitur testatore, resignandi potestas quidem erat: verum ita, ut coactis signatoribus vel majori horum parte, & sigillis recognitis, linum incideretur, & tabulæ recitarentur. l. cum ab initio. l. sed si major. ff. quemadmodum testam. aper. ubi vero signatorum copia non esset, præsentibus optimæ opinionis viris, aperiebantur, quibus inspectis, describendi fiebat potestas eis, quorum res esset. Tum deinde obsignatas signo publico ab iisdem quibus intervenientibus apertæ erant, eo mitterentur, ubi signatores erant, ad inspicienda sigilla sua. l. *sed si quis*. §. ult. Addit Paulus lib. 4. sent. Tit. 6. *Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura vice, castello, conciliabulo facta, vel in foro, vel basilica, præsentibus*

Testamentorum resignatio.

ibus testibus, vel honestis viris, inter horam secundam & decimam diei recitari debent, exemploque sublato, ab iisdem rursus Magistratibus obsignari, quorum præsentia constat aperta. Hujus aperturæ causa, testamenta resignari necesse erat. Hinc illud Horatii epist. 7. lib. 1. de Autumni intemperie, propter quam laborem forensem sæpe morbos gignere dicit, quos mors, ac deinde apertura tabularum sequebantur:

Officiosaque sedulitas, & opella forensis
Adducit febres, & testamenta resignat.

Et Plinius lib. 7. cap. 52. *Post mortem testatoris, aperto testamento, recitatus heres.*

Cæterum si testator occisus esse diceretur, Prætoris edicto vetebatur, testamentum ejus resignari, priusquam de ea familia quæstio ex Senatusconsulto habita, suppliciumque de noxiis sumptum esset. l. 11. § *quod ad causam* ff. de Sc. Silan. Quin & partem illam testamenti, in qua pupillaris substitutio scripta erat, obsignatam permanere debuisse, quoad pupillus pubertatis annos egressus esset, prioremque dumtaxat partem testamenti, quæ heredis institutionem continebat, reserari debuisse Gajus monet *Occisi testamentum quando apertum.* *Pupillaris substitutio quando resignata.*

monet lib. 2. Inſtit. Tit. 4. Porro hanc reſignandi teſtamenti formulam expreſſit idem Jul. Paul. recept. ſent. lib. 4. tit. 6. in hæc verba. *Tabulæ teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum, ut ita agnitis ſignis, rupto lino aperiatur, & recitetur, atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archium redigatur, ut ſi quando exemplum ejus interciderit, ſit unde peti poſſit.*

Interdum etiam teſtamenti, vel legati locum ſupplebat epiſtola, maxime autem inter milites, cujuſmodi eſt, quod Papin. ait in l. miles. ff. de legat 2. *miles ad ſororem epiſtolam, quam poſt mortem ſuam aperiri mandavit talem ſcripſit. Scire te volo; donare me tibi aureos octingentos.*

Aſſervabantur autem plerumque teſtamenta ſic obſignata maxime clarorum virorum, vel in Ærario, ut de Ptolomæi Regis teſtamento ſcribit Cæſar de bello civili libro tertio his verbis: *Tabulæ Teſtamenti una per legatos ejus Romam erant allatæ, ut in ærario ponerentur (eæ cum propter publicas occupationes poni non potuiſſent, apud Pompejum ſunt depoſitæ) alteræ eodem exemplo relictæ, atque obſignatæ Alexandriæ proferebantur.* Quod plane in-

Teſtamenta in Ærario repetita.

indicat, ſolitos heredes teſtamenti exemplum penes ſe habere, ut etiam ſcribit Paulus in l. ſecunda ff. de eden. vel etiam apud virgines Veſtales, quæ ſacerdotes ceteros dignitate, & auctoritate ſuperabant: adeo, ut Imperatores ipſi teſtamenta ſua ipſis commendarent, Maximæ virgini præcipue quæ reliquis præerat. Suetonius in Julio cap.83. *Poſtulante ergo L. Piſone ſocero teſtamentum ejus aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembris proximis fecerat in Lavicano ſuo, demandaveratque virgini veſtali Maximæ.* Et in Auguſto cap.101. *Teſtamentum L. Planco, C. Silio Coſſ. tertio Non. April. ante annum, & quatuor menſes, quam decederet factum ab eo, ac duobus Codicibus partim ipſius, partim libertorum Polybii, & Hilarionis manu ſcriptum, depoſitumque apud ſex virgines Veſtales cum tribus ſignatis æque voluminibus protulerunt.* Et Plutarchus Marci Antonii III. Viri Teſtamentum depoſitum apud veſtales ſcribit. Atque hæc de tabularum obſignatione, & reſignatione dicta ſint.

Exemplum teſtamenti apud heredes.

Teſtamenta apud virgines veſtales.

CAP.

CAP. XI.

Varia ab Antiquis sigillorum custodiæ commendata, Claves scilicet; scrinia, & arcæ; Januæ; ædes; supellex universa, promptuaria: Lagenæ: quid ipsa sit. Cibi omnes, servorum, rusticorum, nautarum, & militum qualis cibus olim. Armenta obsignata. Servi. Servus literatus. Arbores. Crucis ligna. Baptisteria. Acta Consiliorum. Sepulchrum Christi quomodo signatum, & pecuniarum depositarum obsignatio.

PErfectum jam operis nostri fastigium terminabit extremum hoc caput, quo uno, ne quid ultra desideretur, reliquos veterum ritus in domesticis, aliisque quibusque rebus obsignandis tradere aggredimur. Fuit igitur quondam in more positum, ut quæ modo clavibus à rapina vindicamus, ea tunc anulis, sive sigillis, quorum frequentissimus erat usus, diligentissime prisci obsignarent, quin etiam claves ipsas (ut ab iis ordiamur) aliquando signatos fuisse queritur Plin. cit. lib. & C. ubi *& claves quoque ipsas signasse non est satis.* Nam licet, quæ simpliciter tantum clavi claudebantur obserata dicebantur, reapse tamen quæ diligenti custodiæ tradi vellent anulo signatorio signabantur. Ac primo quidem, præter illas, scrinia, arcas Cophi-

Sigilla pro clavibus antiquis in usu.

Claves ipsæ signatæ.

Res magni momenti anulo signatæ.

hinosve, sigillis universim consigna-
os fuisse ostendit Theophrastus in lib. *Scrinia*
e charact. cap. 18. de diffiden. ubi in *&*
ncredulos invehit his verbis. *En in* *arcæ ob-*
ecto jacens interrogare suam ipsius uxo- *signari*
em, an arcam probe clauserit, an ca- *selita.*
sula recte sit obsignata, & an pessu-
am aulæ foribus obdiderit, & Menan-
der Poëta:

Quisquis vectibus, & sigillis servat
pretiosum.

Atque ipse etiam Martial. libro primo
epigramm. 67.

Secreta quære carmina; & rudes cu-
ras,
Quas novit unus, scrinioque signa-
tas
Custodit ipse virginis pater Chartæ.

Ianuas præterea, sive ostia, ædesque *Januæ.*
ipsas obsignari moris fuisse non uno
quidem loco perspicuum esse potest.
Hinc Aristoteles in lib. 1. de Rep. ait
& domus obsignari januas, & eas ape-
rituri, ostendentes civibus, & hospiti-
bus signa in hunc modum aperiunt.
Aristophanes:

Deinde Gyneceis signa imprimunt, &
vectes nostra causa.

Sed & Propert. lib. 4. eleg.

Nec mille excubiæ, nec te signata ju-
vabunt,
Limina, &c.

Quod etiam sacræ scripturæ testimo-
nio

nio comprobari poteſt. Nam Daniel. cap. 6. & 12. legimus tum regem ipſum oſtium, quo Daniel includebatur *anulo ſuo obſignaſſe*, ne magnates eo abſente aperirent, tum & magnates ipſos idipſum feciſſe, ne rex ſolus illud reſerare poſſet.

Ædes. Porro de ædibus illud Lycophronis extat, quod alibi aliis rationibus non ſemel attulimus.

Reliqua porro, &c.

Supellex univerſa. Jam vero & ſupellex tota (ut ad id quod majoris eſt momenti veniam) ſive quæ vulgus domeſtica utenſilia appellat, ne quid eorum negligentia, aut furto deperiret ſigillis conſignata fuiſſe (præterquam quod capitulo ſeptimo ſatis probatum eſt, ubi de ſigillis à vermibus exeſis egimus) teſtis etiam eſt Tacit. annal. lib. ſecundo capite 2. qui Græcos Comites à cæteris irriſos eſſe ſcribit, quod viliſſima utenſilium *anulo clauſa* aſſervarent, ut ea à ſervorum rapina vindicarent. Quod Barbari indignum Rege exiſtimabant, ut ait Æmil. Ferretus ad hunc locum, vel, ut ego ſentio, cum Barbari ex gentium vetuſto more conditas arca veſtes, ut alibi diximus, ac vaſa nodo, non anulo colligarent, ut eſt apud Plinium citato loco, ideoque Parthi ignotam virtutem irridebant. Accedit Plauti locus in Amphitruone act. 1. ſc. 1.

de

: obsignata patera:
— *Ubi patera nunc est?* ME. *in cistula.*
Amphitruonis obsignata signo est. SOS. *signi dic quid est?*
ME. *Cum quadrigis sol exoriens,*
'etigit & hanc signandi consuetudiem Cicero ad Atticum libro sexto pistola mihi prima ad finem, *C. Venonius domum Vindulli venit. Cum omia obsignaret, in vedianas res incidit, &c.* Cujus etiam moris & Apul. gnaus fuisse videtur Apol. 1. pro se ipso, bi Æmyliani calumnias, & argumena refellit; *Quamquam*, ait, *ipse apeiret (utpote promus librorum, qui illic rant conditi) pene quotidie & clauderet æpe nobiscum, multo sæpius solus inraret, linteum in mensa positum cerneet sine ullo sigillo, sive vinculo, & posta quod conditum, cumque quod obsinatum, quod inclusum domi adservaur id omne argumento magicum dicetur.* & libro 10. de As. aur. *Donec jussu Magistratuum ministeria publicis contrectatis nequissimi servi manibus anulum erreum deprehensum cum signo saculi onferunt.* Atque ipse etiam Herodot. Euterpe hanc ipsam consuetudinem nis verbis memorat, *Cum autem Rex forte fuisset ædificium ingressus, videretque vasa numorum imminuta, obstuuisse, nec habuisse quem insimularet cum*

& signa salva, & ædificium obseratum esset. Adde & illud quod ad hanc rem ait Cicero de oratore libro secundo, *Ridiculum est illud Neronianum vetus, in furace servo solum esse cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occlusum.* Facit quoque instituto nostro D. Gregorii Nysseni testimonium in cantica canticorum, quo monemur suis etiam temporibus, eum morem viguisse, ut res domesticæ nullo discrimine signorum impressione munirentur. *Cum autem sigillum,* ait, *rei ab se absconditæ hoc largiatur, ut ea prædæ non sit exposita, dum furem signo perterrefacit, cumque id, quod furto non subtrahitur domino suo integrum maneat: idcirco encomium hoc sponsæ, &c.*

Promptuaria. Transeo ad promptuaria, sive cellas, quæ promiscue anulorum fidei committebantur. Plautus in Cas. act. 1. sc. 2.

Obsignate cællas, referte anulum ad me.

Ad quem locum Lambinus addit cera id fieri moris fuisse. Sic quoque Possid. de D. Augustino scribit, nunquam illum clavem, *nunquam anulum* in manu habuisse, sed ab iisdem domus præpositis cuncta, & accepta, & erogata notari solita, quæ anno completo eidem recitarentur. Tertullian. vero apolog. adversus gen. cap. 6. mulieri-

bus uſque adeo vino abſtinere præceptum ſcribit, ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos ſui inedia necarint, ubi Pamelius ex Rhenano *promptuaria* intelligit, quibus ſigna imprimebantur, quæ dum avellerentur, reſignari dicebantur.

Quin & de lagenis, cibiſque omnibus teſtatur Cicero ad Tiron. lib. 16. epiſt. 26. *ſicut olim*, inquit, *matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.* Eſt autem lagena (ut illud etiam breviter adnotarim) genus poculi anguſti, ex qua non libere liquor effluere ſolet, conficiturque ex varia materia, & à viatoribus fere circumgeſtatur. Sunt qui eam definiant vas vinarium, quo à cupa vinum in menſa apportaretur: ideoque putent poſſe *fiaſcum* vulgariter dici. De ea meminit Martialis in Panaretum, fiebatque potiſſimum è fici radicum filis, ut ſcribit Plinius lib. 16. cap. 31. in antiqua vero inſcriptione *laguna* dicitur, ex græco, ut videtur vocabulo ducta, ut conjici poteſt ex Athenæi lib. 7. in quo lagynophoriæ meminit, quod erat feſtum quoddam in quo cœnaturi diſcumbebant in toris & gramine ſtratis, ac reclinati è laguna quiſque ſua, quam domo attuliſſet, bibebant. Has in-

Lagena.

Quid Lagena.

inquam, viri ſive mulieres avaræ potiſſimum obſignare ſolebant, ne à famulis abligurirentur, aut veneno interciperentur, quas ut vidiſſent reſignatas, ſervis iraſcebantur. Horat. lib. ſecundo epiſt. ſecunda.

Comis in uxorem poſſet quis ignoſcere
ſervis;
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.

Et Perſ. Sat. 6. ait:

Curvus ob id minui ſenio, aut cœnare
ſine uncto,
Et ſignum in vapidæ naſo tetigiſſe lagena.

Id eſt, inquit Nebris, *nec tamen lagenas vino plenas obſignabo, quod avari faciunt pene naſo ſignum tangentes, ut videant, ſalva ne ſint ſigna.* Accedit Martial. teſtimonium cit. loco, qui Luperci tabulas ſignare recuſans ait, *Nunc ſignat meus anulus lagenam.*

Cibi omnes obſignati. Jam vero & de aliis rebus eſcariis ita Plautus in Perſ. *Triparcos homines vetulos avidos bene ad mordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.* Habent hoc loco nonnulli codd. maſſ. *qui allium ſervo obſignant cum ſale*, quod meo quidem judicio veriſimilius eſt; allium enim, & ſal cibus olim pauperum, & ſervorum erat. Juvenal. Sat. 3.

Pauperum & ſervorum olim quis cibus eſſet.

Quis te cum ſectile porum
Sutor, & elixi vervecis labra comedit?

Et

Et Perſ. Sat. 4.

— Tunicatum cum ſale mordens
Cæpe. —

Ut autem ſervorum & ruſticorum uſitatus cibus olim, & hodie fuit, ſic quoque & inter militares cibos relatum eſt, quod veteribus militiæ hieroglyphicum fuerit, Hinc proverbium illud Græcis vulgare, *ne edas allia & fabas*, quo, teſte Suida, ſignificabatur tranquillæ vitæ amatoribus à bellis, ubi maximus allii uſus, abſtinendum eſſe. Et Ariſtophanes in equitibus *milites coëmptis prius alliis, & cepis naves conſcendiſſe*, dicit. & ibidem Alantopolam incitans, ait, *ut ô amice inalliatus ſtrenue magis pugnes*, nam allium creditur bellatorum vires excitare. Sed Romanis quoque nautis allii eſum familiarem fuiſſe indicant illa Anthemonidis militis apud Plautum in Pœnulo:

— Tu autem plenior
Allii' ulpicique quam ſint Romani
remiges.

Hinc & Galenus, allium, ruſticorum theriacam appellavit libro 12. meth. med. cap. 8. At è diverticulo in viam redire licet, & quod ad ciborum obſignationem attinet non unius Plinii teſtimonio citato, libro & capite manifeſtum eſt *At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina,*

Sed

Sed & Theophrasti auctoritate comprobatur, dum in cap. de obscæ- nit. hominem obsoletissimum his verbis notat. *Et reliquas de mensa raphanorum dimidias partes obsignare, ne forte capiant pueri qui ministrant.* Quin etiam ejusdem consuetudinis apertissime meminit Juvenalis satyra 14. ubi tenacissimi hominis sordes insectatur, qui ad avaritiam exercendam verbis, & exemplis filium instituere conaretur, servis nimirum cibos subtrahendo coctis fabis, & piscibus nimio jam æstu putridis (quos vernaculo sermone *sardillas* appellamus) signa imprimendo ne clam à servis ederentur. Ejus verba sunt.

Servorum ventres modico castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet unquam
Mucida cærulei panis consumere frusta
Septembri, nec non differre in tempora cænæ
Alterius concham æstivam cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio putrique siluro,
Filaque sectivi numerata includere porri.

Ad quod etiam Martialis respexit l. 14. epigr. 79.

Lu-

Ludite lascivi, sed tantum ludite servi,
Hæc signata mihi quinque diebus erunt.

Cæterum non domestica solum, sed *Armenta & greges.*
& quæ foris essent certis signis obmunita fuisse observare est: maxime vero apud armentorum custodes qui, ut pecus suum ab alieno internoscerent, signa quædam ei imprimere consueverunt, quæ quoniam ferro candente itebantur à Græcis ἐγκαύματα dicta sunt addam verba Isid. ex lib. 20. orig. cap. 16. *character & ferrum coloratum,* malim ego caloratum, *quo notæ peculibus inuruntur*, character autem græce, latine forma dicitur. Meminit hujus consuetudinis Calphur. ecl. 5. *Character quid sit.*

— vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheno,
Impressurus ovi tua nomina.

& Aracreon.

Equi solent inustum
Coxis habere signum.

Sed omnium optime Virgil. primo Georg.

Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.

& rursus in 3.

Continuoque notas, & nomina gentis inurunt.

Denique Apul. lib. secundo de As. aur.

Nec

Nec non & equum illum quoque meum reducentibus, quem diversum distractum notæ dorsualis cognitione recuperavimus.

Mancipia sive servi. Verum præter greges, & jumenta, de quibus diximus, mancipiis quoque ipsis distinctionis, & custodiæ causa notas quasdam veteres inurebant. Hinc vir eruditissimus Andreas Alcia. Pareg. jur. lib. 1. cap. 26. observat in servorum corporibus signa cujusque Domini imprimi solita, quo agnosci in perpetuum possent, quod etiam labeonis responso comprobatur, quo tamdiu fugitivos custodiendos traditur, quamdiu ad præfectum vigilum, vel ad provinciæ præsidem deducantur, eorumque nomina, & notæ sive signa ad Magistratus deferantur. Unde *literatos*, *stigmaticos*, *& inustos servos* apud Dionem lib. 19. histor. Rom. & Plautum, & *inscriptos* apud Martialem non uno loco appellatos, invenies. Erat enim inscriptio antiquum genus supplicii, quo summa irrogabatur ignominia, cum liberi hominis facies signis perpetuo mansuris, profundis characteribus incideretur. *Inscriptio quid antiquis.* Ejus supplicii meminit Seneca lib. 3. de ira. Eæ vero incidebantur literæ, seu etiam verba quæ crimen indicarent causamque notæ puta, *cave à fure: à fugitivo.* Sæpe etiam plurium verborum fuit

fuit inscriptio; memorat enim Jo. Zonoras annal. Tom. 3. quosdam, quod Imperatorem Theophilum liberius monuissent, inscriptos fuisse, & quidem ita, ut duodecim versuum epigramma exciperent illa vultus, ut ita dicam, tabula. Qua etiam ignominiæ nota affici solitos Christianos confessores docet Pont. diac. in vita S. Cypriani, dum ait: *Quis denique tot confessores frontium notatarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrii superstites reservatos incentivo tubæ cælestis animaret.* Quin etiam ut scribit Briss. l.6. de form. venalitiorum servorum trans mare advectorum pedes creta notabantur, eratque hoc insigne venalitiis gregibus, & mancipiis, ut cretatis, sive gypsatis pedibus incederent.

Arbores præterea sigillis à propriis dominis consignari solitas, indicio est lex illa, qua dominium per ea signa argui posse probatur. L. quoque si neque ff. de peri. & commo. rei vendi. Et ut discas, quantum fidissimo custodi ab antiquis tributum esset, Plutarchum in Pompejo videre licet, cum enim accepisset Pompejus, milites in itinere flagitia committere, gladios eorum obsignavit, & qui signum amovisset, in eum consulebat.

Arbores.

Gladii militum vaginis obsignati.

Sed jam quod de sigillorum usu reli-

reliquum eſt paucis expediamus. Id adeo priſcis illis temporibus hominibus familiare fuit, ut tuta univerſa fere, cuſtoditaque eo redderentur. Hoc pacto Suidas, quem refert vir eruditiſſimus Cæſar Bar. tom. 8. ad an. Chriſti 627. num. 23. cum de Heraclio pientiſſimo Imperatore, & Sanctiſſimæ crucis acerrimo propugnatore, atque recuperatore verba facit, hæc habet. *Ipſe vero acceptis vivificæ crucis lignis obſignatis, quemadmodum accepta fuerant, atque permanſerant, Hieroſolymam profectus Modeſto Pontifici, & clero monſtravit. Hi & ſigillum incolume, & intactum agnoverunt, & clavem ab eo ſumſerunt, & adorarunt.*

Crucis ligna obſignata.

Hanc ipſam uſus multiplicitatem indicant quoque crebra Sacrorum Conciliorum decreta cum ad actorum ipſorum conſignationem, quæ paſſim legentibus occurrunt, tum ad alios item uſus ſpectantia. Eſt id ejuſmodi quod in XVII Toleta. Concilio ſub Sergio Pontifice Maximo decretum habetur circa Baptiſterii obſignationem ab initio Quadrageſimæ ad Cœnæ Dominicæ celebritatem uſque. *Licet initio Quadrageſimæ* (verba decreti ſunt, cujus hic placuit exemplum ſubnotare) *baptizandi generaliter claudatur myſterium, tamen Eccleſiaſticæ con-*

Acta conciliorum.

Baptiſteria intio Quadrageſimæ obſignari ſolita.

consuetudinis ordo deposcit, necesse est, ut ostia Baptisterii in eodem die Pontificiali manu anulo signata claudantur, & usque in Cœnæ domini solennitatem nullatenus reserentur, ob id videlicet, ut & per signaculum Pontificum excepto gravissimæ necessitatis obventu, in his diebus monstretur, per totum orbem non licere fieri Baptismum, & sanctificationem iterum episcopali ad eam observationem reserata signetur Dominicæ patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini, ut quia per Baptismum consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesiis minime hæc sancta consuetudo ab episcopis custoditur, atque peragitur: ideo per hanc nostram sententiam sancimus, atque decernimus, ut ita à totius Hispaniæ & Galliarum Pontificibus custodiatur quatenus in prædicto die initii videlicet Quadragesimæ & ostia Sancti Baptisterii cum laudum consumatione claudantur, ab Episcopis suorum signaculo obsignentur, ita ut nisi in Cœnæ domini celebritate, quando more solito altaria debent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Hactenus canonis verba.

Sepulchrum Christi signatum & quomodo.

Sed neque ipsum Dominicum sepulchrum (quod ultimum locum tenebit) sigillis caruisse conjicimus juxta id D. Matthæi cap. 26. *signantes lapidem*

cum custodibus, quem signandi modum Nicephorus historiarum lib. 1. cap. 32. in hæc verba expressit: *Primum*, inquit, *sigillum sepulchro est impressum, quod & intactum permansit, & custodia militaris illa & genere alienigena, quæ in propinquo sigillum observabat. Præterea ingens lapis ad os sepulchri appositus.* & paulo post: *Traditum*, inquit, *nobis est, ab antiquis, Iudæos lapidem eum qui in salutiferum illud sepulchrum, pro operculo positus fuerat ad summum monumenti labrum, petramque illi inferne, se conjungentem ferramentis quibusdam fabrili lapicidarum arte perforasse, ferrumque ingens à fabro ex propinquo acceptum per utrumque foramen immisisse, & circi, sive anuli, atque ita firmiter capitibus commissis omni ex parte vinculum circumduxisse, ut lapis qualicumque modo loco suo revelli, aut saltem ratione aliqua moveri (nisi arte quapiam & vi adhibita necessario aut ferrum confringeretur, aut petra prorumperetur) non poterit. Atque ad hunc modum cum magna cura atque etiam signo apposito, cum sepulchrum firmissime communissent, custodia insuper competenti adhibita eos abiisse.* Hæc Nicephorus, quibus consentiunt ea, quæ Beda de locis sanctis cap. 2. testatur, dum ait: etiam suis temporibus illum superpositum lapidem monstrasse vestigia ferreorum vinculorum.

Sed libet hoc loco aliquid de veteri pecuniarum obſignatione, quam nos *depoſitum* dicimus, inſerere. Fuit is diſtrahendæ obligationis modus, qui ſolutionis inſtar (ut & hodie) ſe habebat, cum oblata pecunia conſignata deponebatur; quo facto confeſtim, uti nunc etiam, debitor liberabatur, ut in l. tutor. pro pupillo ff. de admin. tut. Deponebantur vero ſignatæ res interdum apud acta, vel officium. l. ſi fidejuſſor. in fine ff. qui ſatiſd. cog. interdum etiam in Cimiliarchio L. libitus. de agric. & cenſit. lib. 11. C. L. ult. C. de bo. auct. jud. poſſ. vel alio publico loco L. acceptam C. de uſur. quandoque etiam apud virum aliquem bonum judicis arbitratu l. ult. ff. de tab. exib. Ut plurimum autem apud ædem aliquam ſacram L. ſi reus ff. de procur. & Cicero ad Atticum lib. 5. epiſt. ultima: *Græcis poſtulantibus, ut in fano deponerent, non conceſſi.* Quod ex aniquis moribus fluxiſſe puto, quibus conſignatæ pecuniæ ſacro commendari ſolebant, quaſi tutiore loco eſſe non poſſent. Cujus rei exempla ex Græcis nobis idem Cicero lib. 2. de leg. ſuppeditat, & quod Herodianus ſcribit l. 1. hiſt. in illo incendio, quo Pacis templum Romæ conflagravit, magnam factam pecuniarum, quæ illic depoſitæ erant, jacturam.

Obſignatio pecuniarum, ſive depoſita veterum quomodo ſierent.

Ephesios quoque Dianæ templo pecunias signatas deposuisse. Dio Chrysostom. testatur oratione Rodiaca. 31. cujus verba ex interpretatione Thomæ Naogeorgi, hæc sunt, *Nostis haud dubie, Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim privatorum reconditæ in Dianæ templo, non solum Ephesiorum sed & hospitum, & hominum undecunque gentium, partim & populorum, Regumque (deponunt autem signatas eo securitatis gratia,) &c.* Atqui hunc ipsum in templis deponendi morem Trogus etiam Pompejus in epitome Justini libri 32. prope finem testatus est, ubi Annibalis calliditatem ad decipiendos Cretenses his verbis percurrit. *Admonitus* (Annibal.) *à Rege* (Antiocho) *in fugam Cretam versus defertur: ibi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumque se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia signatas deponit: atque ideo nihil de illo solicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo in statuis, quas secum portabat infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent.* In judiciis quoque idipsum contingebat: deponebant enim litigantes apud Pontificem certam pecuniæ summam, pro litis conditione, quam pecuniam, quod

Annibalis astus.

in

in ſacro deponeretur, ſacramentum vocabant. Sic enim Varro lib. 4. de lingua lat. in fine. *Ea pecunia quæ in judicium venit in litibus, ſacramentum à ſacro. Qui petebat, & inficiebatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem ſignatos deponebant, de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui judicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, victi ad ærarium redibant.* Præter iſta vero tabulæ etiam (ſupra indicatum) omnes pactionum, fæderum, & contractuum in delubris Deorum cuſtodiri ſolebant, Æditui fidei commendatæ. Papinianus in l. cum pater 77. §. donationis de legat. 2. *Donationis prædiorum epiſtolam, ignorante filio, mater in æde ſacra depoſuit, & literas tales ad Æditum miſit: inſtrumentum voluntatis meæ poſt mortem meam filio meo tradi volo.* Quæ vero deponebantur pecuniæ, eæ in ſacculo conſignabantur l. ult. ff. de lege commiſſ. ſignis, ut ego quidem ſentio privatis, non ut quidam ſomniant, publicis. Quorum opinionem, præter varios Pandectarum locos, illud etiam Ciceronis in Verrem act. 7. ſatis refellit: *ipſe in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum.* Ea gratia Nummularii quoque adhiberi ſolebant, id quod ex Apul. lib. 10. Metamorphoſ. colligitur, *Ne forte ali-*

aliquis istorum, quos offers aureorum, nequam, vel adulter reperiatur, in hoc ipse sacculo conditos, eos anulo tuo prænota, donec altera die Nummulario præsente comprobentur. Cæterum quid jam amplius? cum & arcana in hominum pectoribus, oraque ipsa sigillis clausa mystice comperias. De Alexandro Magno Plutarchus refert in Apophthegmatis tantum ab ipso sigillis tributum esse, ut cum epistolam à matre accusationes secretas in Antipatrum calumniasque continentem una cum Hephestione de more legisset, nihil quidem illum prohibuisse, anulum tantum sibi detraxisse, ac *illius ori sigillum imposuisse*, quasi obstricta amici fide, silenda obsignaret.

Hephestionis os ab Alexandro sigillo clauditur.

Hæc sunt, quæ mihi innumeris curis distento multorum annorum vigiliis de veteri signandi more exiguo libello congesta inciderunt, ea ut grata vobis, jucundaque eveniant quam maxime opto; & cum sigillo Apostoli (de quo Illustrissimus Cardinalis Baronius annalium tomo primo ad annum Christi 60.) tractatum concludo. *Gratia Domini Nostri Iesu Christi cum omnibus vobis.* Amen.

FINIS.

NO-

NOMINA

AUCTORUM,

QUI

In hoc Opusculo laudantur, illustrantur, & emendantur.

T. Ta-

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

A.

B.

C.

Christi

D.

E.

Epi-

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

P. Palla

P.

R.

S.

T.

V.

FINIS.

ABRAHAMI GORLÆI ANTWERPIANI DACTYLIOTHECA, SIVE TRACTATUS DE ANULORUM ORIGINE,

VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

LUGD. BATAV.

Apud HACKIOS,

cIɔ Iɔ c LXXII.

ABRAHAMI GORLÆI
PRÆLOQUIUM
DE
ANULORUM
ORIGINE,
VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

IPSUM gestare digitis Anulos non esse nuperi instituti tam notum quam quod notissimum; quo vero tempore horum usus primum cæperit non æque constare
bitror. C. Plinius Secundus, qui multus
t in hâc materiâ Anulari & copiosior
iam reliqui scriptores omnes cum Græci
m Latini, Trojanis temporibus poste-
orem esse male putavit, ductus auctori-
te Homeri, apud quem nullibi extat
nulorum mentio, utpote qui nodi, non
nuli nota, in condenda & obsignanda
retiosiore supellectile, prisci illius ævi
omines usos referat. Fabulæ primor-
ium à rupe Caucasea tradunt, Promethei
inculorum interpretatione fatali; quem
oëtæ Jovis ira, quod ignem è cælo fur-
m surripuisset, Caucaso adalligatum
erunt; liberatumque postremum ab Her-
ule Jovis indulgentia; hâc tamen lege,

uti in memoriam pœnæ vinculorum Anulum geſtaret ferreum, cui ſaxi fragmentum eſſet incluſum: hoc fuiſſe Anulum, hoc Gemmam; hòcque exemplo mortales in gratiam & honorem Promethei Anulos primum induiſſe digitis. Fabulæ etiam proximum, quod de Gygis Lydorum Regis Anulo, quo circumacto geſtantem nemo cerneret, fertur, quamvis ejus rei auctorem habeamus Platonem in Politicis. Nobis certò conſtat longe ante bellum Trojanum Anulorum uſum fuiſſe celebrem, idque ex Sacra Hebræorum Hiſtoria, quæ omnes aliarum gentium Annales antiquitate & fidei certitudine excedit. Tradit enim Moſes Penteutachi Geneſ. capite 41: 42. Pharaonem Ægypti Regem poſt ſomnii regii interpretationem à Joſepho factam, Anulum digito ſuo detractum ejuſdem Joſephi manui indidiſſe Anno Mundi cIↄ cIↄ CCLXXX. Et Gen. 38: 18. paulo ante refert inter ea quæ pignori ſibi à Juda dari poſtulabat Thamar, popoſciſſe Anulum, quamvis vox Hebraica, qua ibi utitur Moyſes, Sigillum non Anulum denotet proprie, idque συνεκδοχικῶς pro Anulo ſigillari. Fuit itaque pervetuſtus hujus geſtaminis uſus, nec facile dixeris quis primum inſtituerit. Regum & Principum ab initio fuiſſe inſigne veriſimile, deinde gliſcente paulatim luxu ſine diſcrimine ſumptum. Venit autem è Græcia uti pleraque alia ad Romanos, nec à prin-

i principio adeo frequens: nam præter Numæ & Servii Tulli Regum nullam in Capitolio statuam Anulos habuisse auctor est Plinius, frequentior usus non ante Cn. Flavium Annii F. deprehenditur, P. Sempronio Longo & L. Sulpitio Coss. A.V.C. CCCC.XLVIII. quo tempore tanta Senatus indignatione in plebem exarsit ob Cn. Flavium libertino patre genitum & Appii Cæci scribam, in Ædilem Curulem ac Tribunum Pl. invitis Patribus creatum, ut anulos ab universo eo ordine abjectos referant Annales. Fuit autem deinceps promiscuus Anulorum usus. Victoria demum Pompei Magni de Pyratis Asia & Ponto ad Anulos gemmasque mores Romanorum omnino declinavit. Simplices primum fuere Anuli, è metallo simplici, ferro, ære argento aut auro; postea multis hoc modis vitiavit luxuria, gemmas addendo exquisiti fulgoris, censuque opimo digitos onerando. Ferreo Anulo utebantur Spartani & Macedones: ferreum à matre dono habuisse Seleucum Regem tradit Appianus, quem cum juxta Euphratem casu amisisset, iisdem in locis postea, uti matri prædictum erat rerum potitus est. Longo quidem tempore ne Senatum quidem Romanum Anulos habuisse aureos constat, siquidem iis tantum, qui legati ad exteras gentes ituri essent publice dabantur: neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea causa publice accepissent,

idque in publico tantum; nam intra domos ferreis utebantur & Mario cum de Jugurtha triumpharet Anulus in digito ferreus erat, nec ante tertium Consulatum aureum sumpsisse traditur. Divo Augusto decurias ordinante major pars Judicum in ferreo anulo erat, scribitque Plinius avorum memoria multos illustres viros Prætura functos in ferreo consenuisse anulo, sicuti Calphurnium Manilium & L. Fussidium, idemque tradit sua adhuc ætate sponsæ anulum ferreum & sine gemma à sponso mitti solitum. Ex ære argentove quis primo gestaverit mihi incompertum. Fuisse tamen horum apud veteres frequentem usum ostendit ingens eorum qui cottidie eruuntur numerus. Ex integris etiam gemmis neglecto metallo fieri solitos, is quem penes me pulcherrimum ex Sarda habeo argumento est. Placuit & tandem vario artificum ingenio ipsa metalla miscere, aurum æri, argento, ferrove (quod etiam servitia in summa corruptela morum factitarunt) addendo. Habeo & quibus cum circulus totus sit aureus, sigillum tamen est gemmæ loco argenteum: & è contra quibus circulus est argenteus, sigillum vero aureum. Sunt & quibus sigillum ipsum est mobile, & hinc inde versatile. Cassum Litteratores appellant anulum qui simplex est & sine gemma, quo Flamines Diales apud Romanos usos esse constat; similis hodie ex
auro

auro sponsæ datur loco ferrei veterum.

Modus gestandi Anulos non unus apud antiquos Romanos, ut & nobis hodie: sinistra manu gerere admodum erat familiare; hinc Plinius: Manus & prorsus sinistra maximam auctoritatem conciliavere auro. Idque studio & data opera in principio autumat factum, ab eo quem inventionis puderet, nam si honos securus fuisset, dextra, ait erat ostentandus: cap. 22:24. & si impedimentum in ea quis objecerit, longe majus in læva prætendi posse, qua scutum rapiebatur, nisi forte avaritiæ hoc datum quis putaverit, quo scilicet minus attererentur. Dextra etiam gestari solitos illustri ex sacra Historia exemplo comprobari potest, dico ex Jeremia propheta, apud quem Deus in hanc formam loquitur: Etiamsi esset Conia Filius Jojakim regis Judæ sigillum in manu dextera mea, tamen inde evellam ipsum. Ex quo loco colligitur anulos signatorios dexteræ manui aptari solitos, utpote digniori & magis conspicuæ. Digitis qui minimo proximi sunt gerere mos fuit primum, postea pollici proximo induere, idque etiam in deorum simulacris: deinde juvit & minimo dare: qui indici dabatur κρείαννος, qui minimo ἀκραρὲς dicebatur Græcis. Galliæ Britanniæque in medico dicuntur usæ, qui solus olim apud Romanos excipiebatur, quia infamiæ contumelia notatus ab Atheniensibus,

κατά-

καταπύγων dictus ob eandem causam, quasi, Cinædus & scortum. Cæteri omnes onerabantur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis, erant qui tres uni minimo congerebantur: huc spectat illud Martialis:

Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Iaspides uno
Portat in articulo Stella, Severe; meus.

Alii vero huic unum tantum dabant, præsertim quo signanda notabant. Hinc fuit ut major anulorum sigillarium qui hodie reperiuntur pars circumferentia (περιφέρειαν Græci dicunt) adeo sit arcta seu angusta ut nisi raro admodum alii quam minimo digito aptari possint. De hoc Anulorum genere Plinius: conditur, ait, ut res rara, & ad injuriæ usus indigna velut à Sacrario promitur; & unum in minimo digito habuisse pretiosioris est in recondito supellectilis ostentatio. Maximinus Cæs. ut & hoc ὡς πάρεργον addam, pollice erat tam vasto, ut, referente Julio Capitolino, uxoris dextrocherio uteretur pro anulo. Illud non omittendum, antiquis persuasum fuisse in anulari digito esse venam (Agell. l.10. c.10. Macrob. Saturnal. l.7. cap.13.) quæ à corde derivata eo pertingeret, hincque digitum illum præ reliquis magis aurea corona condecoratum, gemmasque additas quo vis earum abdita subsidio hujus venulæ in cor deferretur, idque muniret adversus venena, pestem aliasve

aliasve injurias internas & externas: in quem finem, qua parte inseritur anulo gemma, ab adverso aurum non habet, quo scilicet ipsam cutim contingeret, promtiusque vires suas cordi fundere possit, cum omnis actio, teste Philosopho, fiat per contactum, sed hæc λῆροι λήρων. Constat enim ex corporum sectione & Medicorum scriptis, non magis anulari quam aliis digitis à primo hominis ortu concessas venas arteriasve, quæ à principio suo & fonte in singulas corporis partes distribuuntur ita, ut digitus anularis in hac partitione peculiari non gaudeat privilegio, aut naturæ indulgentia, ut non necesse fuerit ob hanc causam eum reliquis præferri digitis. Causa finisque gerendi anulos ab initio fuit luxus opumque ostentatio, quo lautioris fortunæ à tenuioris conditionis hominibus distingui se cupiebant, & quamvis, uti diximus, primi anuli rudiores & ex simplici metallo extiterint, argumentum tamen erant opum & splendidioris fortunæ; postea cum gemmæ addi cæpere, hæ vera luxuriæ æstimata gloria digito urbis aut fundi gestare pretium, nec scio an in ullo magis peccatum magnitudine pretii, ut non immerito exclamaverit Plinius lib. 33. cap. 1. & 2. Pessimum vitæ scelus fecit qui anulum aureum primus induit digitis; proximum huic qui primus ex auro denarium signavit, quod & ipsum latet aucto-

re

re incerto. Hifce initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio Tyranno fœlicitatis fuæ (quam nimiam fatebatur effe ipfe) fatis piamenti in unius anuli voluntario damno videretur, planeque & abunde ab invidia ejus fe redimi putaret, fi hoc unum doluiffet. Affiduo ergo gaudio laffus, profectus navigio in altum anulum merfit: at illum pifcis eximia magnitudine regi natus in culinam domini rurfus fortunæ infidiantis manu reddidit Sardonychem hanc gemmam fuiffe ait Plinius, oftenfumque fi libet credere, adhuc fuo tempore Romæ in Concordiæ delubro cornu aureo Auguftæ dono inclufum. Herodotus tamen & alii Smaragdum fuiffe afferunt. Inter Cæpionem & Drufum ex anulo in auctione navali inimicitiæ cœpere, unde, pudendum dictu, origo focialis belli & exitia rerum. Nonii Senatoris anulus xx mill. feftertium æftimatus, nonne patrono fuo caufa profcriptionis & exitii fuit? Poftremum tanta Romanorum in hoc geftamine vefania fuit, ut anuli ad anni tempora commutarentur, eoque luxus perventum, ut leviores æftate, ponderofiores hyeme geftarentur. Quo fpectat illud Juvenalis Sat. I.

Ventilet æftivum digitis fudantibus aurum.

Proh rerum dominos gentemque togatam! quorum majoribus interdiu & noctu fcutis ponderofiffimifque armis gravare

vare grave non fuit, iis scilicet molestum erat solidiores æstate induere anulos. Elagabalus Princeps ad omnia fœda natus, cottidie novis digitos onerabat anulis, quosque pridie gestarat, postridie rursus sumere dedignabatur profligatæ vitæ homo. Sed hæc perditæ luxuriæ vestigia. Verum enimvero quantumvis ad ornatum luxusque ostentationem primum adinventos libenter fateamur anulos, originemque concedamus pudendam; factum tamen deinceps ut ad honestiores usus translati sint, signandi dico munus: quam etiam unicam inveniendi anuli causam apud Macrobium assignat Attejus Capito. Anulis vero signare esse antiquissimi instituti ex plurimis Sacræ Scripturæ locis doceri posset, præcipue ex Geneseos capite 38. 18. Ubi vox Hebraica, Chotam, חוֹתָם, hoc est sigillum, pro anulo sigillari à Moyse usurpatur. Et Exodi 28:11. item Exodi 39:6. 14. idem Moyses meminit sigillorum & gemmarum sculptarum inter ornamenta summi sacerdotis. Isabel præterea Achabi Samariæ Regis uxor literas quibus Naboth injuste occidi jubebatur, regio sigillo obsignasse legitur. 3. Reg. 21: 8. Romani ab exteris acceptum hunc anulis signandi ritum, tam avide amplexi sunt, ut non solum in Epistolis ultro citroque mittendis aut rebus pretiosis condendis uterentur, quin etiam cibos & potus hac ratione à rapina vindicarent,

carent, claveſque etiam ipſas ſignarent. Certe matronam quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, reſignaſſet, à ſuis inedia mori coactam inter vetera exempla legimus. Hinc & illud Comici. Omnes relevi ſerias; ſcripſitque M. Tullius matrem ſuam lagenas etiam inanes obſignare ſolitam fuiſſe, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe quæ furtim eſſent exſiccatæ. Anulo teſtamenta ſubſignabantur, poterantque omnes teſtes uno anulo id facere, idemque quando non erat arra velocior, ad ſponſiones exiliebat. Ægyptiorum ſacerdotibus nullum animal licebat attingere, quod ſacro ſigillo non fuiſſet notatum. In Lemno inſula Sacerdos Dianæ Rubricam terram ex antro quodam effoſſam, caprinoque ſanguine ſubactam, capræ imagine in anulo expreſſa ſignabat, nec aliter vænui exponebatur: unde Lutum hoc σφραγίδα, quaſi dicas ſignaculum, vocarunt Græci: Erant itaque olim, ſicut & hodie, anuli fidei & voluntatis noſtræ ſymbola & mentis ſecretæ fidi indices: unde Alexander Magnus anulo Hepheſtionis ori indito ſilentium illi hac ratione imperaſſe legitur, ne ſcilicet, quas illi monſtrarat litteras, alicui vulgaret. In fidei & amoris conjugalis ſignum ſponſus ſponſæ olim mittebat anulum, quem pronubum appellat Tertullianus; nec, teſte Iſidoro Hiſpalenſi l. 2. de Etymol. fœminæ utebantur aliis anulis,

quam quos virgini ſponſus miſerat, e amplius quam binos aureos in digi- abere ſolebant. l. de cultu fœmin. d in primis nuptiis, idem ait, anulus onſo ſponſæ datur, fit nimirum vel ter mutuæ dilectionis ſignum, vel ter id magis, ut eodem pignore eo- corda jungantur, l.2. de Divin. off. . unde & quarto anulus inſeritur di- , ideo quia in eo vena quædam, ut ır, ſanguinis ad cor uſque perveniat, qua re quid ſentiendum paullo ante uimus. Ab hoc ſignandi uſu Græci atini Anulum uno conſenſu Symbo- , quem priſci Graji à digitis Δακτύλιον, ni ungulum dicebant, nam anuli no- à circulari figura deſumptum vulgo ım eſt, quod & podici ob eandem ſam datum, Anum enim quaſi anulum amus.

uæ Anulis inſculpi ſolebant variæ & rſarum rerum erant effigies, prout que libitum foret aut in mentem ve- t: modo deorum dearumve, modo ninum animaliumque brutorum ima- es fingendo, modo rei geſtæ Hiſtorias rimendo. Divorum effigies in anulis geſtari conveniat diffuſe apud Macro- m diſputat Attejus Capito, & Plutar- s in Numa. Fuit autem olim ut & ho- duplex exprimendi effigies in quacun- materia modus, Scalptura & Cœla- a; illam γλυπτικὴν. vel διαγλυφικὴν, hanc

hanc ἀναγλυφικὴν, aut ἀναγλυπτικὴν appellant Græci; illa excavando materiam opus ſuum ſcalpro exercet, inciſaſque exhibet imagines rerum: illa circumcidendo materiam cælo eaſdem prominentes vel protuberantes exprimit: opponunturque ſibi mutuo Scalpere & Cælare. Plinius Secundus Nepos Αποσφράγισμα vocat omne id quod ſigillo inciſum. Hac arte apud Græcos ante omnes excelluit Pyrgoteles, à quo ſolo Alexander M. vultum ſuum in gemmis exprimi volebat & Dioſcorides ſigillorum Auguſti ſcalptor nobilis. Ab initio autem quando innocentior erat ætas, non in gemmis ſed in metallo incidebantur aut cælabantur, ſimplici ferro, ære, argento, & auro. Quem Seleucus Babyloniæ & Mediæ poſtea Rex à matre dono habuit, ancoræ effigiem ferro inciſam habuiſſe auctor Appianus. Claudii etiam Cæſ. principatu nullas admittebant gemmas in anulis cælatas ſcalptaſve aut auro ipſo ſignare tunc ſolemne fuit: Et quibus liberti Principis adeundi poteſtatem indulſiſſent imaginem ejus in anulo ex auro dabant. Hujus generis habeo in loculis meis unum aut alterum quos ſuo loco exprimendos curavi. At hominum vanitas non contenta puro metallo, gemmas addidit, in quibus varias juſſit fingi cælarique imagines, ut alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Nec ullum fuit lapidis pretioſi genus modo aut ſcalpro

aut

ut cælo corrumpi poſſet, quod antiquis
illis luxuriæ Magiſtris intactum ſit relictum. Soli Adamanti ob indomitam, ut
credebatur, duritiem parcitum; ſed hunc
quomodo vitiaret ætas etiam noſtra reperit, primuſque hujus inventi auctor celebratur Mediolanenſis quidam Jacobus
Treccia, qui Philippi Hiſpaniarum regis
gentilitia inſignia Adamanti ſumma arte
inſculpſit. Etſi vero, ut dixi, omnes fere
gemmæ ad uſum ſigillorum inciderentur
aut cælarentur, tres tum maxime omnium ad hos uſus aptabantur Achates,
Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac ſine labe effigiem exprimerent. Porro quiſque ut libitum erat, & prout cuique in mentem
venerat, hoc vel illo Apoſphragiſmate
utebatur. Iſemenias Choraules Amymonem Danai regis filiam Smaragdoin ſculptam in anulo geſtabat. Scipio Aphricanus imaginem patris. Lentulus avi,
multi ipſius Epicuri, hoc fauſti ominis
generi & nomini ſuo arbitrati fore. Sulla
traditione Jugurthæ ſemper ſignavit; unde diſcordiarum origo inter eum & Marium: Lucullus Ptolomæi Regis Ægypti in
Smaragdo effigiem inter rariſſimos habuiſſe dicitur: Pompejus Leonem enſem
ferentem ſigilli loco habebat. Lacedemoniorum Rex Arius, teſte Joſepho lib. 12.
cap. 2. Aquilæ ſigillo utebatur draconem
unguibus comprehendentis. Intercatenſis

ſis ille Hiſpanus, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignabat, vulgato Stilonis Præconeni ſale, quidnam fuiſſe acturum eum ſi Scipio à patre ejus interemptus eſſet: Mecænas Rana ſignavit. D. Auguſtus inter initia Sphinge, mox ad evitandum convitium, Alexandri Magni imagine, notavit & ſua, quam illi Dioſcorides artifex ſimilem admodum expreſſerat. Dicitur Alexander devicto Dario, quas in Europam deſtinabat litteras, ſua; quas vero in Aſiam, Darii imagine ſignaſſe. Trebellius Pollio in vita Quieti Macriani ſcribit, in familia Macrianorum peculiare fuiſſe cum fæminis tum viris, nunquam aut domi aut foris ſine imagine Alexandri Magni eſſe.

Principes qui Auguſtum ſequuti ſunt, partim Auguſti ipſius, partim ſuomet vultu ſignarunt, ex parte etiam alia imagine pro libitu; quemadmodum Nero qui Marſyæ effigiem ab Apolline ſuperati & ad arborem excoriati in ſigillo gerebat. Et Commodus Amazonis ſigno notabat. Reliqui illuſtres Romani Cæſarum, qui pro tempore rerum potiebantur, vultu ſignabant. Hos anulos quemadmodum & numos latrinæ aut lupanari inferre, locove obſcæno admovere, capitale erat ſub Tiberio, quo tempore fuit accuſandi frequens & pene publica rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem con-

nfecit. Nota eſt Paulli viri Prætorii
ud Senecam hiſtoria, qui cum in con-
vio quodam cœnaret, imaginem Ti-
rii, anulo gerens exciſa & eminente
mma, accidit ut forte matulam ſumeret
lotium reddendum, quod factum ſi-
ul & Macro ex notis illius tempeſtatis
ſtigatoribus notavit, at ſervus ilico pa-
ɔno ebrio & non ſentienti anulum de-
axit, cumque Macro convivas teſtare-
r admotam eſſe imaginem Cæſaris ob-
œnis, & jam ſubſcriptionem compone-
t, ipſo etiam reo fatente, oſtendit in
anu ſua ſervus anulum, atque ita ca-
mniatorem fruſtratus eſt. Neroni Prin-
pum flagitioſiſſimo Sporus Eunuchus,
ı ſignum nefandi conjugii more inau-
ıto inter ipſos contracti, dono dedit a-
ulum, in quo Proſerpinæ raptus cælatus
rat. Galbam Imp. Majorum ſuorum ſi-
no ſemper uſum auctor Suetonius, cane
imirum caput ſub prora navis inclinante.
ffigies vultuſque proprios in anulis cir-
umferre, plebeis etiam admodum erat
amiliare. Hinc leno apud Plautum effi-
iem militis in literis agnoſcens, Purus
utus eſt ipſus ait novi herus machæro-
lacides. Hactenus de ſignandi ritu ſeu
ecundario anulorum uſu, reliquum ut &
le alia Anulorum prærogativa loquamur.
Anulus aureus apud Romanos Equitum
peculiare erat ornamentum, bellicæque
virtutis inſigne, diſtinguebatque Eque-
ſtrem

ſtrem ordinem à plebe, ſicuti tunicâ laticlavia ab anulis ſenatum; juſque anuli aurei habere perinde erat ac Equeſtri dignitate prædirum eſſe. Unde milites cum magnis præmiis à J. Cæſare ſollicitarentur Arimini ut Rubriconem tranſirent, iſque digito arrecto fidem promiſſis daret, putavere ſibi ſingulis anulum & cum eo Equeſtrem dignitatem promitti. Plebi enim militibuſque gregariis, ſtante adhuc Republica & veteri diſciplina, fas non erat aureos geſtare anulos. Appian. de bellis Punicis. Hinc Aſdrubal Centurionum & Tribunorum cadavera cognovit, iiſque à Scipione rogatus jus ſepulturæ conceſſit. Et trimodia illa à Pœno duce Carthaginem miſſa, aureorum erant anulorum, referente Plutarcho, quos Tribunis, Centurionibus & Equitibus Romanis detractos, ad cladis magnitudinem demonſtrandam in patriam miſit Annibal. Verum quidem eſt multos Equitum & Senatorum, uti paulo ante retulimus, ferreo uſos eſſe anulo veterum exemplo, & ſanctiorum morum memoria: Cæſar Auguſtus cum jam conclamatus videretur, ſaluti ab Antonio Muſa Medico eſt reſtitutus ψυχροποσίαις ϗ ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia ampla fuit donatus & ſtatua à populo ære collato, anulo præterea aureo ornatus, conceſſumque, idem juris non modo præſentibus ſed futuris qui Medicos ſe profiterentur. Tiberii

incipatus anno nono conſtitutum, ne
i jus eſſet anuli aurei, niſi cui ingenuo
i patrique & avo paterno, ſeſtertia
cc. M. cenſus eſſent & lege Julia Thea-
li in XIIII. Ordinibus ſedenti, verum
ullo poſt gregatim inſigne id appeti
eptum, ut etiam ſervitute liberati ma-
que miſſi, ad ornamenta ea paſſim
nſilirent, adeoque promiſcuum id eſſe
epit, ut apud Claudium Cæſ. in cenſura
us unus ex Equitibus Flavius Proclus
adringentos ex ea cauſa reos poſtularet.
o. Severus Imp. Jus anuli aurei omni-
s militibus ſine diſcrimine conceſſit.
ſtremum fuit & anulorum uſus ad præ-
gia & medicinas tranſlatus. Veterum
im ſuperſtitio multum iis in hac re da-
t auctoritatis, exiſtimans eos remediis
ue incantationibus accommodatos. Huc
ectant illa apud Ariſtophanem, οὐδὲν
τιμῶ σου, φορῶ γὰρ πριάμενος ἐν πλούτῳ.
δακτύλιον τὸν δ' παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.
it hic Eudamus præſtigiator notus, ve-
is Comœdiæ convitiis proſciſſus, fie-
nt autem olim quemadmodum & ho-
: à quibuſdam male feriatis hominibus
uli certis imaginibus atque Characteri-
s inſigniti, idque ſub certo zodaici
no & ad certum aſtrorum aſpectum,
njunctionem & quadraturam, ut vo-
nt. Ita confectos qui geſtaverit, per-
uo victorem & inſuperabilem fore, nec
nenorum maleficio obnoxium, amabi-

lem & acceptum hinc reddi Principibus & Magnatibus, præcipueque hac ratione conciliari optatæ puellæ amorem impudenter aſſerunt. Apollonium Tyanæum anulos ab Iarcha Gymnoſophiſtar. principe dono datos inſtar numinis habuiſſe ferunt, ita ut hiſce quotidie per vices variatis, maximorum inde ſecretorum particeps fieret. Sunt & ex Medicis qui plurimum hiſce Anulis ad remedia tribuunt, inter quos Alexander Trallianus non poſtremæ notæ Medicus, qui tradit imaginem Herculis ſupine jacentis leonemque ſtrangulantis anulo incluſam digitoque geſtatam peculiare amuletum eſſe ad dolorem colicum. Apud Ariſtotelem legimus veteres Medicos implicamentis quibuſdam, ſeu, ut ipſe ait, plegmatiis digitos inſerere conſueviſſe, quæ contexta forent veluti acetabula & Cirrhamenta in piſcium quorundam pedibus. Arabes quinetiam videntur plurimum fidei hiſce deliramentis tribuiſſe, unde & hodie adhuc multi reperiuntur characteribus Arabicis notati, Taliſmanos id genus anulorum patria lingua vocant. Tolerabiliores ſunt qui gemmis ipſis plurimum attribuunt facultatis ad diverſos corporis & animi affectus mulcendos curandoſque, quamvis & hi in extollendis illarum viribus nimii, ne dicam, vani, ſunt; talia hiſce affingendo, quæ per ſomnia ut puto in mentem ipſis venerunt; inter quos Albertus

rtus Magnus primum obtinet locum:
mirer Cardanum, virum & Philoso-
ium & Medicum doctissimum in inve-
gandis causis harum nugarum, bonas
ras tam male locasse. Sed tædet am-
ius per has impietates & deliria decur-
re, receptuique canam, dum hoc so-
m non ὡς πάρεργον ἀνάλωμα addidero:
speratorum hominum ingenia excogi-
sse venena anulis cludere quo vitæ tæ-
affecti quotiescunque luberet necem
i afferre possent finemque, uti existi-
ibant, miseriæ suæ imponerent. De-
osthenes summus Oratorum Græciæ
c mortis genere prævenit Archiam
urinum à Rege inimico immissum.
Annibal simili occubuit letho, ne in-
i Regis scelere hosti traderetur Roma-
. Cum M. Crassus duo millia auri pon-
è Jovis Capitolini solio à Camillo ibi-
n condita rapuisset, æditurum custodiæ
s deprehensum, fracta in ore anuli
mma statim expirasse, & æditurum ita
inctum referunt scriptores. Elogaba-
n mortis gratia etiam habuisse anulos
ditur, quamvis monstro illi tam sedata
ors non contigerit. Dactyliothecam
rro seu Anulorum conditorium pri-
s habuit Romę Scaurus privignus Sullę
que nulla alia in urbe fuit, donec Pom-
us M. eam quæ Mithridatis Regis fue-
inter dona in Capitolio dicaret mul-
n prælatam Scauri, ut M. Varro alii-

que ejuſdem ætatis auctores confirmant. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex Dactyliothecas in Æde Veneris Genitricis conſecravit & Marcellus Octavia genitus in Palatina Apollinis Æde unam. Hæc ſunt quæ è variis decerpta authoribus huic noſtro operi præmittere libuit, longe vero plura in hanc rem afferri potuiſſe non me fugit. Sed hoc in rem noſtram arbitratus ſufficere, Manum de tabula.

FINIS.

DE ANNULO TRIPLICI:

USITATO,
SPONSALITIO,
SIGNATORIO:

Tractatus absolutissimus, in tres partes divisus.

AUCTORE
HENRICO KORNMANNO
Ex KIRCHAINA CHATTORUM.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↃ IↃ C LXXII.

HENRICI KORNMANNI ex Kirchaina Chattorum, DE ANNULO USITATO.

Pars prima.

SUMMARIA.

1 *Unde dicatur Annulus.*
2 *Annulorum usus.*
3 *Annulorum gestatio.*
4 *Annulorum species.*
5 *De Annulis ferreis.*
6 *De Annulis aureis & eorum jure.*
7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiscuum Romæ fuerit.*
8 *Annulorum aureorum quando promiscuus usus cæperit.*
9 *Annulorum aureorum jus ex qua causa tribui consueverit.*
10 *Annulorum jus quibus initio Romæ concessum.*
11 *Annulos quos & qui initio gestarint Romani.*

ENE (seu è re) est priusquam ad verborum interpretationem perveniamus, pauca de ipsius significatione tituli referre, ut exordiar *cum Iurisconsulto Vlpiano in l.1. ff. si certum petat.* Et quoniam juri operam daturum prius nosse oportet, unde juris nomen descendat *l.1. in pr. ff. de justit. & jur.* Nisi enim nomen scieris, cognitio rerum perit, *Secund. Isidor.* & ut *Philosophus* ait 1. *Elench.* qui virtutes vocabulorum ignorant de facili paralogizantur, id est, decipiuntur. Idcirco Annulum, ejus usum necessarium & reliqua exponere volens, incipiam ab hoc unde dicatur.

Dicitur autem Annulus à circuitu sive à rotunditate. Græci à digitis δακτύλιον appellavere. *Cicer. 5. Verr.* Sæpe enim nostri imperatores, superatis hostibus optime Rep. gesta scribas suas aureis annulis in concione donarunt. Fuerunt homines tam inepti, qui annulos etiam digitos à Latinis vocari crederent, auctoritate

1. *Unde dicitur Annulus.*

Plauti in Pœnulo: *Atque ut opinor, digitos in manibus non habent.* AG. *Quid jam?* MIL. *Quia incedunt annulis auribus.* Sed hi profectò nimis pueriliter delirant, neque Poëtæ jocum assequuntur. Irridet enim ibi Poëta Pœnorum morem, qui ac si digitos in manibus non haberent, annulos à manibus ad aures transferebant. Apud nos prisci Ungulum & Unguinum vocabant, postea & nostri & Græci *Symbolon* dixere. Nam Symbolum nota est & signum, Annuli autem equestris ordinis notæ erant. Condulum quoque ac condalium veteres annulum nuncupavere teste Festo Plaut. in Trin. *In Thermodolio condalium es oblitus.* Ab Annulo *Servius* Annum reducit, quod in se redeat quasi annulus, ad quam originem etiam *Virgilius* alludere videtur quum ait:

Atque in se sua per vestigia labitur annus.

Nam mensibus in se currentibus volvitur. Sol enim per duodecim Zodiaci signa excurrens annum conficit: Unde apud Ægyptios ante inventas litteras Dracone picto suam mordente caudam indicabatur. Alii à verbo Græco Α'νανεόω derivant, quod significat *renovo*, quia semper renovatur. Est & fluvius Mauritaniæ Annulus in quo Elephantes luna nova apparente

abluunt. *Plin. lib.* 8. *cap.* 1. Autho-
res sunt in Mauritaniæ saltibus ad
[illegible]endam amnem, cui nomen est an-
[illegible]ulo, nitescente luna nova greges E-
[illegible]phantum descendere, ibique se pu-
[illegible]ificantes, solenniter aqua circum-
[illegible]pergi, atque ita salutato sidere in syl-
[illegible]as reverti. *Calepin. in verb. Annu-
lus.*

De usu ejus infra de Annulo Signa- 2 *Annulorum usus.*
torio. hoc saltem hic addam, quod
[illegible]ubanus refert *de Asia lib.* 2. *cap.* 3.
Assyrii, inquit, *Annulum Signatorium
singuli habent, & sceptrum affabre fa-
ctum, cui malum aut rosa, aut lilium,
aut aliud simile sit impositum, sine insi-
gni aliquo id gestare indecorum ac turpe
creditum.*

Veteres Græcos annulum habuisse 3 *Annulorum gestatio.*
in digito accepimus sinistræ manus,
qui minimo est proximus. Romanos
quoque homines ajunt, sic plerumque
annulis usos. *Gell. lib.* 10. *c.* 10. Causa
hujus rei infra patebit.

Est quoque animadvertere, ut in- 4 *Annulorum species.*
quit *Alexander ab Alexandro Gen. dier.
lib. cap. ultim.* quod, minimo gesta-
tur, *Achates* dicitur, quo vero index
ornatur, *Coriannos*. Latini autem læ-
vis materiæ annulum, qui minimo ge-
statur, *Æstivum* nuncupant.

Veteres annulo ferreo utebantur, 5 *De Annulis ferreis.*
Plin. lib. 33. *c.* 1. post augescente luxu,

cum annuli ex auro & argento facti essent, ferrei servis, argentei libertinis relicti, aurei autem ingenuis attributi sunt. *Isidor. lib.* 19. *Etymol. cap.* 32. hinc, *Papinius* 3. *Mutavitque genus lævæque ignobile ferrum exuit.*

6 *De Annulis aureis & eorum jure.* Olim jus aureorum annulorum beneficio principali tributum, ut loquuntur *Impp. Dioclet. & Maxim. in l. aureorum usus annulorum* 2. *Cod. de jure aureor. annul.* & servis non licebat: hinc & merito ad solemnia adhiberi non poterant, cum Juris civilis communionem in toto non habeant, *l.* 20. §. *servus. ff. de testam. & ibi Cujac.* sed ferreis utebantur. Postea vero ex constitutione D. Justiniani non jam ex necessitate hoc à principibus postulabatur, sed omnibus similiter subjectis regenerationis jus & aureorum annulorum datum est *c. propterea c facimus. Auth. ut libert. de cætero.*

7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiscuum Romæ fuerit.* Licebat autem olim hos aureos annulos, nulli quam equestris ordinis hominibus gestare, hinc merito concessa aureorum annulorum usurpatione, ipsam quoque ordinis dignitatem concessisse princeps videbatur. Quod olim virtuti præsertim militari tribui solitum testatur *Cicer. in Verr.* 5. ut & jura imaginum. *Cicer. in Verr.* 7. Et tribuebatur habentibus in bonis 1400. qui census erat equestris. *Sueton. in Iul.*

Sic

Sic Arnobius 4. pecunia donat annulos aureos passim Plinii seculo 33. cap. 3. parcissime sub Vitellio. *Sueton.* Nunquam aut rarissime sub Alexandro Severo jus aureorum annulorum dabatur. *Lamprid.* jus aureorum annulorum impetrans libertus, non ideo eave ex causa libertus esse definit. Proinde alimenta eadem ut liberto à patrono relicta recte consequitur. *l.* 1. *C. de jur. aur. annul.* invito aut ignorante patrono libertus jus aureorum annulorum impetrare non poterat. Plin. 10. Epist. *Rogo enim indulgeas jus Quiritum, quod à te volentibus patronis peto.* & alio loco: *Rogo des jus Quiritum libertis, quod à te peti me patrono peto.* 8
Cujac. 7. *observ.* 14. possunt & fœminæ impetrare jus annulorum, ingenuitatis, natalium *l.* 4. *C. de jur. aur. annul.*

Annulorum aureorum quando promiscuus usus cœperit.

Tempore Hannibalis, quo Italiam omni clade belli pervastabat, jus annulorum aureorum fuisse promiscui usus *Plinius* asseverat. *referente Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib.* 2. *cap.* 29. 9
Et virtuti olim præsertim militari tribui solitum testatur *Cic. in Verr. lib.* 5. ut & jura imaginum *Cicer. in Verrem* 7. Unde forte insignium & armorum nostri temporis usus ortum habet, de quibus extat *tractatus Bartoli* Equestri ordini, qui medium tenebat locum, nam duo ordines plebis scilicet & senato-

Annulorum aureorum jus ex qua causa tribui consueverit.

natorius Romæ à principibus editi erant, cui purpura ut patriciis & senatoriis uti non licebat, jus annulorum aureorum quo insigni à plebe secernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. 33. *Plinius* 1.

Quod quidem jus non equitibus modo tanquam bellicæ virtutis insigne, sed & senatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo, etsi senatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigorisque habitus est: quippe erat auctus amplissimis honoribus & senatorio pæne par. Nam cum à principio originum ejecto Tarquinio & depulso metu regio in libertatem se urbs vendicasset, Brutus primus ex equestri ordine senatum supplevit, trecentosque delegit Senatores, quorum consilio & auctoritate niterentur. Lapsis deinde temporibus Cajus Gracchus Tiberii frater, & haud multo post, Livius Drusus Tribunus plebis uberiori compendio eum aliquando ordinem cum senatorio confundere decreverunt, utque plus dignitatis ferret, ut in senatum venire, & sententiam dicere liceret, lege sacrata, deinde plebiscito sanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum est, ut tametsi à Senatoribus in Senatum allecti non essent, pro ea tamen, quod magistratus & honores gesserant, in Senatum venire

venire & ſuffragari ac ſententiæ jus, habere poſſent, qui ſunt *pedarii* appellati. Quin etiam Equites ſupra Senatores extulerunt, & velut principes plerumque antelati ſunt, &c. *Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib.2. p.29.*

Illud tamen præcipiendum non cui- 10
cunque militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe, quia niſi ex primoribus militum, aut re magna & æſtimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus exercitui præeſſent, vel à principe aut prætore annulo aureo donati fuiſſent, illis impune uti non licebat. Ferreo enim 11
militibus paſſim uti permittitur. Quem morem Perſæ uſurparunt, quibus neque aurum zonamve, aut monile, neque annulum, niſi regis munere collatum, deferre licet. Poſt temporum vero intervalla non modo annuli aurei, ſed diverſi generis munera velut ampla pretia militibus dari cæpere. Quippe Aurelianus Imp. gregariis militibus, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, privilegium dedit. Severus ultra aureos annulos etiam domeſticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emollivit & enervavit. Apud Macedones Chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona imparti-

Annulorum jus quibus initio Romæ conceſſum.

Annulos quos & qui initio geſtarint Romani.

vit.

vit. Alexander Macedo usum Persicæ
12 *Annulorum quæ in castris differentia.* stolæ. Vetusto tamen more in Romanis legionibus solis Tribunis aureas fibulas habere; gregario vero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittitur: Ferturque Julius Cæsar milites tam cultos habuisse, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametsi Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrum objectavit. Non sic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentique usum militi interdixit. Præ cæteris Fabricius Censor tantæ abstinentiæ & tam castigatæ disciplinæ fuit, ut summos duces plus quam pateram & salinum ex argento in castris habere, edicto inhibuerit. Et Pescennius Niger tantæ severitatis, ut summoto omni argento in vasis ligneis milites vesci jusserit. Contra vero de Antiocho proditum est, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter fræna & monilia, phaleras & armillas, atque ephippia, galeas & arma, etiam clavos aureos crepidis subjectos, & argentea vasa ad spurcissimos usus, reliquamque supellectilem ex argento auroque intextam, militibus ferre permiserit.

13 *Annulos an-* Alexander Severus cum reliqui milites passim haberent annulos, tribu-

nis tamen centurionibus & legatis, aut *reos*
nis quibus ordo & imperium erat, au- *quibus*
rei dabantur, à quibus ſive in hoſtes *militi-*
ducere, ſive caſtra metari, ſive in pri- *bus ge-*
ma acie & fronte locari, aut in ſubſi- *ſtare*
diis poni, vel in ſtationes & vigilias ire *conceſ-*
conveniret, teſſeram milites petebant. *ſum.*
Ipſi vero ab Imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiaſque equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & inſtrui atque in aciem educi jubebant.

14 *Annuli aurei quando olim è digitis deponendi.*
Moris fuit annulos aureos in luctu & funeribus funeſtiſque caſibus Reip. deponi & ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu eſſe oportere, in quibus Imperatorum & Principum, aliorumque quos colebant, & præcipuo honore proſequebantur, aut majores imagines effictas exſculptaſque habebant; hinc colligitur mulieres in luctu, aurum, purpuram & monilia depoſuiſſe, atram veſtem ſumſiſſe. *Gothofr. ad l.8. ff. de his qui not. infam.* Et Seneca Epiſt. 64. *Aurum fœminis ad lugendum conſtituere majores, non ut tamdiu lugerent, ſed ut ne diutius.*

15 *Annulus cur detur Epiſcopo.*
Datur Epiſcopo Annulus propter ſignum pontificalis honoris vel ſignaculum ſecretorum. Hæc *Iſid. lib.1. de Eccleſ. offic. cap. 5.* Addit *Rab. Maurus lib.1. de inſtit. cleric. cap.4.* multa eſſe quæ ante carnalium minuſque intelli-

gentium ſenſus occultantes Sacerdotes, quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibuſque Dei Sacramenta aperiantur. *Demetrius Bulgariæ Archiepiſcopus in reſponſionibus ad Conſtantinum Cabaſilam de annulis Epiſcoporum*: *Apud Latinos*, inquit, *annulum ferre iis quidem, qui ſecundum ſpiritum ambulant, ſpiritualiter accipitur. Quemadmodum enim Eccleſiæ mundarumque & virginearum animarum nominatur ſponſus, ſic, qui ubique ſunt ſanctarum Eccleſiarum præſules ſponſi apellantur annulo accepto ut ſpiritus ſigillo quod & Salvator in digito id eſt ſancto Spiritu, ſe dæmonia ejicere incredulis dicebat Iudæis, qui eum convitio quaſi Beelzebub haberet, conſectabantur, & prodigum filium reverſum aureo annulo exornavit, &c.* Annulus in digito ait *Stephanus Eduenſis libr. de Sacramento Altaris cap.*2. Eccleſiam, cujus miniſter eſt, ſponſum Chriſto aſſociat, & fulgore ſuo dona ſancti Spiritus fulgentia demonſtrat. Item, *Innocentius III. lib.*1. *Myſteriorum Miſſæ cap.*61. Annulus eſt fidei Sacramentum in quo Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam ſubarravit, ut ipſe de ſe dicere valeat, *Annulo ſuo ſubarravit me Dominus meus*, id eſt, Chriſtus, cujus cuſtodes & pædagogi ſunt Epiſcopi & Prælati annulum pro ſigno ſe-

erentes in teſtimonium. *Idem Innocentius III. eodem lib. cap.* 46. annulus digiti donum Spiritus ſancti ſignificat: Digitus enim articulatus atque diſtinctus Spiritum ſanctum innuit ſecundum illud: *Digitus Dei eſt hic.* & alibi: *Si ego in digito Dei ejicio dæmonia.* & poſtea: *ipſe vero de plenitudine ſua ſecundum differentes diſtinctiones diſtribuit: alii ſecundum Apoſtolum, dans ſermonem ſcientiæ, alii gratiam ſanitatum, alii operationem virtutum, &c.* quod & viſibiles Pontifex imitatur, alios in Eccleſia conſtituens ſacerdotes, alios Diaconos, alios Subdiaconos. Et dictum initio *ex Iſidoro* dari annulum Epiſcopo propter ſignaculum ſecretorum. Quando vero datur annulus Epiſcopo, dici ſolet ut in libello ordinis Romani: *Accipe annulum diſcretionis & honoris & fidei ſignum, ut quæ ſignanda ſunt ſignes, & quæ aperienda ſunt prodas, quæ liganda ſunt liges, quæ ſolvenda ſunt ſolvas.* Cæterum annulus Epiſcopalis ex auro puro ſolide conflatus conſtat cum gemma pretioſiori in qua nihil ſculpti eſſe debet. *Hæc Synodus Mediolanenſis de Supellectili Eccleſiæ.* At receptum Epiſcopos annulum in indice manus dextræ, idque putatur inſtitutum tum Hebræorum exemplo Jerem. 22. *Etiamſi Jechonia annulus fuerit in manu mea*

dex-

dextra, inde evellam illum, tum etiam quod digitus Index Salutaris dicatur. *Suetonius in Augusto cap.* 80. *Trebellius Pollio in vita M. Septimii.* Salutaris vero appellatur, quia Silentium indicat. *Apulei. lib.* 1. *Metam. Martian. Capell. de nuptiis Philologiæ, Alexand. ab Alex. Gen. dier. lib.* 4. *c. final. Guilielmus Minatensis Episcop. in Rational. Divin. offic. De annulo lib.* 3.

16 *Annulo quis digitis ornetur.*

Mos fuit veterum genere annulum in digito finistræ manus, qui est minimo proximus, ratio una *Macrobii*, Quia in eo digito gemma annuli ab omni læsione esset tutissima, *lib.* 7. *Satur. cap.* 13. Romani hunc digitum *Annularem* seu *Medicum* nuncupant. Illo enim, quum veniam poscimus à diis locum, Nemesios (quæ Dea ultrix malorum fuit, fautrix vero bonorum) post aurem, dextram obsignamus. Ipsa enim *Rhamnusia* dicta ibi locum venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus sexaginta stadiis abest, ubi Nemesis phanum memoratur præcipuum, ab Adrasco ædificatum, cujus simulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam gestat, quem locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipsa aure memoriæ locus sit. Hunc digitum Ægyptii tanquam sacrum multis odoribus delibutum habere asseverant, habuisseque

que

que hoc proprium fertur, ut complicatus ſenarium, qui perfectiſſimus eſt, numerum deſignaret. Altera vero ratio, quare hunc digitum in ſponſalibus annulo exornamus. Cauſam eſſe hujus rei *Appion, in libris Ægyptiacis*, hanc dicit: quod inſectis apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit; quas Græci ἀνατομίας, id eſt, diſſectiones appellant, repertum eſt nervum quendam tenuiſſimum ab eo uno digito, ad cor hominis pergere ac pervenire, propterea non inſcitum viſum eſſe eum digitum potiſſimum tali honore decorandum, qui continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur. *Gell. noct. Attic. libro* 10. *cap.* 10. *Porphyrion ad Horatium Serm.* 2. *Satyr.* 8. *Lemnius lib.* 2. *de occultis naturæ mirac. cap.* 11. Quam rationem commentitiam contendit *Anaſtaſius Germonius lib.* 2. *animadverſ. c.* 8. cujus rationibus facile occurri poteſt, cum præſertim motum iſtum in parturientibus & laſſitudine defatigatis, omnibuſque cordis affectibus manifeſto percipiamus *ſecund. Io. Stephan. Durantium lib.* 2. *de ritib. Eccleſ. c.* 9. *nu.* 37.

17 *Annulorum ſculpturæ variæ.*

Annulorum ſculpturæ variæ, primi enim ſaxi fragmentum ferro incluſum gemmæ loco geſtaſſe feruntur: ſuperior Aphricanus Sardonycem, quod

ſola

sola gemmarum ceram non auferret
18 Polycratis annulo celebratam. Lentulus avi figuram Africani filius patris effigiem insculpsit annulo. Augustus Octavius, Sphyngis, mox imagine Magni Alexandri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis Diis usi sunt. Notaque est Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Musæ cum suis insignibus non effictæ, sed nativa specie videbantur. Et annulus Syllæ, in quo Jugurtha insculptus erat. Celebratur quoque rana Mæcenatis & ensifer Leo Magni Pompeii in gemma. Et Seleuci annulus fatalis in quo anchora efficta visebatur, cujus imago in femore posteris familiæ nativa apparuit. Sicut Thebis habere lanceam genitivis notis Satorum nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum notam originis quarto quoque partu regenerati. Præ cæteris autem magnis effertur laudibus Nonii Senatoris annulus, gemma XX. millibus sestertiis taxata, propter quam ab Antonio proscriptus erat: Proditumque memoriæ est Macrianorum familiam hoc habuisse proprium, ut Magni Alexandri imagines tam viri quam fœminæ in annulis deferant, & reliquâ supellectile efficias. Ipse tamen devicto Dario, quas destinabat in Asiam litteras, Darii annulo imprimebat, quas vero

Annulis qualia diversi insculpta seu infixa habuerint signa.

vero in Europam ſuo. Quibuſdam vero Epicuri imagines non in annulis modo, ſed & in poculis habere magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis generi & nomini ſuo eſſe arbitrati.

Claudii vero Cæſaris principatu compertum eſt, non gemma ſignare, ſed auro, quod violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperat. ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur, donec ſecutis temporibus paſſim id inſigne appeti cœpit.

Quia damnatis quandoque adimuntur bona, *Spartianus in Adriano l.* 1. *de jure fiſci*, quandoque non adimuntur & dimidia pars liberis reſervatur, aut ſi plures ſint liberi omnia & pannicularia cedunt Spiculatoribus. Derogat tamen jus Authenticum *l. bona C. de bonis damnatorum*. Pannicularia non confiſcantur, id eſt panni & veſtimenta, quibus indutus eſt reus, cum ad ſupplicium ducitur, ſed præſides ea in utilitatem officii impendere debent *l. Divis eod. tit.* Sed hæc ſpolia non niſi damnato reo jam adimenda ſunt *l.* 2. *eod. tit.* Quod autem de indumentis dicitur, ſic accipitur, ut ſi damnatus gemmam habuerit magni pretii, eam capiat præſes ut pannicularia, aut ſi zonam circum ſe habuerit, in qua pecunia poſita ſit. Sic enim erat mos veterum, ut in zonis

19 *Annuli, qui in ratione pannicularia numerentur.*

pe-

pecuniam geſtarent. Unde *zonarii ſectores* dicuntur, *Plauto Crumeniſecæ.* Quo etiam pertinet *illud Horatianum, ibit eo quovis, qui zonam perdidit.* Leves ſane annuli in ratione *pannicularia* numerantur.

20 *Annulo donari à rege apud Perſas quid?* Apud Perſas donari annulo à rege, amicitiæ ſignum erat, eo argumento illos in intimam ſodalitatem & vinculum maximi fœderis admittere ſignificantes, Athenienſibus autem etiam ſervis nequiſſimis ferreo annulo ſignare permittitur, ſicut Babyloniis, qui annulo ſignatorio utuntur omnes. Apud Cattos, licet fortiſſimus quiſque annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus erat, niſi aliqua hoſtili cæde eo ſe exolviſſet. Carthaginenſes pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe, Heliogabalum ſingulis diebus novos variaſſe annulos, eundemque nunquam bis induiſſe. Atque Apollonium Thyaneum annulos ab Iarcha dono datos, inſtar numinis habuiſſe, ita ut ſingulis diebus per vices variatis maximorum ſecretorum particeps fieret.

21 *Annuli traditione à mori-* *Plinius lib.* 33. *cap.* ſcribit morientibus & ſomno gravatis de religione quadam annulos detrahi ſolere. Hinc Suetonius Tranquill. in Tiberio c. 73.

Alii,

Alii, inquit, *in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli pulvinum injectum, quum extractum sibi perficienti annulum mox resipiscens requisivisset. Seneca eum scribit intellecta defectione exemptum annulum, quasi alicui traditurum parumper tenuisse, dein rursum aptasse digito & compressa sinistra manu diu jacuisse immobilem.* Huc usque Suetonius.

bunde facta proxime assistenti quid priscis denotabat.

Hunc locum explanans *Beroaldus*, inquit, Annulum solitum tradi à morte proximis illi, quem heredem habere volebant, quod comprobat exemplo Alexandri Magni, qui moribundus detractum annulum digito Perdiccæ tradidit, tanquam id signum foret declarandi, quem vellet successorem, seu cui mallet regnum commendare, ejusque tutelam, sicuti scribit *Æmilius Probus*, seu ut alii, *Cornelius Nepos in vita Eumenis.* Addatur & auctoritas *Valerii Maximi lib. 7. cap. 9.* ubi ait, Q. Cecilium annulos morientem L. Lucullo tanquam heredi tradidisse. Quod & M. Popilium Oppio Gallo identidem fecisse paulo infra tradidit *Levinius Torrentius in hujus loci explanatione.*

Verum neutrum horum Interpretum hujus loci genuinum sensum assecutum fuisse, vult *Marcellus Donatus in C. Sueton. Tranquill. dilucidat.* Rom.

Imper. enim & principes viros olim annulos ſignatorios digito geſtare conſueviſſe in Auguſto demonſtravit, quibus non modo Scripturas magnifaciendas ſignabant, ſed & pecuniarum, gemmarum ac reliquarum rerum pretioſarum ſcrinia ea continentia ſignare ſolebant, nec alicui non niſi probatæ fidei & ſpectatæ credere conſueverunt, quod facile comprobari poteſt præſertim *ex Livio lib.* 27. ubi tradit: *Quum Marcellus & Criſpinus conſules cum Annibale infelici pugna conflixiſſent, quod interempto Marcello Criſpinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non ſolum corpore Marcelli, ſed & illius annulo ſignatorio potitus fuerat, civitatibus proximis miſit nuncios, admonefaciens ne Marcelli litteris nomine compoſitis fraude deciperentur.* Ita Cicero *in Epiſt. ad Q. Fratrem* eum admonet, curam annuli ſui ſignatorii tanquam ſuimet curam habeat, inquiens: *Sit annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu.* Ita *Plinius loco citato à Torrentio* de annulo ſeu ſigillatorio verba faciens inquit: *Digito minimo unum annulum vidi, quo ſignanda ſignent, conditurque ille, ut res rara, demumque ut plurimum opum, ita ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil fingebatur. At nunc ibi cibi potuſque vindicantur annulo à rapina. Nunc ra-*

piendæ

endæ comparantur epulæ, pariterque ui rapiat eas, ſed & claves quoque ſas ſignare non eſt ſatis, gravatis ſom- aut morientibus annuli detrahuntur. x quibus clare patet, non ſuperſtitio- aliqua morientibus annulum detra- ſolitum, ſed vel fraudis committen- e aut evitandę gratia, quod manifeſte lligitur ex *Valerio Maximo, ſupra ci- to loco*, ubi ait M. Popilium Oppio allo moribundum annulos tradidiſſe, quid ex hereditate amitteret. Ex ibus intelligitur ſenſus verborum *etonii*, extractum eſſe annulum Ti- rio morienti ab aſſidentibus, vel ut ſtodirent, neque eo abuterentur, vel reſignatis ſcriniis illa rurſus obſig- rent. Quam ſententiam & magis con- mat, quod *ex Seneca ſubdit Suetonius*, iberium exemptum annulum, quaſi icui (nempe confidenti) traditurum rumper tenuiſſe, dein rurſum aptaſſe gito, & compreſſa ſiniſtra manu ja- iſſe diu immobilem, quum videlicet llum præſentem videret, cujus fidei nulum mandare poſſet. Addit *Mar- llus* pro ſuæ ſententiæ confirmatione *Beroaldi* confutatione, nulla opus iſſe annuli traditione alicui ad decla- ndum heredem, quum ante bien- um heredem feciſſet, quod *ex po- emo capite à Sueton. traditum* legi- r.

22 Sed & annuli traditio heredis institutionem quodammodo arguit. Exemplum allegat *Cypreus apud Valer. Max. l.7.c.90. de sponsalib. c.11.n.6.* Itaque Quinti Luculli testamentum rescissum fuit, qui semper præ se tulit Lucium Lucullum filium adoptivum sibi heredem fore, cui moriens etiam annulos suos tradidisset, & tamen alium Pomponium Atticum testamento adoptasset, ideoque & pop. Romanus cadaver resti adstrictum per viam traxit. *E. c.* 794. Marcus Popilius Oppio Gallo moriens annulos tradit, quasi hereditatis, ut omnes putabant, sibi relictæ futuros testes. Quamvis Popilius ea intentione tradidisset, ne quid ex ea hereditate amitteret, quam non erat aditurus, & *Trogus Pompejus l. 12. de Alexandro M. Sexto*, inquit, *die præclusa voce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit, quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus videbatur. Q. Curt. l.10.* Et *Diodor. Siculus de rebus gestis Alexandri.*

Annuli traditio heredis institutionem quodam modo arguit.

23 Etsi autem annuli traditio præsumptionem maximam inducit, tamen nisi alia accedant indicia, sola efficax non est ad plenam probationem, idque colligere licet *ex dictis*. Nam & Q. Lucullus & M. Popilius annulos tradiderunt hic Oppio Gallo, ille Lucio Lucullo, quos tamen heredes esse

Annuli traditio sola efficax non est ad plenam probationem.

ſe noluerunt, idemque *ex c. 793. libet 7. ejuſdem Val. Max.* cujus hæc ſunt erba: *T. Barrulus L. Lentulo Spinteri jus amantiſſimum animum, liberaliſnamque ſenſerat amicitiam, decedens os annulos, perinde atque unico heredi adidit, quem nulla ex parte reliquerat.* t *ex l. cum pater. § pater pluribus de* ;. 2. colligitur ſimplicem clavium & 24 nnuli traditionem, quæ cuſtodiæ tanm cauſa fiebat, nihil juris ei, qui illos cepit tribuere, ſed commune filiom negocium geri: eam opinionem net etiam *Duarenus in Tit. Qui teſtam. c. poſſ. § De nuncupativo Teſtamento.*

Annuli traditio, an ſufficiat ut quis fiat tradentis heres.

Porro annulos quoque morientibus trahi ſolitos diſcimus à Plinio, qui 33. c. 1. circa finem, *Gravatis ſomno,* 25 quit, *aut morientibus religione quadam nnuli detrahuntur.* Exemplum ſupraicto in Tiberio. Nec enim audiendi, ui Tiberium id mutandi heredis caufeciſſe cenſent Nam etſi quidem verum conſuetudo erat annuli tradione heredem & ſucceſſorem deſigna-, hic tamen annulorum traditio id ficere non potuit exſtante ſcilicet teamento, & quod religione quadam ctum ſit, intelligitur ex Æl. Spartia-, qui annuli ſpontaneum de digito ſum inter ſigna mortis Hadriano nperatori oblata retulit: *Signa mor-*, inquit, *hæc habuit, Annulus in quo*

Annuli detracti morientibus.

imago ejus sculpta erat, sponte de digito delapsus est. Forte autem ideo detrahebantur annuli, ne in pollinctorum
27 manus pervenirent. Nam post redditos iterum digito & una cum cadavere combustos, non obscure indicat Propert. lib. 4. eleg. *Sunt aliquid, &c,*

Annuli cum mortuis combusti.

Et solitum digito Beryllon adederat ignis.
Addam hic memorabile hocce exemplum Coloniæ Agrippinæ ad SS. Apostolos in tabula depictum. Sub Episcopo Wilhelmo de domo nobilium de Gennep, mulier quædam nomine Richemodis peste obiit anno 1357. cui maritus ob conjugalis amoris vinculum sponsalitium annulum digito reliquit, quem vespillo animadvertens, noctu cum famulo suo accessit ad bustum, idque aperuit, servus descendit, annulumque detrahere voluit, quo facto mulier erexit sese, vespillo & famulus relicta lucerna aufugere, mulier ea sumpta domum adiit suam, quam maritus viso annulo intromisit, ex eaque tres adhuc filios suscepit. Testatur *Petrus Merssæus in Catalogo Episc. Coloniens.* vidi ego tabellam quum superioribus annis Coloniæ degerem, & citavi *lib. de Miracul. mortuorum. par.* 2. *c.* 16.

Annulos in luctu mutatos videre est *ex Suetonio*, qui Augusto mortuo quosdam censuisse tradit, Exsequiarum die ponendos aureos annulos ferreosque su-

sumendos. Quo pertinet Epigramma C. Cilnii *Mæcenatis in Horatium*, *quod est apud Isidorum lib.* 19. *c.* 32.

Lugens te, mea vita, nec Smaragdos,
Beryllos, neque Flacce, nec nitentes,
Semper-candida quæro margaritas:
Nec quos Thynica lima perpolivit
Anellos, nec Iaspios lapillos.

28 Cum Carolus Neapolitanorum rex victoria potitus fuisset adversus Conradinum Neapolitanum principem, ipse agasonis sumpto habitu, aufugiens, retento in digitis annulo pretiosissimo incautus sese prodidit, non agasonem, sed magnum principem: Piscator enim ex gemma simulatam credidit personam; atque ideo captus etiam ultimo supplicio capitis abscissione publice Neapoli mulctatus est. Peperit igitur annuli affectata gloria Domino suo summam ignominiam simul cum vitæ interitu.

Annulus Conradini illi necis causam præbuit.

29 Refertur de Polycrate Samiorum Tyranno, cui nil concupitum, nil speratum unquam fortuna negavit, adeo ut aliquando ei in mentem veniret experiri velle aliquod incommodum, si posset: Eam ob rem gratum sibi annulum in profundum maris abjecit, sed inimica illi sors effecit, ut captus piscis, qui eum devoraverat, ad ipsius Polycratis culinam in obsonium deferretur: ex quo inventus est annulus, sed non

Annulus Polycratis in ore piscis inventus.

non diu post ille cruci affixus est.

30 *Annulus Pyrrhi novem Musas habebat insculptas.* Annulus Pyrrhi regis, qui adversus Romanos bella gessit, non ignobilis famæ fuit, cujus gemma Achates erat, in quo novem Musæ cum insignibus suis & Apollo tenens Cytharam videbantur, non impressis figuris, sed ingenitis. *Solin.* c.11. *Plin. lib.*37.c.1.

31 *Annulus Lydorum regis.* Apud *Platonem* legimus Gygi Lydorum regi annulum fuisse mirandæ ac inusitatæ virtutis, cujus sigillum cum ille in palmam convertisset, à nullo videbatur, ipse omnia videns: qua annuli opportunitate fretus, reginæ stuprum intulit, regem dominum occidit, & quoscunque sibi obstare arbitrabatur interemit, atque in his eum facinoribus nullus videre poterat, tandem eo annuli beneficio rex Lydiæ factus est.

32 *Annuli Somniorum.* Annuli quoque quos semper magnifecit antiquitas, quando opportune fabricantur, etiam in nobis promunt virtutem, ut tradit *Agrippa in lib.*1.*de occulta Philos. c.*47. quatenus gestantem ejusque spiritum efficiunt lætum, vel tristem, mansuetum vel terribilem, audacem vel timidum, amabilem vel odiosum: etiam quatenus muniunt nos contra ægritudines, venena, hostes, cacodæmones, & contra quævis alia noxia, vel nos obligant eisdem. Modus autem construendi annulos ejusmodi,

modi, talis eſt, quàndo videlicet ſtella 33
aliqua aſcendit fortunata, & à Luna *Annulorum compoſitio.*
feliciter aſpecta, vel ſibi conjuncta, debemus lapidem herbamque huic ſtellæ ſubditam accipere, atque annulum ex metallo huic ſtellæ conformi fabricare, & in eo lapillum infigere, herba vel radice ſubjecta. Denique inſcriptiones imaginum, nominum, præterea ſuffumigationes non prætermittere. Sic legimus apud *Philoſtratum* Iarcham Sapientum Indorum principem, ſeptem annulos hac lege confectos, & ſeptem Planetarum virtutibus ac nominibus inſignitos tradidiſſe Apollonio, quos ille ſingulis diebus ſingulos geſtaverit, juxta dierum nomina distinguens, quorum beneficio ipſe ſupra annum centeſimum ac triceſimum vixerit, inſuper & juventæ nitorem ſemper retinens. Simili modo Moſes Hebræorum legiſlator ac Princeps in Ægypto magia imbutus, annulos amoris & oblivionis confeciſſe legitur apud *Ioſephum*. Erat etiam narrante *Ariſtotele* apud Cyreneos annulus Batti gratitudinis atque honoris habens argumentum. Legimus inſuper Eudamum quendam Philoſophum annulos contra ſerpentum morſus, faſcinationes atque dæmonia confeciſſe. Idem de Salomone narrat *Ioſephus*.

HENRICI KORNMANNI EX KIRCHAINA CHATTORUM, DE ANNULO SPONSALITIO, *Pars Secunda.*

SUMMARIA.

1 *Annulus ſponſalitius.*
2 *Annulus pronubus.*
3 *Annuli datio deſponſationis eſt argumentum.*
4 *Annuli datio probat ſponſalia.*
5 *Annuli geſtatio aliquam præſumptionem pro ſponſalibus parit.*
6 *Annulus qua ratione detur in deſponſatione.*
7 *Annuli traditio ſola quomodo ſponſalia conſtituere poſſit.*
8 *Annulum ſe accepiſſe in cauſam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*
9 *Annulus à ſacerdote datus præſumptionem pro matrimonio parit.*
10 *Annulos geſtare Romanis mulieribus non licuit præterquam ſponſis.*
11 *Annulus nuptialis cur quarto digito inſeritur.*
12 *Annulum deſponſationis accipit à Chriſto virgo quædam ſancta.*
13 De annulo Ducis Venetorum.
14 De annulo Doctoris.
15 De annulo Veneris.

Ro-

ROmani in contrahendis nuptiis annulos ut plurimum usurparunt, idque colligitur *ex Iuvenale*, cujus hi sunt versus : I *Annulus sponsalitius.*

Conventum tamen, & pactum & sponsalia nostra
Tempestate paras, jamque à Tonsore Magistro
Pecteris & digito pignus fortasse dedisti,
Certe sanus eras. —

Et apud *Plautum* in ancilla conciliatrix heræ nomine militi annulum tradit his verbis:

Hunc annulum à tui cupiente huc detuli, porro
Ab illa quæ digitos despoliat suos & tuos digitos decorat.

Idem *ex multis Iuris civilis locis* deprehenditur, *l si donatæ. §. ult. de donat. inter virum & uxorem.* ubi sponsus alienum annulum sponsæ misisse dicitur. *Harmenop. lib.* 4. *t* 2. Scribit *Plin. l.* 33. Tum apud Romanos vir ferreum annulum sine gemma dedit mulieri seu sponsæ. Gemma aberat, ut rei describeret simplicitatem. Materia ad constantiam spectabat. Forma annuli ad perpetuam conjunctionem. Contra sponsa ex tribus assibus, quorum unum in manu, alterum in pede, tertium in sacciperio, gestabat, primum sponso dabat, quasi sibi illum illo pretio coëmptum esset habitura. Alterum in foco

Dis Laribus deponebat, quem & igni luculento & corollis ſua manu plexis, ut ait *Plautus* augebat. *Scalig. lib.* 3. *Poët. c.* 101.

2 *Annulus pronubus.* Annulus autem ille pronubus appellabatur, *Tertull. de cultu fœminar.* & annulus fidei, ut eum appellat *Nicolaus Pontifex. Poſtquam*, inquit, *arrhis ſponſam ſibi ſponſus per digitum fidei annulo inſignitum deſponderit cap. noſtrates* 30. *q.* 5. *Alex. ab Alexand. Gen. dier. l.* 2. *c.* 5. *&* *c.* 19.

3 *Annuli datio deſponſationis eſt argumentum.* Annuli datio vel miſſio præcedente tractatu amoris honeſti deſponſationis eſt argumentum & indicium, *not. gl. in c. tenor. de re jud. gl. c. final. de deſponſat. impub. Hoſtienſis & alii cap.* 1. *in verbo*, *Secundum morem terræ. de matrim. contra interd. Eccl. contract.* qui omnes volunt in dubio annuli miſſionem matrimonium præſumptum arguere & notare, quando alia adminicula concurrunt. Quo ſpectat. *l. fœmin. in fin. & ibi gl.* 30. *q.* 5. Etſi quidam illam miſſionem ſignum æquivocum æſtimant. *Abbas. d. c. tenor.* Tamen cum alia ad-

4 *Annuli datio probat ſponſalia.* minicula concurrunt, præſumptionem non levem inducit *Zaſ. conſ.* 10. *matrim.* & maxime ſi annulus ſit alicujus pretii vel valoris *conſ.* 10. *n.* 63. & adoleſcens dicat ſe ad honeſtos actus annulum miſiſſe, qui enim ſignum acceperat, etiam ſignatum amplecti videtur, *argu-*

mento

mento l. stigmata. C. de fabricens. consil. Zasii. 72. & 12. Interim tamen plenam probationem non facit, *Socin. consil. 39. part. 1. Tuxzanus in opinionibus.*

Neque enim porrectione sola annuli sponsalia contrahuntur, nisi vocibus lingua figuratis id exprimatur, vel aliter significetur, annulum ea de causa dare, & illum mulier nomine sponsaliorum recipiat. *Aretinus consil. 17. Imola c. Tenor. de re judicat.* Ita *apud Terentium* Philumena deprehenditur & probatur Pamphili esse conjunx annuli beneficio, quem virgini bene potus detraxit, inde cognitio facta est virginem esse compressam, & filium ex ea natum, ut colligere licet *ex iis quæ leguntur Hecyr. act. 2. Scen. 3. & Act 4. Scen. 1.*

Annuli gestatio præsumptionem aliquam pro sponsalibus parit *c. illud. ubi notatur de præsumpt.* 5 *Annuli gestatio aliquam præsumptionem pro sponsalibus parit.*

Cur autem annuli arrhæ loco dentur? *Bonfinius* hanc adfert rationem, quod duos animos hoc vinculo conjungi putant, quia ejus rotunditas, quæ est infinita, designat, quod amor conjugum debet esse infinitus. *Isidorus* aliam adfert rationem *l. 2. de divin. off.* Quod in primis nuptiis annulus à sponso sponsæ datus sit, nimirum propter mutuæ dilectionis signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda 6 *Annulus qua ratione detur in desponsatione.*

corda conjungantur. Sed verius eſt majoris firmitatis gratia, & ut ſit pignus, teſſera vel Symbolum, ſignum incurrens in oculos & demonſtrans eam puellam cui annulus traditur deſponſam eſſe, idque oſtendunt verba Juvenalis:

Et digito pignus fortaſſe dediſti.

Non tamen eſt intelligendum, quod hoc nec alia pompa matrimonialis conſueta ſit neceſſaria ad matrimonium; quia ſufficit ſolus conſenſus, *gl. in §. diſponat. in verb. nuptias Circa fin. Auth. de nupt.* Imo in aliquibus locis tempore ſponſalium ſolet verberari ſponſus *gl. in l. cum inſpeximus in verb. rapiſmata. C. de emancip. lib.* Prout Bononię ubi dant alapas. *gl. in Auth. conſtitutio. Quæ de dig. in verb. injuriis.* Puto vel in ſignum ſubjectionis, vel perditæ libertatis, juxta illum, qui clamabat: *Vxorem duxi, libertatem vendidi.* ſive ut injicerent ſponſo illud *apud Lamprid. in Heliogabalo. Nupſit, & coiit, & ut pronubum haberet, qui clamaret: Concide Magire.* Et alios diverſos ritus antiquorum in ſimilibus enumerat *Valeriana. Freg. lib. 2. c. 1. de priſcis inſtitutionib. Sylva nuptial lib. 3. n. 13.*

Addunt tamen Doctores ut refert *Cypræus de ſponſal. c. 11. nu 3.* ſi con-
7 ſuetudine receptum eſſet, ut annulus
Annuli traditio certa quadam figura inſignitus ad conſti-

tuenda ſponſalia daretur, tunc etiam *ſola quomodo ſponſalia conſtituere poſſit.*
ne ullis verbis traditionem annuli ſo-
m ſponſalia conſtituere *gl. c. fœminæ* 3.
5. *Pariſius conſ.* 55. *n.* 43. *Didacus* 2.
rt. *c.* 4. *n.* 3. Quod tamen *Cypræus*
pprobat, hanc ob cauſam, quod in
nſtituendis ſponſalibus recepta om-
um gentium conſuetudine, quæ ra-
one nititur, verba requirantur, niſi
ontra, qui contrahunt muti ſint, qui-
us ignoſcendum eſt. Ideoque ejuſ-
odi ſigna, quæ nihil aliud ſunt, quam
chnæ & aucupia, quibus contrahen-
s in fraudem illiciuntur, quæque cer-
udine abſunt, ſufficere non exiſti-
averim. Quorſum enim hujuſmodi
lminiculis utemur in ſponſalibus
nſtituendis, quæ compendio ſermo-
s expediri poſſunt & debent. Nam
cut oculos nobis dedit Deus, non ut
ectemus voluptatemque capiamus,
d ut videamus propter eos actus, quæ 8
ectant ad vitæ neceſſitatem, ita lin- *Annulum ſe accepiſſe in cauſam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*
uam nulla alia de cauſa accepimus,
iſi ut ea animi cogitata proloquamur
: voluntatem noſtram in rebus ma-
ni momenti, quales hæ ſunt, decla-
emus, non ut ea ad obſcænitatem
erborum abutamur.

Interim tamen ei, quæ negat in eam
auſam ſe annulum accepiſſe, jura-
nentum purgationis imponi poſſe exi-
timat *Cypræus d. l. n.* 8. quia annuli
dili-

diligenter observari & non nisi in negotiis maximi momenti tradi soleant. Itaque *M. Tullius ad Q. Fr. sit neque temere annulus tuus*, inquit, *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu, non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ:* Vas τὸ σκεῦος, id est, supellectilis instrumentum, ut recte *Fornerius* interpretatur *l. 74. Signatorius annulus ff. de verbor. signif.* quasi dicat eum annulum non temere instar cujusdam vasis aut supellectilis, aliis utendum dare debere, sed sibi eum servare veluti testem suæ voluntatis. Itaque Q. Sempronius, cum comperisset Annibalem annulum Marcelli collegæ in prælio interfecti nactum esse, sciretque quantum in ea re momenti esset, municipes Italiæ certiores fecit, ne crederent Epistolis, si quæ Marcelli manu obsignatæ perferrentur. *Livius. Sextus Iulius Frontinus lib 5. stratagem.*

9 *Annulus à sacerdote datus præsumptionem pro matrimonio parit.*

A sacerdote datus annulus matrimonii præsumptionem inducit, *gl. c. fœminæ. 30. q 5. in verbo Annulus.*

10 *Annulos gestare Romanis mulieribus non*

Romæ mulieribus non licuit gestare annulos aureos, præterquam illis, quæ sponsæ essent, idque *ex Tertulliano* colligitur, cujus hæc sunt verba: *Circa fœminas etiam illa majorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ quasi patrocinabantur, cum aurum nulla norat, præter uno digito quem sponsus oppignorasset, pro-*

nubo annulo: in Apolog. Et Clemens l. 3. Pædagog c 11. idem tradit Isidorus lib. 20. Fœminæ non usæ sunt annulis, nisi quas virgini sponsus miserat, neque amplius, quam binos aureos in digitis solebant habere, hodie commune tum apud rusticas, tum apud civitatenses puellas gestare annulos.

licuit præterquam sponsis.

11 Cur autem quarto digito, quem etiam idcirco annularem & medicinalem dicunt, Gell. lib 10. cap. 10. inseratur annulus, quæri solet? Et supra responsum est. Existimarunt enim veteres id ideo fieri, quod in eo vena quædam exstat, quæ ad cor protendatur, & qua veluti duce mutuus amor in cordis ima penetraret Macrob. lib 7. cap. 13. ex Appione & Atteio Capitone. Sed ut refert Cypræus, d c. 11. nu. 6. Medici recentiores & Vesalius nullam hic venam neque majorem, neque illustriorem aliquam, quam in reliquis digitis reperiri, quæ ad cor perveniat, docent: & verisimile est, inquit, quod quibusdam placuisse video nuptialem annulum ideo sinistra manu latum fuisse, ne usu attereretur, vel quod ipsi magis verisimile est, ne manui dextræ, quæ semper agendo occupata est, impedimento annulus esset, ejusque usum moraretur. Digito autem minimo proximo ea de causa etiam insertum exi-

Annulus nuptialis cur quarto digito inseritur.

existimat annulum, quod is inter alios minimum sit occupatus, & quodammodo ociosus, sive scribat quis, sive aliud opus manu faciat. Idque res ipsa ostendit. *Macrob. lib. 7. c.* 13. his verbis: *Postea usus luxuriantis ætatis signaturas preciosis gemmis cœpit insculpere, & certatim hæc omnis imitatio lacessivit, ut de augmento pretii quo sculpendo lapides parassent, gloriarentur. Hinc factum, ut usus annulorum exemptus dextræ, quæ multum negociorum gerit, in lævam relegaretur, quæ ociosior est, ne crebro motu & officio manus dextræ pretiosiores lapides frangerentur. Electus autem*, inquit, *ipsa læva digitis minimo proximis, quasi aptior cæteris, cui commendaretur annuli pretiositas. Nam pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in sinistra cessat, nec minus quam tota manus semper in officio est. Vnde & apud Græcos* ἀντίχειρ, inquit, *vocatur, quasi manus altera. Pollici vero vicinus nudus & sine tuitione alterius appositi videbatur. Nam pollex ita inferior est, ut vix radicem ejus excedat. Medium & minimum vitiaverunt*, inquit, *ut ineptos, alterum magnitudine, alterum brevitate, & electus est, qui ab utroque clauditur & minus officii gerit, & ideo servando annulo magis accommodatus. Ex Attejo Capitone Pontificii juris perito* refert *Macrobius*. Sinistra autem manu

nu etiam superior ætas annulos
re solita est, ne novum inventum
s existimet. *Macrob. lib.7. cap.13.*
Galli vero & Britanni medio tan-
n annulos adjiciunt illum præcipuo
nore excolentes. Græcis vero Me-
us non famosi nomen habet, sed me-
i. Digitis enim apud illos hæc in-
a nomina fuere: Ἀντίχειρ, δεικτικὸς,
ος, δακτυλιώτης, ὠτίτης: ac si dicas,
llex, Index, Medicus, Annularis, Au-
ularis.
Addo Mariam ut Judæorum habet
almuth, cum desponsata esset viro,
eam subarrhavit annulo medio
posito digito, quum Judæi indici
ponunt annulum. Neque vero fœ-
na ulla inter Judæos reperitur, quæ
nulum portet in medio digito, ob
n causam, quia Maria, ut ajunt, il- 12
n postea portaverit in medio. Addo *Annu-*
hoc: Apud Hebræos novæ nuptæ *lum de-*
batur annulus cum hac inscriptione *sponsa-*
מזל Mazal Tob. *Bona fortuna, Bo- tionis*
Planeta: causam pro effectu po- *accipit*
ntes. *à Chri-*
Refert *Iohannes Nyder in Formicario sto virgo*
.c.1. historiam de virgine accipiente *quędam*
hristo annulum desponsationis, quo *sancta.*
nevolum Lectorem se legit. 13
In festo Ascensionis Christi Dux *De an-*
netus quotannis Bucentauro extra *nulo*
o illa, quæ ad ingressum sinus sunt *Ducis*
sibi *Veneto-*
rum.

ſibi invicem oppoſita caſtella prove-
ctus, annulum in mare projicit, & eſt indicium dominationis, quam hac arrha Senatus Venetus ſibi deſpondet. Origo hujus cerimoniæ talis eſt: Alexandrum III. Pontif. M. Ottho Friderici Ahenobarbi filius armis ita perſecutus eſt, ut Venetias profugere coactus fuerit, ubi in monaſterio charitatis quum aliquandiu ignotus latitaſſet, tandem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro ſe atque Eccleſia prompta ac parata invenit. Geſto bello Otho à Venetis navali prælio victus & captivus Pontifici eſt oblatus. Tunc Duci Venetorum Sebaſtiano Ziano Pontifex annulum de manu ſua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi ſubjicies, & quotannis tibi poſteriſque eo die, quo hanc victoriam pro Eccleſiæ defenſione obtinuiſti, deſponſabis mare, uti ſciant omnes, maris tibi Dominium conceſſum, quia ſedis Apoſtolicæ tuendæ curam &* *ſtudium fideliter ſuſcepiſti. Sit hoc tibi quaſi pignus benedictionis & ſecundæ ſortis in futurum.* Narrat hæc *Villamontanus l.* 1. *peregr. ſua c.* 34. & prior ille *Sabellicus decad.* 1. *lib.* 7. videat lector aliam rationem *in Monte Veneris*, qui proximo parturiet.

14 *De annulo Doctoris.* Et eſt annulus inſigne doctorale, de quo *can.* 30. *quæſtio.* 5. *cap. fœminæ.*

Nar-

Narrat ex *Vincentio Belluacensi D.*
tenius p.2. Sum. hist. t.16. c.7. § 4.
mæ temporibus Henrici III. Imp. 15
le juvenem quendam locupletem *De an-*
nobilem, qui recens uxorem duxe- *nulo Ve-*
, & sodales suos opiparo convivio *neris.*
ptiali exceperat. Exivere in cam-
m à prandio lusuri pila. Sponsus
i dux, pilam posuit, & ne excide-
annulus sponsalitius inserit eum di-
o statuæ Veneris æreæ, quæ in pro-
no erat, omnes unum petebant, sic
o defatigatus ipse à ludo secessit, &
statuam rediit, annulum receptu-
. Ecce videt digitum statuæ usque
volam manus recurvatum, & quan-
nvis conatus annulum recuperare,
c digitum inflectere, nec annulum
luit extrahere. Redit ad sodales, nec
s ea de re quicquam indicavit. No-
intempesta cum famulo ad statuam
vertitur, & extensum ut initio digi-
m regerit, sed sine annulo, jactura
simulata domum se confert ad no-
m nuptam. Cumque thorum ge-
alem ingressus, sponsæ se jungere
llet, sensit impediri sese, & quod-
m nebulosum ac densum inter suum
njugisque corpus volutari, sentie-
t id tactu, videre tamen nequibat,
c obstaculo ab amplexu prohi-
tur. audiebat etiam vocem dicen-
m: *Mecum concumbe, quia hodie me*
de-

desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio (inquit *Antonin.*) nihil referre ausus est vel potuit, insomnem duxit noctem illam, multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, ut quacunque hora cum sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret & audiret. Erat sane alias valens & domi aptus & militię. Tandem uxoris querelis commonitus rem parentibus detulit. Illi habito concilio Palumbo cuidam, Presbytero suburbano rem pandunt. Is autem erat Necromanticus & in maleficiis potens. Illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit juveni, dicens: *Vade illa hora noctis ad compitum, ubi quatuor viæ conveniunt, & stans tacite considera. Transibunt ibi figuræ hominum utriusque sexus, omnisque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti, & quidam tristes: quicquid audieris, non loqueris: sequetur illam turbam quidam statura procerior, forma corpulentior, curru sedens. Huic tacitus epistolam trades legendam, statimque fiet, quod postulas.* Ille autem juvenis totum implevit, prout edoctus erat. Viditque inter cæteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulum inequitantem crine soluto per humeros jactato, vitta aurea superius constricta, auream vir-
gam

n gerentem in manibus qua mulum
ebat, præ tenuitate veſtium pene
da apparebat, geſtus exſequens im-
licos. Ultimus dominus turbæ ter-
iles in juvenem oculos exacuens, ab
: ſuperbo Smaragdis & unionibus
npoſito, cauſas vię ab eo exquirebat.
hil ille contra, ſed protenſa manu
ſtolam ei porrigit. Dæmon notum
llum non audens contemnere, legit
ptum: moxque brachiis in cœlum
vatis: *Deus*, inquit, *omnipotens,*
mdiu patieris nequitias Palumbi
sbyteri? Nec mora, ſatellites ſuos à
ere mittit, qui annulum extorque-
nt à Venere. Illa multum tergiver-
a, vix tandem reddidit. Ita juvenis
ti compos ſine obſtaculo potitus eſt
ı ſuſpiratis amoribus. Palumbus au-
n, ubi dæmonis clamorem ad Deum
divit de ſe, intellexit ſibi præſignari
em dierum. Quocirca omnibus
mbris ultro truncatis miſerabili
na defunctus eſt, confeſſus coram
pulo Romano inaudita flagitia.

HEN-

HENRICI KORNMANNI
EX KIRCHAINA CHATTORUM,

D E

ANNULO SIGNATORIO,

Pars Prima.

SUMMARIA.

Sane

Ane antiqui & litteras & arcas, & cellas vinarias aliaque similia annulo obsignabant, inde Signato- 1 *Annulus Signatorius.*
ns annulus, *l. Signatorius. ff. de verb.*
nif. Budæus lib. 3. De Asse, ex Plinio
icet Romæ olim annulos non orna-
enti causa, sed signandi institutos.
ura de annulo Signatorio *lib. 1. Reg.*
1. Esther c. 3. & 8. Daniel. c. 6. & 14.
Ad testium. ff. de testibus. §. possunt de
tam. in Instit. Livius lib. 7. Decad. 3.
eton. in Augusto. Dion. in Galba.
ul. lib. 10. de asino, & alii innumeri.
ex. ab Alex. Gen. dier. lib. 2. c. 19.

Usus ejus antiquissimus creditur 2 *De usu annuli Signatorii.*
tim cum contractibus inter homi-
s ortus, ut confirmationem & robur
inter homines actę & contractę ad-
ret. Cum enim vita hominis morta-
& caduca sit, ne cum ipsa morte
nnes actus ejus perirent, sed post
ortem etiam de ipsius rebus gestis &
luntate constaret, *arg. l. 1. ff. de test.*
gillum inventum fuit. Est autem si-
are, signis impressis pacta conventa-
e custodire, ut *Seneca* tradit, seu ali-
am formam, vel signum alicui im-
mere, vel notam imponere. Unde
tamentum signare, id est, notare de-
t quis, ut notum sit illud, quod in
tamento scriptum est. *Isid. l. 5. Ethic.*
citum autem cuilibet sibi signum su-
ere quod volebat, ad designandam &

teſtandam ſuam voluntatem, vel quod eſſet congruum ſuo nomini vel rebus. Hinc Octavius Auguſtus Imp. ob taciturnitatem Sphynge loco ſigni aliquantiſper uſus fuit, quæ etiam adhuc ante oſtium Ponti Euxini, quo in Boſphorum ſe exonerat, in altera Symplegadum Inſula in columna veteri ex albo marmore conſpicitur cum hac inſcriptione: DIVO CÆSARI AUGUSTO L. CLANNIDIUS L. F. CLA. PONTO. ſicut *Leunclavius* tanquam αὐτόπτης notavit *Pandectis Turcicis*. Hanc tamen, quum Auguſtus dicteriis laceſſeretur, *teſte Plinio*, propter difficultatem ænigmatum, quibus ſua Sphynx interdum erat inſtructa, nato ſubinde proverbio & calumnia: *Mirum non videri, ſi renata Sphynx non adferret Ænygmata*; Poſtea repudiavit, deinde Alexandri poſtremo corroborato Imperio, ſua genuina imagine aſſumpta. Quo genere deinceps Tiberius Caligula, Claudius Domitianus, & alii Cæss. uſi ſunt. Hodie impetrantur & conceduntur à Principe, id eſt, Romano Imper. qui pro ratione & merito arma & inſignia cum ſuis coloribus tanquam ſigna virtutum & heroïcorum geſtorum diſtribuit, diplomatibus roborat & confirmat, reſcriptis renovat & auget, aut ab iis, qui poteſtatem à Cæſar. Majeſt. habent, quales ſunt Comi-

tes

Palatini, Aulæ Cæſareæ & Palatii
ıteranenſis,&c.

Romani Imperatores & Principes 3
ri olim annulos ſignatorios digito
ſtare conſuevere, quibus non modo
ripturas magnificiendas ſignabant,
l & pecuniarum,gemmarum ac reli-
arum rerum pretioſarum ſcrinia ea
ntinentia ſignare ſolebant,nec alicui
n niſi probatæ fidei & ſpectatæ cre-
re conſueverant: & habebant annu-
s ſignatorios plures, nempe quoſ-
m, quibus Epiſtolas & acta publica
ſignarent, quorum illi, qui à Secre-
vel à Libellis & Epiſtolis apud ipſos
ant, curam habebant: Alios vero, 4
os digitis propriis geſtabant aſſidue,
ibus ſecretiores ſcripturas, gemma-
m, pecuniæ ac aliarum pretioſarum
rum arcas obſignabant. Signatorii
jus annuli mentio fit *apud* JC. *l. ſi-
atorius* 74. *ff. de verb. ſign & l. Argum.
rnamenta. ff. de auro & argent. legat.*

Hujuſmodi ſignatorii annuli non
nel fit mentio in ſacris paginis, nem-
in Geneſ c. 41. ubi de Pharaone di-
nte ad Joſeph. *Ecce conſtitui te ſuper
nem terram Ægypti, tulitque annu-
m de manu ſua, & dedit eum in manu
us.* Et 3. *Reg. c.* 21. ubi de Jezabel:
*ribit itaque litteras ex nomine Achab,
ſignavit eas annulo ejus.* Et *Eſther
p.* 3. ubi de Aſſuero: *Tulit ergo rex*

Annulos Signatorios Romani Impp. olim & Principes viri digito geſtabant & quo fine.

Annulos Signatorios plures antiquitus Principes habuiſſe & qua de cauſa, quorumque curæ commiſſos.

annulum, quo utebatur de manu sua, & dedit ei Aman, quo litteræ scriptæ ad universos satrapas obsignatæ sunt. Et *c. 3. Tulit rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, & tradidit Mardochæo, qui constitutus est propter domum illius.* Et *Daniel. 6. cap.* ubi de Dario rege: *Allatusque est lapis unus & positus est super os saxi, quem obsignavit rex annulo suo & annulo optimatum suorum.* Et 1. *Macchab. 6.* de Antiocho rege: *Et vocavit Philippum unum ex amicis ejus, & præposuit eum super universum regnum suum, & dedit ei diadema & stolam suam & annulum.* Sepulcrum Salvatoris obsignabatur sigillo, *Matth. 27. v. ult.* Et *Tacitus lib. Annal. 7.* de Venone Rege Parthis dato ab Augusto: *Irridebant & Græci comites ac vilissima utensilium annulo clausa.*

5 *Annuli Signatorii in hostium potestate positi quanta cura habenda.*

Livius lib. 27. Quum Marcellus & Crispinus Coss. cum Hannibale infelici pugna conflixissent, quod interempto Marcello Crispinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non solum corpore Marcelli, sed & illius annulo signatorio potitus fuerat, civitatibus proximis misit nuncios, admonefaciens, ne litteris Marcelli nomine compositis fraude deciperentur.

6 *Annulus Si-*

Cum ad fidem faciendam introductus sit usus Sigilli, credulitatem etiam importat, nam si creditur alicui scribenti,

nti, multo magis signanti. Hinc ple- *gnato-*
ique instrumentis, contractibus, te- *rius*
mentis additur: *Nostro solito Sigillo* *num*
niri fecimus, utpote cum signationis *impor-*
bjectum & materia sit scriptura, ex- *tet cre-*
adit enim signatio ex fide testantis *dulita-*
n materia signi, eoque cujus illud *tem &*
nihil refert *l. ad testium* 22. §. *si-* *fidem.*
num 5. *C de testam. Wesemb. Instit. de*
iam. §. *sed cum paulatim n.* 7. Tum
ia sunt paria subscribere vel subsi-
are, *Rom. cons.* 303. *hæc scriptura.*
1. *&* 2. & Sigillum operetur ratifi-
cione sigillantis, *gl. l.* 2. *verb. Con-*
sita. C. de rebus alien. non alien.
ld. cap. 1. *num.* 6. *&* 7. *de pace Con-*
stiæ. Rom. d. consil. 303. *num.* 6.
m dicendum erit in eo, qui sigillo
contractum ratificavit, *Schurpff.*
sil. 17. *centur.* 1. Dum tamen con-
t sigillum vel scripturam illius esse,
l. cap. 2. *num.* 27. *de fid. instrumen.*
vett. de antiquit. temp. part. 1 § *viso.*
n. 3. *&* § *quæritur. num.* 26.
Quæritur num annulus præcise re- 7
ratur ad instrumenti confectionem? *Num*
luit id *text. Instit.* §. *possunt autem* *annulus*
tes, ibi, *Et uno annulo signare testa-* *præcise*
ntum. de testam. annulo scilicet ha- *require-*
te characteres, qui signatorius di- *tur ad*
ur, si videlicet in eo sigillum, non *instru-*
em alio signo, *d. l. ad testium.* §. *si-* *menti*
m. ff. eodem. l. signatorius. l. subsi- *confe-*
ctionem.

gnatum de verb. significationib & id ideo, quia annulus, qui nimirum digito geritur, notus est, & diligentius custodiri solet, quam aliud signum. Quia tamen non observari usu Ulpiani sententiam videmus, necesse est aliud quodvis signum admittere, ut *Bart. d. §. signum.* & *Faber* censuerunt. Videmus enim plerosque hodie annuli loco alia signa habere ærea vel argentea, vel interdum linea, quibus sic fama redditur, ut annulo impressa videantur. *Mynsing. ad d §. possunt.*

8 *Num alter alterius in defectu signo uti possit.* Num alter alterius in defectu, signo uti possit? Innuit idem *præd. text.* ibi. *Omnes testes & uno annulo possunt signare testamentum, & alieno quoque annulo licet signare testamentum, inst. de de testam* Non enim omnes gerere solent aut habent sigilla, nec omnes scribere possunt, in iis casibus aliorum opera uti solent ad fidem faciendam, *l. si unus.* 12 *Cod. de testam.* Sed & etiamsi annulos ipsi habeant, qui omnes una sint sculptura, id est, unum & eundem habeant characterem. Ob id enim tantum adponuntur sigilla, ut ipsi testes illa cognoscentes testificari possint, *l. sed si quis* 7. *Quemadmodum testament. aper.* non ut unius signi ad alterum fiat collatio, id quod in publicum officium gerentibus contingit, *§. oportet. Nov. de instrum. caut. & fid.*

&

· §. *Lex Cornelia de publ. judic.* & ita 9
æd. procedunt, dum tamen is, qui *Annulo*
nnulo alieno utitur, se alieno signare *alieno*
subscriptione declaret, quod *ex* *qui uti-*
urandi sententia cæteri approbarunt, *tur, in*
ecul Tit. de probat. §. *nunc vidend.* *subscri-*
ers & nota Bart Angel Imola Paul. de *ptione*
astro l ad testium. §. *si ab ipso ff. de test.* *hoc ex-*
licet. Rimin & alii in l. si unus. C. de *primere*
st Ludov Zantus de formulis test. n. 18. *debet.*
a potissimum ratione, quod alienis
tens insignibus in falsum incidat.
eos 27. §. *fin. ad l. Cornel. de fals.* Et
um memoria hominis labilis sit, aper-
sque mortuo testatore tabulis signa
gnoscere testes debeant, facile hic sit
acillaturus, qui alienum signum ad-
osuit, nec id adscripsit. Si tamen hoc
subscriptione sit omissum, ob id te-
amentum non subverti *Faber* putat:
ui accedit *Mynf. d. loc.* cum id pro-
ul dubio non tacuissent leges, si ex
o testamentum vitiari voluissent.
Verum quum leges aperte permittant
lieno sigillo signare, signantis testis
amen nomen adscribi, & sic tacite
uoque alterius sigilli sumptionem ad-
i volunt, ob doli & fraudis suspicio-
nem. Sed an si proprium quis annulum
abeat, nihilominus alieno signare
ossit? Non videtur, frustra enim alie-
o signat, qui proprium habet, quia
amen nostros quandoque ad manus

non habemus, puto cum lex indiſtincte alieno permittat ſignare, nec ob id quoque tabulas infirmari, *argum. l. 8. de pretio. de Publ. in rem actio.* Sed etſi ab ipſo teſtatore annulum acceperit, & ſignaverit teſtamentum, valet, *d. l. ad teſtium. §. ſi ab ipſo.* q. alieno ſignaverit.

10 *De Recognitione ſigilli.* Recognoſci tam ſubſcriptiones quam ſigilla debent, quod ſufficit, *l. cum ab initio. 4 ff. Quemadmodum teſt. aper. l. comparationes 20. C de fide inſtrum. Mar. deciſ 991.* An ipſius autem voluntate ſigillum eſſe appoſitum præſumatur, donec contra probetur, diſputationis eſt *apud Weſemb. Inſtit. Quod cum eo. §. ſi igitur. num. 6.* in quo fere concluditur, privatorum ſigilla non præſumi voluntate ejus appoſita, cujus ſigillum eſt, niſi ea aliunde coarguatur, ut ex ſubſcriptione, præſentia, &c. Cæterum principis, prælati, univerſitatis ſigna, quæ cuſtodiuntur diligentius, intellige voluntate ipſorum appoſita, *Panorm. cap. 2. num. 15 de fid. inſtrum. Bart. Abbas. Fulgoſ. Rom. Caſt. l. ſi procuratorem. 65. ff. de procur. & Imol. l. 1. §. ſi quis neget Quemadmodum teſt. aper. Alex. l. quæ dotis. 33. num. 38. ſol. matr. Guid. Papa deciſ. Delphin 992. num 1. Molin. in conſtit. Pariſ. tit. 1. § 5. num 14. Covarruv. pract. quæſt. 22. n. 9.* ſicut & præſumitur ultro & ſcienter ſubſcriptum, niſi deceptio vel error do-

oceatur, *l. sicut*. 8. §. *non videtur. quius mod. pign. solvit. num.* 10. *in vers. isi manifeste appareat deceptum l. doum, C. de dol. mal.* & quoniam subscritio vel sigillatio non valet, nisi ab eo icta, qui scripturam legit, *Castrens. l.* 1. *um.* 8. *ff. eod. l. pen. vers. fin. ubi gloss. f. eod.* ibi, *præsumitur quoque legisse & rem totam cognovisse, Castr. ibid. per non est conferendus* 12. *de transact.*

Aperiens & desigillans litteras alie- 11 *Aperiens & desigillans alienas litteras incidit in crimen falsi.*
as, ut illas ostendat adversario, committit crimen falsi. ita tenet *Bartol. in Titio. n.* 3. *ff. ad Municip.* Et est communis opinio, ut dicit *Aug. ad Angel. e malef. in verb. Falsario. n.* 10. quem efert *practica Conradi fol.* 392. *colum.* 2. *i princip.* Adde & è converso, quod gillans litteras alieno sigillo absque xpressa attestatione, incidit in pœnam lsi: vide *per Franc. Marc. quæst.* 974. *er Bertachinum in suo Repertor. verb. gillatio. num.* 7.

Num contineatur anulus signato- 12 *Num contineatur annulus signatorius inter ornamenta.*
us inter ornamenta? Videtur primo *er l.* 19. ibi: *cum aurum vel argentum gatum est, quicquid auri argentique lictum sit, legato continetur. ff. de auro, rgento leg.* accedit §. 7. ibi: *an auri apllatione annuli aurei contineantur, quætur.* & *Quintus Saturninus lib.* 10. ad dictum scribit contineri. *ff. eod.* Veim de annulo Signatorio negat JC.

Paulus in l. signatorius. 74. *ff. de verb. signific. & d. l.* 19. §. 7. ibi: *Sigilla argenti appellatione non continebuntur.* subnixus hac ratione, quod non ea ex causa videlicet ornamenti factus fuerit, sed ad signandum; ideoque non contineri, & licet aureus vel argenteus sit, nihil movet, cum accidens ejus, & cujuslibet rei principalis intentio inspici debet, ab eoque appellationem meriti, ut tradidi *in proœm. Instit. ad verb. semper Augustus.*

13 *Utrum quis poßit sibi assumere insignia.* Utrum quis possit sibi assumere insignia? Resp. *Pa.* 1. *c. dilecta de excess. prælat.* communiter tenetur, quod sic, & arma sicut & nomen assumitur ad placitum, ut agnoscatur ab alio. *Instit. de leg.* §. *si quis in nomine & l. ad recognoscend. C. de ingenuis & manum.*

14 *Utrum insignia alterius poßit quis sibi assumere.* Utrum insignia alterius possit quis sibi assumere? Resp. *Pa. in d. c. dilecta.* quod sic, sicut & nomen, quod limitatur verum nisi illi, cujus sunt, prætenderetur aliquid damni, utputa facinorosus assumens arma alterius, posset ille offendi loco facinorosi, & talis potest implorare officium Judicis, & Judex potest prohibere, quia ad eum spectat quies populorum, *l.* 1. §. *Quies. ff. de offic. præfect. urb.* Idem dicitur, ubi interest reip. sicut si aliquis accipit insignia boni artificis, qui non est ita bonus, & ita decipiuntur populi: de hoc

hoc habetur *per Bartol. in tract. de insigniis & armis.*

An liceat mutare sigillum? Nomen sibi quemque mutare posse excepto servo, modo fiat sine fraude & præjudicio alterius, quidam tenent. *Emanuel Sa* id ad tempus & ex causa posse putat, alioqui acceptum in baptismo non posse, nisi forte in confirmatione, nec id tamen observatur: nam etiam Pontif. Romani à Sergio tanquam consecrati nomina sua immutant, de quibus *Abbas in c. cum secund. de præbend. n. 5. gl. in proœm. 6. in verb. Bonifacius. Decius in c. 1 in 2. lect. n. 108. Extr. de judic.* quod verum puto, cum quis turpe & sordidum nomen habet, ex quo homines sinistra suspicantur, putantes à pravo eventu impositum. *Angelica Summa in verb. Argumentum. n. 3. in fin.* Magnum enim est pulchro & honesto nomine vocari, scribit *Cynus, Salicet. & alii in l. cunctos pop. C. de summ. Trinit.* Ideo homines quærunt bona nomina, & dicebat Constantia Joan Andreæ uxor, quod si venderentur, deberent emi pro magno bono. Propterea Joan. Andreas extollit nomen proprium *in proœm. Clem.* Similiter *Accursius in l. facta. § si in danda. Cornelius nostri in § si vero nominis) ff. ad Trebellian.* interpretando nomen suum. De insignibus vero & Armis, non ita

15 *Num liceat mutare sigillum.*

facile puto cuivis ea mutare fas esse, cum in mutatione nominis persona nota maneat, in mutatione vero sigilli persona statim suspecta fiat, cum plurimæ sint familiæ unius nominis, diversorum tamen sigillorum. Hinc non mutantur vel augentur insignia, nisi à principe impetrata venia: ex subsistente tamen singulari causa mutavit Clodoveus Rex Franciæ, quando baptizabatur & fiebat Christianus, insignia Francorum, quæ erant tres bufones, in tria Lilia. & Witekindus Saxo nigrum equum in album, quando mutabat gentilitatem suam in Christianitatem. Sed eæ mutationes utpote à principibus viris factæ, facile fiunt notoriæ, quod non fit in privatorum, nisi quis fiat heres alicujus & nominis. Quandoque à superiore mutantur, ut habetur exemplum in Ducibus Bohemiæ, qui ex facinore Ducis Boleslai, fratrem suum occidentis & Imper. refragantis, ahenum sui coloris in igneo campo pro insigni gestare tenebantur, factum id ab Ottone I. Imper. Anno 994. sed eis restituit Conradus Imper. insigni cum aquila nigra tacta à flamma ignis Anno 1032. ut recenset Wenceslaus Hageccius *in suis Bohem. Chron. part.* 1.

16 *Num spurii poßint gerere insignia patrum.*

Bastardi non portant arma domus nobilium, cum non sint nobiles, ut dicit *Baldus in l. cum legitimæ nuptiæ*, *ff. de*

e ſtat. hom. idem Bald. in l. generaliter. fin. Cod. de Inſtit. & ſubſtit. Chaſſan. i commentar. ſuper conſuetudinib. ducatus Burgund. in tit. des ſucceſſions des Baſtards § 3. *in gl.* 4. *verſ. juxta prædicta.* ideo non poſſunt aſſumere arma domus, ut dicit *Guil. Bened. in ſua repet. c Rayn. de cler. num.* 31. *de teſtam.* ibi tamen concludit, quod iſtud non obſervatur in Francia, quia Baſtardi portant arma domus, cum aliqua tamen barra, quæ incipit à ſiniſtris & ſcendit ad dextram, tendens & tranſverſans per medium ſcuti ſeu campi armorum, & ibi plene de Baſtardis. Legitimati à principe per reſcriptum an poſſint portare arma plena domus, unde deſcenderunt, ſine barra in medio per tranſverſum? Videtur quod non, cum non includuntur, nec ſuccedunt tales in feudis. *textus eſt in c. naturales filii*, licet poſtea fiant legitimi ad ſucceſſionem feudi, nec ſoli, nec cum aliis admittuntur, ſi de feudo defuncti conventio ſit inter dominum & agnatos vaſalli, *facit c. quidam. de filiis natis ex matri. ad morgan. contract. in uſibus feudorum.* Ergo eodem modo dicendum eſt de armis. Quia quemadmodum eſt beneficium & honor, qui non intelligitur ſentire de reprobatis. *l. Lucius.* §. *Lucius. ff. de leg.* 2. Ita etiam portare arma eſt honor.

Secundo non comprehenduntur in dispositione Emphyteuticaria, *secund. Specul. tit. de Emphyt.* §. *nunc aliqua vers.* 172. ergo etiam videtur, quod nec in portatu armorum, cum eadem militet ratio in uno sicut in alio, ergo idem jus constituendum in utroque, *vulgat. l. illud.* §. 1. ibi: *eaque ratio similiter, &c. cum pluribus concord. alleg. in gloss. in verb. æstimari. ff. ad l. Aquil.* prædicta duo fundamenta posuit *Bald. in l. generaliter.* §. *eum autem. C. de instit. & substit.* & post eum *G. Benedicti in repet. c. Raynut. in verb. Rain. de test. n.* 23. & 24. *de test. & ibidem in verbo, & uxorem Andelasiam, num.* 101.

Tertio facit, quia legitimatus etiam expresse ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, ut tenet *Bald. in l. eam quam col.* 9. *in fin. C. de fideicom.* In oppositum facit, quia existentia sui heredis habet locum in legitimatis, *secundum Bald. in d. l. eam quam colum.* 2. & *Ias. in l. qui se patris in* 3. & 3. *col. C. unde liberi & in l. morib. col.* 5. *ff. de vulgari. Chassan. in comment. super consuetud. ducatus Burgund. tit. de success. des Bastards.* §. 5. *in gl. ab intest. vers.* Quomodo autem, & plenius *in eod. tit.* §. 5. *in consil. ibi posito.* ubi fiunt de materia multa argumenta. Pro concordia prædictorum breviter dicendum

lum eſt, quod prima opinio procedit, ubi ſimplex interveniret legitimatio. Secunda autem etiam eſt vera in caſu, in quo ita fiant legitimi, ut in feudo, Emphyteuſi, portatu armorum domus, aut ſucceſſione regni ſuccedant, & hoc fuerit expreſſe & nominatim dictum in reſcripto legitimationis, prout tenet *gloſſ. in verbo legitimi in d. c. naturales*, quam ſequitur ibi *Baldus in d. l. eam quam colum. 9. in fin.* Quia hoc licet principi facere ex ſuo reſcripto, ut ſatis innuit *G. Benedict. in ſua Repet. c. Raynut. in verb & uxorem Andelaſiam num. 289. de teſtam.* ubi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera, filiis legitimis, poſt vel antea ſuſceptis, non præjudicialia, perpetua durat, & ſuum ſemper contineat effectum, pro quo facit *l. quoties C. de precib. Imp. offer.* Tamen quoad regnum & per conſequens quo ad arma regni, talis legitimatio non poteſt fieri ſaltem in regno Franc. ut tenet idem *G. Bened. in loco præd. num, 192. & 195.*

Legitimati vero per ſubſequens matrimonium habent intrepide jus & facultatem deferendi arma plana domus & familiæ. Sufficit ad hoc *melior textus in c. tanta in princ. & ibi gloſſ. 1. ad hoc fere expreſſa.* ſaltem quo ad honores, *Extract. qui filii ſint legit.* Ex eo, quia habentur pro ſuis & habent jura ſuitatis, in

in dict. gloss. ab intestat. verb. primo enim legitimantur, etiam quod succedunt sicut alii filii legitimi & naturales etiam in feudo & in Emphyteusi, prout etiam tenet *Pan. in cap. innotuit colum. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de Elect. & in cap. lator. & d. c. tanta. Extr qui fil sint legitim.* Imo etiam si sit consuetudo, quod succedat primogenitus, iste taliter legitimatus, si sit primo natus, intelligitur primogenitus, & sic poterit & debebit portare arma plena domus, licet reperiatur postea alius natus legitimus & naturalis, alius secus. Faciunt ad hæc notata *Baldi in d. l. eam quam*, ibi: *denuo dubitatur*, & ibi: *Sed pono, quod est nominatim. Cod. de fideicomm.*

17 *Num expositi sicut nutritorum nomina assumunt, ita & insignia.*

Bartolus fuit expositus, & non erubuit dicere & nutritori gratias referre. Nam commemorationem insignem fecit *in l. quidam cum filium n. 8. ff. de verbor. obligationibus*, de fratre Petro Pietatis, qui eum nutrivit & erudivit, sic appellatus, quia locum Venetiis erexit, qui Domus Pietatis vocatur, ubi infantes expositi nutriendo recipiuntur, dicitque fuisse virum miræ sanctitatis, & pro tali reputatus apud se & omnes, qui eum agnoverunt, cui gratias egit, & de ejus memoria, tenerice loquendo lacrymatur. Siste ergo & nota Bartolum, qui eo tempore magno affi-

ficiebatur honore, non erubuisse fa-
ri se expositum & ab illo exposito-
um communi Patre nutritum. Hic
artolus habuit arma à Carolo IV.
mp. pro & sua agnatione, ut refert
haſſan in Gloria mundi part. 1. *conſ.* 38.
nclus. 45.
Solet Pontifex suas bullas & decreta 18
ubsignare & roborare Annulo piscato- *De Annulo Piscatorio, & cur Paulus ad dextram Petri in signo signatus conspiciatur.*
io. Quid illud? Roman. Pontif. glo-
iatur se D. Petri successorem. Hinc D.
postolum Petrum, utpote qui fuit
iscator, & S. Paulum gerit pro sigil-
o. Hinc ipsius Secretum sive sigillum
ominatur Annulus piscatorius. Cur
ero Paulus ad dextram Petri signatus
onspiciatur, multas rationes adfert
Alex. Carrerius poteſtate Pontificis l. 1.
ap. 5. non esse hoc perpetuum, ut in
ntiquis imaginibus Paulus dextram
artem occupet, siquidem in his quæ
Romæ nunc extant, ut in quibusdam
Paulus ad dextram, ita in aliis non
aucioribus ad sinistram cernitur, &
icut in diplomatibus Paulus dextram
btinet, ita in numismatibus sinistra
otitus est. Et fortasse consulto id ve-
eres observarunt, ut ex duobus sum-
nis Apostolis modo unum, modo al-
erum anteponerent, nimirum ut eo
nodo significarent, hos Apostolos vel
ares esse inter se, vel certo ignorari
ter alteri præstet,

Nam

Nam & ſi Petrus major eſt poteſtate, Paulus major eſt ſapientia, ut eleganter monet *S. Maxim. Sermon. de Sancto Petro & Paulo:* ubi Petro clavem potentiæ, Paulo clavem ſapientiæ datam eſſe dicit: adfert deinde, cum ſimul duo incedebant, olim id obſervatum, ſenior & honoratior ad lævam eſſet, junior autem latus ei dexterum clauderet, & non nihil præcederet in ſignum obſequii. *allegat Ovid. lib. 5. Faſtor.*

Et medius juvenum non indignantibus illis
Ibat, & interior ſi comes unus erat.

Addit teſtimonium *ex Euſebio. lib 1. de vita Conſtantini*, Conſtantinum adoleſcentem dum obiret provinciam cum ſeniore Auguſto, ad dexteram ejus inceſſiſſe, & ſic initio cœpiſſe depingi Paulum ad dexteram Petri, ut juniorem & minorem, quod autem poſtea ad dextram depingi cœperit, etiam cum Petrum non tegit, vel cum Chriſtus medium locum tenet, ex imperitia factum cenſet. Addit poſtea aliam rationem, quoniam Paulus plus videtur Eccleſiæ profuiſſe, quam Petrus: plures enim ex gentibus ad Chriſti fidem adduxit, plures provincias ſummo cum labore peragravit, plura ſcripta eaque utiliſſima nobis reliquit. Alia ratio inſuper eſt, quia Paulus Doctor

tor gentium præcipue fuit, Petrus Judæorum. Ut igitur Ecclesia significaret Gentiles Judæis tandem antepositos esse, ab eo, qui dixit, *Major serviet minori*, Paulum Petro anteposuit.

Alia ratio, quia dextera significat immortalitatem, sinistra mortalitatem, & ob eam significationem Petrus ponitur in sinistra parte, quia sumptus fuit ad Apostolatum tempore mortalitatis Christi Domini nostri ante ejus mortem, Paulus autem ad dextram, quia adhæsit Apostolatui post ascensionem Domini, à Christo immortali & regnante ac à dextris patris sedente vocatus est. Ita tradit *Guillermus Durandus in libro, qui intitulatur Rationale divinorum officiorum lib. 7. cap. 44 vers. quidam tamen per duos annulos.* Sequitur *Selva de benefic. 1. part. quæst. 5. num. 71. Decius in c. translatæ 2. lectur. num. 20. de constit. Ludov. Gomez. c. 1. n. 36. de constit. lib. 6. Cardinalis S. Sixti lib. 2. de Ecclesia. n. 3. Cardinal. Alex. in c. quamvis 21. distinct. Illephonsus Perez de Lara in tract. de anniversar. & Capellan. l. 1. c. 7. n. 19.* cui & astipulatur *Antonius de Guevara. de brevita. tempor.* Quartam rationem addit *Petrus Damiani in Epist. ad Desiderium,* quia videlicet Paulus de tribu erat Benjamin, & in ipso Benjamin demonstratus, ac typice in scripturis expressus:

Porro

Porro Benjamin etsi postremus erat inter fratres suos, nihilominus & à patre filius dexteræ est appellatus, & à Josepho omnibus fratribus antepositus, ut *Gen. cap.* 25. *&* 42. legitur. Vide & *Chassanæum in Catalogo Gloriæ mundi* 3. *part. consid.* 2. ubi nititur sinistram esse præstantiorem, & ob id in bullis Plumbatis Rom. Pontif. imaginem D. Petri Apostolorum Principis in sinistra parte, Pauli autem ad dextram poni. *vide literas indulgentiales.* Placet mihi opinio *Durandi*, quæ animo hæsit meo, antequam ipsum viderem. Cum ea quæ fiunt & fieri dicuntur in cœlo, præferantur iis, quæ in terra, *argum. Orationis dominicæ*, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, ita & in terra.* Placet addere quod *Blondus* meminit, adeo in pretio habuisse Romanos dexteram, ita ut nemo Cæsare veniente in Senatum à dextris occupare locum ausus fuerit, & credebant hoc grande dedecus, si juvenis vetulo aut servus domino, aut filius patri à dextris assederit. Id hodie apud omnes pene gentes usu servatur. Sed alia consuetudo Persarum est, qui ut *Plutarchus* meminit, hospites suos ad sinistras suas locarunt, putabant siquidem, eos quos maxime deligeremus & ex corde, etiam à cordis latere ponendos, refert *Guevara in Instit. vitæ Aulicæ, c. Quibus ceremoniis aulicus prin-*

rincipem compellare debeat. Refert *Xe-ophon* Cyrum solitum fuisse convivas ionoris gratia à latere sinistro juxta se ponere, utpote fideliores charioresque llos declarans, qui in parte cordis læ-va discumberent Hinc & Jovi depicto labatur sceptrum in manu non dextra quidem, sed sinistra, ad denotandum icut in sinistra parte hominis cor membrum principale corporis, in quo virtus vitalis sit radicata, sic mundus à Jove recipiat vitam. Vide *Antonium Ferrum in tractatu Italico cujus titulus: Apparato delle statue ritrovate in Cuma C. Della prima statua creduta di Giove pag. mihi* 13. *Pausanias. Sedet in solio Deus ex auro & ebore factus : & zona capiti imposita est ad oleagri nefandi imaginem. Dextera victoriam & ipsam ex ebore & auro præfert cum tænia & corona. Læva sceptrum tenet affabre ex-politum & omnium metallorum varie-tate distinctum, &c.*

INDEX

INDEX AUCTORUM,

Quorum Historiæ & Nomina in hoc Opere laudantur.

F. Fe-

S. Sa-

FINIS.

